

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

**ΠΡΑΚΤΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ
ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΩΝ ΠΑΡΑΔΕΚΤΟΥ**

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΝΟΜΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ
ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Εκδότες ή οργανισμοί που επιθυμούν να αναπαραγάγουν αυτό το κείμενο (ή τη μετάφρασή του, σε έντυπη μορφή ή online, παρακαλούνται να επικοινωνήσουν με : publishing@echr.coe.int για περαιτέρω οδηγίες.

© Council of Europe, European Court of Human Rights, 2014

Ο παρών Οδηγός συντάχθηκε από το Τμήμα Jurisconsult και δεν δεσμεύει το Δικαστήριο.

Η πρώτη έκδοση δημοσιεύθηκε το 2009 και η δεύτερη το 2011. Το κείμενο για την παρούσα τρίτη έκδοση έχει ενημερωθεί μέχρι την 1^η Ιανουαρίου 2014.

Ο παρών Οδηγός είναι διαθέσιμος σε ψηφιακή μορφή στη διεύθυνση www.echr.coe.int (Case-law – Case-law analysis – Admissibility Guide). Για ενημερώσεις δημοσιεύσεων, παρακαλούμε ακολουθείστε το λογαριασμό του Δικαστηρίου στο twitter: twitter.com/echrpublication.

Η παρούσα μετάφραση στην ελληνική γλώσσα εκδίδεται κατόπιν συμφωνίας με το ΣΕ/ΕΔΔΑ και υπεύθυνη γι' αυτήν είναι η Μεταφραστική Υπηρεσία του Υπουργείου Εξωτερικών και το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	15
A. Ατομική προσφυγή	18
1. Σκοπός της διάταξης.....	18
2. Κατηγορίες αιτούντων	19
α) Φυσικά πρόσωπα	19
β) Νομικά πρόσωπα	19
γ) Οποιαδήποτε ομάδα ιδιωτών.....	20
3. Ιδιότητα του θύματος	21
α) Έννοια του θύματος.....	21
β) Άμεσο θύμα	21
γ) Έμμεσο θύμα.....	22
δ) Δυνητικά θύματα και actio popularis.....	24
ε) Απώλεια της ιδιότητας του θύματος.....	25
στ) Θάνατος του θύματος.....	28
4. Αντιπροσώπευση.....	29
B. Ελευθερία της άσκησης ατομικής προσφυγής	30
1. Υποχρεώσεις του εναγόμενου Κράτους	32
α) άρθρο 39 του Κανονισμού του Δικαστηρίου.....	32
β) Στοιχειοθέτηση των πραγματικών περιστατικών.....	34
γ) Έρευνα	36
I. ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΑΡΑΔΕΚΤΟΥ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ	36
A. Μη εξάντληση των εθνικών ενδίκων μέσων	36
1. Σκοπός του κανόνα.....	38
2. Εφαρμογή του κανόνα.....	38
α) Ευελιξία	38
β) Τήρηση των εθνικών κανόνων και ορίων	39
γ) Ύπαρξη περισσότερων ενδίκων μέσων.....	39
δ) Αιτίαση προβληθείσα κατ'ουσίαν.....	40
ε) Ύπαρξη και προσήκων χαρακτήρας.....	40
στ) Προσβασιμότητα και αποτελεσματικότητα	42
3. Όρια στην εφαρμογή του κανόνα	43
4. Κατανομή του βάρους της απόδειξης.....	44
5. Δικονομικά ζητήματα.....	47

6. Δημιουργία νέων ενδίκων μέσων.....	47
B. Μη τήρηση της εξαμηνιαίας προθεσμίας.....	50
1. Σκοπός του κανόνα.....	51
2. Ημερομηνία εκκίνησης της εξαμηνιαίας προθεσμίας	52
α) Τελεσίδικη απόφαση.....	52
β) Έναρξη της προθεσμίας	53
(i) Γνώση της απόφασης	53
(ii) Επίδοση της απόφασης	53
(iii) Μη επίδοση της απόφασης	54
(iv) Έλλειψη ενδίκου μέσου	54
(v) Συνεχιζόμενη κατάσταση	54
3. Λήξη της εξαμηνιαίας περιόδου	55
4. Ημερομηνία εισαγωγής μίας προσφυγής	56
α) Συμπληρωμένο έντυπο προσφυγής.....	56
β) Πληρεξούσιο	56
γ) Ημερομηνία αποστολής	56
δ) Αποστολή με τηλεομοιοτυπία	57
ε) Χαρακτηρισμός μίας αιτίας.....	57
στ) Μεταγενέστερες αιτιάσεις.....	57
5. Ειδικές καταστάσεις.....	58
α) Δυνατότητα εφαρμογής χρονικών περιορισμών σε συνεχιζόμενες καταστάσεις σχετικά με το δικαίωμα στη ζωή, στο σεβασμό της κατοικίας και της περιουσίας.....	58
β) Προϋποθέσεις εφαρμογής του κανόνα των έξι μηνών σε υποθέσεις πολλαπλών περιόδων κράτησης βάσει του άρθρου 5 § 3 της Σύμβασης	59
Γ. Ανώνυμη προσφυγή.....	59
1. Ανώνυμη προσφυγή.....	60
2. Μη ανώνυμη προσφυγή.....	60
Δ. Ουσιαστικά όμοια προσφυγή	61
1. Ουσιαστικά όμοια με μία προσφυγή η οποία έχει προηγουμένως εξετασθεί από το Δικαστήριο.....	62
2. Ουσιαστικά όμοια με προσφυγή η οποία έχει υποβληθεί σε άλλη διεθνή διαδικασία έρευνας ή επίλυσης	63
α) Η εκτίμηση της ομοιότητας των υποθέσεων.....	64
β) Η έννοια της «άλλης διεθνούς δικαιοδοσίας έρευνας ή επίλυσης».....	65
E. Καταχρηστική προσφυγή	66
1. Γενικός ορισμός.....	66
2. Παραπληροφόρηση του Δικαστηρίου	67
3. Προσβλητική γλώσσα.....	68
4. Παραβίαση της υποχρέωσης εμπιστευτικότητας του φιλικού διακανονισμού	69

5. Προσφυγή προδήλως κακόβουλη ή στερούμενη οποιουδήποτε πραγματικού αντικειμένου	70
6. Άλλες περιπτώσεις	71
7. Συμπεριφορά προς υιοθέτηση από την εναγόμενη κυβέρνηση.....	71
II. ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΑΡΑΔΕΚΤΟΥ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ	72
A. Ασύμβατο <i>ratione personae</i>	72
1. Αρχές	72
2. Δικαιοδοσία.....	73
3. Ευθύνη, καταλογισμός	74
4. Ζητήματα περί ενδεχόμενης ευθύνης Κρατών μερών της Σύμβασης λόγω πράξεων ή παραλείψεων σχετικών με τη συμμετοχή τους σε ένα διεθνή οργανισμό	77
B. Ασύμβατο <i>ratione loci</i>	80
1. Αρχές	80
2. Ειδικές περιπτώσεις.....	82
Γ. Ασύμβατο <i>ratione temporis</i>	82
1. Γενικές αρχές.....	83
2. Εφαρμογή των αρχών αυτών	84
α) Κρίσιμη ημερομηνία ως προς την επικύρωση της Σύμβασης ή την αποδοχή της δικαιοδοσίας των οργάνων της Σύμβασης	84
β) Στιγμαία πραγματικά περιστατικά προγενέστερα ή μεταγενέστερα της έναρξης ισχύος ή της δήλωσης.....	85
3. Ειδικές καταστάσεις.....	88
α) Διαρκείς παραβιάσεις	88
β) Διαρκής δικονομική υποχρέωση διερεύνησης εξαφανίσεων που έλαβαν χώρα πριν την κρίσιμη ημερομηνία	89
γ) Δικονομική υποχρέωση απορρέουσα από το άρθρο 2 περί διερεύνησης ενός θανάτου: διαδικασίες σχετιζόμενες με πραγματικά περιστατικά μη εμπίπτοντα στην κατά χρόνο δικαιοδοσία	89
δ) Λήψη υπόψη προγενέστερων πραγματικών περιστατικών	91
ε) Εκκρεμής διαδικασία ή κράτηση	92
στ) Δικαίωμα αποζημίωσης σε περίπτωση δικαστικού σφάλματος	92
Δ. Ασύμβατο <i>ratione materiae</i>	93
1. Η έννοια των «δικαιωμάτων και υποχρεώσεων αστικής φύσεως»	95
α) Γενικές προϋποθέσεις δυνατότητας εφαρμογής του άρθρου 6 § 1	95
β) Ο όρος «αμφισβήτηση»	95
γ) Ύπαρξη δικαιώματος αναγνωρισμένου κατά τρόπο υποστηρίξιμο στο εθνικό δίκαιο	97
δ) «Αστική» φύση του δικαιώματος.....	101
ε) Δικαίωμα ιδιωτικής φύσης: η περιουσιακή διάσταση	101
στ) Επέκταση επί άλλων ειδών αμφισβητήσεων	103
η) Δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 6 επί διαδικασίας άλλης από την κύρια διαδικασία	107

2. Η έννοια της «κατηγορίας ποινικής φύσεως»	109
α) Γενικές αρχές	110
β) Εφαρμογή των γενικών αρχών.....	112
(i) Πειθαρχικές διαδικασίες.....	112
(ii) Διοικητικές, φορολογικές, τελωνειακές και σχετικές με το δίκαιο του ανταγωνισμού διαδικασίες	114
(iii) Πολιτικά ζητήματα	116
(iv) Απέλαση και έκδοση	116
γ) Σχέση με άλλα άρθρα της Σύμβασης ή των Πρωτόκολλων αυτής.....	120
3. Οι έννοιες της «ιδιωτικής ζωής» και της «οικογενειακής ζωής».....	121
α) Το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 8	121
β) Η σφαίρα της «ιδιωτικής ζωής».....	121
(i) Σωματική, ηθική ή ψυχολογική ακεραιότητα.....	122
(ii) Ιδιωτικότητα	125
(iii) Ταυτότητα και προσωπική αυτονομία.....	127
γ) Η σφαίρα της «οικογενειακής ζωής»	130
(i) Δικαίωμα του ατόμου να γίνει γονέας.....	130
(ii) Αναφορικά με τα παιδιά	131
(iii) Αναφορικά με τα ζευγάρια.....	133
(iv) Αναφορικά με άλλες σχέσεις	134
(v) Υλικά συμφέροντα	135
4. Οι έννοιες της «κατοικίας» και της «αλληλογραφίας»	135
α) Το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 8	136
β) Η σημασία της έννοιας της «κατοικίας»	136
γ) Καταστάσεις σχετιζόμενες με την έννοια της «κατοικίας».....	138
5. Η έννοια της «περιουσίας»	144
α) Προστατευόμενη περιουσία.....	144
β) Αυτόνομη σημασία	145
γ) Υφιστάμενη περιουσία	145
δ) Απαιτήσεις	146
ε) Απόδοση περιουσιακών στοιχείων.....	147
στ) Μελλοντικά εισοδήματα	148
ζ) Πελατεία.....	148
η) Άδειες εκμετάλλευσης εμπορικής επιχείρησης.....	149
θ) Πληθωρισμός	149
ι) Πνευματική ιδιοκτησία	150
ια) Μετοχές	150
ιβ) Παροχές κοινωνικής ασφάλισης.....	150

III. ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΑΡΑΔΕΚΤΟΥ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΟΥΣΙΑ	
.....	151
A. Πρόδηλη έλλειψη βάσης.....	151
1. Γενική εισαγωγή	151
2. «Τέταρτος βαθμός δικαιοδοσίας»	153
3. Προφανής ή σαφής απουσία παραβίασης	156
α) Καμία ένδειξη αυθαιρεσίας ή αδικίας.....	156
β) Καμία ένδειξη μη αναλογικότητας μεταξύ των σκοπών και των μέσων	157
γ) Άλλα σχετικώς απλά ζητήματα ουσίας	159

4. Μη τεκμηριωθείσες αιτιάσεις: έλλειψη αποδείξεων.....	160
5. Συγκεχυμένες ή ιδιόρρυθμες αιτιάσεις	162
B. Απουσία σημαντικής βλάβης	162
1. Πλαίσιο υιοθέτησης του νέου κριτηρίου.....	163
2. Αντικείμενο	164
3. Επί του ερωτήματος αν ο προσφεύγων υπέστη σημαντική βλάβη.....	165
α) Έλλειψη σημαντικής οικονομικής βλάβης	166
β) Σημαντική οικονομική βλάβη.....	168
γ) Έλλειψη σημαντικής μη οικονομικής βλάβης	169
δ) Σημαντική μη οικονομική βλάβη.....	171
4. Δύο ρήτρες διασφάλισης	172
α) Επί του ερωτήματος εάν ο σεβασμός των δικαιωμάτων του ανθρώπου απαιτεί μία επί της ουσίας εξέταση της προσφυγής.....	173
β) Επί του ερωτήματος εάν η υπόθεση έχει ήδη εξετασθεί δεόντως από εθνικό δικαστήριο.....	175
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ.....	178

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το δικαίωμα της ατομικής προσφυγής θεωρείται ορθά ως το χαρακτηριστικό γνώρισμα και το μεγαλύτερο επίτευγμα της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Τα πρόσωπα που θεωρούν ότι τα ανθρώπινα δικαιώματά τους έχουν παραβιαστεί έχουν την δυνατότητα να προβάλουν την αιτίασή τους ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Υπάρχουν εν τούτοις σημαντικές προϋποθέσεις παραδεκτού, οι οποίες ορίζονται στην Σύμβαση και πρέπει να πληρούνται προτού εξετασθεί μία υπόθεση. Για παράδειγμα, οι προσφεύγοντες πρέπει να έχουν εξαντλήσει τα εθνικά ένδικα μέσα και να προβάλουν τις αιτιάσεις τους εντός προθεσμίας έξι μηνών από την ημερομηνία της τελεσίδικης εθνικής απόφασης.

Την 1η Νοεμβρίου 2014, περίπου 78.000 προσφυγές εκκρεμούσαν ενώπιον μιας δικαστικής σύνθεσης του Δικαστηρίου. Αν και ο αριθμός υποθέσεων στο πινακίο του Δικαστηρίου έχει μειωθεί κατά σχεδόν 50% τα τελευταία τρία χρόνια, τούτο αντιστοιχεί ακόμη σε έναν πολύ σημαντικό αριθμό υποθέσεων προς εξέταση από ένα διεθνές δικαστήριο και συνεχίζει να απειλεί την αποτελεσματικότητα του δικαιώματος προσφυγής το οποίο κατοχυρώνεται από την Σύμβαση. Γνωρίζουμε εκ πείρας ότι η συντριπτική πλειοψηφία των υποθέσεων (το 92% εκείνων που δικάστηκαν το 2013) θα απορριφθεί από το Δικαστήριο για έναν από τους λόγους του απαραδέκτου. Αυτές οι υποθέσεις πρέπει να εξεταστούν από δικηγόρους και δικαστές πριν απορριφθούν. Έτσι, αυτές υπερπληρώνεται το πινακίο του Δικαστηρίου και εμποδίζεται η εξέταση υποθέσεων που αξίζουν περισσότερο να εξετασθούν, στις οποίες οι προϋποθέσεις παραδεκτού πληρούνται και οι οποίες μπορεί να αφορούν σοβαρές αιτιάσεις παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Είναι σαφές τόσο από την εμπειρία όσο και από τις ανωτέρω μνημονευόμενες στατιστικές ότι οι περισσότεροι προσφεύγοντες στερούνται επαρκούς γνώσεως των προϋποθέσεων παραδεκτού. Φαίνεται ότι το αυτό ισχύει για πολλούς νομικούς συμβούλους ή επαγγελματίες του δικαίου. Στην Διάσκεψη του Ιντερλάκεν για την μεταρρύθμιση του Δικαστηρίου, τα Κράτη Μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης εντόπισαν ορθά αυτό το πρόβλημα και κάλεσαν τα

«Κράτη Μέλη και το Δικαστήριο να διασφαλίζουν ότι θα παρέχεται περιεκτική και αντικειμενική ενημέρωση στους υποψήφιους προσφεύγοντες σχετικά με την Σύμβαση και την νομολογία του Δικαστηρίου, και ειδικότερα με τις διαδικασίες των προσφυγών και τις προϋποθέσεις παραδεκτού» (σημείο 6 της Διακήρυξης του Ιντερλάκεν της 19 Φεβρουαρίου 2010).

Η ανταπόκριση του Δικαστηρίου στην πρόσκληση ήταν η εκπόνηση ενός Πρακτικού Οδηγού επί των Προϋποθέσεων Παραδεκτού, ο οποίος παραθέτει με σαφήνεια τους κανόνες και την νομολογία σχετικά με το παραδεκτό. Η επιδίωξή του είναι να επιτρέψει στους δικηγόρους να συμβουλεύουν προσηκόντως τους πελάτες τους σε ό,τι αφορά τις πιθανότητες της εισαγωγής μιας παραδεκτής υπόθεσης ενώπιον του Δικαστηρίου και να μειώσει τον αριθμό των προδήλως απαράδεκτων υποθέσεων που κατατίθενται. Οι προηγούμενες εκδόσεις του Οδηγού μεταφράστηκαν σε περισσότερες από είκοσι γλώσσες και διατίθενται σε απευθείας σύνδεση τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και στον ιστότοπο του Δικαστηρίου. Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλες τις κυβερνήσεις και τους άλλους εταίρους που εργάστηκαν πάνω σε αυτό και ακόμη να τους ενθαρρύνω να μεταφράσουν και να διαδώσουν την παρούσα τρίτη έκδοση.

Το νέο 47 του Κανονισμού του Δικαστηρίου, το οποίο εισήγαγε αυστηρότερες προϋποθέσεις για την προσφυγή στο Δικαστήριο, τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 2014. Η εν λόγω τροποποίηση του Κανονισμού, συνοδευόμενη από μία νέα Πρακτική Οδηγία, εισήγαγε δύο μείζονες αλλαγές οι οποίες θα κρίνουν κατά πόσον μία προσφυγή πρέπει να απορριφθεί ή να παραπεμφθεί σε μία δικαστική σύνθεση. Αυτές αφορούν, πρώτον, το νέο απλοποιημένο έντυπο προσφυγής το οποίο πρέπει να συμπληρωθεί εξ ολοκλήρου και να συνοδεύεται από αντίγραφα όλων των σχετικών εγγράφων επί ποινή μη εξέτασής τους. Δεύτερον, αν το έντυπο της προσφυγής ή ο φάκελος της υπόθεσης συμπληρωθεί μετά την λήξη της εξάμηνης προθεσμίας, η υπόθεση κανονικά θα απορριφθεί ως εκπρόθεσμη.¹

Προκειμένου να γνωστοποιήσει στους υποψήφιους προσφεύγοντες και/ή στους εκπροσώπους τους τις προϋποθέσεις της κατάθεσης μιας προσφυγής, το Δικαστήριο επεξέτεινε την εμβέλεια του πληροφοριακού υλικού σε όλες τις επίσημες γλώσσες των Συμβαλλομένων Κρατών στην Σύμβαση. Τα μέσα

¹ Η εξάμηνη προθεσμία για την κατάθεση της προσφυγής θα μειωθεί σε τέσσερις μήνες μόλις τεθεί σε ισχύ το Πρωτόκολλο Αριθ. 15.

περιλαμβάνουν έναν διαδραστικό κατάλογο ελέγχου και βίντεο που επεξηγούν τις προϋποθέσεις παραδεκτού και τον τρόπο της ορθής συμπλήρωσης της προσφυγής. Επιπρόσθετα, ιστοσελίδες που παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες για οποιονδήποτε επιθυμεί να προσφύγει στο Δικαστήριο είναι πλέον πλήρως διαθέσιμες στις γλώσσες όλων των Συμβαλλομένων Κρατών. Θα πρέπει επίσης να μνημονεύσω τον οδηγό Ερωτήσεων και Απαντήσεων που εκδόθηκε προσφάτως από το Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Δικηγορικών Συλλόγων (CCBE).

Τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό, ως αποτέλεσμα του προγράμματος μεταφράσεων που προώθησε το Δικαστήριο το 2012, περισσότερες από 12.000 μεταφράσεις νομολογίας σε σχεδόν τριάντα γλώσσες (εκτός από τα αγγλικά και τα γαλλικά) είναι πλέον διαθέσιμες στην βάση δεδομένων HUDOC. Μερικές υποθέσεις που είναι πλέον διαθέσιμες σε μετάφραση περιέχουν σημαντικές σκέψεις του Δικαστηρίου επί ζητημάτων παραδεκτού. Οι υποθέσεις μπορούν να αναζητηθούν στο HUDOC με την χρήση λέξεων-κλειδιών σχετικών με μία ή περισσότερες από τις προϋποθέσεις παραδεκτού.

Οι δικηγόροι και οι σύμβουλοι, μεταξύ άλλων, είναι υπεύθυνοι για να εξασφαλίζουν ότι οι δρόμοι για το Δικαστήριο είναι ανοικτοί σε όλα τα πρόσωπα των οποίων οι υποθέσεις πληρούν τις προϋποθέσεις παραδεκτού οι οποίες παρατίθενται από την Σύμβαση καθώς και τις πιο πάνω αναφερόμενες δικονομικές προϋποθέσεις. Παρά την σημαντική μείωση του αριθμού των εκκρεμών υποθέσεων τα τελευταία χρόνια, το Δικαστήριο εξακολουθεί να δέχεται υπερβολικά πολλές προσφυγές οι οποίες δεν θα έπρεπε ποτέ να κατατεθούν δεδομένου ότι δεν πληρούν αυτές τις διάφορες προϋποθέσεις. Οι επαγγελματίες του δικαίου θα πρέπει να μελετούν τον παρόντα Πρακτικό Οδηγό προσεκτικά προτού αποφασίσουν να εισαγάγουν μία υπόθεση. Πράττοντάς το, θα συνεισφέρουν σημαντικά στην αποτελεσματικότητα της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Θα ήθελα να καταγράψω τις ευχαριστίες μου προς την Wolf Legal Publishers για την παραγωγή μιας τρίτης έντυπης έκδοσης αυτού του Οδηγού τόσο στην αγγλική όσο και στην γαλλική γλώσσα και σε τόσο ελκυστική μορφή. Δεν έχω αμφιβολία ότι θα υπάρχουν πολλές μελλοντικές εκδόσεις αυτού του

Οδηγού καθώς το δίκαιο συνεχίζει να αναπτύσσεται και η χρησιμότητά του αναγνωρίζεται.

Στρασβούργο, Νοέμβριος 2014

Dean Spielmann, Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Η πορεία μιας προσφυγής

Διαδικασία σε εθνικό επίπεδο

Έναρξη δικαστικής διαμάχης

Διαδικασία ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων

Εξάντληση των εθνικών ένδικων μέσων

Απόφαση της ανώτατης δικαστικής αρχής

Διαδικασία ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Αίτημα στο Δικαστήριο

Προϋποθέσεις παραδεκτού

Εξάντληση των εσωτερικών προσφυγών

Προθεσμία 6 μηνών για προσφυγή στο Δικαστήριο (από την τελεσίδικη απόφαση του εθνικού δικαστηρίου)

Απίσχυση συμβατή με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση και όχι προφανώς αβάσιμη

Ο προσφεύγων έχει υποστεί σημαντική βλάβη

Αρχική ανάλυση

Απόφαση απαραδέκτου – κλείσιμο υπόθεσης

Εξέταση παραδεκτού και ουσίας

Απόφαση παραδεκτού

Απόφαση παραβίασης

Απόφαση μη παραβίασης

Αίτημα επανεξέτασης της υπόθεσης

Απόρριψη αιτήματος – κλείσιμο υπόθεσης

Αποδοχή αιτήματος – παραπομπή στη Μαζώνα Σύμβαση

Τελεσίδικη απόφαση παραβίασης

Τελεσίδικη απόφαση μη παραβίασης – κλείσιμο υπόθεσης

Εκτέλεση απόφασης

Παράδοση του φακέλου της υπόθεσης στην Επιτροπή Υπουργών

Δεσμεύσεις του καταδικασθέντος Κράτους

Καταβολή χρηματικής αποζημίωσης (δικαστική ικανοποίηση)

Υιοθέτηση γενικών μέτρων (τροποποίηση νομοθεσίας...)

Υιοθέτηση ειδικών μέτρων (επανόρθωση, εκ νέου άνοιγμα της διαδικασίας...)

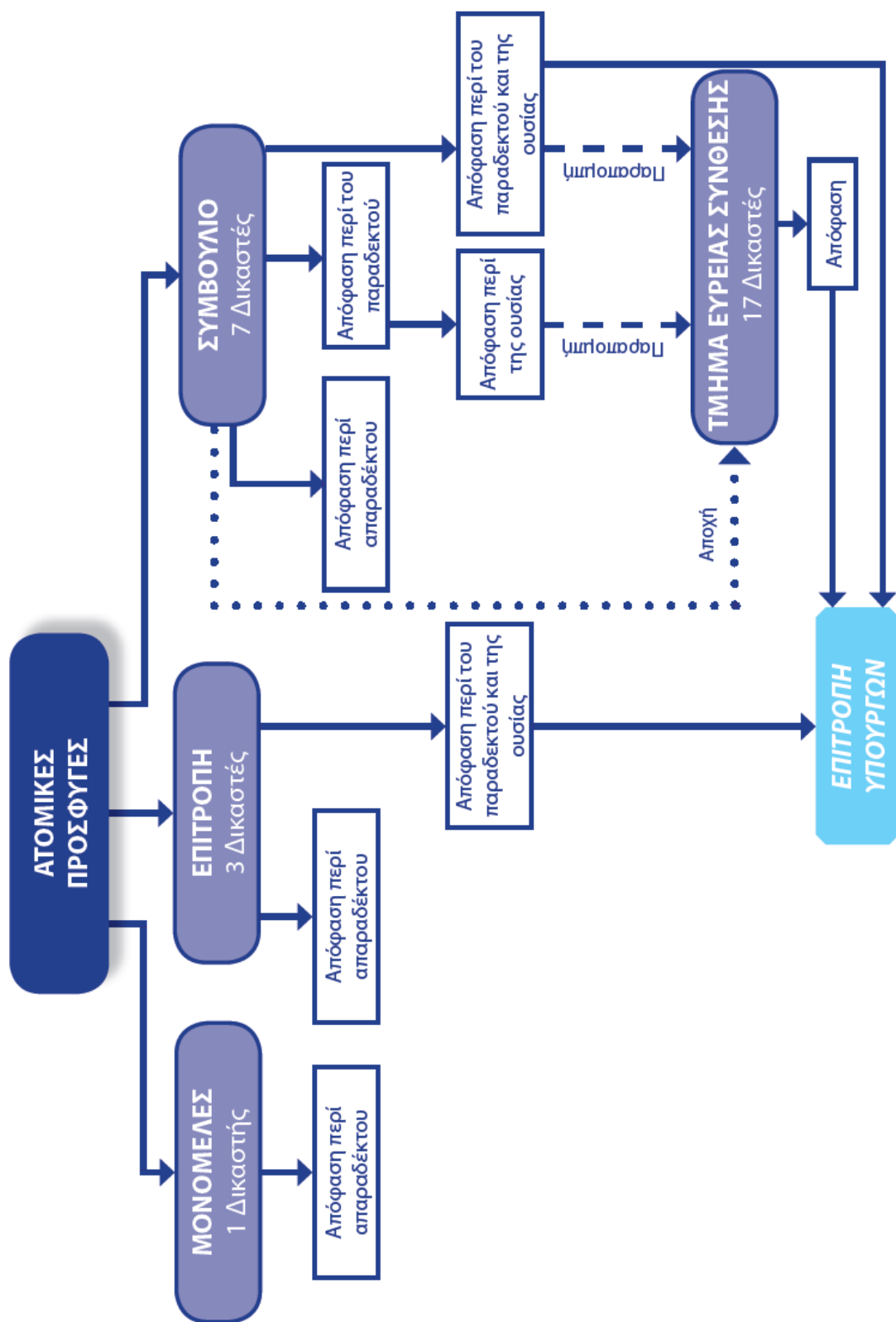
Ικανοποιητική εκτέλεση

Εξέταση από την Επιτροπή Υπουργών

Μη ικανοποιητική εκτέλεση

Τελεσίδικη απόφαση – κλείσιμο υπόθεσης

Απλοποιημένο σχεδιάγραμμα της πορείας προσφυγής στο Δικαστήριο σύμφωνα με τη σύνθεση των δικαστών

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Το σύστημα προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών που θέσπισε η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου («η Σύμβαση») βασίζεται στην αρχή της επικουρικότητας. Εναπόκειται καταρχήν στα Κράτη μέρη της Σύμβασης να διασφαλίζουν την εφαρμογή αυτής, με το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου («το Δικαστήριο») να παρεμβαίνει μόνο στις περιπτώσεις όπου τα Κράτη δεν εκπλήρωσαν το καθήκον τους.

Ο έλεγχος του Στρασβούργου ενεργοποιείται κατά κύριο λόγο μέσω ατομικών προσφυγών οι οποίες μπορούν να κατατεθούν ενώπιον του Δικαστηρίου από οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που τελεί υπό τη δικαιοδοσία των Κρατών μερών της Σύμβασης. Η δεξαμενή δυνητικών προσφευγόντων είναι ως εκ τούτου τεράστια: στους οκτακόσιους εκατομμύρια κατοίκους της Γηραιάς Ευρώπης και τους υπηκόους τρίτων χωρών οι οποίοι κατοικούν ή διέρχονται από αυτή, πρέπει να προσμετρηθούν εκατομμύρια ενώσεις, ιδρύματα, πολιτικά κόμματα, επιχειρήσεις κλπ. Χωρίς να λησμονούμε τα άτομα τα οποία, ως αποτέλεσμα εξωεδαφικών πράξεων των Κρατών μερών της Σύμβασης, οι οποίες διεπράχθησαν εκτός των συγκεκριμένων εδαφών τους, καταλήγουν να εμπίπτουν στη δικαιοδοσία τους.

Εδώ και αρκετά χρόνια, και λόγω διαφόρων παραγόντων, το Δικαστήριο κατακλύζεται από ατομικές προσφυγές (πάνω από 99.900 εκκρεμείς προσφυγές στις 31 Δεκεμβρίου 2013). Ωστόσο, το σύνολο σχεδόν αυτών των προσφυγών (πάνω από 95%) απορρίπτονται, χωρίς επί της ουσίας εξέταση, λόγω μη εκπλήρωσης ενός εκ των προβλεπομένων από τη Σύμβαση κριτηρίων παραδεκτού. Η κατάσταση αυτή προκαλεί μία διπλή απογοήτευση. Αφενός, όντας υποχρεωμένο να απαντήσει σε κάθε προσφυγή, το Δικαστήριο δεν είναι σε θέση να εστιάζει εντός εύλογων προθεσμιών επί των υποθέσεων που απαιτούν μία επί της ουσίας εξέταση, και τούτο χωρίς πραγματικό όφελος για τους διοικούμενους. Αφετέρου, δεκάδες εκατομμύρια προσφεύγοντες βλέπουν τις προσφυγές τους να απορρίπτονται αμείλικτα, συχνά μάλιστα μετά από πολλά έτη αναμονής.

2. Τα Κράτη μέρη της Σύμβασης, καθώς και το ίδιο το Δικαστήριο και η Γραμματεία του, ουδέποτε σταμάτησαν να σκέπτονται μέτρα για την

αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος και τη διασφάλιση μίας αποτελεσματικής απονομής της δικαιοσύνης. Μεταξύ των πλέον προφανών μέτρων είναι η υιοθέτηση του Πρωτοκόλλου αριθ.14 της Σύμβασης το οποίο προβλέπει, μεταξύ άλλων, τη δυνατότητα οι προδήλως απαράδεκτες προσφυγές να εξετάζονται από έναν μόνο δικαστή επικουρούμενο από μη νομικούς εισηγητές και όχι πια από επιτροπή τριών δικαστών. Το έγγραφο αυτό, το οποίο τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιουνίου 2010, θεσπίζει επίσης ένα νέο κριτήριο παραδεκτού το οποίο συνδέεται με τη σημασία της βλάβης που υπέστη ένας προσφεύγων. Στοχεύει στο να αποθαρρύνει την κατάθεση προσφυγών από άτομα τα οποία υπέστησαν ασήμαντη βλάβη.

Στις 19 Φεβρουαρίου 2010, οι εκπρόσωποι σαράντα επτά Κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης, τα οποία δεσμεύονται στο σύνολό τους από τη Σύμβαση, συγκεντρώθηκαν στο Ιντερλάκεν στην Ελβετία για να συζητήσουν για το μέλλον του Δικαστηρίου και ιδίως για την υπερφόρτωση αυτού λόγω του πλήθους απαράδεκτων προσφυγών. Σε μία πανηγυρική διακήρυξη, επαναεπιβεβαίωσαν τον κεντρικό ρόλο του Δικαστηρίου στο ευρωπαϊκό σύστημα προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών και δεσμεύτηκαν να προβούν στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητάς του διατηρώντας συγχρόνως την αρχή της ατομικής προσφυγής.

Η ανάγκη της εξασφάλισης της βιωσιμότητας του μηχανισμού της Σύμβασης βραχυπρόθεσμα, μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα υπογραμμίστηκε επίσης στις δηλώσεις που υιοθετήθηκαν σε διασκέψεις παρακολούθησης στη Σμόρνη και στο Μπράιτον το 2011 και το 2012 αντίστοιχα.

3. Η ιδέα να τεθούν στη διάθεση των δυνητικών προσφευγόντων αντικειμενικές και πλήρεις πληροφορίες σχετικά με τη διαδικασία κατάθεσης των προσφυγών καθώς και σχετικά με τα κριτήρια παραδεκτού διατυπώνεται ρητά στο σημείο C-6 (α) και (β) της Διακήρυξης του Ιντερλάκεν. Αυτός ο πρακτικός οδηγός επί των προϋποθέσεων παραδεκτού των ατομικών προσφυγών κινείται σε αυτή τη λογική. Σχεδιάστηκε προκειμένου να επιτρέψει μία πιο σαφή και λεπτομερή ανάγνωση των προϋποθέσεων παραδεκτού με σκοπό, αφενός, να περιοριστεί στο μέτρο του δυνατού το πλήθος των προσφυγών που δεν έχουν καμία πιθανότητα να οδηγήσουν σε αποφάσεις επί της ουσίας και, αφετέρου, να

διασφαλισθεί ότι οι προσφυγές οι οποίες, απεναντίας, αξίζει να εξετασθούν επί της ουσίας, επιτυγχάνουν στη δοκιμασία του παραδεκτού. Στην πλειοψηφία των υποθέσεων που επί του παρόντος επιτυγχάνουν στην εν λόγω δοκιμασία, το παραδεκτό εξετάζεται συγχρόνως με την ουσία, γεγονός που απλοποιεί και επιταχύνει τη διαδικασία.

Πρόκειται για ένα κείμενο, το οποίο απευθύνεται κυρίως σε νομικούς, ιδίως σε δικηγόρους που ειδικεύονται στην εκπροσώπηση προσφευγόντων ενώπιον του Δικαστηρίου.

Όλα τα κριτήρια παραδεκτού που προβλέπονται στα άρθρα 34 (ατομικές προσφυγές) και 35 (προϋποθέσεις παραδεκτού) της Σύμβασης εξετάστηκαν υπό το φως της νομολογίας του Δικαστηρίου. Όπως είναι φυσικό, ορισμένες έννοιες, όπως η εξάμηνη προθεσμία και, σε μικρότερο βαθμό, η εξάντληση των εθνικών ενδίκων μέσων, είναι περισσότερο ευνόητες από άλλες, όπως η «η πρόδηλη έλλειψη βάσης», έννοια η οποία χάνεται σχεδόν στο άπειρο, ή η αρμοδιότητα *ratione materiae* ή *ratione personae* του Δικαστηρίου. Επιπλέον, ορισμένα άρθρα προβάλλονται συχνότερα απ'ό,τι κάποια άλλα από τους προσφεύγοντες και ορισμένα Κράτη δεν έχουν επικυρώσει όλα τα πρόσθετα πρωτόκολλα της Σύμβασης ενώ άλλα έχουν διατυπώσει επιφυλάξεις ως προς το πεδίο εφαρμογής ορισμένων διατάξεων. Οι σπάνιες περιπτώσεις διακρατικών προσφυγών δεν ελήφθησαν υπόψη διότι αυτού του είδους οι προσφυγές ακολουθούν μία πολύ διαφορετική λογική. Ο παρών οδηγός δεν είναι ως εκ τούτου εξαντλητικός και εστιάζει στις πιο συνηθισμένες περιπτώσεις.

4. Εκπονήθηκε από το Τμήμα Jurisconsult του Δικαστηρίου και ουδόλως δεσμεύει το Δικαστήριο στην ερμηνεία των κριτηρίων παραδεκτού. Θα επικαιροποιείται τακτικά. Έχοντας συνταχθεί στη γαλλική και την αγγλική γλώσσα, θα μεταφραστεί σε έναν αριθμό άλλων γλωσσών με προτεραιότητα στις επίσημες γλώσσες των Κρατών κατά των οποίων στρέφεται η πλειοψηφία των προσφυγών.

5. Αφού προσδιορίσει τις έννοιες της ατομικής προσφυγής και της ιδιότητας του θύματος, η ανάλυση θα εξετάσει τους λόγους απαραδέκτου που σχετίζονται με τη διαδικασία (I), εκείνους που σχετίζονται με την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου (II) και εκείνους που σχετίζονται με την ουσία των υποθέσεων (III).

A. Ατομική προσφυγή

Άρθρο 34 – Ατομικές προσφυγές

«Το Δικαστήριο μπορεί να επιληφθεί της εξέτασης προσφυγής που υποβάλλεται από κάθε φυσικό πρόσωπο, μη κυβερνητικό οργανισμό ή ομάδα ατόμων, που ισχυρίζεται ότι είναι θύμα παραβίασης, από ένα από τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη, των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στη Σύμβαση ή στα Πρωτόκολλά της....»

1. Σκοπός της διάταξης

6. Το άρθρο 34 το οποίο θεσπίζει το δικαίωμα ατομικής προσφυγής περιέχει ένα πραγματικό δικαίωμα του ατόμου να κινηθεί δικαστικά σε εθνικό επίπεδο, και συνιστά επιπλέον έναν από τους βασικούς πυλώνες της αποτελεσματικότητας του συστήματος της Σύμβασης· αποτελεί μέρος «των ακρογωνιαίων λίθων του μηχανισμού» προστασίας των δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Δοϊζίδου κατά Τουρκίας (προκαταρκτικές ενστάσεις), § 70, Mamatkulov και Askarov κατά Τουρκίας [GC]², §§ 100 και 122).

7. Ως εξελικτικό έγγραφο, η Σύμβαση πρέπει να ερμηνεύεται υπό το φως των σημερινών συνθηκών της ζωής, με αυτή την πάγια νομολογία να ισχύει και για τις δικονομικές διατάξεις όπως το άρθρο 34 (Δοϊζίδου κατά Τουρκίας (προκαταρκτικές ενστάσεις), § 71).

8. Προκειμένου να επικαλεστεί το Άρθρο 34 της Σύμβασης, ο προσφεύγων πρέπει να πληροί δύο προϋποθέσεις: πρέπει να υπάγεται σε μία από τις δύο κατηγορίες αιτούντων που μνημονεύονται στο Άρθρο 34 και να μπορεί να ισχυριστεί ότι υπήρξε θύμα παραβίασης της Σύμβασης (Βαλλιανάτος και λοιποί κατά Ελλάδα [GC], § 47).

² Οι παραπεμπόμενες αποφάσεις αναφέρονται στο πρωτότυπο κείμενο στα Αγγλικά ή Γαλλικά (τις δύο επίσημες γλώσσες του Δικαστηρίου) των αποφάσεων που εξέδωσε το Δικαστήριο και στις αποφάσεις και εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και είναι διαθέσιμες στη βάση δεδομένων της νομολογίας του Δικαστηρίου [HUDOC](#). Κάποιες αποφάσεις ενδέχεται να έχουν μεταφραστεί στα ελληνικά και τα σχετικά κείμενα να είναι επίσης διαθέσιμα στο HUDOC. Εκτός αντίθετης ενδείξεως, όλες οι παραπομπές αναφέρονται σε απόφαση επί της ουσίας που εκδόθηκε από Τμήμα του Δικαστηρίου. Η συντόμευση “(dec.)” αναφέρεται σε παραπεμπόμενη απόφαση (decision) του Δικαστηρίου και “[GC]” απόφαση της Μείζονας Σύνοψης.

2. Κατηγορίες αιτούντων

α) Φυσικά πρόσωπα

9. Οποιοδήποτε πρόσωπο μπορεί να επικαλεστεί την προστασία της Σύμβασης εναντίον ενός Συμβαλλομένου Κράτους, όταν η επικαλούμενη παραβίαση έχει λάβει χώρα μέσα στην δικαιοδοσία του Κράτους αυτού, σύμφωνα με το άρθρο 1 της Σύμβασης (Van der Tang κατά Ισπανίας, § 53), ανεξάρτητα από την εθνικότητα, τον τόπο κατοικίας, την οικογενειακή κατάσταση, την νομική κατάσταση ή την δικαιοπρακτική ικανότητα. Για την περίπτωση μιας μητέρας που έχει στερηθεί της γονικής μέριμνας, βλέπε Scozzari και Giunta κατά Ιταλίας [GC], § 138. Για την περίπτωση ενός ανηλίκου, βλέπε A. κατά Ηνωμένου Βασιλείου. Για την περίπτωση ενός προσώπου που στερείται δικαιοπρακτικής ικανότητας και προσέφυγε στο Δικαστήριο χωρίς την συναίνεση του επιτρόπου του, βλέπε Zehentner κατά Αυστρίας, §§ 39 και επόμενα.

10. Προσφυγή μπορεί να ασκηθεί μόνον από ζώντα πρόσωπα ή στο όνομά τους. Τα αποβιώσαντα άτομα δεν μπορούν να καταθέσουν προσφυγή ενώπιον του Δικαστηρίου (Aizpurua Ortiz και λοιποί κατά Ισπανίας, § 30, Dvořáček και Dvořáčková κατά Σλοβακίας, § 41), ούτε και μέσω αντιπροσώπου (Kaya και Polat κατά Τουρκίας (dec.), Ciobanu κατά Ρουμανίας (dec.)).

β) Νομικά πρόσωπα

11. Ένα νομικό πρόσωπο που ισχυρίζεται ότι έχει πέσει θύμα μιας παραβίασης από ένα από τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Κράτη των δικαιωμάτων των αναγνωριζομένων από την Σύμβαση ή τα Πρωτόκολλά τους μπορεί να προσφύγει ενώπιον του Δικαστηρίου μόνον εφόσον είναι «μη κυβερνητική οργάνωση» με την έννοια του άρθρου 34 της Σύμβασης.

12. Χαρακτηρίζονται «κυβερνητικές οργανώσεις», σε αντίθεση με τις «μη κυβερνητικές οργανώσεις» με την έννοια του άρθρου 34, όχι μόνον τα κεντρικά όργανα του Κράτους, αλλά και οι αποκεντρωμένες αρχές που ασκούν «δημόσιες λειτουργίες», όποιος και αν είναι ο βαθμός αυτονομίας τους σε σχέση με τα όργανα αυτά. Το αυτό ισχύει για τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης (Radio France και λοιποί κατά Γαλλίας (dec.), § 26), τις κοινότητες (Ayuntamiento de Mula κατά Ισπανίας (dec.)) ή τμήμα κοινότητας το οποίο

ασκεί μέρος της δημόσιας εξουσίας (Section de commune d'Antilly κατά Γαλλίας (dec.) που δεν νομιμοποιούνται να ασκήσουν προσφυγή στην βάση του άρθρου 34 (βλέπε επίσης Döşmealti Belediyesi κατά Τουρκίας (dec.)).

13. Στην κατηγορία των «κυβερνητικών οργανώσεων» εντάσσονται τα νομικά πρόσωπα που συμμετέχουν στην άσκηση της δημόσιας εξουσίας ή που διαχειρίζονται μία δημόσια υπηρεσία υπό τον έλεγχο των αρχών. Για να καθοριστεί αν τούτο ισχύει για ένα νομικό πρόσωπο άλλο από μία τοπική αρχή, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το νομικό καθεστώς του και, ανάλογα με την περίπτωση, τα προνόμια που του παρέχει, την φύση της δραστηριότητας που ασκεί και το περιβάλλον μέσα στο οποίο εντάσσεται αυτή και τον βαθμό αυτονομίας του σε σχέση με τις πολιτικές αρχές (Radio France και λοιποί κατά Γαλλίας (dec.), § 26, Koton κατά Ρωσίας [GC], § 93). Ως παράδειγμα νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου μη ασκούντων προνόμια δημόσιας εξουσίας, βλέπε Ιερές Μονές κατά Ελλάδας, § 49, Radio France και λοιποί κατά Γαλλίας (dec.), §§ 24-26, και Österreichischer Rundfunk κατά Αυστρίας (dec.). Σε ό,τι αφορά τις δημόσιες επιχειρήσεις που απολαμβάνουν επαρκούς θεσμικής και επιχειρησιακής αυτονομίας έναντι του Κράτους, βλέπε Compagnie de navigation de la République islamique d'Iran κατά Τουρκίας, §§ 80-81, Ukraine-Tyumen κατά Ουκρανίας, §§ 25-28, Unédic κατά Γαλλίας, §§ 48-59, και, *a contrario*, Zastava It Turs κατά Σερβίας (dec.), State Holding Company Luganksvugillya κατά Ουκρανίας (dec.), βλέπε επίσης Transpetrol, a.s., κατά Σλοβακίας (dec.).

γ) Οποιαδήποτε ομάδα ιδιωτών

14. Οποιαδήποτε ομάδα ιδιωτών μπορεί να ασκήσει προσφυγή. Εν τούτοις, ούτε οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης ούτε τα άλλα δημόσια όργανα δεν μπορούν να ασκήσουν προσφυγές μέσω των φυσικών προσώπων που τα αποτελούν ή που τα αντιπροσωπεύουν, για οποιαδήποτε πράξη διωκόμενη από το Κράτος από το οποίο εξαρτώνται ή στο οποίο αυτά ασκούν την δημόσια εξουσία (Demirbaş και λοιποί κατά Τουρκίας (dec.)).

3. Ιδιότητα του θύματος

α) Έννοια του θύματος

15. Με τον όρο «θύμα», το άρθρο 34 της Σύμβασης ορίζει το πρόσωπο ή τα πρόσωπα που θίγονται άμεσα ή έμμεσα από την επικαλούμενη παραβίαση. Έτσι, το άρθρο 34 αφορά όχι μόνον το άμεσο θύμα ή τα άμεσα θύματα της επικαλούμενης παραβίασης, αλλά και κάθε έμμεσο θύμα στο οποίο η παραβίαση αυτή μπορεί να προξενήσει ζημία ή που έχει βάσιμο προσωπικό συμφέρον να επιτύχει τον τερματισμό της (Βαλλιανάτος και λοιποί κατά Ελλάδα [GC], § 47). Η έννοια του «θύματος» ερμηνεύεται κατά τρόπο αυτόνομο και ανεξάρτητο από τους κανόνες του εθνικού δικαίου όπως το έννομο συμφέρον και η νομιμοποίηση (Gorraiz Lizarraga και λοιποί κατά Ισπανίας, § 35), αν και το Δικαστήριο οφείλει να λαμβάνει υπόψη το γεγονός ότι ο προσφεύγων ήταν διάδικος στην εθνική διαδικασία (Aksu κατά Τουρκίας [GC], § 52, και Micallef κατά Μάλτας [GC], § 48). Η έννοια αυτή δεν περιλαμβάνει την ύπαρξη ζημίας (Brumărescu κατά Ρουμανίας [GC], § 50). Μία πράξη έχουσα προσωρινές έννομες συνέπειες μπορεί να αρκεί (Monnat κατά Ελβετίας, § 33).

16. Η έννοια του «θύματος» αποτελεί το αντικείμενο μιας εξελικτικής ερμηνείας υπό το φως των σημερινών συνθηκών ζωής, η δε εφαρμογή της πρέπει να γίνεται χωρίς υπερβολική τυπολατρία (ό.α., §§ 30-33, Gorraiz Lizarraga και λοιποί κατά Ισπανίας, § 38, Stukus και λοιποί κατά Πολωνίας, § 35, και Zietal κατά Πολωνίας, §§ 54-59). Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το ζήτημα της ιδιότητας του θύματος μπορεί να εξετασθεί μαζί με την ουσία της υπόθεσης (Siliadin κατά Γαλλίας, § 63, και Hirsi Jamaa και λοιποί κατά Ιταλίας [GC], § 111).

β) Άμεσο θύμα

17. Προκειμένου να έχει το δικαίωμα να καταθέσει μία προσφυγή βάσει του άρθρου 34, ο προσφεύγων πρέπει να είναι σε θέση να αποδείξει ότι «εθίγη άμεσα» από το επίδικο μέτρο (Tănase κατά Μολδαβίας [GC], § 104, και Burden κατά Ηνωμένου Βασιλείου [GC], § 33). Αυτή η προϋπόθεση είναι απαραίτητη προκειμένου να κινηθεί ο μηχανισμός προστασίας της Σύμβασης (Hristozov και λοιποί κατά Βουλγαρίας, § 73), αν και το κριτήριο αυτό δεν πρέπει να εφαρμόζεται κατά τρόπο αυστηρό, μηχανικό και άκαμπτο σε ολόκληρη την

διάρκεια της διαδικασίας (Micallef κατά Μάλτας [GC], § 45, Karner κατά Αυστρίας, § 25, και Aksu κατά Τουρκίας [GC], § 51).

γ) Έμμεσο θύμα

18. Εφόσον το φερόμενο θύμα μιας παραβίασης αποβιώσει πριν την κατάθεση της προσφυγής, ένα πρόσωπο που έχει το απαιτούμενο συμφέρον ως συγγενής του αποβιώσαντος μπορεί να εισαγάγει μία προσφυγή προβάλλοντας αιτιάσεις σχετικές με τον θάνατο ή την εξαφάνιση (Βαρνάβα και λοιποί κατά Τουρκίας [GC], § 112). Πρόκειται για μία ιδιαίτερη περίπτωση η οποία διέπεται από την φύση της επικαλούμενης παραβίασης και από την μέριμνα για την αποτελεσματική εφαρμογή μιας από τις πλέον θεμελιώδεις διατάξεις του συστήματος της Σύμβασης (Fairfield κατά Ηνωμένου Βασιλείου (dec.)).

19. Σε τέτοιες περιπτώσεις, το Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι οι στενοί συγγενείς, όπως οι γονείς, ενός προσώπου ο θάνατος ή η εξαφάνιση του οποίου φέρεται να στοιχειοθετεί την ευθύνη του Κράτους μπορούν οι ίδιοι να υποστηρίξουν ότι είναι τα έμμεσα θύματα της επικαλούμενης παραβίασης του άρθρου 2, ενώ το ζήτημα του κατά πόσον είναι οι κληρονόμοι του αποβιώσαντος δεν ενδιαφέρει (Van Colle κατά Ηνωμένου Βασιλείου, § 86).

20. Ο στενός συγγενής ενός αποβιώσαντος ή ενός εξαφανισθέντος μπορεί επίσης να προβάλει στο όνομα του τελευταίου άλλες αιτιάσεις, για παράδειγμα υπό το πρίσμα των άρθρων 3 και 5 της Σύμβασης, υπό την προϋπόθεση ότι η επικαλούμενη παραβίαση σχετίζεται στενά με τον θάνατο ή με την εξαφάνιση που γέννησε την αιτίαση την ελκόμενη από το άρθρο 2.

21. Μπορούμε να αναφερθούμε στις ακόλουθες υποθέσεις: για συντρόφους σε γάμο, βλέπε McCann και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου [GC], και Salman κατά Τουρκίας [GC], για συντρόφους εκτός γάμου, βλέπε Velikova κατά Βουλγαρίας (dec.), για γονείς, βλέπε Ramsahai και λοιποί κατά Ολλανδίας [GC], και Giuliani και Gaggio κατά Ιταλίας [GC], για αδέρφια, βλέπε Ανδρονίκου και Κωνσταντίνου κατά Κύπρου, για τέκνα, βλέπε McKerr κατά Ηνωμένου Βασιλείου, για τα ανήψια, βλέπε Yaşa κατά Τουρκίας.

22. Σε περίπτωση κατά την οποία η επικαλούμενη παραβίαση δεν συνδέεται στενά με τον θάνατο ή την εξαφάνιση του αμέσου θύματος, το Δικαστήριο έχει γενικώς αρνηθεί να αναγνωρίσει την ιδιότητα του θύματος σε

άλλο πρόσωπο, εκτός αν το τελευταίο μπορούσε, κατ'εξαίρεση, να αποδείξει ότι είχε προσωπικό συμφέρον να ενεργήσει (Nassau Verzekering Maatschappij N.V. κατά Ολλανδίας (dec.), § 20). Βλέπε, για παράδειγμα, την απόφαση Sanles Sanles κατά Ισπανίας, που αφορούσε την απαγόρευση της υποβοηθούμενης αυτοκτονίας υπό το πρίσμα των άρθρων 2, 3, 5, 8, 9 και 14 και όπου το Δικαστήριο έκρινε ότι τα δικαιώματα που διεκδικούσε η προσφεύγουσα, η οποία ήταν κουνιάδα και νόμιμη κληρονόμος του αποβιώσαντος, ήταν μη μεταβιβάσιμα δικαιώματα και ότι ως εκ τούτου αυτή δεν μπορούσε να ισχυριστεί ότι ήταν το θύμα μιας παραβίασης στο όνομα του αποβιώσαντος κουνιάδου της, βλέπε επίσης τις αποφάσεις Bic και λοιποί κατά Τουρκίας και Fairfield κατά Ηνωμένου Βασιλείου.

23. Στις περιπτώσεις στις οποίες η ιδιότητα του θύματος αναγνωρίστηκε στους στενούς συγγενείς του αμέσου θύματος, γεγονός που επιτρέπει σε αυτούς να καταθέσουν μία προσφυγή προκειμένου να προβάλλουν αιτιάσεις ελκόμενες, για παράδειγμα, από τα άρθρα 5, 6 ή 8, το Δικαστήριο έλαβε υπόψη κατά πόσον αυτοί απέδειξαν ότι είχαν ηθικό συμφέρον για την απαλλαγή του αποβιώσαντος από οποιαδήποτε διαπίστωση ενοχής (Nölkenbockhoff κατά Γερμανίας, § 33, και Grădinar κατά Μολδαβίας, §§ 95 και 97-98) ή για την προστασία της φήμης τους και εκείνης της οικογενείας τους (Brudnicka και λοιποί κατά Πολωνίας, §§ 27-31, Armoniené κατά Λιθουανίας, § 29, και Polanco Torres και Movilla Polanco κατά Ισπανίας, §§ 31-33), ή ότι είχαν υλικό συμφέρον εξαιτίας των αμέσων συνεπειών επί των περιουσιακών δικαιωμάτων τους (Nölkenbockhoff κατά Γερμανίας, § 33, Grădinar κατά Μολδαβίας, § 97, και Micallef κατά Μάλτας [GC], § 48). Η ύπαρξη γενικού συμφέροντος καθιστώντας αναγκαία την εξέταση των αιτιάσεων ελήφθη επίσης υπόψη (ό.α., §§ 46 και 50, βλέπε επίσης Bic και λοιποί κατά Τουρκίας (dec.), §§ 22-23).

24. Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η συμμετοχή του προσφεύγοντος στην εθνική διαδικασία δεν ήταν ένα από τα διάφορα εφαρμοστέα κριτήρια (Nölkenbockhoff κατά Γερμανίας, § 33, Micallef κατά Μάλτας [GC], §§ 48-49, Polanco Torres και Movilla Polanco κατά Ισπανίας, § 31, και Grădinar κατά Μολδαβίας, §§ 98-99), βλέπε επίσης την υπόθεση Kaburov κατά Βουλγαρίας (dec.), §§ 57-58, όπου το Δικαστήριο έκρινε ότι, σε μία υπόθεση αναφερόμενη στο μεταβιβάσιμο χαρακτήρα του άρθρου 3 της Σύμβασης, ο προσφεύγων, ο

οποίος δεν είχε ηθικό συμφέρον στην έκβαση της δίκης ούτε άλλο επιτακτικό λόγο, δεν μπορούσε να θεωρηθεί ως θύμα από τον μόνο λόγο ότι το εθνικό δίκαιο του επέτρεψε να συμμετάσχει σε μία διαδικασία ευθύνης από αδικοπραξία ως κληρονόμος του κ. Kabuγον, καθώς και την απόφαση Nassau Verzekering Maatschappij N.V. κατά Ολλανδίας, όπου το Δικαστήριο απέρριψε το αίτημα της αιτούσας εταιρείας να της αναγνωριστεί η ιδιότητα του θύματος διότι θεωρούσε ότι με έναν τίτλο εκχώρησης αυτή αποκτούσε δικαίωμα αιτίασης στην βάση της Σύμβασης).

25. Σε ό,τι αφορά τις αιτιάσεις που αφορούν τις εταιρείες, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι ένα πρόσωπο δεν μπορεί να παραπονεθεί ότι παραβιάστηκαν τα δικαιώματά του μέσα στο πλαίσιο μιας διαδικασίας στην οποία δεν ήταν διάδικος, ακόμη και αν ήταν μέτοχος και/ή διευθύνων μιας εταιρείας που είχε συμμετάσχει στην διαδικασία. Αν και, σε ορισμένες περιπτώσεις, ο μοναδικός ιδιοκτήτης μιας εταιρείας μπορεί να υποστηρίξει ότι είναι θύμα με την έννοια του άρθρου 34 της Σύμβασης, όταν επίδικα μέτρα έχουν ληφθεί έναντι της εταιρείας του, στην αντίθετη περίπτωση, η παράβλεψη της νομικής προσωπικότητας μιας εταιρείας δικαιολογείται μόνον υπό εξαιρετικές περιστάσεις, και ιδιαίτερα όταν αποδεικνύεται σαφώς ότι η εταιρεία αδυνατεί να προσφύγει ενώπιον των οργάνων της Σύμβασης μέσω των καταστατικών οργάνων της ή – σε περίπτωση εκκαθάρισης – μέσω των εκκαθαριστών της (Centro Europa 7 S.r.l και Di Stefano κατά Ιταλίας [GC], § 92).

δ) Δυνητικά θύματα και actio popularis

26. Σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις, το Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι ένας προσφεύγων μπορεί να είναι δυνητικό θύμα. Για παράδειγμα, όταν αυτός δεν μπόρεσε να θεμελιώσει ότι η νομοθεσία που καταγγέλλει εφαρμόστηκε πραγματικά στη δική του περίπτωση, εξαιτίας του απορρήτου χαρακτήρα των μέτρων επιβλήθηκαν (Klass και λοιποί κατά Γερμανίας), ή όταν ένας αλλοδαπός τελεί υπό απέλαση η οποία δεν έχει ακόμη εκτελεστεί και με την απέλασή του αυτός θα διέτρεχε στην χώρα προορισμού τον κίνδυνο να υποστεί μεταχείριση αντίθετη προς το άρθρο 3 της Σύμβασης ή μία προσβολή των δικαιωμάτων του των προστατευομένων από το άρθρο 8 της Σύμβασης (Soering κατά Ηνωμένου Βασιλείου).

27. Εν τούτοις, προκειμένου να ισχυριστεί ένας προσφεύγων ότι είναι θύμα σε μία τέτοια κατάσταση, οφείλει να προσκομίσει εύλογες και πειστικές αποδείξεις της πιθανότητας της επέλευσης μιας παραβίασης της οποίας αυτός θα υφίστατο τις συνέπειες προσωπικά, ενώ οι απλές υποψίες και οι εικασίες δεν επαρκούν προς τούτο (Senator Lines GmbH κατά δεκαπέντε Κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (dec.) [GC]). Βλέπε, για παράδειγμα, Vijayanathan και Pusparajah κατά Γαλλίας, § 46, για την έλλειψη επίσημης διαταγής επαναπροώθησης στα σύνορα, Fédération chrétienne des témoins de Jéhovah de France κατά Γαλλίας (dec.) για τις επικαλούμενες συνέπειες μιας κοινοβουλευτικής έκθεσης, και Rossi και λοιποί κατά Ιταλίας (dec.) για τις επικαλούμενες συνέπειες μιας δικαστικής απόφασης σχετικά με έναν τρίτο που βρισκόταν σε κώμα.

28. Ένας προσφεύγων δεν μπορεί να υποστηρίξει ότι είναι θύμα, όταν είναι εν μέρει υπεύθυνος για την επικαλούμενη παραβίαση (Paşa και Erkan Erol κατά Τουρκίας).

29. Το Δικαστήριο υπογράμμισε επίσης ότι η Σύμβαση δεν εξετάζει την δυνατότητα της άσκησης μιας actio popularis προς τον σκοπό της ερμηνείας των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται από αυτήν ούτε επιτρέπει στους ιδιώτες να παραπονεθούν για μία διάταξη του εθνικού δικαίου μόνον διότι αυτή τους φαίνεται, χωρίς να έχουν υποστεί άμεσα τις συνέπειές της, ότι παραβαίνει την Σύμβαση (Aksu κατά Τουρκίας [GC], § 50, και Burden κατά Ηνωμένου Βασιλείου [GC], § 33).

30. Ένα πρόσωπο έχει πάντως το δικαίωμα να υποστηρίξει ότι ένας νόμος παραβιάζει τα δικαιώματά του, εν απουσία ατομικής εκτελεστικής πράξης, εφόσον ο ενδιαφερόμενος είναι εξαναγκασμένος να αλλάξει συμπεριφορά επί ποινή διώξεων ή αν ανήκει σε μια κατηγορία ατόμων που κινδυνεύει να υποστεί άμεσα τα αποτελέσματα της νομοθεσίας (ό.α., § 34, Tănase κατά Μολδαβίας [GC], § 104, Michaud κατά Γαλλίας, §§ 51-52, και Sejdić και Finčić κατά Βοσνίας-Ερζεγοβίνης [GC], § 28).

ε) Απώλεια της ιδιότητας του θύματος

31. Οι εθνικές αρχές είναι κατ'αρχήν υπεύθυνες να επανορθώσουν μία επικαλούμενη παραβίαση της Σύμβασης. Το ζήτημα του κατά πόσον ένας

προσφεύγων μπορεί να ισχυρίζεται ότι είναι θύμα της επικαλούμενης παραβίασης τίθεται σε όλα τα στάδια της διαδικασίας ενώπιον της Σύμβασης (*Scordino κατά Ιταλίας* (αριθ. 1) [GC], § 179). Προς τούτο, ο προσφεύγων πρέπει να είναι σε θέση να αποδείξει την ιδιότητά του ως θύμα σε όλα τα στάδια της διαδικασίας (*Bourdon κατά Ρωσίας*, § 30, και *Centro Europa 7 S.r.l και Di Stefano κατά Ιταλίας* [GC], § 80).

32. Το ζήτημα του κατά πόσον ένα πρόσωπο μπορεί ακόμη να ισχυρίζεται ότι είναι θύμα μιας επικαλούμενης παραβίασης της Σύμβασης συνεπάγεται κυρίως την υποχρέωση για το Δικαστήριο να προβαίνει σε μία εκ των υστέρων εξέταση της κατάστασης του ενδιαφερομένου προσώπου (*ό.α.*, § 82).

33. Μία απόφαση ή ένα μέτρο που ευνοεί τον προσφεύγοντα δεν επαρκεί κατ'αρχήν για την αποστέρησή του από την ιδιότητα του «θύματος» για τους σκοπούς του άρθρου 34 της Σύμβασης παρά μόνον αν οι εθνικές αρχές αναγνώρισαν ρητώς ή επί της ουσίας, και στην συνέχεια αποκατέστησαν την παραβίαση της Σύμβασης (*Scordino κατά Ιταλίας (αριθ. 1)* [GC], § 180, *Gäfgen κατά Γερμανίας* [GC], § 115 και *Nada κατά Ελβετίας* [GC], § 128). Μόνον όταν πληρούνται οι προϋποθέσεις αυτές, η επικουρική φύση του μηχανισμού προστασίας της Σύμβασης αποκλείει την εξέταση της προσφυγής (*Jensen και Rasmussen κατά Δανίας* (dec.), και *Albayrak κατά Τουρκίας*, § 32).

34. Ο προσφεύγων παραμένει θύμα, εφόσον οι αρχές δεν αναγνώρισαν, είτε ρητώς είτε επί της ουσίας, την επικαλούμενη από τον προσφεύγοντα παραβίαση (*ό.α.*, § 33, *Jensen κατά Δανίας* (dec.)), ακόμη και αν ο ενδιαφερόμενος έλαβε κάποια αποζημίωση (*Centro Europa 7 S.r.l. και Di Stefano κατά Ιταλίας* [GC], § 88).

35. Επί πλέον, η χορηγηθείσα επανόρθωση πρέπει να είναι προσήκουσα και επαρκής. Εξαρτάται από το σύνολο των συνθηκών της υπόθεσης, λαμβανομένης ιδιαίτερα υπόψη της φύσεως της επίδικης παραβίασης της Σύμβασης (*Gäfgen κατά Γερμανίας* [GC], § 116).

36. Για παράδειγμα, ένα πρόσωπο δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι είναι θύμα, υπό το πρίσμα του άρθρου 6 της Σύμβασης, μιας παραβίασης του δικαιώματός του για δίκαιη δίκη που επήλθε στην διάρκεια μιας διαδικασίας η οποία απέληξε σε μία αθώωση ή στην παύση της ποινικής δίωξης (*Oleksy κατά*

Πολωνίας (dec.), Κοζ και Tambaş κατά Τουρκίας (dec.), και Bouglame κατά Βελγίου (dec.)), με εξαίρεση σε ό,τι αφορά τις αιτιάσεις που σχετίζονται με την διάρκεια της επίδικης διαδικασίας (Osmanov και Husseinov κατά Βουλγαρίας (dec.)).

37. Σε άλλες περιπτώσεις, το ζήτημα του κατά πόσον ο προσφεύγων παραμένει θύμα μπορεί να εξαρτάται επίσης από το ύψος της αποζημίωσης που χορηγήθηκε από τα εθνικά δικαστήρια και από την αποτελεσματικότητα (συμπεριλαμβανομένης και της ταχύτητας) του αποζημιωτικού ενδίκου μέσου (Normann κατά Δανίας (dec.), και Scordino κατά Ιταλίας (Αριθ. 1) [GC], § 202, βλέπε επίσης Jensen και Rasmussen κατά Δανίας (dec.)).

38. Σχετικά με άλλες ειδικές καταστάσεις, βλέπε τις υποθέσεις Arat κατά Τουρκίας, § 47 (άρθρο 6), Constantinescu κατά Ρουμανίας, §§ 40-44 (άρθρα 6 και 10), Guisset κατά Γαλλίας, §§ 66-70 (άρθρο 6), Chevrol κατά Γαλλίας, §§ 30 και επόμενα (άρθρο 6), Moskovets κατά Ρωσίας, § 50 (άρθρο 5), Moon κατά Γαλλίας, §§ 29 και επόμενα (άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αριθ. 1), D.J. και A.-K.R. κατά Ρουμανίας (dec.), §§ 77 και επόμενα (άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου αριθ. 4), Sergueï Zolotoukhine κατά Ρωσίας [GC], § 115 (άρθρο 4 του Πρωτοκόλλου αριθ. 7), Dalban κατά Ρουμανίας [GC], § 44 (άρθρο 10), και Güneş κατά Τουρκίας (dec.) (άρθρο 10).

39. Μία υπόθεση μπορεί να διαγραφεί από το πινάκιο διότι ο προσφεύγων έπαυσε να έχει την ιδιότητα του θύματος/ locus standi. Σε ό,τι αφορά την επίλυση της υπόθεσης σε εθνικό επίπεδο μετά την έκδοση απόφασης επί του παραδεκτού, βλέπε Ohlen κατά Δανίας (διαγραφή), ενώ για μία σύμβαση με την οποία μεταβιβάζονται τα δικαιώματα που αποτελούν το αντικείμενο μιας εξεταζόμενης από το Δικαστήριο προσφυγής, βλέπε Dimitrescu κατά Ρουμανίας, §§ 33-34.

40. Το Δικαστήριο ερευνά επίσης αν η υπόθεση πρέπει να διαγραφεί από το πινάκιο για έναν ή περισσότερους από τους λόγους που αναγράφονται από το άρθρο 37 της Σύμβασης σε περίπτωση επέλευσης γεγονότων μεταγενέστερων της εισαγωγής της προσφυγής, ακόμη και αν ο προσφεύγων μπορεί ακόμη να ισχυριστεί ότι είναι «θύμα» (Pisano κατά Ιταλίας (διαγραφή) [GC], § 39), ή ακόμη και ανεξάρτητα από το αν αυτός μπορεί ή όχι να επικαλείται ακόμη την ιδιότητα του θύματος. Για τις εξελίξεις που επέρχονται μετά από απόφαση

παραπομπής της υπόθεσης στην Μείζονα Σύνοδο, βλέπε *El Majjaoui και Stichting Touba Moskee κατά Ολλανδίας* (διαγραφή) [GC], §§ 28-35, για εκείνες που επέρχονται μετά από την κήρυξη του παραδεκτού της προσφυγής, βλέπε *Chevanona κατά Λετονίας* (διαγραφή) [GC], §§ 44 και επόμενα, και για εκείνες μετά την έκδοση απόφασης από το τμήμα, βλέπε *Syssoyeva και λοιποί κατά Λετονίας* (διαγραφή) [GC], § 96.

στ) Θάνατος του θύματος

41. Κατ'αρχήν, η προσφυγή που έχει κατατεθεί από προσφεύγοντα ο οποίος απεβίωσε μετά την εισαγωγή της μπορεί να συνεχιστεί από τους κληρονόμους ή τους στενούς συγγενείς του, εφόσον αυτοί εκδηλώσουν την σχετική επιθυμία και υπό την προϋπόθεση ότι έχουν επαρκές συμφέρον από την υπόθεση (*Hristozon και λοιποί κατά Βουλγαρίας*, § 71, και *Malhous κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας* (dec.) [GC]).

42. Εν τούτοις, αν ο προσφεύγων αποβιώσει στην διάρκεια της διαδικασίας και κανείς δεν εκδηλώσει το ενδιαφέρον να συνεχίσει την προσφυγή ή τα πρόσωπα που εκδήλωσαν μια τέτοια επιθυμία δεν είναι οι κληρονόμοι ή επαρκώς στενοί συγγενείς του προσφεύγοντος και δεν μπορούν να αποδείξουν ότι έχουν έννομο συμφέρον για την συνέχιση της προσφυγής, το Δικαστήριο την διαγράφει από το πινάκιο (*Léger κατά Γαλλίας* (διαγραφή) [GC], § 50, και *Hirsi Jamaa και λοιποί κατά Ιταλίας* [GC], § 57) εκτός από περιπτώσεις πολύ εξαιρετικές όπου το Δικαστήριο κρίνει ότι ο σεβασμός των δικαιωμάτων του ανθρώπων όπως αυτά ορίζονται από την Σύμβαση και τα Πρωτόκολλά της απαιτεί την εξέταση της υπόθεσης (*Karner κατά Αυστρίας*, §§ 25 και επόμενα).

43. Βλέπε, για παράδειγμα, τις ακόλουθες υποθέσεις: *Raimondo κατά Ιταλίας*, § 2, και *Stojkovic κατά Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας*, § 25 (χήρα και τέκνα), *X κατά Γαλλίας*, § 26 (γονείς), *Malhous κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας* (dec.) [GC] (ανηψιός και δυνητικός κληρονόμος), *Velikona κατά Βουλγαρίας* (σύντροφος εκτός γάμου ή τοις πράγμασι), και *a contrario*, *Thévenon κατά Γαλλίας* (καθολικός κληροδόχος χωρίς καμία συγγένεια με τον αποβιώσαντα προσφεύγοντα), και *Léger κατά Γαλλίας* (διαγραφή) [GC], §§ 50-51 (ανηψιά).

4. Αντιπροσώπηση

44. Όταν οι προσφεύγοντες αποφασίζουν να ενεργήσουν με την μεσολάβηση αντιπροσώπου, όπως προβλέπει το άρθρο 36 § 1 του κανονισμού του Δικαστηρίου, αντί να καταθέσουν οι ίδιοι τις προσφυγές τους, το άρθρο 45 § 3 του κανονισμού απαιτεί από αυτούς να προσκομίσουν μία έγγραφη εξουσιοδότηση νόμιμα υπογεγραμμένη. Είναι πολύ σημαντικό για τους αντιπροσώπους να αποδείξουν ότι έλαβαν συγκεκριμένες και ρητές οδηγίες εκ μέρους του προσώπου το οποίο ισχυρίζεται ότι είναι θύμα για τους σκοπούς του άρθρου 34 και στο όνομα του οποίου σκοπεύουν να ενεργήσουν ενώπιον του Δικαστηρίου (*Post κατά Ολλανδίας* (dec.)). Σε ό,τι αφορά την εγκυρότητα της εξουσιοδότησης, βλέπε *Alien κατά Γεωργίας*, §§ 44-49, και για την γνησιότητα μιας προσφυγής, βλέπε *Velikova κατά Βουλγαρίας*, §§ 48-52.

45. Εν τούτοις, ειδικά ζητήματα μπορούν να προκύψουν για τα θύματα επικαλουμένων παραβιάσεων των άρθρων 2, 3 και 8 της Σύμβασης εκ μέρους των εθνικών αρχών, αναφορικά με το ευάλωτο των θυμάτων λόγω της ηλικίας, του φύλου ή της αναπηρίας τους, που είναι ικανό να τους εμποδίσει να καταθέσουν μία προσφυγή στο Δικαστήριο, καθώς και με τους δεσμούς μεταξύ του προσώπου που καταθέτει την προσφυγή και το θύμα. Σε μία τέτοια περίπτωση, οι προσφυγές που έχουν κατατεθεί από άτομα για λογαριασμό ενός ή περισσότερων θυμάτων κηρύχθηκαν παραδεκτές ακόμη και εν απουσία έγκυρης εξουσιοδότησης. Βλέπε, για παράδειγμα, την υπόθεση *İlhan κατά Τουρκίας* [GC], § 55, στην οποία ο προσφεύγων υπέβαλε αιτιάσεις στο όνομα του αδελφού του που είχε υποστεί κακομεταχείριση, την υπόθεση *Y.F. κατά Τουρκίας*, § 29, στην οποία ο σύζυγος παραπονείται ότι η σύζυγός του εξαναγκάστηκε να υποβληθεί σε γυναικολογική εξέταση, την απόφαση της Επιτροπής *S.P., D.P. και A.T. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, στην οποία ένας δικηγόρος υπέβαλε μία αίτηση στο όνομα παιδιών που είχε εκπροσωπήσει στο πλαίσιο της εθνικής διαδικασίας ως δικαστικός επίτροπος, και *a contrario*, *Nencheva και λοιποί κατά Βουλγαρίας*, § 93, όπου το Δικαστήριο δεν αναγνώρισε την ιδιότητα του θύματος στο προσφεύγον σωματείο που ενεργούσε στο όνομα των αμέσων θυμάτων, κρίνοντας ότι το σωματείο αυτό δεν είχε

διεξαγάγει την διαδικασία ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και ότι τα επίδικα περιστατικά δεν είχαν συνέπειες για τις δραστηριότητές του, αφού αυτό μπορούσε να συνεχίσει τις εργασίες του για την εκπλήρωση του σκοπού του.

B. Ελευθερία της άσκησης ατομικής προσφυγής

Άρθρο 34 – Ατομικές προσφυγές

«... Τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να μην παρεμποδίζουν με κανένα μέτρο την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος αυτού.»

46. Το δικαίωμα της προσφυγής στο Δικαστήριο είναι απόλυτο και δεν επιδέχεται κανένα εμπόδιο. Η αρχή αυτή περιλαμβάνει την ελευθερία της επικοινωνίας με τα όργανα του Δικαστηρίου (για την αλληλογραφία των κρατουμένων, βλέπε *Peers κατά Ελλάδας*, § 84, και *Kornakovs κατά Λετονίας*, §§ 157 και επόμενα). Βλέπε επίσης, προς τούτο, την Ευρωπαϊκή Συνθήκη του 1996 για τα πρόσωπα που μετέχουν σε διαδικασίες ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (*CETS no. 161*).

47. Οι εθνικές αρχές πρέπει να απέχουν από την άσκηση οποιασδήποτε μορφής πίεσης στους προσφεύγοντες προκειμένου να αποσύρουν ή να τροποποιήσουν τις αιτιάσεις τους. Για το Δικαστήριο, ο όρος «πίεση» ορίζει τον άμεσο εξαναγκασμό ή τις πρόδηλες πράξεις εκφοβισμού των δηλωθέντων ή δυνητικών προσφευγόντων, της οικογενείας τους ή των νομικών παραστατών τους, αλλά και τις έμμεσες ανάρμοστες πράξεις ή επαφές (*Mamatkoulou και Askarov κατά Τουρκίας* [GC], § 102).

Το Δικαστήριο εξετάζει την αποτρεπτική επίπτωση στην άσκηση του δικαιώματος ατομικής προσφυγής (*Colibaba κατά Μολδαβίας*, § 68). Κάτω από ορισμένες συνθήκες, μπορεί να θέσει αυτεπαγγέλτως το ζήτημα του κατά πόσον ο προσφεύγων απετέλεσε το αντικείμενο μέτρων εκφοβισμού που ισοδυναμούσε με παρεμπόδιση της πραγματικής άσκησης του δικαιώματος της ατομικής προσφυγής (*Lopata κατά Ρωσίας*, § 147).

Πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ευαισθησία του προσφεύγοντος και ο κίνδυνος να ασκήσουν οι αρχές επιρροή σε αυτόν (*Iambor κατά Ρουμανίας* (αρ. 1), § 212). Οι προσφεύγοντες μπορούν να είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι όταν τελούν

υπό προσωρινή κράτηση και οι επαφές τους με την οικογένειά τους ή τον εξωτερικό κόσμο αποτελούν το αντικείμενο περιορισμών (Cotlet κατά Ρουμανίας, § 71).

48. Ακολουθούν μερικά αξιοσημείωτα παραδείγματα:

- ανάκριση από τις αρχές σχετικά με την προσφυγή: Akdivar και λοιποί κατά Τουρκίας, § 105, και Tanrikulu κατά Τουρκίας [GC], § 131,

- απειλές ποινικών διώξεων κατά του δικηγόρου του προσφεύγοντος: Kurt κατά Τουρκίας, §§ 159-165, μήνυση κατατεθείσα από τις αρχές κατά του δικηγόρου που υπεράσπισε τον προσφεύγοντα στην εθνική διαδικασία: McShane κατά του Ηνωμένου Βασιλείου, § 151, πειθαρχικά και άλλα μέτρα κατά του δικηγόρου των προσφευγόντων: Khodorkovskiy και Lebedev κατά Ρωσίας, §§ 929-933,

- ανάκριση από την αστυνομία του δικηγόρου και του μεταφραστή της προσφεύγουσας σχετικά με την αίτηση δίκαιης ικανοποίησης: Fedotova κατά Ρωσίας, §§ 49-51, έρευνα διαταχθείσα από τον εκπρόσωπο της κυβέρνησης: Riabov κατά Ρωσίας, §§ 53-65,

- αδυναμία των δικηγόρων του προσφεύγοντος και του ιατρού του να τον συναντήσουν: Boicenco κατά Μολδαβίας, §§ 158-159,

- μη σεβασμός της εμπιστευτικότητας των συζητήσεων μεταξύ της προσφεύγουσας εταιρείας και του δικηγόρου της σε αίθουσα συνεδριάσεων: Oferta Plus SRL κατά Μολδαβίας, § 156,

- απειλές εκ μέρους των σωφρονιστικών αρχών: Petra κατά Ρουμανίας, § 44,

- άρνηση των σωφρονιστικών αρχών να διαβιβάσουν μία προσφυγή στο Δικαστήριο με την επίκληση της μη εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων: Nourmagomedov κατά Ρωσίας, § 61,

- πιέσεις ασκηθείσες επί μάρτυρος σε μια υπόθεση αναφερόμενη σε συνθήκες κράτησης: Novinski κατά Ρωσίας, §§ 119 και επόμενα.

- αποτρεπτικές παρατηρήσεις των σωφρονιστικών αρχών σε συνδυασμό με αδικαιολόγητες παραλείψεις και καθυστερήσεις στην προμήθεια προς τον κρατούμενο του αναγκαίου υλικού για την αλληλογραφία της και των Αναγκαίων εγγράφων για την προσφυγή του ενώπιον του Δικαστηρίου: Gagiu κατά Ρουμανίας, §§ 94 και επόμενα;

– άρνηση των αρχών να χορηγήσουν σε έναν κρατούμενο προσφεύγοντα αντίγραφα των εγγράφων που έπρεπε να συνοδεύουν την προσφυγή του ενώπιον του Δικαστηρίου: Naydyon κατά Ουκρανίας, § 68, και Vasiliy Ivashchenko κατά Ουκρανίας, §§ 107-110,

– απώλεια εκ μέρους των σωφρονιστικών αρχών αναντικατάστατων εγγράφων σχετικών με την προσφυγή ενός κρατουμένου ενώπιον του Δικαστηρίου: Buldakon κατά Ρωσίας, §§ 48-50,

– εκφοβισμός και πιέσεις σε έναν προσφεύγοντα από τις αρχές σε σχέση με μία υπόθεση ενώπιον του Δικαστηρίου: Lopata κατά Ρωσίας, §§ 154-160.

49. Οι συνθήκες της υπόθεσης μπορούν να καταστήσουν την επικαλούμενη παρέμβαση στο δικαίωμα της ατομικής προσφυγής λιγότερο σοβαρή (Sisojeva και λοιποί κατά Λετονίας (διαγραφή) [GC], §§ 118 και επόμενα). Βλέπε επίσης την υπόθεση Holland κατά Σουηδίας (dec.) όπου το Δικαστήριο έκρινε ότι η καταστροφή των μαγνητοφωνήσεων μιας συνεδρίασης, σύμφωνα με τον σουηδικό νόμο, πριν από την λήξη της εξάμηνης προθεσμίας που προβλέπεται για την άσκηση προσφυγής ενώπιον του Δικαστηρίου δεν εμπόδιζε τον προσφεύγοντα να ασκήσει αποτελεσματικά το δικαίωμα προσφυγής του, και την υπόθεση Farcaș κατά Ρουμανίας (dec.) όπου το Δικαστήριο εκτίμησε ότι η επικαλούμενη αδυναμία του προσφεύγοντος, ενός αναπήρου, να αξιοποιήσει τα εθνικά ένδικα μέσα εξαιτίας της έλλειψης καταλλήλων εγκαταστάσεων που επιτρέπουν την πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες, δεν εμπόδισαν τον ενδιαφερόμενο να ασκήσει αποτελεσματικά το δικαίωμα προσφυγής του. Βλέπε και την υπόθεση Yepishin κατά Ρωσίας, §§ 73-77, όπου το Δικαστήριο έκρινε ότι η άρνηση της διοίκησης της φυλακής να καταβάλει τα ταχυδρομικά τέλη των επιστολών που ο προσφεύγων απηύθυνε στο Δικαστήριο δεν είχε εμποδίσει τον ενδιαφερόμενο να ασκήσει αποτελεσματικά το δικαίωμα προσφυγής του.

1. Υποχρεώσεις του εναγόμενου Κράτους

α) άρθρο 39 του Κανονισμού του Δικαστηρίου

50. Το Δικαστήριο μπορεί να ορίσει προσωρινά μέτρα βάσει του άρθρου 39 του κανονισμού του (Mamatkoulou και Askarov κατά Τουρκίας [GC], §§ 99-

129). Υπάρχει παραβίαση του άρθρου 34, αν οι αρχές ενός Συμβαλλομένου Κράτους δεν λάβουν όλα τα μέτρα που θα μπορούσαν εύλογα να ληφθούν ενόψει της συμμόρφωσης προς το ορισθέν από το Δικαστήριο μέτρο (Paladi κατά Μολδαβίας [GC], §§ 87-92).

51. Η κυβέρνηση οφείλει να αποδείξει στο Δικαστήριο ότι το προσωρινό μέτρο τηρήθηκε ή, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, ότι υπήρξε ένα αντικειμενικό εμπόδιο που δεν της επέτρεψε να συμμορφωθεί προς αυτό, και ότι προέβη σε όλες τις εύλογες ενέργειες προκειμένου να άρει το εμπόδιο και να τηρήσει το Δικαστήριο ενήμερο για την κατάσταση (βλέπε, για παράδειγμα, A.N.H. κατά Φινλανδίας (dec.), § 27).

52. Ακολουθούν κάποια πρόσφατα παραδείγματα:

– απουσία έγκαιρης συνάντησης μεταξύ ενός αιτούντος άσυλο υπό κράτηση και ενός δικηγόρου, παρά το προσωρινό μέτρο που ορίστηκε δυνάμει του άρθρου 39 προς τούτο: D.B. κατά Τουρκίας, § 67,

– παράδοση κρατουμένων στις ιρακινές αρχές κατά παράβαση του ορισθέντος προσωρινού μέτρου: Al-Saadoon και Mufdhi κατά Ηνωμένου Βασιλείου, §§ 162-165,

– απέλαση του πρώτου προσφεύγοντος κατά παράβαση του ορισθέντος προσωρινού μέτρου: Kamaliyevy κατά Ρωσίας, §§ 75-79,

– ακούσια αλλά επανορθώσιμη μη τήρηση του μέτρου που ορίστηκε σχετικά με το άρθρο 8: Hamidovic κατά Ιταλίας (dec.),

– μη τήρηση του προσωρινού μέτρου που επέβαλε την τοποθέτηση του κρατουμένου σε ένα εξειδικευμένο ιατρικό ίδρυμα: Makharadze και Sikharulidze κατά Γεωργίας, §§ 100-105,

– μη τήρηση του προσωρινού μέτρου που ορίστηκε από το Δικαστήριο για έναν πραγματικό κίνδυνο βασανισμού σε περίπτωση απέλασης: Mannai κατά Ιταλίας, §§ 54-57, και Labsi κατά Σλοβακίας, §§ 149-151,

– μυστική μεταφορά ενός ατόμου που κινδύνευε να υποστεί κακομεταχείριση στο Ουζμπεκιστάν και για το οποίο είχε οριστεί ένα προσωρινό μέτρο: Abdulkhakon κατά Ρωσίας, §§ 226-231 ;

– αναγκαστική μεταφορά στο Τατζικιστάν ενός προσώπου ενώ υπήρχε πραγματικός κίνδυνος να υποστεί κακομεταχείριση και παράκαμψη του προσωρινού μέτρου: Savriddin Dzburayev κατά Ρωσίας, §§ 218-219, μη

προστασία εκ μέρους των ρωσικών αρχών κατά μιας αναγκαστικής επαναπροώθησης στο Τατζικιστάν ενός τατζίκου υπηκόου που ήταν υπό την ευθύνη τους, κατά παράβαση του ορισθέντος προσωρινού μέτρου: Nizomkhon Dzhurayev κατά Ρωσίας, §§ 157-159.

53. Το Δικαστήριο έχει την ευθύνη να ελέγχει την τήρηση του προσωρινού μέτρου, ενώ ένα Κράτος που θεωρεί ότι έχει στην κατοχή του ουσιαστικά στοιχεία ικανά από την φύση τους να το πείσουν να ακυρώσει το μέτρο αυτό οφείλει να ενημερώσει σχετικά το Δικαστήριο (Paladi κατά Μολδαβίας [GC], §§ 90-92, Olaechea Cahuas κατά Ισπανίας, § 70, και Groni κατά Αλβανίας, §§ 181 και επόμενα).

Μόνο το γεγονός ότι κατατέθηκε μία αίτηση εφαρμογής του άρθρου 39 δεν αρκεί για να υποχρεώσει το Κράτος να αναστείλει την εκτέλεση της απόφασης απέλασης (Al-Moayad κατά Γερμανίας (dec.), §§ 122 και επόμενα, βλέπε επίσης την υποχρέωση του εναγόμενου Κράτους να συνεργάζεται καλόπιστα με το Δικαστήριο).

β) Στοιχειοθέτηση των πραγματικών περιστατικών

54. Ενώ το Δικαστήριο είναι υπεύθυνο για την στοιχειοθέτηση των πραγματικών περιστατικών, στους διάδικους εναπόκειται να το συνδράμουν ενεργά παρέχοντας όλα τα προσήκοντα στοιχεία. Η συμπεριφορά των διαδίκων μπορεί να ληφθεί υπόψη κατά την αναζήτηση των αποδείξεων (Ιρλανδία κατά Ηνωμένου Βασιλείου, § 161).

55. Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, σε ορισμένους τύπους προσφυγών, η διαδικασία η οποία προβλέπεται από την Σύμβαση δεν προσφέρεται πάντοτε για μία αυστηρή εφαρμογή της αρχής βάσει της οποίας το βάρος της απόδειξης ανήκει σε αυτόν που προβάλλει τον ισχυρισμό και ότι είναι κεφαλαιώδεις, για την καλή λειτουργία του μηχανισμού της ατομικής προσφυγής που καθιερώνεται από το άρθρο 34, να παρέχουν τα Κράτη όλες τις αναγκαίες διευκολύνσεις οι οποίες επιτρέπουν μία σοβαρή και αποτελεσματική εξέταση των προσφυγών (Bazorkina κατά Ρωσίας, § 170 και Tahsin Acar κατά Τουρκίας [GC], § 253). Η υποχρέωση αυτή επιβάλλει στα συμβαλλόμενα Κράτη να παρέχουν όλες τις αναγκαίες διευκολύνσεις στο Δικαστήριο και τούτο είτε αυτό διεξάγει μία επιτόπια έρευνα είτε εκπληρώνει τα γενικότερα καθήκοντά του

μέσα στο πλαίσιο της εξέτασης των προσφυγών. Το γεγονός ότι μία κυβέρνηση δεν κοινοποιεί τα στοιχεία που έχει στην διάθεσή της χωρίς να παρέχει επαρκή εξήγηση προς τούτο, μπορεί να επιτρέψει την εξαγωγή συμπερασμάτων όχι μόνο ως προς την βασιμότητα των ισχυρισμών του προσφεύγοντος, αλλά ακόμη και ως προς την τήρηση εκ μέρους του εναγομένου Κράτους των υποχρεώσεων που του ανήκουν βάσει του άρθρου 38 της Σύμβασης (*ό.α.*, § 254, *Imakaïena κατά Ρωσίας*, § 200, και *Janowiec και λοιποί κατά Ρωσίας* [GC], § 202).

56. Η υποχρέωση της παροχής των αποδεικτικών στοιχείων που ζητούνται από το Δικαστήριο επιβάλλεται στο εναγόμενο Κράτος αμέσως με την διατύπωση του αιτήματος, είτε αυτό συμβαίνει κατά την αρχική κοινοποίηση της προσφυγής προς την κυβέρνηση ή σε μεταγενέστερο στάδιο της διαδικασίας (*ό.α.*, § 203, *E nukidze και Guirgvliani κατά Γεωργίας*, § 295, και *Bekirski κατά Βουλγαρίας*, §§ 111-113). Είναι μία κεφαλαιώδης απαίτηση να προσκομίζονται τα αιτούμενα έγγραφα στην πληρότητά τους, εφόσον τούτο ζητήθηκε από το Δικαστήριο, η δε έλλειψη ενός οποιουδήποτε στοιχείου πρέπει να αιτιολογείται προσηκόντως (*Janowiec και λοιποί κατά Ρωσίας* [GC], § 203). Επίσης, οποιοδήποτε αιτούμενο έγγραφο πρέπει να προσκομίζεται το συντομότερο δυνατό και σε κάθε περίπτωση εντός της ταχθείσας από το Δικαστήριο προθεσμίας, αφού μία ουσιώδης και ανεξήγητη καθυστέρηση μπορεί να οδηγήσει το τελευταίο να κρίνει μη πειστικές τις εξηγήσεις του εναγομένου Κράτους (*ό.α.*).

57. Το Δικαστήριο έχει κρίνει προηγουμένως ότι η εναγόμενη κυβέρνηση δεν είχε συμμορφωθεί προς τις απαιτήσεις του άρθρου 38 στις περιπτώσεις που αυτή δεν είχε παράσχει εξηγήσεις που να αιτιολογούν την άρνησή της να υποβάλει τα αιτηθέντα έγγραφα (βλ. για παράδειγμα *Maslova και Nalbandov κατά Ρωσίας* [GC], §§ 128-129) ή είχε υποβάλει ατελή ή αλλοιωμένα αντίγραφα τους αρνούμενη να χορηγήσει το πρωτότυπο προκειμένου να εξετασθεί από το Δικαστήριο (βλέπε, για παράδειγμα, *Troubnikov κατά Ρωσίας*, §§ 50-57).

58. Όταν η εναγόμενη κυβέρνηση επικαλείται την εμπιστευτικότητα ή ζητήματα ασφαλείας προκειμένου να αιτιολογήσει την άρνησή της να παράσχει τα αιτηθέντα στοιχεία, το Δικαστήριο οφείλει να εξετάσει αν υπήρχαν βάσιμοι και επαρκείς λόγοι για την μεταχείριση των εγγράφων αυτών ως απορρήτων ή

εμπιστευτικών (*Janowiec και λοιποί κατά Ρωσίας* [GC], § 205). Σε ό,τι αφορά την μη υποβολή στο Δικαστήριο μιας έκθεσης με την διαβάθμιση του απορρήτου, βλέπε: *ό.α.*, §§ 207 και επόμενα, και *Nolan και Κ. Κατά Ρωσίας*, §§ 56 και επόμενα.

Σε ό,τι αφορά την σχέση μεταξύ των άρθρων 34 και 38, βλέπε *Bazorkina κατά Ρωσίας*, §§ 170 και επόμενα και § 175. Το άρθρο 34, το οποίο έχει σχεδιαστεί για να εξασφαλίζει την καλή λειτουργία του δικαιώματος της ατομικής προσφυγής είναι κατά κάποιο τρόπο *lex specialis*, ενώ το άρθρο 38 επιβάλλει ρητά στα Κράτη να συνεργάζονται με το Δικαστήριο.

γ) Έρευνα

59. Το εναγόμενο Κράτος οφείλει επίσης να διευκολύνει την έρευνα (άρθρο 38 της Σύμβασης), διότι σε αυτό εναπόκειται να παράσχει όλες τις «αναγκαίες διευκολύνσεις» που επιτρέπουν μία αποτελεσματική εξέταση των προσφυγών (*Çakici κατά Τουρκίας* [GC], § 76). Η παρεμπόδιση μιας επιτόπιας έρευνας συνιστά παραβίαση του άρθρου 38 (*Chamaïen και λοιποί κατά Γεωργίας και Ρωσίας*, § 504).

I. ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΑΡΑΔΕΚΤΟΥ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

A. Μη εξάντληση των εθνικών ενδίκων μέσων

Άρθρο 35 § 1 – Προϋποθέσεις παραδεκτού

1. Το Δικαστήριο δεν μπορεί να επιληφθεί προσφυγής παρά μόνο αφού εξαντληθούν τα εσωτερικά ένδικα μέσα, όπως αυτά νοούνται σύμφωνα με τις γενικώς παραδεδεγμένες αρχές του διεθνούς δικαίου...

60. Η προϋπόθεση παραδεκτού στηρίζεται στις γενικώς παραδεδεγμένες αρχές του διεθνούς δικαίου όπως υποδεικνύει το άρθρο 35. Η υποχρέωση εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων αποτελεί μέρος του εθιμικού διεθνούς δικαίου, αναγνωρισμένου ως τέτοιου από τη νομολογία του Διεθνούς Δικαστηρίου (για παράδειγμα η υπόθεση *Interhandel* (Ελβετία κατά Ηνωμένων

Πολιτειών Αμερικής), απόφαση της 21^{ης} Μαρτίου 1959). Απαντάται επίσης σε άλλες διεθνείς συνθήκες σχετικές με τα δικαιώματα του ανθρώπου: το διεθνές Σύμφωνο για τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα (άρθρο 41 § 1γ)) και το προαιρετικό πρωτόκολλό του (άρθρα 2 και 5 § 2β)), η Αμερικανική Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (άρθρο 46) και ο Αφρικανικός Χάρτης των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των λαών (άρθρα 50 και 56 § 5). Όπως επεσήμανε το Δικαστήριο στην υπόθεση De Wilde, Ooms και Versyp κατά Βελγίου, το Κράτος μπορεί να παραιτηθεί από το ευεργέτημα του κανόνα εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων, διότι υπάρχει μία μακρόχρονη ευρέως καθιερωμένη διεθνή πρακτική επ' αυτού (§ 55).

61. Το Δικαστήριο επιδιώκει να διαδραματίσει επικουρικό ρόλο ως προς τα εθνικά συστήματα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και δέον είναι τα εθνικά δικαστήρια να έχουν αρχικά τη δυνατότητα να επιλύσουν τα ζητήματα συμφωνίας του εθνικού δικαίου προς τη Σύμβαση (A, B και C κατά Ιρλανδίας [GC], § 142). Αν εν τούτοις ασκηθεί στη συνέχεια προσφυγή στο Στρασβούργο, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο πρέπει να έχει τη δυνατότητα να επωφεληθεί από τις απόψεις αυτών των δικαστηρίων, τα οποία βρίσκονται σε άμεση και συνεχή επαφή με τις ενεργές δυνάμεις των χωρών τους (Burden κατά Ηνωμένου Βασιλείου [GC], § 42).

62. Το άρθρο 35 § 1 αφορά μόνον τα εθνικά ένδικα μέσα και δεν επιβάλλει την εξάντληση ενδίκων μέσων προβλεπομένων στο πλαίσιο διεθνών οργανισμών. Αντιθέτως, αν ο προσφεύγων εισαγάγει την υπόθεση σε άλλον διεθνή θεσμό έρευνας ή επίλυσης, η προσφυγή μπορεί να απορριφθεί στη βάση του άρθρου 35 § 2β) της Σύμβασης. Εναπόκειται στο Δικαστήριο να καθορίσει τον εθνικό ή διεθνή χαρακτήρα ενός δεδομένου δικαστηρίου, λαμβανομένων υπόψη όλων των σχετικών παραγόντων, ιδίως της νομικής φύσης του, του εγγράφου που προέβλεψε τη σύστασή του, της αρμοδιότητάς του, της θέσης του (αν υφίσταται) στο υπάρχον νομικό σύστημα και της χρηματοδότησής του (Jeličić κατά Βοσνίας-Ερζεγοβίνης (dec.), Peraldi κατά Γαλλίας (dec.)) (βλ. παράγραφο I.E.).

1. Σκοπός του κανόνα

63. Η λογική πάνω στην οποία στηρίζεται ο κανόνας της εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων είναι να παρέχεται στις εθνικές αρχές, και καταρχήν στα δικαστήρια, η ευκαιρία να αποτρέψουν ή να επανορθώσουν τις επικαλούμενες παραβιάσεις της Σύμβασης. Βασίζεται στην υπόθεση, η οποία αντανακλάται στο άρθρο 13, ότι η εσωτερική έννομη τάξη θα διασφαλίσει ένα αποτελεσματικό ένδικο μέσο κατά των παραβιάσεων των δικαιωμάτων που καθιερώνει η Σύμβαση. Τούτο αποτελεί σημαντική όψη του επικουρικού χαρακτήρα του καθιερωθέντος από τη Σύμβαση μηχανισμού: *Selmouni κατά Γαλλίας* [GC], § 74, *Kudla κατά Πολωνίας* [GC], § 152, *Andrášik και λοιποί κατά Σλοβακίας* (dec.). Εφαρμόζεται ανεξαρτήτως της ενσωμάτωσης ή μη της Σύμβασης στο εθνικό δίκαιο (*Eberhard και M. κατά Σλοβενίας*). Το Δικαστήριο πρόσφατα επανέλαβε ότι ο κανόνας της εξάντλησης των εσωτερικών ενδίκων μέσων είναι αναπόσπαστο τμήμα της λειτουργίας του συστήματος προστασίας που παρέχει η Σύμβαση και ότι συνιστά βασική αρχή (*Δημόπουλος και άλλοι κατά Τουρκίας* (dec.) [GC], §§ 69 και 97).

2. Εφαρμογή του κανόνα

α) Ευελιξία

64. Η εξάντληση των εθνικών ενδίκων μέσων αποτελεί περισσότερο έναν «χρυσό κανόνα» παρά μία «αρχή χαραγμένη σε μάρμαρο». Η Επιτροπή και το Δικαστήριο έχουν συχνά υπογραμμίσει ότι αυτή θα πρέπει να εφαρμόζεται με μία σχετική ευελιξία και χωρίς υπερβολική τυπολατρία, λαμβανομένου υπόψη του πλαισίου προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου (*Ringeisen κατά Αυστρίας*, § 89, *Lehtinen κατά Φινλανδίας* (dec.)). Ο κανόνας, ο οποίος δεν είναι διόλου απόλυτος είναι, δεν μπορεί να εφαρμόζεται αυτόματα (*Kozacioglu κατά Τουρκίας* [GC], § 40). Για παράδειγμα, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι θα ήταν υπερβολικά τυπολατρικό το να απαιτείται από τους ενδιαφερόμενους να χρησιμοποιούν ένα ένδικο μέσο το οποίο ούτε το ανώτατο δικαστήριο της χώρας δεν τους υποχρέωνε να ασκήσουν (*D.H. και λοιποί κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας* [GC], §§ 116-118). Το Δικαστήριο έλαβε υπόψη του σε μία υπόθεση τις βραχείες προθεσμίες που ετέθησαν στους προσφεύγοντες, προκειμένου να

απαντήσουν, τονίζοντας τη «σπουδή» που αυτοί χρειάστηκε να επιδείξουν στην κατάθεση των προτάσεών τους (*Financial Times Ltd και άλλοι κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, §§ 43-44). Εντούτοις, η χρήση των διαθέσιμων ενδίκων μέσων, σύμφωνα με την προβλεπόμενη από το εθνικό δίκαιο διαδικασία, είναι ιδιαίτερος σημαντική όταν διακυβεύεται η σαφήνεια και η ασφάλεια του δικαίου (*Saghinadze και άλλοι κατά Γεωργίας*, §§ 83-84).

β) Τήρηση των εθνικών κανόνων και ορίων

65. Οι προσφεύγοντες οφείλουν να τηρούν τους εφαρμοστέους στο εθνικό δίκαιο κανόνες και τις διαδικασίες και σε αντίθετη περίπτωση η προσφυγή τους κινδυνεύει να απορριφθεί λόγω μη εκπλήρωσης της προϋπόθεσης του άρθρου 35 (*Ben Salah, Adraqui και Dhaima κατά Ισπανίας* (dec.), *Merger και Cros κατά Γαλλίας* (dec.), *MPP Golub κατά Ουκρανίας* (dec.), *Agboni κατά Γερμανίας* (dec.)). Δεν υφίσταται συμμόρφωση με το άρθρο 35 § 1 όταν μία έφεση απερρίφθη εξαιτίας κάποιου διαδικαστικού λάθους του προσφεύγοντος (*Gäfgen κατά Γερμανίας* [GC], § 143).

Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι όταν ένα δευτεροβάθμιο δικαστήριο εξετάζει το βάσιμο του ενδίκου μέσου, παρόλο που το θεωρεί απαράδεκτο, το άρθρο 35 § 1 θεωρείται ότι έχει τηρηθεί (*Voggenreiter κατά Γερμανίας*). Τούτο ισχύει και για όποιον δεν τήρησε τους απαιτούμενους βάσει του εθνικού δικαίου τύπους, εφόσον η ουσία του ενδίκου μέσου που άσκησε εξετάστηκε από την αρμόδια αρχή (*Vladimir Romanov κατά Ρωσίας*, § 52). Το ίδιο ισχύει για ένα ένδικο μέσο διατυπωμένο με πολύ συνοπτικό τρόπο και ελάχιστα σύμφωνο προς τις νομικές απαιτήσεις, επί της ουσίας του οποίου αποφάνθηκε ο δικαστής, έστω εν συντομία: *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) κατά Ελβετίας (αριθ.2)* [GC], §§ 43-45.

γ) Ύπαρξη περισσότερων ενδίκων μέσων

66. Αν ο προσφεύγων διαθέτει ενδεχομένως περισσότερα από ένα ένδικα μέσα που θα μπορούσαν να είναι αποτελεσματικά, υποχρεούται να χρησιμοποιήσει μόνο ένα εξ αυτών (*Moreira Barbosa κατά Πορτογαλίας* (dec.), *Jeličić κατά Βοσνίας-Ερζεγοβίνης* (dec.), *Karakó κατά Ουγγαρίας*, § 14, *Aquilina κατά Μάλτας* [GC], § 39). Πράγματι, εφόσον έχει χρησιμοποιηθεί ένα ένδικο μέσο, δεν απαιτείται η χρήση ενός άλλου το οποίο έχει ουσιαστικά τον ίδιο σκοπό (*Riad και Idiab κατά Βελγίου*, § 84, *Kozacioglu κατά Τουρκίας* [GC], §§

40 και επ., Micallef κατά Μάλτας [GC], § 58). Εναπόκειται στον προσφεύγοντα να επιλέξει το πλέον ενδεδειγμένο για την υπόθεσή του ένδικο μέσο. Συνοψίζοντας, εάν η εσωτερική έννομη τάξη παρέχει περισσότερα του ενός ένδικα μέσα, που μπορούν να ασκηθούν παράλληλα σε διαφορετικούς κλάδους του δικαίου, δεν μπορεί να απαιτηθεί υποχρεωτικά από τον προσφεύγοντα που επεδίωξε την επανόρθωση επικαλούμενης παραβίασης της Σύμβασης χρησιμοποιώντας κάποιο από αυτά, να ασκήσει και άλλα μέσω των οποίων επιδιώκεται ουσιαστικά ο ίδιος σκοπός (Jasinskis κατά Λετονίας, §§ 50 και 53-54).

δ) Αιτίαση προβληθείσα κατ'ουσίαν

67. Δεν απαιτείται ρητή αναφορά στο καθιερωθέν από τη Σύμβαση δικαίωμα κατά την εσωτερική διαδικασία, στο μέτρο που η αιτίαση έχει προβληθεί «τουλάχιστον κατ'ουσίαν» (Castells κατά Ισπανίας, § 32, Ahmet Sadik κατά Ελλάδα, § 33, Fressoz και Roire κατά Γαλλίας, § 38, Αζινάς κατά Κύπρου [GC], §§ 40-41). Αυτό σημαίνει ότι ο προσφεύγων που δεν επικαλέσθηκε τις διατάξεις της Σύμβασης πρέπει να έχει προβάλει ισχυρισμούς με τους οποίους επιδιώκεται το ίδιο ή παρόμοιο αποτέλεσμα βάσει του εσωτερικού δικαίου, ώστε να δώσει στα εθνικά δικαστήρια τη δυνατότητα να αποκαταστήσουν την επικαλούμενη παραβίαση (Gäfgen κατά Γερμανίας [GC], §§ 142, 144 και 146, Καραπαναγιώτου και άλλοι κατά Ελλάδα § 29) και, σε σχέση με αιτίαση που δεν προβλήθηκε, έστω εμμέσως, σε τελευταίο βαθμό δικαιοδοσίας (Association Les témoins de Jéhova κατά Γαλλίας (dec.)).

ε) Ύπαρξη και προσήκων χαρακτήρας

68. Οι προσφεύγοντες υποχρεούνται να εξαντλήσουν μόνο τα εθνικά ένδικα μέσα τα οποία ήταν διαθέσιμα και αποτελεσματικά τόσο στη θεωρία όσο και στην πράξη κατά τον κρίσιμο χρόνο και τα οποία μπορούσαν να ασκήσουν απευθείας οι ίδιοι - ήτοι ένδικα μέσα τα οποία ήταν προσβάσιμα, ικανά να τους παράσχουν επανόρθωση ως προς τις αιτιάσεις τους και παρουσίαζαν εύλογες πιθανότητες ευδοκίμησης (Sejdovic κατά Ιταλία [GC], § 46, Paksas κατά Λιθουανίας [GC], § 75).

69. Δεν απαιτείται η εξάντληση προαιρετικών ή έκτακτων ενδίκων μέσων, απευθύνοντας για παράδειγμα αίτηση σε ένα δικαστήριο για

αναθεώρηση της απόφασής του (Cinar κατά Τουρκίας (dec.), Prystavka κατά Ουκρανίας (dec.), ή για επανάληψη της δίκης, πλην ειδικών περιπτώσεων, όπως όταν π.χ. η αίτηση αυτή συνιστά κατά το εθνικό δίκαιο αποτελεσματικό ένδικο μέσο (K.S και K.S AG κατά Ελβετίας (Com.dec.) ή όταν η προσβολή μιας απόφασης, η οποία έχει αποκτήσει νομική ισχύ, είναι ο μόνος τρόπος με τον οποίο το εναγόμενο κράτος μπορεί να προβεί σε αποκατάσταση στο πλαίσιο του νομικού του συστήματος (Kiiskanen κατά Φινλανδίας (dec.), Nikula κατά Φινλανδίας (dec.)). Ομοίως δεν συνιστά αποτελεσματικό ένδικο μέσο η υποβολή παραπόνου δια της ιεραρχικής οδού (Horvat κατά Κροατίας, § 47, Hartmann κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας, § 66), ούτε η άσκηση ένδικου βοηθήματος που δεν είναι άμεσα διαθέσιμο στον προσφεύγοντα, αλλά η άσκησή του εξαρτάται από την ευχέρεια κάποιου ενδιάμεσου τρίτου (Tănase κατά Μολδαβίας [GC], § 122). Επιπλέον, επί του αποτελεσματικού χαρακτήρα ενός ενδίκου μέσου που δεν είναι κατά κανόνα προς εξάντληση (διαμεσολαβητής), βλέπε το σκεπτικό της απόφασης Egmez κατά Κύπρου, §§ 66-73. Τέλος, εθνικό ένδικο βοήθημα για το οποίο δεν υπάρχει προθεσμία άσκησης και, συνεπώς, προκαλεί αβεβαιότητα δεν μπορεί να θεωρηθεί αποτελεσματικό (Williams κατά Ηνωμένου Βασιλείου (dec.) και οι εκεί αναφερόμενες αποφάσεις).

70. Η απάντηση στο ερώτημα του εάν η ατομική αίτηση ενώπιον του συνταγματικού δικαστηρίου επιβάλλεται δυνάμει του άρθρου 35 § 1 της Σύμβασης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις ιδιαιτερότητες του δικαιοσύνη του συστήματος του εναγομένου Κράτους και το εύρος των αρμοδιοτήτων του συνταγματικού δικαστηρίου του. Έτσι, σε ένα Κράτος όπου οι αρμοδιότητες αυτές περιορίζονται στον έλεγχο της συνταγματικότητας και συμφωνίας των διατάξεων νόμου με κανόνες δικαίου τυπικής ισχύος, η αίτηση ενώπιον του συνταγματικού δικαστηρίου είναι ένα ένδικο μέσο προς εξάντληση μόνον εφόσον ο προσφεύγων αμφισβητεί μία νομοθετική ή κανονιστική διάταξη ως αφ'εαυτής αντίθετη προς την Σύμβαση (Griřankova και Griřankovs κατά Λετονίας (dec.), και Liepājnīeks κατά Λετονίας (dec.)). Αντιθέτως, το εν λόγω ένδικο μέσο δεν είναι αποτελεσματικό, όταν ο προσφεύγων επικαλείται μόνον μία εσφαλμένη ερμηνεία ή εφαρμογή ενός νόμου ή ενός κανονισμού, οι οποίοι δεν είναι αντισυνταγματικοί αφ'εαυτών (Smirnov κατά Ρωσίας (dec.), και Szott-Medyńska κατά Πολωνίας (dec.)).

71. Όταν ένας προσφεύγων έχει επιχειρήσει να χρησιμοποιήσει ένα ένδικο μέσο το οποίο το Δικαστήριο κρίνει ως ελάχιστα κατάλληλο, ο χρόνος που σπαταλήθηκε για την πράξη αυτή δεν εμποδίζει την έναρξη της εξάμηνης προθεσμίας, γεγονός το οποίο μπορεί να οδηγήσει στην απόρριψη της προσφυγής λόγω μη τήρησης της εν λόγω προθεσμίας (Rezgui κατά Γαλλίας (dec.) και Prystavska κατά Ουκρανίας (dec.)).

στ) Προσβασιμότητα και αποτελεσματικότητα

72. Τα ένδικα μέσα πρέπει να υφίστανται σε επαρκή βαθμό βεβαιότητας, τόσο στην πράξη όσο και στη θεωρία. Προκειμένου να εκτιμηθεί αν ένα συγκεκριμένο ένδικο μέσο πληροί ή όχι την προϋπόθεση προσβασιμότητας και αποτελεσματικότητας, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι συγκεκριμένες περιστάσεις της συγκεκριμένης υπόθεσης (βλέπε σημείο 4 πιο κάτω). Η θέση των εσωτερικών δικαστηρίων θα πρέπει να είναι επαρκώς παγιωμένη στην εσωτερική έννομη τάξη. Έτσι, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η προσφυγή σε ένα ανώτερο δικαστήριο παύει να είναι «αποτελεσματική» λόγω αποκλίσεων στη νομολογία του εν λόγω δικαστηρίου, στο μέτρο που οι αποκλίσεις αυτές εξακολουθούν να υφίστανται (Ferreira Alves κατά Πορτογαλίας (αριθ.6), §§ 28-29).

73. Έτσι, για παράδειγμα, το Δικαστήριο έκρινε ότι, όταν ένας προσφεύγων παραπονείται για τις συνθήκες της κράτησής του, αφού αυτή έχει ήδη διακοπεί, μία αποζημιωτική προσφυγή διαθέσιμη και προσήκουσα – ήτοι παρέχουσα στον προσφεύγοντα εύλογες πιθανότητες επιτυχίας – αποτελεί ένδικο μέσο προς εξάντληση σύμφωνα με το άρθρο 35 § 1 της Σύμβασης (Lienhardt κατά Γαλλίας (dec.), Rhazali και λοιποί κατά Γαλλίας (dec.), και Ignats κατά Λετονίας (dec.)).

74. Το Δικαστήριο πρέπει να λαμβάνει υπόψη με τρόπο ρεαλιστικό όχι μόνο τα ένδικα μέσα τα οποία προβλέπονται θεωρητικώς στο εσωτερικό νομικό σύστημα, αλλά ομοίως το γενικότερο νομικό και πολιτικό πλαίσιο εντός του οποίου αυτά εντάσσονται καθώς και την προσωπική κατάσταση του προσφεύγοντος (Akdıvar και λοιποί κατά Τουρκίας, §§ 68-69, Khashiyev και Akayeva κατά Ρωσίας, §§ 116-117). Πρέπει να εξετάζεται αν, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των συνθηκών της υπόθεσης, ο προσφεύγων έπραξε ό,τι θα μπορούσε εύλογα να αναμένεται από εκείνον προκειμένου να εξαντλήσει τα

εθνικά ένδικα μέσα (*D.H. και λοιποί κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας* [GC], §§ 116-122).

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι τυχόν πραγματικά ή νομικά σύνορα δεν εμποδίζουν *per se* την εξάντληση των εθνικών ενδίκων μέσων. Κατά γενικό κανόνα, οι προσφεύγοντες που διαμένουν εκτός της δικαιοδοσίας ενός Συμβαλλόμενου Κράτους δεν απαλλάσσονται από την υποχρέωση εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων εντός του Κράτους αυτού, παρά τις όποιες πρακτικές δυσχέρειες ή την όποια δικαιολογημένη επιφυλακτικότητά τους (*Δημόπουλος και λοιποί κατά Τουρκίας* (dec.) [GC], §§ 98 και 101, σχετικά με προσφεύγοντες οι οποίοι δεν υπεβλήθησαν με τη θέλησή τους στη δικαιοδοσία του καθ' ου Κράτους).

3. Όρια στην εφαρμογή του κανόνα

75. Σύμφωνα με τις «γενικώς παραδεδεγμένες αρχές του διεθνούς δικαίου», ορισμένες ιδιαίτερες συνθήκες μπορούν να απαλλάσσουν τον προσφεύγοντα από την υποχρέωση εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων που προσφέρονται σε εκείνον (*Sejdovic κατά Ιταλίας* [GC], § 55) (βλ. σημείο 4 πιο κάτω).

Ο κανόνας αυτός ομοίως δεν εφαρμόζεται όταν αποδεικνύεται η ύπαρξη μίας διοικητικής πρακτικής συνιστάμενης στην επανάληψη πράξεων απαγορευμένων από τη Σύμβαση και με την επίσημη ανοχή του Κράτους, κατά τρόπο ώστε οποιαδήποτε διαδικασία θα ήταν μάταιη ή αναποτελεσματική (*Aksoy κατά Τουρκίας*, § 52).

Σε περιπτώσεις στις οποίες το να απαιτείται από τον προσφεύγοντα να ασκήσει ένα συγκεκριμένο ένδικο μέσο θα ήταν στην πράξη παράλογο και θα αποτελούσε δυσανάλογο εμπόδιο στην αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος ατομικής προσφυγής σύμφωνα με το άρθρο 34 της Σύμβασης, το Δικαστήριο συμπεραίνει ότι ο προσφεύγων απαλλάσσεται από αυτή την απαίτηση (*Veriter κατά Γαλλίας*, § 27, *Gaglione και λοιποί κατά Ιταλίας*, § 22).

Το γεγονός της επιβολής προστίμου σε συνάρτηση με το αποτέλεσμα ενός ενδίκου μέσου για το οποίο δεν έχει υποστηριχθεί ότι θα ήταν παράνομο ή καταχρηστικό, αποκλείει το εν λόγω ένδικο μέσο από τα προς εξάντληση ένδικα μέσα: *Prencipe κατά Μονακό*, §§ 95-97.

4. Κατανομή του βάρους της απόδειξης

76. Είναι ευθύνη της Κυβέρνησης η οποία προβάλλει τη μη εξάντληση των εθνικών ενδίκων μέσων να αποδείξει ότι ο προσφεύγων δεν χρησιμοποίησε ένα ένδικο μέσο το οποίο ήταν συγχρόνως αποτελεσματικό και διαθέσιμο (*Dalia κατά Γαλλίας*, § 38, *McFarlane κατά Ιρλανδίας* [GC], § 107). Η προσβασιμότητα ενός ενδίκου μέσου τέτοιου είδους πρέπει να είναι επαρκώς βεβαία τόσο στο νόμο όσο και στην πράξη (*Vernillo κατά Γαλλίας*). Το έρεισμα του ενδίκου μέσου πρέπει συνεπώς να είναι σαφές στο εθνικό δίκαιο (*Scavuzzo-Hager κατά Ελβετίας* (dec.), *Norbert Sikorski κατά Πολωνίας*, § 117, *Sürmeli κατά Γερμανίας*, [GC], §§ 110-112). Το ένδικο μέσο πρέπει να είναι ικανό να παράσχει επανόρθωση ως προς τις αιτιάσεις του προσφεύγοντος καθώς και εύλογες πιθανότητες ευδοκίμησης (*Scorrola κατά Ιταλίας (αριθ.2)* [GC], § 71). Η εξέλιξη και διαθεσιμότητα του επικαλούμενου ενδίκου μέσου, συμπεριλαμβανομένου του εύρους και του πεδίου εφαρμογής αυτού, πρέπει να διατυπώνονται σαφώς και να επιβεβαιώνονται ή συμπληρώνονται από την πρακτική ή τη νομολογία (*Mikolajová κατά Σλοβακίας*, § 34). Τούτο ισχύει ακόμη και μέσα στα πλαίσια ενός συστήματος που εμπνέεται από το common law και διαθέτει γραπτό σύνταγμα το οποίο προβλέπει ρητά το επικαλούμενο από τον προσφεύγοντα δικαίωμα (*McFarlane κατά Ιρλανδίας* [GC], § 117), σχετικά με ένα ένδικο μέσο το οποίο ήταν θεωρητικώς διαθέσιμο για σχεδόν είκοσι πέντε χρόνια αλλά ουδέποτε είχε χρησιμοποιηθεί.

Τα επιχειρήματα της κυβέρνησης έχουν προφανώς μεγαλύτερη βαρύτητα όταν αυτή δίδει παραδείγματα από την εθνική νομολογία (*Doran κατά Ιρλανδίας*, *Andrášik και λοιποί κατά Σλοβακίας* (dec.), *Di Sante κατά Ιταλίας* (dec.), *Giummarra κατά Γαλλίας* (dec.), *Paulino Tomás κατά Πορτογαλίας* (dec.), *Johtti Sarmelacat Ry και λοιποί κατά Φινλανδίας* (dec.)). Οι αποφάσεις αυτές πρέπει κατ'αρχήν να έχουν εκδοθεί πριν από την κατάθεση της προσφυγής (*Norbert Sikorski κατά Πολωνίας*, § 115) και να σχετίζονται με την υπό κρίση υπόθεση (*Sakhnovski κατά Ρωσίας* [GC], §§ 43-44). Βλέπε, εν τούτοις πιο κάτω τις αρχές σχετικά με την δημιουργία ενός νέου ενδίκου μέσου ενόσω η διαδικασία εκκρεμεί ενώπιον του Δικαστηρίου.

77. Όταν η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι ο προσφεύγων θα μπορούσε να έχει επικαλεστεί απευθείας τη Σύμβαση ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, πρέπει αυτή να αποδεικνύει με συγκεκριμένα παραδείγματα τον βαθμό βεβαιότητας αυτού του ένδικου μέσου (*Slavgorodski κατά Εσθονίας* (dec.)). Το αυτό ισχύει για τυχόν ένδικο μέσο βασιζόμενο σε κάποιες γενικές διατάξεις του εθνικού Συντάγματος (*Kornakovs κατά Λετονίας*, § 84).

78. Το Δικαστήριο έχει υπάρξει πιο δεκτικό στα προβαλλόμενα επιχειρήματα όταν το εθνικό κοινοβούλιο είχε θεσπίσει ένα συγκεκριμένο ένδικο μέσο σχετικά με την υπερβολική διάρκεια της δικαστικής διαδικασίας (*Brusco κατά Ιταλίας* (dec.), *Slavicek κατά Κροατίας* (dec.)). Βλέπε ομοίως *Scordino κατά Ιταλίας (αριθ.1)* [GC], §§ 136-148. Συγκρίνετε με την απόφαση *Merit κατά Ουκρανίας*, § 65.

79. Όταν η Κυβέρνηση απαλλάσσεται από την υποχρέωση απόδειξης καταδεικνύοντας ότι υφίστατο ένα προσήκον και αποτελεσματικό ένδικο μέσο, προσβάσιμο στον προσφεύγοντα, είναι ευθύνη εκείνου να αποδείξει ότι:

- το εν λόγω ένδικο μέσο πράγματι εξαντλήθηκε (*Grässer κατά Γερμανίας* (dec.)),

- ή ότι για τον ένα ή τον άλλο λόγο αυτό ήταν ακατάλληλο και αναποτελεσματικό στην προκειμένη περίπτωση (*Selmouni κατά Γαλλίας* [GC], § 76 – για παράδειγμα, στην περίπτωση υπερβολικής διάρκειας διεξαγωγής της έρευνας – *Radio France και λοιποί κατά Γαλλίας* (dec.), § 34, ή ένα ένδικο μέσο το οποίο είναι συνήθως διαθέσιμο, όπως μία αίτηση αναίρεσης, αλλά το οποίο, υπό το φως της προσέγγισης που ακολουθήθηκε σε παρόμοιες υποθέσεις, ήταν αναποτελεσματικό στη συγκεκριμένη περίπτωση: *Scordino κατά Ιταλίας* (dec.), *Pressos Compania Naviera S.A. και λοιποί κατά Βελγίου*, §§ 26 και 27), ακόμη κι αν πρόκειται για πρόσφατες αποφάσεις (*Gas και Dubois κατά Γαλλίας* (dec.)). Τούτο ισχύει και στην περίπτωση που ο προσφεύγων δεν μπορούσε να προσφύγει απευθείας στο σχετικό δικαστήριο (*Tănase κατά Μολδαβίας* [GC], § 122). Υπό ορισμένες συγκεκριμένες συνθήκες, ενδέχεται να υπάρχουν προσφεύγοντες σε παρόμοιες καταστάσεις, ορισμένοι εκ των οποίων δεν έχουν προσφύγει στο επικαλούμενο από την κυβέρνηση δικαστήριο αλλά απαλλάσσονται από τη σχετική υποχρέωση διότι το ένδικο μέσο που χρησιμοποίησαν άλλοι αποδείχθηκε αναποτελεσματικό στην πράξη, κάτι που θα

συνέβαινε και στη δική τους περίπτωση (Vasilovski και λοιποί κατά «Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας», §§ 45-46, Laska και Lika κατά Αλβανίας, §§ 45-48). Εν τούτοις, τούτο ισχύει σε πολύ συγκεκριμένες περιπτώσεις (συγκρίνετε Saghinadze και λοιποί κατά Γεωργίας, §§ 81-83), ή

- ή υπήρχαν ιδιαίτερες συνθήκες που απάλλασσαν τον προσφεύγοντα από αυτή την απαίτηση (Akdinar και λοιποί κατά Τουρκίας, §§ 68-75, Sejdovic κατά Ιταλίας [GC], § 55, και Veriter κατά Γαλλίας, § 60).

80. Ένας τέτοιος παράγοντας μπορεί να είναι η πλήρης απάθεια των εθνικών αρχών έναντι σοβαρών καταγγελιών περί διάπραξης παραπτωμάτων ή πρόκλησης βλάβης από κρατικούς υπαλλήλους, για παράδειγμα σε περίπτωση μη διενέργειας έρευνας ή παροχής βοήθειας. Υπό αυτές τις συνθήκες, μπορεί να λεχθεί ότι το βάρος της απόδειξης αλλάζει και πάλι και ότι είναι πλέον ευθύνη της εναγόμενης κυβέρνησης να δείξει ποια μέτρα έχει λάβει λαμβανομένου υπόψη του εύρους και της σοβαρότητας των καταγγελλόμενων περιστατικών (Δημόπουλος και λοιποί κατά Τουρκίας (dec.) [GC], § 70).

81. Μόνο το γεγονός της ύπαρξης αμφιβολιών δεν απαλλάσσει τον προσφεύγοντα από το να επιχειρήσει να χρησιμοποιήσει ένα συγκεκριμένο ένδικο μέσο (Erözdemir κατά Τουρκίας (dec.), Milosević κατά Ολλανδίας (dec.), Pellegriti κατά Ιταλίας (dec.), MPP Golub κατά Ουκρανίας (dec.)). Αντιθέτως, είναι προς το συμφέρον του προσφεύγοντος να προσφύγει στο κατάλληλο δικαστήριο, ώστε να επιτρέψει σε αυτό να αναπτύξει τα υφιστάμενα δικαιώματα μέσω της εξουσίας ερμηνείας του (Ciupercescu κατά Ρουμανίας, § 169). Σε μία έννομη τάξη στην οποία τα θεμελιώδη δικαιώματα προστατεύονται από το Σύνταγμα, εναπόκειται στο θιγόμενο άτομο να ελέγξει το εύρος αυτής της προστασίας και, σε ένα σύστημα common law, να επιτρέψει στα εσωτερικά δικαστήρια να αναπτύξουν αυτά τα δικαιώματα μέσω της ερμηνείας (A, B και C κατά Ιρλανδίας [GC], § 142). Εν τούτοις, όταν ένα προτεινόμενο ένδικο μέσο δεν προσφέρει πράγματι εύλογες πιθανότητες επιτυχίας, λαμβανομένης υπόψη της καθιερωθείσας εθνικής νομολογίας, το γεγονός ότι ο προσφεύγων δεν το χρησιμοποίησε δεν αποτελεί εμπόδιο για το παραδεκτό (Pressos Compania Naviera S.A. και λοιποί κατά Βελγίου, § 27, Carson και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου [GC], § 58).

5. Δικονομικά ζητήματα

82. Η απαίτηση εξάντλησης από τον προσφεύγοντα των εθνικών ενδίκων μέσων καθορίζεται συνήθως σε συνάρτηση με την ημερομηνία κατάθεσης της προσφυγής ενώπιον του Δικαστηρίου (*Baumann κατά Γαλλίας*, § 47), εκτός εξαιρέσεων που μπορεί να αιτιολογούνται από τις συγκεκριμένες περιστάσεις της υπόθεσης (βλ. σημείο 6 πιο κάτω). Εν τούτοις, το Δικαστήριο δέχεται ότι το τελευταίο στάδιο των εν λόγω ενδίκων μέσων μπορεί να επέλθει λίγο μετά την κατάθεση της προσφυγής αλλά πριν από την απόφαση επί του παραδεκτού (*Karoussiotis κατά Πορτογαλίας*, § 57).

83. Όταν η Κυβέρνηση σκοπεύει να προβάλει ένσταση περί μη εξάντλησης, οφείλει να πράξει τούτο, στο μέτρο που το επιτρέπουν η φύση της ένστασης και οι συνθήκες, με τις παρατηρήσεις της πριν από την έκδοση της απόφασης επί του παραδεκτού· η ύπαρξη εντούτοις εξαιρετικών περιστάσεων μπορεί να απαλλάξει την Κυβέρνηση από την υποχρέωση αυτή: *Mooren κατά Γερμανίας* [GC], § 57 και οι παρατιθέμενες παραπομπές, §§ 58-59.

Δεν είναι σπάνιο η ένσταση περί μη εξάντλησης να συνενώνεται με την επί της ουσίας εξέταση, ιδίως σε υποθέσεις που αφορούν τις δικονομικές υποχρεώσεις ή εγγυήσεις, παραδείγματος χάριν οι προσφυγές που σχετίζονται με τη δικονομική πλευρά των άρθρων 2 (*Dink κατά Τουρκίας*, §§ 56-58) ή 3· όσον αφορά το άρθρο 6, *Scoppola κατά Ιταλίας (αριθ.2)* [GC], § 126· όσον αφορά το άρθρο 8 *A, B και C κατά Ιρλανδίας* [GC], § 155· και όσον αφορά το άρθρο 13, *Sürmeli κατά Γερμανίας* [GC], § 78, και *M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας* [GC], § 336).

6. Δημιουργία νέων ενδίκων μέσων

84. Η εξάντληση των εθνικών ενδίκων μέσων εξετάζεται συνήθως σε συνάρτηση με την κατάσταση της διαδικασίας την ημερομηνία κατάθεσης της προσφυγής ενώπιον του Δικαστηρίου. Εν τούτοις, ο κανόνας αυτός υπόκειται σε εξαιρέσεις κατόπιν της δημιουργίας νέων ενδίκων μέσων (βλέπε *Icyer κατά Τουρκίας* (dec.), §§ 72 και επ.). Το Δικαστήριο παρέκκλινε ειδικότερα από αυτόν τον κανόνα σε υποθέσεις που αφορούσαν τη διάρκεια διαδικασιών (*Predil*

Anstalt κατά Ιταλίας (dec.), Bottaro κατά Ιταλίας (dec.), Andrášik και λοιποί κατά Σλοβακίας (dec.), Nogolica κατά Κροατίας (dec.), Brusco κατά Ιταλίας (dec.), Korenjak κατά Σλοβενίας (dec.), §§ 66-71, Τεχνική Ολυμπιακή Α.Ε. κατά Ελλάδας (dec.)), ή ένα νέο ένδικο μέσο αποζημιωτικού χαρακτήρα λόγω επέμβασης στο δικαίωμα της περιουσίας (Charzyński κατά Πολωνίας (dec.), Michalak κατά Πολωνίας (dec.), Δημόπουλος και λοιποί κατά Τουρκίας (dec.) [GC]), ή λόγω παράλειψης εκτέλεσης εσωτερικών αποφάσεων (Nagovitsyn και Nalgiyev κατά Ρωσίας (dec.), §§ 36-40, Balan κατά Μολδαβίας (dec.)), ή λόγω υπερπληθυσμού των φυλακών (Latak κατά Πολωνίας (dec.)).

Το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη την αποτελεσματικότητα και την προσβασιμότητα των νέων ενδίκων μέσων (Δημόπουλος και λοιποί κατά Τουρκίας (dec.) [GC], § 88).

Περίπτωση στην οποία το νέο ένδικο μέσο δεν αποδεικνύεται εν προκειμένω αποτελεσματικό: Parizon κατά Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας, §§ 41-47). Περίπτωση νέας συνταγματικής προσφυγής που κρίθηκε αποτελεσματική: Cvetkovic κατά Σερβίας, § 41.

Αναφορικά με το χρονικό σημείο από το οποίο καθίσταται δίκαιο το να αντιταχθεί στον προσφεύγοντα ένα ένδικο μέσο νεοεισαχθέν στο νομικό σύστημα ενός Κράτους κατόπιν αλλαγής στη νομολογία, το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν θα ήταν δίκαιο να απαιτείται η εξάντληση αυτού του νέου ενδίκου μέσου χωρίς να παρέχεται στους διοικούμενους εύλογος χρόνος να εξοικειωθούν (Broca και Texier-Micault κατά Γαλλίας, § 20). Η διάρκεια αυτού του «εύλογου χρόνου» ποικίλλει ανάλογα με τις συνθήκες, αλλά το Δικαστήριο την έχει γενικά κρίνει σε περίπου έξι μήνες (ό.α., και Deraiuw κατά Βελγίου (dec.)). Στην υπόθεση Leandro Da Silva κατά Λουξεμβούργου, § 50, για παράδειγμα, η προθεσμία ήταν οκτώ μήνες από την λήψη της εν λόγω εθνικής απόφασης και τρεις μήνες από την δημοσίευσή της. Βλέπε επίσης McFarlane κατά Ιρλανδίας (GC), §117, για ένα νεοεισαχθέν ένδικο μέσο κατόπιν μίας απόφασης πιλότου: Fakhretidinov και λοιποί κατά Ρωσίας (dec.), §§ 36-44, και αναφορικά με την παρέμβαση μίας μεταστροφής της εθνικής νομολογίας: Scordino κατά Ιταλίας (αριθ.1) [GC], § 147.

Στις αποφάσεις Scordino κατά Ιταλίας (αριθ.1) [GC] και Cocchiarella κατά Ιταλίας [GC], το Δικαστήριο έδωσε οδηγίες ως προς τα χαρακτηριστικά

που πρέπει να παρουσιάζουν τα εθνικά ένδικα μέσα προκειμένου να είναι αποτελεσματικά στις υποθέσεις περί διάρκειας της διαδικασίας (βλέπε ομοίως, πιο πρόσφατα, *Βασίλειος Αθανασίου και λοιποί κατά Ελλάδα*, §§ 54-56). Κατά κανόνα, δεν απαιτείται να χρησιμοποιείται ένα ένδικο μέσο χωρίς προληπτικό ή αποζημιωτικό χαρακτήρα ως προς τη διάρκεια μίας διαδικασίας (*Puchstein κατά Αυστρίας*, § 31). Ένα ένδικο μέσο ως προς τη διάρκεια της διαδικασίας πρέπει, ειδικότερα, να λειτουργεί χωρίς υπερβολικές καθυστερήσεις και να παρέχει ένα προσηκόν επίπεδο επανόρθωσης (*Scordino κατά Ιταλίας (αριθ.1)* [GC], §§ 195 και 204-207).

85. Όταν το Δικαστήριο έχει διαπιστώσει δομικά ή γενικά κενά στο δίκαιο ή στην πράξη σε εθνικό επίπεδο, μπορεί να ζητήσει από το καθ'ου Κράτος να εξετάσει την κατάσταση και, εφόσον είναι αναγκαίο, να λάβει αποτελεσματικά μέτρα προκειμένου να αποφευχθεί η ενόπιόν του εισαγωγή υποθέσεων ίδιας φύσης (*Lukenda κατά Σλοβενίας*, § 98). Μπορεί να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι το Κράτος θα πρέπει είτε να τροποποιήσει το υφιστάμενο φάσμα ενδίκων μέσων είτε να προσθέσει νέα ώστε να διασφαλιστεί μία πραγματικά αποτελεσματική επανόρθωση των παραβιάσεων των προβλεπόμενων από τη Σύμβαση δικαιωμάτων (βλ., για παράδειγμα, τις αποφάσεις πλότους στις υποθέσεις *Ξενίδη-Αρέστη κατά Τουρκίας*, § 40, και *Bourdon κατά Ρωσίας (αριθ.2)*, §§ 42, 129 και επ., και 140). Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δίδεται στην ανάγκη διασφάλισης αποτελεσματικών εθνικών ενδίκων μέσων (βλ. την απόφαση πλότο στην υπόθεση *Βασίλειος Αθανασίου και λοιποί κατά Ελλάδα*, § 41).

Στις περιπτώσεις που το καθ'ου Κράτος εισήγαγε ένα ένδικο μέσο, το Δικαστήριο βεβαιώθηκε ότι αυτό είναι αποτελεσματικό (π.χ. *Robert Lesjak κατά Σλοβενίας*, §§ 34-55, *Δημόπουλος και λοιποί κατά Τουρκίας* (dec.) [GC], § 87). Προς τον σκοπό αυτό, το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη τις συνθήκες της κάθε υπόθεσης. Πράγματι, η διαπίστωση της αποτελεσματικότητας ή της αναποτελεσματικότητας του νέου νομοθετικού πλαισίου πρέπει να θεμελιώνεται στην πρακτική εφαρμογή του (*Nogolica κατά Κροατίας* (dec.)). Εν τούτοις, ούτε το γεγονός ότι καμία δικαστική και διοικητική πρακτική ως προς την εφαρμογή του πλαισίου αυτού δεν έχει κατορθώσει ακόμη να αναπτυχθεί, ούτε ο κίνδυνος οι εν λόγω διαδικασίες να καθυστερήσουν σημαντικά, μπορούν από την φύση

τους να καταστήσουν αφ'εαυτών το νέο ένδικο μέσο αναποτελεσματικό (Nagovitsyn και Nalgıyev κατά Ρωσίας (dec.), § 30).

86. Αν το Δικαστήριο εκτιμά ότι το νέο ένδικο μέσο είναι αποτελεσματικό, τούτο σημαίνει ότι άλλοι προσφεύγοντες με παρόμοιες περιπτώσεις οφείλουν να εξαντλήσουν το εν λόγω νέο ένδικο μέσο, στο μέτρο που δεν εμποδίζονταν λόγω προθεσμίας. Κήρυξε ως εκ τούτου απαράδεκτες τις προσφυγές τους στη βάση του άρθρου 35 § 1, ακόμη κι αν αυτές είχαν ασκηθεί πριν από τη δημιουργία του εν λόγω νέου ενδίκου μέσου (Grzincic κατά Σλοβενίας, §§ 102-110, Icyer κατά Τουρκίας (dec.), §§ 74 και επ.).

Τούτο αφορά ένδικα μέσα τα οποία κατέστησαν διαθέσιμα κατόπιν της κατάθεσης των προσφυγών. Κατά την αξιολόγηση τυχόν ύπαρξης εξαιρετικών περιστάσεων που ανάγκαζαν τους προσφεύγοντες να κάνουν χρήση ενός τέτοιου ενδίκου μέσου, λαμβάνεται ιδίως υπόψη η φύση των νέων εσωτερικών κανονισμών και το πλαίσιο εντός του οποίου αυτοί εισήχθησαν (Fakhretdinov και λοιποί κατά Ρωσίας (dec.), § 30). Στην υπόθεση αυτή, το Δικαστήριο έκρινε ότι το αποτελεσματικό ένδικο μέσο το οποίο εισήχθη κατόπιν μίας απόφασης πιλότου του Δικαστηρίου με την οποία διατάχθηκε η εισαγωγή ενός τέτοιου ενδίκου μέσου, έπρεπε να ασκηθεί πριν να έχουν οι προσφεύγοντες τη δυνατότητα να προσφύγουν ενώπιόν του.

Το Δικαστήριο έχει ομοίως ορίσει τις προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 35 § 1 σύμφωνα με την ημερομηνία κατάθεσης της προσφυγής (ibid., 31-33, βλ. επίσης Nagovitsyn και Nalgıyev κατά Ρωσίας (dec.), §§ 29 και επ., και 42).

B. Μη τήρηση της εξάμηνης προθεσμίας

Άρθρο 35 § 1 – Προϋποθέσεις παραδεκτού

«1. Το Δικαστήριο δεν μπορεί να επιληφθεί προσφυγής παρά μόνο ... εντός προθεσμίας έξι μηνών από την ημερομηνία της τελεσιδικίας της εσωτερικής απόφασης.»

1. Σκοπός του κανόνα

87. Ο πρωταρχικός στόχος του κανόνα των έξι μηνών είναι να διατηρεί την ασφάλεια δικαίου, μεριμνώντας ώστε οι υποθέσεις που εγείρουν ζητήματα βάσει της Σύμβασης να εξετάζονται εντός λογικής προθεσμίας, και να απαλλάσσει τις αρχές και τα άλλα ενδιαφερόμενα πρόσωπα από το να βρίσκονται επί μακρόν σε ανασφάλεια. Επίσης, ο κανόνας αυτός παρέχει στον δυνητικό προσφεύγοντα έναν επαρκή χρόνο σκέψης που του επιτρέπει να εκτιμήσει την σκοπιμότητα της εισαγωγής μιας προσφυγής και, σε καταφατική περίπτωση, να επιλέξει τις συγκεκριμένες αιτιάσεις και τα επιχειρήματα προς προβολή και να διευκολύνει την απόδειξη των πραγματικών περιστατικών, αφού, με την έλευση του χρόνου, η εξέταση των προβαλλομένων ζητημάτων κατά τρόπο δίκαιο καθίσταται προβληματική (*Sabri Güneş κατά Τουρκίας* [GC], § 39).

88. Ο κανόνας αυτός σηματοδοτεί τον χρονικό περιορισμό ως προς τον έλεγχο που πραγματοποιεί το Δικαστήριο και υποδεικνύει στους ιδιώτες αλλά και στις κρατικές αρχές το διάστημα μετά την εκπνοή του οποίου ο έλεγχος αυτός δεν είναι πλέον δυνατός. Η ύπαρξη μιας τέτοιας προθεσμίας αντανακλά την επιθυμία των Υψηλών Συμβαλλομένων Μερών να εμποδίσουν μία μόνιμη αμφισβήτηση βάσει παλαιών αποφάσεων και κατά τούτο πρόκειται για ένα θεμιτό ενδιαφέρον για τάξη, σταθερότητα και ειρήνη (*Idalov κατά Ρωσίας* [GC], § 128, και *Sabri Güneş κατά Τουρκίας* [GC], § 40).

89. Ο κανόνας των έξι μηνών είναι ένας κανόνας δημοσίας τάξεως τον οποίο, συνεπώς, το Δικαστήριο έχει την εξουσία να εφαρμόζει αυτεπαγγέλτως, ακόμη και αν η κυβέρνηση δεν υποβάλει σχετική ένσταση (*ό.α.*, § 29).

90. Ο κανόνας των έξι μηνών δεν είναι δυνατό να απαιτεί από έναν προσφεύγοντα να υποβάλει την αιτίασή του ενώπιον του Δικαστηρίου πριν η κατάσταση σχετικά με το επίμαχο ζήτημα αποτελέσει αντικείμενο τελεσίδικης απόφασης σε εθνικό επίπεδο (*Βαρνάβα και λοιποί κατά Τουρκίας* [GC], § 157, *Charman κατά Βελγίου* (dec.) § 34).

2. Ημερομηνία εκκίνησης της εξάμηνης προθεσμίας

α) Τελεσίδικη απόφαση

91. Η εξάμηνη προθεσμία αρχίζει να τρέχει από την τελεσίδικη απόφαση στο πλαίσιο της εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων (Paul και Audrey Edwards κατά Ηνωμένου Βασιλείου (dec.)). Ο ενδιαφερόμενος πρέπει να έχει κάνει συνήθη χρήση των πιθανότατα αποτελεσματικών και επαρκών εθνικών ενδίκων μέσων προκειμένου να επιτύχει θεραπεία των αιτιάσεών του (Moreira Barbosa κατά Πορτογαλίας (dec.)).

92. Μόνο τα συνήθη και αποτελεσματικά ένδικα μέσα μπορούν να λαμβάνονται υπόψη διότι ένας προσφεύγων δεν μπορεί να παρατείνει την αυστηρή προθεσμία που θέτει η Σύμβαση προσπαθώντας να υποβάλει ακατάλληλες ή καταχρηστικές αιτήσεις σε διαδικασίες ή όργανα τα οποία στερούνται της αναγκαίας εξουσίας ή δικαιοδοσίας για την παροχή μίας ουσιαστικής επανόρθωσης ως προς την επίμαχη αιτίαση βάσει της Σύμβασης (Fernie κατά Ηνωμένου Βασιλείου (dec.)).

93. Δεν μπορεί να λαμβάνονται υπόψη τα ένδικα μέσα των οποίων η άσκηση επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια δημοσίων υπαλλήλων και τα οποία, κατά συνέπεια, δεν είναι άμεσα προσβάσιμα στους προσφεύγοντες. Ομοίως, τα ένδικα μέσα τα οποία δε συνοδεύονται από συγκεκριμένες προθεσμίες προκαλούν αβεβαιότητα και καθιστούν ανενεργό τον κανόνα των έξι μηνών που προβλέπει το άρθρο 35 § 1 (Williams κατά Ηνωμένου Βασιλείου (dec.)).

94. Κατά γενικό κανόνα, το άρθρο 35 § 1 δεν απαιτεί την άσκηση αίτησης αναθεώρησης ή έκτακτων ενδίκων μέσων του ίδιου τύπου και δεν επιτρέπει την παράταση της εξάμηνης προθεσμίας λόγω της άσκησης τέτοιων ενδίκων μέσων (Berdzenichvili κατά Ρωσίας (dec.), Tucka κατά Ηνωμένου Βασιλείου (αριθ.1) (dec.)). Εν τούτοις, αν ένα έκτακτο ένδικο μέσο αποτελεί το μόνο ένδικο μέσο που έχει στη διάθεσή του ο ενδιαφερόμενος, η προθεσμία των έξι μηνών μπορεί να υπολογισθεί από την ημερομηνία έκδοσης της σχετικής με το εν λόγω ένδικο μέσο απόφασης (Ahtinen κατά Φινλανδίας (dec.)).

Μία προσφυγή στην οποία ένας προσφεύγων υποβάλλει τις αιτιάσεις του εντός έξι μηνών από την απόφαση που απορρίπτει την αίτησή του για επανάληψη της διαδικασίας είναι απαράδεκτη, καθώς η εν λόγω απόφαση δε συνιστά «τελεσίδικη απόφαση» (Sapeian κατά Αρμενίας, § 23).

Σε περίπτωση επανάληψης μίας διαδικασίας ή επανεξέτασης μίας τελεσίδικης απόφασης, η εξάμηνη προθεσμία, ως προς την αρχική διαδικασία ή την τελεσίδικη απόφαση, διακόπτεται μόνο όσον αφορά τα προβληθέντα βάσει της Σύμβασης ζητήματα επί των οποίων στηρίχθηκε η επανεξέταση ή επανάληψη και τα οποία εξετάσθηκαν από το έκτακτο όργανο προσφυγής (*Sapeian κατά Αρμενίας*, § 24).

β) Έναρξη της προθεσμίας

95. Ο κανόνας των έξι μηνών είναι αυτόνομος και πρέπει να ερμηνεύεται και να εφαρμόζεται κατά τρόπο ώστε να εξασφαλίζει την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος της ατομικής προσφυγής. Η λήψη υπόψη των σχετικών εθνικών διατάξεων και της πρακτικής συνιστά ένα σημαντικό στοιχείο, πλην όμως όχι αποφασιστικό για τον καθορισμό της ημερομηνίας εκκίνησης της εξάμηνης προθεσμίας (*Sabri Güneş κατά Τουρκίας* [GC], §§ 52 et 55).

(i) Γνώση της απόφασης

96. Η εξάμηνη προθεσμία ξεκινά από την ημερομηνία κατά την οποία ο προσφεύγων ή/και ο εκπρόσωπός του έλαβε επαρκή γνώση της εθνικής τελεσίδικης απόφασης (*Koc and Tocum κατά Τουρκίας* (dec.))

97. Είναι ευθύνη του Κράτους το οποίο προβάλλει τη μη τήρηση της εξάμηνης προθεσμίας να αποδείξει την ημερομηνία κατά την οποία ο προσφεύγων έλαβε γνώση της εσωτερικής τελεσίδικης απόφασης (*Sahmo κατά Τουρκίας* (dec.)).

(ii) Επίδοση της απόφασης

98. Επίδοση στον προσφεύγοντα: όταν ένας προσφεύγων έχει το δικαίωμα να του επιδοθεί αυτεπάγγελτα αντίγραφο της οριστικής εσωτερικής απόφασης, είναι περισσότερο σύμφωνο προς το αντικείμενο και τον σκοπό του άρθρου 35 § 1 της Σύμβασης να θεωρηθεί ότι η προθεσμία των έξι μηνών αρχίζει να τρέχει από την ημερομηνία επίδοσης του αντιγράφου της απόφασης (*Worm κατά Αυστρίας*, § 33).

99. Επίδοση στον δικηγόρο: η προθεσμία των έξι μηνών τρέχει από την ημερομηνία κατά την οποία ο δικηγόρος έλαβε γνώση της απόφασης με την οποία συντελέσθηκε η εξάντληση των εθνικών ενδίκων μέσων, παρά το γεγονός

ότι ο προσφεύγων έλαβε μεταγενέστερα γνώση αυτής (*Çelik κατά Τουρκίας* (dec.)).

(iii) Μη επίδοση της απόφασης

100. Όταν η επίδοση δεν προβλέπεται στο εθνικό δίκαιο, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ημερομηνία κατά την οποία η απόφαση οριστικοποιήθηκε και οι διάδικοι μπορούσαν πράγματι να λάβουν γνώση του περιεχομένου αυτής (*Παπαγελάς κατά Ελλάδας* [GC], § 30). Ο προσφεύγων ή ο δικηγόρος του πρέπει να επιδεικνύουν επιμέλεια προκειμένου να λάβουν αντίγραφο της κατατεθείσας στη γραμματεία απόφασης (*Ölmez κατά Τουρκίας* (dec.)).

(iv) Έλλειψη ενδίκου μέσου

101. Όταν είναι εξαρχής προφανές ότι ο προσφεύγων δεν έχει στη διάθεσή του κανένα αποτελεσματικό ένδικο μέσο, η προθεσμία των έξι μηνών αρχίζει από την ημερομηνία των καταγγελλόμενων πράξεων ή μέτρων ή από την ημερομηνία κατά την οποία ο ενδιαφερόμενος λαμβάνει γνώση αυτών ή υφίσταται τις σχετικές συνέπειες ή τη ζημία (*Dennis και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (dec.), *Βαρνάβα και λοιποί κατά Τουρκίας* [GC], § 157).

102. Όταν ένας προσφεύγων χρησιμοποιεί ένα φαινομενικά διαθέσιμο ένδικο μέσο και δεν αντιλαμβάνεται παρά στη συνέχεια την ύπαρξη περιστάσεων που το καθιστούν αναποτελεσματικό, μπορεί να ενδείκνυται να ληφθεί υπόψη ως χρονικό σημείο έναρξης της εξάμηνης προθεσμίας η ημερομηνία κατά την οποία ο προσφεύγων έλαβε ή θα έπρεπε να έχει λάβει για πρώτη φορά γνώση αυτής της κατάστασης (*ό.π.* § 158).

(v) Συνεχιζόμενη κατάσταση

103. Η έννοια της «συνεχιζόμενης κατάστασης» ορίζει μία κατάσταση πραγμάτων η οποία απορρέει από συνεχείς πράξεις συντελεσθείσες από το Κράτος ή στο όνομα αυτού, της οποίας θύματα είναι οι προσφεύγοντες. Το γεγονός ότι ένα συμβάν μπορεί να έχει σημαντικές συνέπειες οι οποίες εκτείνονται μέσα στο χρόνο δε σημαίνει ότι αυτό αποτελεί αιτία μίας «συνεχιζόμενης κατάστασης» (*Iordache κατά Ρουμανίας*, § 49).

104. Όταν η επικαλούμενη παραβίαση αποτελεί μία συνεχιζόμενη κατάσταση κατά της οποίας δεν υφίσταται κανένα ένδικο μέσο στο εσωτερικό δίκαιο, η εξάμηνη προθεσμία δεν αρχίζει να τρέχει παρά μόνο όταν η κατάσταση παύσει (*Sabri Güneş κατά Τουρκίας* [GC], § 54, *Βαρνάβα και λοιποί*

κατά Τουρκίας [GC], § 159, Ülke κατά Τουρκίας (dec)). Όσο η κατάσταση αυτή συνεχίζεται, ο κανόνας των έξι μηνών δεν έχει εφαρμογή (Iordache κατά Ρουμανίας, § 50).

3.Λήξη της εξάμηνης περιόδου

105. Η προθεσμία αρχίζει να τρέχει την επομένη της ημέρας κατά την οποία δημοσιεύθηκε η τελεσίδικη απόφαση ή την ημέρα κατά την οποία ο προσφεύγων ή ο εκπρόσωπός του έλαβε γνώση της, λήγει δε έξι ημερολογιακούς μήνες μετά, ανεξάρτητα από την πραγματική διάρκειά του (Otto κατά Γερμανίας (dec.)).

106. Η τήρηση της εξάμηνης προθεσμίας εκτιμάται σύμφωνα με τα κριτήρια της Σύμβασης και όχι σύμφωνα με εκείνα της εθνικής νομοθεσίας εκάστου εναγομένου Κράτους (Benet Praha, spol. s r.o. κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας (dec.), Poslu και λοιποί κατά Τουρκίας, § 10). Η εκ μέρους του Δικαστηρίου εφαρμογή των δικών του κριτηρίων υπολογισμού, ανεξάρτητα από τους εθνικούς κανόνες, τείνει να εξασφαλίσει την ασφάλεια δικαίου, μία καλή απονομή της δικαιοσύνης και, έτσι, την πρακτική και αποτελεσματική λειτουργία του μηχανισμού της Σύμβασης (Sabri Güneş κατά Τουρκίας [GC], § 56).

107. Το γεγονός ότι την τελευταία ημέρα της εξάμηνης προθεσμίας συμπίπτει με Σάββατο, Κυριακή ή αργία και ότι, σε αυτήν την περίπτωση, στο εθνικό δίκαιο, οι προθεσμίες παρατείνονται μέχρι την επομένη εργάσιμη ημέρα δεν επηρεάζει τον καθορισμό της dies ad quem (ό.α., §§ 43 και 61).

108. Το Δικαστήριο μπορεί να ορίσει μία ημερομηνία λήξης της εξάμηνης προθεσμίας η οποία διαφέρει από εκείνη που αναγνωρίζεται από το εναγόμενο Κράτος (İpek κατά Τουρκίας (dec.)).

4. Ημερομηνία εισαγωγής μίας προσφυγής

α) Συμπληρωμένο έντυπο προσφυγής

109. Σύμφωνα με το άρθρο 47 του κανονισμού του Δικαστηρίου, όπως αυτό τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου 2014, η προσφυγή λογίζεται εισαχθείσα, για τους σκοπούς του άρθρου 35 § 1 της Σύμβασης, την ημερομηνία κατά την οποία ένα έντυπο προσφυγής που πληροί τις τιθέμενες από το άρθρο αυτό απαιτήσεις αποστέλλεται στο Δικαστήριο. Μία αίτηση πρέπει να περιλαμβάνει όλα τα στοιχεία που ζητούνται στα σχετικά τμήματα του εντύπου της προσφυγής και να συνοδεύεται από αντίγραφα των αναγκαίων δικαιολογητικών. Εκτός αν προβλέπεται διαφορετικά από το άρθρο 47 του κανονισμού, μόνον ένα συμπληρωμένο έντυπο προσφυγής διακόπτει την εξάμηνη προθεσμία (Πρακτική Οδηγία για την εισαγωγή της δίκης, § 1).

β) Πληρεξούσιο

110. Αν ο προσφεύγων έχει αντιπρόσωπο, οφείλει να παράσχει στο Δικαστήριο το πρωτότυπο της εξουσιοδότησης ή του πληρεξουσίου υπογεγραμμένο από τον ίδιο (άρθρο 47 § 3.1 δ) του κανονισμού). Βλέπε επίσης Kaur κατά Ολλανδίας (dec.), § 11 *in fine*). Αν δεν παρασχεθεί τέτοιο έγγραφο, η προσφυγή δεν μπορεί να θεωρηθεί έγκυρη, και το Δικαστήριο θα την απορρίψει λόγω έλλειψης «θύματος», ή ακόμη λόγω κατάχρησης του δικαιώματος προσφυγής (Kokhreidze και Ramishvili κατά Γεωργίας (dec.), § 16).

111. Ένα πληρεξούσιο προσηκόντως συμπληρωμένο αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα μιας προσφυγής με την έννοια των άρθρων 45 και 47 του κανονισμού του Δικαστηρίου, η δε παράλειψη της κοινοποίησης τέτοιου εγγράφου μπορεί να έχει άμεσες συνέπειες στην ημερομηνία κατάθεσης της προσφυγής (ό.α., § 17).

γ) Ημερομηνία αποστολής

112. Η προσφυγή λογίζεται εισαχθείσα την ημερομηνία κατά την οποία ένα προσηκόντως συμπληρωμένο έντυπο προσφυγής αποστέλλεται στο Δικαστήριο, της σφραγίδας του ταχυδρομείου αποτελούσας απόδειξη της αποστολής αυτής (άρθρο 47 § 6 α του κανονισμού. Βλέπε επίσης Abdulrahman κατά Ολλανδίας (dec.), και Brežec κατά Κροατίας, § 29).

113. Μόνον ιδιαίτερες συνθήκες – όπως η αδυναμία της απόδειξης της ημερομηνίας αποστολής της προσφυγής – μπορούν να δικαιολογήσουν την

υιοθέτηση μιας διαφορετικής προσέγγισης: για παράδειγμα, η λήψη ως ημερομηνίας εισαγωγής της ημερομηνίας που αναγράφεται πάνω στο έντυπο της προσφυγής ή, ελλείψει τέτοιας, της ημερομηνίας παραλαβής από την Γραμματεία του Δικαστηρίου (*Bulinwar OOD και Hrusanov κατά Βουλγαρίας*, §§ 30-32).

114. Οι προσφεύγοντες δεν μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνοι για τις καθυστερήσεις που μπορούν να επηρεάσουν την αλληλογραφία τους σε εξέλιξη αποστολής προς το Δικαστήριο (*Anchugov και Gladkov κατά Ρωσίας*, § 70).

δ) Αποστολή με τηλεομοιοτυπία

115. Η αποστολή μιας προσφυγής με τηλεομοιοτυπία δεν διακόπτει την εξάμηνη προθεσμία. Οι προσφεύγοντες οφείλουν, πριν από την λήξη της προθεσμίας αυτής, να συνοδεύσουν την τηλεομοιοτυπία τους με την αποστολή από το ταχυδρομείο του πρωτοτύπου του υπογεγραμμένου εντύπου (Πρακτική Οδηγία για την εισαγωγή της δίκης, § 3).

ε) Χαρακτηρισμός μίας αιτίας

116. Μία αιτίαση χαρακτηρίζεται από τα πραγματικά χαρακτηριστικά τα οποία καταγγέλλει και όχι απλώς από τους προβαλλόμενους νομικούς ισχυρισμούς και τα επιχειρήματα (*Scoppola κατά Ιταλίας (αριθ.2)* [GC], § 54).

στ) Μεταγενέστερες αιτιάσεις

117. Σε ό,τι αφορά τις αιτιάσεις που δεν περιέχονται στην αρχική προσφυγή, η εξάμηνη προθεσμία διακόπτεται μόνο κατά την ημερομηνία που η αιτίαση προβάλλεται για πρώτη φορά ενώπιον ενός οργάνου της Σύμβασης (*Allan κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (dec.)).

118. Αιτιάσεις διατυπωθείσες κατόπιν της λήξης της εξάμηνης προθεσμίας δεν μπορούν να εξετασθούν παρά μόνο αν αφορούν ιδιαίτερες πλευρές των αρχικών αιτιάσεων που προβλήθηκαν εντός της προθεσμίας (*Paroisse Greco Catholique Sâmbata Bihor κατά Ρουμανίας* (dec.)).

119. Μόνο το γεγονός ότι ο προσφεύγων έχει επικαλεσθεί το άρθρο 6 στην προσφυγή του δεν αρκεί για να συνιστά εισαγωγή όλων των μεταγενέστερων αιτιάσεων που έχουν διατυπωθεί κατ'εφαρμογή αυτής της διάταξης, εφόσον καμία ένδειξη δεν είχε δοθεί αρχικά ως προς τη σχετική με τα πραγματικά περιστατικά βάση και τη φύση της επικαλούμενης παραβίασης (*Allan κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (dec.), *Adam και λοιποί κατά Γερμανίας* (dec.)).

120. Η προσκόμιση εγγράφων της εσωτερικής διαδικασίας δεν αρκεί για να συνιστά εισαγωγή όλων των μεταγενέστερων αιτιάσεων που βασίζονται σε αυτή τη διαδικασία. Χρειάζεται τουλάχιστον μία συνοπτική ένδειξη της φύσης της επικαλούμενης παραβίασης ως προς τη Σύμβαση για την εισαγωγή μίας αιτίας και τη διακοπή της εξάμηνης προθεσμίας (Božinovski κατά Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας (dec.)).

5. Ειδικές καταστάσεις

α) Δυνατότητα εφαρμογής χρονικών περιορισμών σε συνεχιζόμενες καταστάσεις σχετικά με το δικαίωμα στη ζωή, στο σεβασμό της κατοικίας και της περιουσίας

121. Αν και στις συνεχιζόμενες καταστάσεις δεν τίθεται ζήτημα ενός συγκεκριμένου σημείου στον χρόνο από το οποίο εκκινεί η εξάμηνη προθεσμία, το Δικαστήριο επέβαλε εν τούτοις ένα καθήκον επιμέλειας και πρωτοβουλίας στους προσφεύγοντες οι οποίοι επιθυμούν να παραπονεθούν για την συνεχιζόμενη παράλειψη της διερεύνησης εξαφανίσεων οι οποίες επήλθαν υπό συνθήκες δημιουργούσες φόβους για την ζωή των ενδιαφερομένων. Σε μία τέτοια περίπτωση, οι προσφεύγοντες δεν μπορούν να περιμένουν απεριόριστα προτού προσφύγουν στο Δικαστήριο. Οφείλουν να εισαγάγουν τις αιτιάσεις τους χωρίς υπερβολική καθυστέρηση (Βαρνάβα και λοιποί κατά Τουρκίας [GC], §§ 161-166).

122. Αντίστοιχα, όταν διακυβεύονται ισχυρισμοί συνεχιζόμενης παραβίασης του δικαιώματος στην περιουσία ή του δικαιώματος για σεβασμό της κατοικίας μέσα στο πλαίσιο μιας μακρόχρονης σύγκρουσης, μπορεί να έλθει μία στιγμή κατά την οποία ο προσφεύγων οφείλει να εισαγάγει την υπόθεσή του, διότι δεν θα δικαιολογείται πλέον να παραμείνει παθητικός ενώπιον μιας κατάστασης η οποία δεν εξελίσσεται. Μόλις ο προσφεύγων αντιληφθεί, ή όφειλε να έχει αντιληφθεί, ότι δεν υπάρχει ρεαλιστική προοπτική να ανακτήσει την πρόσβαση στην περιουσία και στην κατοικία του σε ένα προβλέψιμο μέλλον, κινδυνεύει, εφόσον καθυστερήσει υπερβολικά ή χωρίς εμφανή λόγο να προσφύγει στο Δικαστήριο, να δει την προσφυγή του να απορριφθεί ως εκπρόθεσμη. Σε μία κατάσταση που ακολουθεί μία περίπλοκη σύγκρουση,

πρέπει να προβλέπονται γενναίες προθεσμίες οι οποίες επιτρέπουν στην κατάσταση να κατασταλάξει και στους προσφεύγοντες να συγκεντρώσουν πλήρη στοιχεία για την πιθανότητα της επίτευξης μιας λύσης σε εθνικό επίπεδο (*Sargsyan κατά Αζερμπαϊτζάν* (dec.) [GC], §§ 140-141, και *Chiragon και λοιποί κατά Αρμενίας* [GC] (dec.), §§ 141-142).

β) Προϋποθέσεις εφαρμογής του κανόνα των έξι μηνών σε υποθέσεις πολλαπλών περιόδων κράτησης βάσει του άρθρου 5 § 3 της Σύμβασης

123. Οι πολλαπλές και συνεχόμενες περίοδοι κράτησης πρέπει να λαμβάνονται υπόψη ως σύνολο, με την προθεσμία των έξι μηνών να αρχίζει να τρέχει από το τέλος της τελευταίας περιόδου κράτησης (*Solmaz κατά Τουρκίας*, § 36).

124. Όταν η προσωρινή κράτηση ενός κατηγορουμένου αναλύεται σε πολλές μη συνεχόμενες περιόδους, αυτές οι περίοδοι οφείλουν να εξετάζονται όχι ως σύνολο αλλά χωριστά. Όταν, μόλις αφεθεί ελεύθερος, ένας προσφεύγων οφείλει να προβάλει εντός εξαμήνου από την ημερομηνία της πραγματικής απόλυσής του οποιαδήποτε αιτίαση μπορεί να έχει ως προς την προσωρινή κράτησή του. Εν τούτοις, αν οι εν λόγω περίοδοι εντάσσονται στο πλαίσιο της ίδιας ποινικής διαδικασίας, το Δικαστήριο, όταν εξετάζει τον εύλογο χαρακτήρα της κράτησης για τους σκοπούς του άρθρου 5 § 3, μπορεί να λάβει υπόψη το γεγονός ότι ο ενδιαφερόμενος διήλθε ήδη κάποιο χρόνο υπό προσωρινή κράτηση (*Idalov κατά Ρωσίας* [GC], §§ 129-130).

Γ. Ανώνυμη προσφυγή

Άρθρο 35 § 2α) – Προϋποθέσεις παραδεκτού

2. Το Δικαστήριο δεν θα επιληφθεί καμίας ατομικής προσφυγής που υποβάλλεται κατ'εφαρμογή του άρθρου 34, εφόσον αυτή:

α) είναι ανώνυμη, (...)³

125. Ο προσφεύγων πρέπει να αναφέρει προσηκόντως την ταυτότητά του στο έντυπο της προσφυγής (άρθρο 47 § 1 α) του κανονισμού του

³ Η «ανώνυμη» προσφυγή με την έννοια του άρθρου 35 § 2α) της Σύμβασης πρέπει να διαχωρισθεί από το ζήτημα της μη αποκάλυψης στο κοινό της ταυτότητας ενός προσφεύγοντος κατά παρέκκλιση του συνήθους κανόνα δημοσιότητας της διαδικασίας ενώπιον του Δικαστηρίου, καθώς και από το ζήτημα της εμπιστευτικότητας ενώπιον του Δικαστηρίου (πρβλ. τα άρθρα 33 και 47 § 4 του κανονισμού του Δικαστηρίου και τις πρακτικές οδηγίες στο παράρτημα).

Δικαστηρίου). Η ταυτότητα αυτή μπορεί να μην αποκαλυφθεί στο κοινό μετά από απόφαση του Δικαστηρίου (άρθρο 47 § 4 του κανονισμού). Ο προσφεύγων θα ορίζεται τότε δημοσίως με τα αρχικά του ή με ένα απλή γράμμα.

126. Μόνον το Δικαστήριο έχει αρμοδιότητα να αποφανθεί επί του ζητήματος του ανώνυμου ή μη χαρακτήρα μιας προσφυγής με την έννοια του άρθρου 35 § 2 α) της Σύμβασης (*Sindicatul Păstorul cel Bun κατά Ρουμανίας* [GC], § 69). Αν η εναγόμενη κυβέρνηση έχει αμφιβολίες σχετικά με την γνησιότητα μιας προσφυγής, οφείλει να το δηλώσει εγκαίρως στο Δικαστήριο (ό.α.).

1. Ανώνυμη προσφυγή

127. Μία προσφυγή ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου θεωρείται ανώνυμη όταν ο φάκελος της υπόθεσης δεν περιέχει κανένα στοιχείο το οποίο θα επέτρεπε στο Δικαστήριο να εξακριβώσει την ταυτότητα του προσφεύγοντος: *«Blondje» κατά Ολλανδίας* (dec.). Κανένα από τα υποβληθέντα έντυπα και έγγραφα δεν περιέχει κάποια αναφορά στο ονοματεπώνυμο, μόνο μία μνεία και ψευδώνυμο, και το πληρεξούσιο προς τον εκπρόσωπο υπογράφεται ως «X»: η ταυτότητα του προσφεύγοντος δεν αποκαλύπτεται.

128. Θεωρήθηκε ανώνυμη, προσφυγή που κατατέθηκε από σύλλογο για λογαριασμό προσώπων που κατά δήλωση του συλλόγου εκπροσωπούσαν από αυτόν, πλην όμως η ταυτότητά τους δεν γνωστοποιήθηκε και ο σύλλογος δεν ισχυριζόταν ότι ήταν ο ίδιος θύμα, αλλά παραπονείτο για παραβίαση του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή των εν λόγω ιδιωτών, οι οποίοι έτσι κατέστησαν προσφεύγοντες: *Confédération des syndicats médicaux français et la Fédération nationale des infirmiers κατά Γαλλίας*, (commission decision).

2. Μη ανώνυμη προσφυγή

129. Το άρθρο 35 § 2 α) της Σύμβασης δεν εφαρμόζεται όταν ο προσφεύγων έχει παράσχει πραγματικά και νομικά στοιχεία που επιτρέπουν στον Δικαστήριο να τον αναγνωρίσει και να προσδιορίσει σχέσεις με τα πραγματικά περιστατικά για τα οποία αυτός παραπονείται και για την αιτίαση

την οποία αυτός επικαλείται (Sindicatul Păstorul cel Bun κατά Ρουμανίας [GC], § 71).

130. Προσφυγές κατατεθείσες με πλαστά ονόματα: περίπτωση ατόμων που χρησιμοποιούσαν ψευδώνυμα εξηγώντας στο Δικαστήριο ότι το πλαίσιο μίας ένοπλης σύρραξης τα υποχρέωνε να μην αποκαλύψουν τα πραγματικά ονόματά τους προκειμένου να προστατεύσουν τις οικογένειες και τους οικείους τους. Θεωρώντας ότι «πίσω από τις τακτικές απόκρυψης της πραγματικής ταυτότητας για ευνόητους λόγους, βρίσκονται άτομα πραγματικά, συγκεκριμένα και των οποίων η ταυτότητα μπορεί να εξακριβωθεί από έναν επαρκή αριθμό ενδείξεων, εκτός των ονοματεπωνύμων τους (...)» και «την ύπαρξη ενός επαρκώς στενού δεσμού μεταξύ των προσφευγόντων και των επίμαχων συμβάντων», το Δικαστήριο δε θεώρησε ότι η προσφυγή ήταν ανώνυμη: Shamayen και λοιποί κατά Γεωργίας και Ρωσίας (dec.). Βλέπε επίσης Shamayen και λοιποί κατά Γεωργίας και Ρωσίας, § 275.

131. Προσφυγές κατατεθείσες από ένα όργανο της εκκλησίας ή ένα σύλλογο θρησκευτικού και φιλοσοφικού σκοπού, η ταυτότητα των μελών του οποίου δεν αποκαλύπτεται, δεν έχουν απορριφθεί ως ανώνυμες (άρθρα 9, 10 και 11 της Σύμβασης): Omkarananda και le Divine Light Zentrum κατά Ελβετίας (Com.dec.).

Δ. Ουσιαστικά όμοια προσφυγή

Άρθρο 35 § 2β)

«2. Το Δικαστήριο δεν θα επιληφθεί καμίας ατομικής προσφυγής που υποβάλλεται κατ'εφαρμογή του άρθρου 34, εφόσον αυτή:(...) β) είναι ουσιαστικά όμοια με προσφυγή που έχει προηγουμένως εξετασθεί από το Δικαστήριο ή έχει ήδη υποβληθεί σε άλλη διεθνή διαδικασία που διερευνά ή επιλύει διαφορές και εφόσον δεν περιέχει νέα στοιχεία.»

132. Το Δικαστήριο απορρίπτει σύμφωνα με το άρθρο 35 § 2 β) της Σύμβασης οποιαδήποτε προσφυγή η οποία είναι ουσιαστικά όμοια με μία προσφυγή έχει προηγουμένως εξετασθεί από το Δικαστήριο ή έχει ήδη

υποβληθεί σε μία άλλη διεθνή δικαιοδοσία έρευνας ή επίλυσης, και εφόσον δεν περιλαμβάνει νέα πραγματικά περιστατικά.

1. Ουσιαστικά όμοια με μία προσφυγή η οποία έχει προηγουμένως εξετασθεί από το Δικαστήριο

133. Το πρώτο τμήμα του άρθρου 35 § 2 β) στοχεύει στο να εξασφαλίσει τον τελεσίδικο χαρακτήρα των αποφάσεων του Δικαστηρίου και να εμποδίσει τους προσφεύγοντες από το να αναζητήσουν, μέσω της κατάθεσης μιας νέας προσφυγής, την κατ'έφεση εξέταση προηγουμένων αποφάσεων του Δικαστηρίου (*Kafkaris κατά Κύπρου* (dec.), § 67, και *Lowe κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (dec.)).

134. Μία προσφυγή ή μία αιτίαση κηρύσσεται απαράδεκτη αν «είναι ουσιαστικά όμοια με μία προσφυγή έχει προηγουμένως εξετασθεί από το Δικαστήριο (...) και εφόσον δεν περιλαμβάνει νέα πραγματικά περιστατικά». Τούτο συμπεριλαμβάνει τις υποθέσεις στις οποίες το Δικαστήριο έχει διαγράψει την προηγούμενη προσφυγή από το πινάκιο του στην βάση ενός φιλικού διακανονισμού (*Kezer et autres κατά Τουρκίας* (dec.)). Εν τούτοις, αν η προηγούμενη προσφυγή δεν έχει αποτελέσει ποτέ το αντικείμενο μιας επίσημης απόφασης, αυτή δεν θα μπορεί να παρεμποδίσει την εκ μέρους του Δικαστηρίου εξέταση της πρόσφατης προσφυγής (*Sürmeli κατά Γερμανίας* (dec.)).

135. Το Δικαστήριο εξετάζει αν οι δύο προσφυγές των οποίων επιλήφθηκε αναφέρονται ουσιωδώς στο ίδιο πρόσωπο, στα ίδια πραγματικά περιστατικά και στις ίδιες αιτιάσεις (*Vojnović κατά Τουρκίας* (dec.), § 28, και *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) κατά Ελβετίας* (Αριθ. 2) [GC], § 63).

136. Μία διακρατική προσφυγή δεν στερεί από τους ιδιώτες την δυνατότητα να εισαγάγουν ή να προβάλλουν τις δικές τους αιτιάσεις (*Varnava και λοιποί κατά Τουρκίας* [GC], § 118).

137. Μία προσφυγή δεν ανταποκρίνεται γενικώς στις απαιτήσεις του άρθρου 35, όταν έχει την ίδια πραγματική βάση με μία προηγούμενη προσφυγή. Δεν μπορούμε να πούμε ότι ένας προσφεύγων εκθέτει νέα πραγματικά περιστατικά όταν αυτός περιορίζεται στο να στηρίζει τις παλαιές αιτιάσεις του με νέα νομικά επιχειρήματα (*I.J.L. κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (dec.), και *Mann*

κατά Ηνωμένου Βασιλείου και Πορτογαλίας (dec.)) ή παρέχει συμπληρωματικά στοιχεία επί του εθνικού δικαίου τα οποία δεν μπορούν από την φύση τους να τροποποιήσουν τους λόγους απόρριψης της προηγούμενης προσφυγής του (X. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, Com.dec. της 10 Ιουλίου 1981). Προκειμένου το Δικαστήριο να εξετάσει μία προσφυγή που αναφέρεται σε πραγματικά περιστατικά όμοια με εκείνα από τα οποία προήλθε η προηγούμενη προσφυγή, ο προσφεύγων πρέπει πραγματικά να παρουσιάσει μία νέα αιτίαση ή νέα στοιχεία που δεν έχουν ακόμη εξετασθεί από το Δικαστήριο (Kafkaris κατά Κύπρου (dec.), § 68).

138. Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι μία προσφυγή ή μία αιτίαση δεν ήταν ουσιωδώς ίδια με μία προσφυγή η οποία έχει προηγουμένως εξετασθεί από αυτό στις ακόλουθες υποθέσεις: Massuero κατά Ιταλίας (dec.), Riener κατά Βουλγαρίας, § 103, Chappex κατά Ελβετίας (dec.), Yurttas κατά Τουρκίας, §§ 36-37, Sadak κατά Τουρκίας, §§ 32-33, και Patera κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας (dec.) (οι αιτιάσεις που αφορούν πραγματικά περιστατικά προβληθέντα ενώπιον μιας άλλης διεθνούς δικαιοδοσίας είναι απαράδεκτες, αλλά νέα στοιχεία σχετικά με πραγματικά περιστατικά που συνέβησαν μεταγενέστερα είναι παραδεκτά). Αντιθέτως, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι μία προσφυγή ή μία αιτίαση ήταν ουσιωδώς η ίδια με μία προσφυγή η οποία είχε εξετασθεί προηγουμένως από αυτό στις ακόλουθες υποθέσεις: Moldovan και λοιποί κατά Ρουμανίας (dec.), Hokkanen κατά Φινλανδίας (dec.), Adesina κατά Γαλλίας (dec.), Bernardet κατά Γαλλίας (dec.), Gennari κατά Ιταλίας (dec.) και Manuel κατά Πορτογαλίας (dec.).

2. Ουσιαστικά όμοια με προσφυγή η οποία έχει υποβληθεί σε άλλη διεθνή διαδικασία έρευνας ή επίλυσης

139. Ο σκοπός του δευτέρου τμήματος του άρθρου 35 § 2 β) είναι να αποφύγει την κατάσταση κατά την οποία πολλές διεθνείς δικαιοδοσίες θα αποφαίνονταν ταυτόχρονα επί προσφυγών ουσιωδώς ομοίων. Μία τέτοια κατάσταση θα αντέβαινε στο πνεύμα και στο γράμμα της Σύμβασης, η οποία επιδιώκει να αποφύγει την πολλαπλότητα των σχετικών με τις ίδιες υποθέσεις διεθνών διαδικασιών (ΟΑΟ Neftyanaya Kompaniya Yukos κατά Ρωσίας, § 520,

και Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası κατά Τουρκίας, § 37). Για τον λόγο αυτό, είναι αναγκαίο για το Δικαστήριο να εξετάζει το ζήτημα αυτεπαγγέλτως (ΡΟΑ και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου (dec.), § 27).

140. Προκειμένου να καθορίσει αν είναι αρμόδιο να αποφανθεί βάσει της διάταξης αυτής της Σύμβασης, το Δικαστήριο οφείλει να αποφασίσει αν η υπόθεση της οποίας έχει επιληφθεί είναι ουσιωδώς όμοια με μία προσφυγή η οποία έχει υποβληθεί εκ παραλλήλου σε μία άλλη δικαιοδοσία και, σε καταφατική περίπτωση, αν αυτή μπορεί να θεωρηθεί ως «άλλη διεθνής δικαιοδοσία έρευνας ή επίλυσης» κατά την έννοια του άρθρου 35 § 2 β) της Σύμβασης (ΟΑΟ Neftyanaya Kompaniya Yukos κατά Ρωσίας, § 520).

141. Το Δικαστήριο έχει υπογραμμίσει ότι η ημερομηνία εισαγωγής ενώπιον μιας άλλης δικαιοδοσίας δεν είναι καθοριστική, αλλά το στοιχείο που πρέπει να ληφθεί υπόψη είναι η προηγούμενη ύπαρξη μιας απόφασης εκδοθείσας επί της ουσίας κατά τον χρόνο που το Δικαστήριο εξετάζει την υπόθεση (Peraldi κατά Γαλλίας (dec.)).

α) Η εκτίμηση της ομοιότητας των υποθέσεων

142. Προκειμένου να ελέγξει το κατά πόσον δύο υποθέσεις είναι ουσιωδώς όμοιες, το Δικαστήριο συγκρίνει γενικώς τους διαδικούς στις διάφορες διαδικασίες, τις νομικές διατάξεις που αυτοί επικαλέστηκαν, το περιεχόμενο των αιτιάσεων και τον αιτούμενο τύπο επανόρθωσης (ΟΑΟ Neftyanaya Kompaniya Yukos κατά Ρωσίας, § 521, και Πανελλήνια Ομοσπονδία Ενώσεων Τραπεζικών Υπαλλήλων κατά Ελλάδας (dec.), § 39).

143. Το Δικαστήριο πρέπει επομένως να ερευνά, όπως το πράττει για το πιο πάνω αναφερόμενο πρώτο μέρος του άρθρου 35 § 2 β), κατά πόσον οι προσφυγές οι οποίες έχουν υποβληθεί στις άλλες διεθνείς δικαιοδοσίες αφορούν ουσιωδώς όμοια πραγματικά περιστατικά, πρόσωπα και αιτιάσεις (Karoussiotis κατά Πορτογαλίας, § 63, και Rauger κατά Αυστρίας, Com.dec.).

144. Για παράδειγμα, όταν οι προσφεύγοντες ενώπιον των δύο δικαιοδοσιών δεν είναι ίδιοι, η «προσφυγή» ενώπιον του Δικαστηρίου δεν μπορεί να θεωρηθεί ως «ουσιωδώς όμοια με μία προσφυγή που έχει ήδη υποβληθεί σε μία άλλη διεθνή δικαιοδοσία έρευνας ή επίλυσης» (Folgerø και λοιποί κατά Νορβηγίας (dec.)). Έτσι, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι τίποτε δεν το

εμπόδιζε να εξετάσει την προσφυγή της οποίας είχε επιληφθεί, όταν η άλλη διεθνής διαδικασία είχε εισαχθεί από μία μη κυβερνητική οργάνωση (*Celniku κατά Ελλάδας*, §§ 39-41, και *Iliu και λοιποί κατά Βελγίου* (dec.)) ή από την συνομοσπονδία των συνδικάτων στην οποία ανήκει ο προσφεύγων (*Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası κατά Τουρκίας*, § 38), και όχι από τους ίδιους τους προσφεύγοντες.

145. Εν τούτοις, το Δικαστήριο έχει κηρύξει προσφάτως ότι μία προσφυγή η οποία είχε εισαχθεί ενώπιόν του και ήταν σχεδόν όμοια με μια προσφυγή που είχε υποβληθεί προηγουμένως σε μία άλλη διεθνή δικαιοδοσία (τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας – ILO), αλλά είχε κατατεθεί από ιδιώτες που δεν ήταν και δεν μπορούσαν να είναι διάδικοι στην προηγούμενη διαδικασία, αφού ήταν συλλογικής φύσεως και νομιμοποιούνταν τα εργοδοτικά συνδικάτα και οργανώσεις, ήταν ουσιαδώς όμοια με αυτήν που είχε υποβληθεί σε αυτήν την άλλη δικαιοδοσία. Τούτο οφείλεται στο ότι οι ιδιώτες προσφεύγοντες έπρεπε να θεωρηθούν ως στενά συνδεδεμένοι με την διαδικασία και με τις αιτιάσεις ενώπιον αυτής της δικαιοδοσίας για τον λόγο ότι ήταν οι απεσταλμένοι του εν λόγω συνδικάτου. Εάν τους επιτρεπόταν να διατηρήσουν την προσφυγή τους ενώπιον του Δικαστηρίου θα ισοδυναμούσε συνεπώς με παράκαμψη του άρθρου 35 § 2 β) της Σύμβασης (*POA και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (dec.), §§ 30-32).

β) Η έννοια της «άλλης διεθνούς δικαιοδοσίας έρευνας ή επίλυσης»

146. Στον έλεγχο που διεξάγει υπό το πρίσμα του άρθρου 35 § 2 β), το Δικαστήριο οφείλει να καθορίσει αν η δικαιοδοσία ενώπιον της οποίας διεξάγεται η διαδικασία εκ παραλλήλου συνιστά μία άλλη διεθνή δικαιοδοσία για τους σκοπούς αυτής της προϋπόθεσης παραδεκτού (*ό.α.* (dec.), § 28).

147. Προς τούτο, η εξέταση του Δικαστηρίου δεν περιορίζεται σε έναν απλό τυπικό έλεγχο, αλλά στοχεύει, εν ανάγκη, στο να βεβαιώσει αν η φύση του οργάνου ελέγχου, η ακολουθούμενη από αυτό διαδικασία και τα αποτελέσματα της απόφασής του είναι τέτοια που το άρθρο 35 § 2 β) αποκλείει την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου (*OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos κατά Ρωσίας*, § 522, *Karoussiotis κατά Πορτογαλίας*, § 62, και *Πανελλήνια Ομοσπονδία Ενώσεων Τραπεζικών Υπαλλήλων κατά Ελλάδας* (dec.), § 33).

Ε. Καταχρηστική προσφυγή

Άρθρο 35 § 3(α) – Προϋποθέσεις παραδεκτού

3. Το Δικαστήριο κηρύσσει απαράδεκτη οποιαδήποτε ατομική προσφυγή που υποβάλλεται δυνάμει του άρθρου 34, όταν εκτιμά ότι:

α) η προσφυγή είναι (...) καταχρηστική,

1. Γενικός ορισμός

148. Η έννοια της «κατάχρησης», υπό την έννοια του άρθρου 35 § 3(α), πρέπει να γίνεται αντιληπτή με τη συνήθη σημασία της, σύμφωνα με τη γενική θεωρία του δικαίου – ήτοι το γεγονός της εφαρμογής ενός δικαιώματος, από τον κάτοχό του, κατά τρόπο επιζήμιο εκτός των πλαισίων αυτού. Ως εκ τούτου, είναι καταχρηστική οποιαδήποτε συμπεριφορά ενός προσφεύγοντος η οποία είναι προδήλως αντίθετη προς τον σκοπό του δικαιώματος προσφυγής που καθιερώνει η Σύμβαση και παρεμποδίζει την ομαλή λειτουργία του Δικαστηρίου ή των διαδικασιών ενώπιόν του (*Mirolubovs και λοιποί κατά Λετονίας*, §§ 62 και 65).

149. Από τεχνικής απόψεως, από τη διατύπωση του άρθρου 35 § 3 προκύπτει ότι μία καταχρηστική προσφυγή πρέπει να κηρύσσεται απαράδεκτη παρά να διαγράφεται από το πινάκιο. Επιπλέον, το Δικαστήριο έχει υπογραμμίσει ότι η απόρριψη μίας προσφυγής λόγω κατάχρησης του δικαιώματος προσφυγής αποτελεί εξαιρετικό μέτρο (*Mirolubovs και λοιποί κατά Λετονίας*, § 62). Οι υποθέσεις στις οποίες το Δικαστήριο έχει διαπιστώσει τον καταχρηστικό χαρακτήρα μίας προσφυγής μπορούν να χωρισθούν σε πέντε τυπικές κατηγορίες: παραπληροφόρηση του Δικαστηρίου, χρήση προσβλητικής γλώσσας, παραβίαση της υποχρέωσης εμπιστευτικότητας του φιλικού διακανονισμού, προσφυγή προδήλως κακόβουλη ή στερούμενη οποιουδήποτε πραγματικού αντικειμένου, καθώς και άλλες υποθέσεις των οποίων δεν μπορεί να γίνει εξαντλητική απαρίθμηση.

2. Παραπληροφόρηση του Δικαστηρίου

150. Μία προσφυγή είναι καταχρηστική αν στηρίζεται ηθελημένα σε αναληθή πραγματικά περιστατικά με σκοπό την εξαπάτηση του Δικαστηρίου (Varbanov κατά Βουλγαρίας, § 36). Τα πιο σοβαρά και χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιας κατάχρησης είναι, πρώτον, η κατάθεση προσφυγής υπό πλαστή ταυτότητα (Drijfhout κατά Ολλανδίας (dec.), §§ 27-29), και, δεύτερον, η παραποίηση εγγράφων που αποστέλλονται στο Δικαστήριο (Jian κατά Ρουμανίας (dec.), Bagheri και Maliki κατά Ολλανδίας (dec.) και Poznanski και λοιποί κατά Γερμανίας (dec.)). Αυτό το είδος κατάχρησης μπορεί ομοίως να διαπραχθεί δια παράλειψης, όταν ο προσφεύγων παραλείπει να ενημερώσει το Δικαστήριο από την αρχή σχετικά με ένα ουσιώδες στοιχείο για την εξέταση της υπόθεσης (Al-Nashif κατά Βουλγαρίας, § 89, και Kérétchachvili κατά Γεωργίας (dec.)). Ομοίως, αν εμφανισθούν νέες σημαντικές εξελίξεις κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον του Δικαστηρίου και αν – παρά τη ρητή υποχρέωσή του δυνάμει του κανονισμού – ο προσφεύγων δεν ενημερώσει το Δικαστήριο σχετικά, εμποδίζοντάς το έτσι να αποφανθεί επί της υπόθεσης έχοντας πλήρη γνώση των πραγματικών περιστατικών, η προσφυγή του μπορεί να απορριφθεί ως καταχρηστική (Hadraboná και λοιποί κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας (dec.), και Predescu κατά Ρουμανίας, §§ 25-27).

151. Εξάλλου, στο σημείο αυτό, ο προσφεύγων είναι απολύτως υπεύθυνος για την συμπεριφορά του δικηγόρου του ή οποιουδήποτε άλλου προσώπου που τον εκπροσωπεί ενώπιον του Δικαστηρίου. Οι παραλείψεις των τελευταίων είναι κατ'αρχήν καταλογιστέες στον ίδιο τον προσφεύγοντα και μπορούν να καταλήξουν στην απόρριψη της προσφυγής λόγω καταχρηστικής άσκησης του δικαιώματος της προσφυγής (Bekauri κατά Γεωργίας (προκαταρκτικές ενστάσεις), §§ 22-25, και Migliore και λοιποί κατά Ιταλίας (dec.)).

152. Η πρόθεση του ενδιαφερομένου να οδηγήσει το Δικαστήριο σε πλάνη πρέπει πάντοτε να τεκμηριώνεται με επαρκή βεβαιότητα (Melnik κατά Ουκρανίας, §§ 58-60, Nold κατά Γερμανίας, § 87, και Miszczynski κατά Πολωνίας (dec.)).

153. Ακόμη και όταν η απόφαση του Δικαστηρίου επί της ουσίας έχει ήδη καταστεί τελεσίδικη και αποδεικνύεται αργότερα ότι ο προσφεύγων είχε

αποκρύψει ένα πραγματικό περιστατικό ουσιώδες για την εξέταση της υπόθεσης, το Δικαστήριο μπορεί να αναθεωρήσει την απόφασή του μέσω αναψηλάφησης (η οποία προβλέπεται από το άρθρο 80 του κανονισμού του) και να απορρίψει την προσφυγή ως καταχρηστική (Gardean και S.C. Grup 95 SA κατά Ρουμανίας (αναψηλάφηση), §§ 12-22). Μία τέτοια αναψηλάφηση είναι δυνατή μόνον αν η εναγόμενη κυβέρνηση δεν μπορούσε δικαιολογημένα να γνωρίζει το επίδικο πραγματικό περιστατικό κατά τον χρόνο εξέτασης της υπόθεσης από το Δικαστήριο και αν αυτή κατέθεσε την αίτηση αναψηλάφησης της εντός προθεσμίας έξι μηνών από την στιγμή που έλαβε γνώση του περιστατικού αυτού, σύμφωνα με το άρθρο 80 § 1 του κανονισμού (Grossi και λοιποί c. Italie (αναψηλάφηση), §§ 17-24).

3. Προσβλητική γλώσσα

154. Κατάχρηση του δικαιώματος προσφυγής υπάρχει όταν ο προσφεύγων χρησιμοποιεί, στην αλληλογραφία του με το Δικαστήριο, ιδιαίτερα κακόβουλες, προσβλητικές, απειλητικές ή προκλητικές εκφράσεις – είτε αυτές στρέφονται κατά της εναγόμενης κυβέρνησης, του εκπροσώπου της, των αρχών του εναγόμενου Κράτους, του ίδιου του Δικαστηρίου, των δικαστών του, της γραμματείας του ή των μελών της τελευταίας (Rehák κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας (dec.), Duringer και Grunze κατά Γαλλίας (dec.), και Σταμουλακάτος κατά Ηνωμένου Βασιλείου, Com.dec.).

155. Δεν αρκεί η γλώσσα του προσφεύγοντος να είναι απλώς αιχμηρή, πολεμικού χαρακτήρα ή σαρκαστική. Πρέπει να υπερβαίνει «τα όρια μίας φυσιολογικής, πολιτισμένης και θεμιτής κριτικής» προκειμένου να χαρακτηριστεί καταχρηστική (Di Salvo κατά Ιταλίας (dec.), Arinis κατά Λεττονίας (dec.), για αντίθετο παράδειγμα, βλέπε Alexanian κατά Ρωσίας, §§ 116-118). Αν, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, ο προσφεύγων παύσει να χρησιμοποιεί τις επίδικες εκφράσεις κατόπιν ρητής προειδοποίησης του Δικαστηρίου, τις αποσύρει ρητά ή, ακόμα καλύτερα, ζητήσει συγνώμη, η προσφυγή δεν απορρίπτεται πλέον ως καταχρηστική (Tchernitsine κατά Ρωσίας, §§ 25-28).

4. Παραβίαση της υποχρέωσης εμπιστευτικότητας του φιλικού διακανονισμού

156. Τυχόν εκ προθέσεως παραβίαση, από κάποιον προσφεύγοντα, της υποχρέωσης εμπιστευτικότητας των διαπραγματεύσεων φιλικού διακανονισμού, η οποία τίθεται στους διαδίκους από το άρθρο 39 § 2 της Σύμβασης και το άρθρο 62 § 2 του κανονισμού, μπορεί να χαρακτηριστεί ως κατάχρηση του δικαιώματος προσφυγής και να οδηγήσει στην απόρριψη της προσφυγής (Mirolubovs και λοιποί κατά Λετονίας, § 66, Hadrabová και λοιποί κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας (dec.), και Ρορον κατά Μολδαβίας (αριθ.1), § 48).

157. Προκειμένου να καθορισθεί αν ο προσφεύγων παραβίασε την υποχρέωσή του περί εμπιστευτικότητας, πρέπει πρώτα να ορισθούν τα όρια αυτής της υποχρέωσης. Πράγματι, αυτή πρέπει πάντοτε να ερμηνεύεται υπό το φως του γενικού σκοπού της, ήτοι της διευκόλυνσης του φιλικού διακανονισμού προστατεύοντας τους διαδίκους και το Δικαστήριο από ενδεχόμενες πιέσεις. Ως εκ τούτου, αν και η γνωστοποίηση σε κάποιον τρίτο του περιεχομένου των σχετικών με τον φιλικό διακανονισμό εγγράφων μπορεί κατ' αρχήν να αποτελεί κατάχρηση υπό την έννοια του άρθρου 35 § 3(α) της Σύμβασης, δεν μπορεί εν τούτοις να εξαχθεί μία απόλυτη και άνευ όρων απαγόρευση να επιδείξει κανείς ή να μιλήσει για τα εν λόγω έγγραφα σε οποιονδήποτε τρίτο. Πράγματι, μία τόσο ευρεία και αυστηρή ερμηνεία θα μπορούσε να θίξει την υπεράσπιση των νόμιμων συμφερόντων του προσφεύγοντος – για παράδειγμα, όταν αυτός αναζητά συμβουλές σε ad hoc βάση από κάποιον ειδικό σε μία υπόθεση όπου του επιτρέπεται να εκπροσωπήσει ο ίδιος τον εαυτό του ενώπιον του Δικαστηρίου. Επιπλέον, θα ήταν πολύ δύσκολο, αν όχι αδύνατο, για το Δικαστήριο να ελέγξει την τήρηση μίας τέτοιας απαγόρευσης. Αυτό που τα άρθρα 39 § 2 της Σύμβασης και 62 § 2 του κανονισμού απαγορεύουν στους διαδίκους είναι να δημοσιοποιούν τις επίδικες πληροφορίες, είτε μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης, με μία αλληλογραφία που ενδέχεται να αναγνώσει μεγάλος αριθμός ατόμων, ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο (Mirolubovs και λοιποί κατά Λετονίας, § 68). Καταχρηστικό επομένως είναι αυτό το είδος συμπεριφοράς, το οποίο παρουσιάζει ένα βαθμό σοβαρότητας.

158. Προκειμένου να χαρακτηριστεί καταχρηστική, η αποκάλυψη εμπιστευτικών πληροφοριών πρέπει να γίνεται εκ προθέσεως. Η άμεση ευθύνη

του προσφεύγοντος στην εν λόγω αποκάλυψη πρέπει πάντοτε να στοιχειοθετείται με επαρκή βεβαιότητα, μη αρκούσας μίας απλής υποψίας επί αυτού (*Mirolubovs και λοιποί κατά Λετονίας*, § 66 *in fine*). Για συγκεκριμένα παραδείγματα εφαρμογής αυτής της αρχής, βλέπε: για ένα θετικό παράδειγμα, την υπόθεση *Hadrabová και λοιποί κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας* (dec.), στην οποία οι προσφεύγοντες είχαν αναφέρει ρητά τις διατυπωθείσες από τη γραμματεία του Δικαστηρίου προτάσεις φιλικού διακανονισμού στην αλληλογραφία τους με το υπουργείο Δικαιοσύνης της χώρας τους, γεγονός που οδήγησε στην απόρριψη της προσφυγής τους ως καταχρηστικής· για ένα αρνητικό παράδειγμα, την υπόθεση *Mirolubovs και λοιποί κατά Λετονίας*, στην οποία δεν αποδείχθηκε με βεβαιότητα ότι και οι τρεις προσφεύγοντες ευθύνονταν για την αποκάλυψη των εμπιστευτικών πληροφοριών, γεγονός που οδήγησε το Δικαστήριο να απορρίψει την προκαταρκτική ένσταση της Κυβέρνησης.

5. Προσφυγή προδήλως κακόβουλη ή στερούμενη οποιουδήποτε πραγματικού αντικειμένου

159. Είναι καταχρηστική η επανάληψη από κάποιον προσφεύγοντα, ενώπιον του Δικαστηρίου, κακόβουλων και προδήλως αβάσιμων προσφυγών, παρόμοιων με προσφυγή του η οποία έχει ήδη κηρυχθεί απαράδεκτη κατά το παρελθόν (*M. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, και *Φίλης κατά Ελλάδας*, αμφότερες Com.dec.). Το Δικαστήριο δεν μπορεί να έχει ως αποστολή να εξετάζει μία σειρά αβάσιμων και στρεψόδικων αιτιάσεων ή να αντιμετωπίζει μία συμπεριφορά προδήλως καταχρηστική, για άλλους λόγους, εκ μέρους των προσφευγόντων ή των εξουσιοδοτημένων εκπροσώπων τους, διότι τούτο θα δημιουργούσε γι'αυτό έναν συμπληρωματικό φόρτο ασύμβατο με τις πραγματικές λειτουργίες του βάσει της Σύμβασης (*Bekauri κατά Γεωργίας* (προκαταρκτικές ενστάσεις), § 21. Βλέπε επίσης *Migliore και λοιποί κατά Ιταλίας* (dec.) και *Σιμιτζή-Παπαχρήστου και λοιποί κατά Ελλάδας* (dec.)).

160. Το Δικαστήριο δύναται ομοίως να κηρύξει καταχρηστική προσφυγή η οποία στερείται προδήλως οποιουδήποτε πραγματικού αντικειμένου και/ή η οποία αφορά ευτελές χρηματικό ποσό ή που, κατά τρόπο γενικό, δεν έχει σχέση

με τα αντικειμενικά θεμιτά συμφέροντα του προσφεύγοντος (ό.π., Bock κατά Γερμανίας (dec.). Από την έναρξη ισχύος του Πρωτοκόλλου αριθ. 14 την 1^η Ιουνίου 2010, προσφυγές αυτού του είδους εξετάζονται κυρίως υπό το πρίσμα του άρθρου 35 § 3(β) της Σύμβασης (απουσία σημαντικής βλάβης).

6. Άλλες περιπτώσεις

161. Ορισμένες φορές, οι αποφάσεις του Δικαστηρίου επί της ουσίας και επί του παραδεκτού, καθώς και οι υποθέσεις που εκκρεμούν ακόμη ενώπιόν του, χρησιμοποιούνται μέσα στα πλαίσια του πολιτικού λόγου σε εθνικό επίπεδο εντός των συμβαλλομένων Κρατών. Μία προσφυγή εμπνεόμενη από επιθυμία δημοσιότητας ή προπαγάνδας δεν είναι καταχρηστική μόνο για αυτόν τον λόγο (McFeeley και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου (com.dec.), και ό.α. Khadjialiyev και λοιποί κατά Ρωσίας, §§ 66-67). Εν τούτοις, μπορεί να υφίσταται κατάχρηση αν ο προσφεύγων, παρακινούμενος από πολιτικά συμφέροντα, παραχωρεί συνεντεύξεις στον τύπο ή την τηλεόραση επιδεικνύοντας μία ανεύθυνη και επιπόλαιη συμπεριφορά ως προς την εκκρεμή ενώπιον του Δικαστηρίου διαδικασία (Parti travailliste géorgien κατά Γεωργίας).

7. Συμπεριφορά προς υιοθέτηση από την εναγόμενη κυβέρνηση

162. Αν η εναγόμενη κυβέρνηση θεωρεί ότι ο προσφεύγων διέπραξε κατάχρηση του δικαιώματος προσφυγής, πρέπει να ενημερώνει σχετικά το Δικαστήριο και να του γνωστοποιεί τις πληροφορίες που διαθέτει επί αυτού ώστε το Δικαστήριο να μπορεί να εξάγει τα κατάλληλα συμπεράσματα. Πράγματι, είναι ευθύνη του ίδιου του Δικαστηρίου, και όχι της εναγόμενης κυβέρνησης, ο έλεγχος της τήρησης των δικονομικών υποχρεώσεων που επιβάλλει η Σύμβαση και ο κανονισμός της στην προσφεύγουσα πλευρά. Απεναντίας, απειλές, από την πλευρά της Κυβέρνησης και των οργάνων αυτής, περί άσκησης ποινικών ή πειθαρχικών διώξεων σε βάρος ενός προσφεύγοντος λόγω υποτιθέμενης παραβίασης των δικονομικών υποχρεώσεών του ενώπιον του Δικαστηρίου, θα μπορούσαν να προκαλέσουν πρόβλημα στο πεδίο του

άρθρου 34 *in fine* της Σύμβασης, το οποίο απαγορεύει κάθε εμπόδιο στην αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος ατομικής προσφυγής (Mirolubovs και λοιποί κατά Λετονίας, § 70).

II. ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΑΡΑΔΕΚΤΟΥ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

A. Ασύμβατο *ratione personae*

Άρθρο 35 § 3(α) – Προϋποθέσεις παραδεκτού

3. Το Δικαστήριο κηρύσσει απαράδεκτη οποιαδήποτε ατομική προσφυγή που υποβάλλεται δυνάμει του άρθρου 34, όταν εκτιμά ότι:

α) η προσφυγή είναι ασυμβίβαστη προς τις διατάξεις της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της (...).

Άρθρο 32 – Δικαιοδοσία του Δικαστηρίου

1. Η δικαιοδοσία του Δικαστηρίου επεκτείνεται εφ' όλων των θεμάτων που αφορούν την ερμηνεία και την εφαρμογή της Σύμβασης και των Πρωτοκόλλων της, που του υποβάλλονται υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπονται από τα άρθρα 33, 34, 46 και 47.

2. Σε περίπτωση αμφισβήτησης όσον αφορά τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου, αποφασίζει το Δικαστήριο.

1. Αρχές

163. Η συμβατότητα *ratione personae* απαιτεί η επικαλούμενη παραβίαση της Σύμβασης να έχει διαπραχθεί από ένα Συμβαλλόμενο Κράτος ή να αποδίδεται κατά κάποιο τρόπο σε αυτό.

164. Ακόμη κι αν το εναγόμενο Κράτος δεν έχει προβάλει αντιρρήσεις ως προς την αρμοδιότητα *ratione personae* του Δικαστηρίου, το ζήτημα αυτό απαιτεί αυτεπάγγελτη εξέταση από το Δικαστήριο (Sejdic και Finci κατά Βοσνίας-Ερζεγοβίνης [GC], § 27).

165. Τα θεμελιώδη δικαιώματα που προστατεύουν οι διεθνείς συνθήκες επί των ανθρωπίνων δικαιωμάτων πρέπει να καλύπτουν τα άτομα που κατοικούν στην επικράτεια του σχετικού Κράτους μέλους, ανεξαρτήτως τυχόν

μεταγενέστερης διάλυσης ή διαδοχής του (Bijelić κατά Μαυροβουνίου και Σερβίας, § 69).

166. Μία κρατική εταιρία πρέπει να απολαμβάνει επαρκούς θεσμικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας έναντι του Κράτους προκειμένου αυτό να απαλλάσσεται από την ευθύνη του βάσει της Σύμβασης για τις πράξεις και παραλείψεις της (Mikhaïlenki και λοιποί κατά Ουκρανίας, §§ 43-45, Cooperativa Agricola Slobozia-Hanesei κατά Μολδαβίας, § 19).

167. Οι προσφυγές θα κηρύσσονται ασύμβατες *ratione personae* για τους ακόλουθους λόγους:

- εάν ο προσφεύγων δεν νομιμοποιείται για την άσκηση προσφυγής στη βάση του άρθρου 34 της Σύμβασης (Section de commune d'Antilly κατά Γαλλίας (dec.), Döşemealti Belediyesi κατά Τουρκίας (dec.), και Moretti και Benedetti κατά Ιταλίας),

- εάν δεν είναι σε θέση να αποδείξει ότι είναι θύμα της επικαλούμενης παραβίασης,

- εάν η προσφυγή στρέφεται κατά ιδιώτη (X. κατά Ηνωμένου Βασιλείου (com. dec. της 10^{ης} Δεκεμβρίου 1976), Durini κατά Ιταλίας (com. dec.)),

- εάν η προσφυγή στρέφεται κατά Κράτους το οποίο δεν έχει επικυρώσει τη Σύμβαση (E.S. κατά Γερμανίας (com. dec.)), ή άμεσα κατά διεθνούς οργανισμού ο οποίος δεν έχει προσχωρήσει στη Σύμβαση (Stephens κατά Κύπρου, Τουρκίας και Ηνωμένων Εθνών (dec.), τελευταία παράγραφος),

- εάν η προσφυγή αφορά Πρωτόκολλο της Σύμβασης που το εναγόμενο Κράτος δεν έχει επικυρώσει (Horsham κατά Ηνωμένου Βασιλείου (com. dec.), De Saedeleer κατά Βελγίου, § 68).

2. Δικαιοδοσία

168. Μία διαπίστωση έλλειψης δικαιοδοσίας *ratione loci* δεν απαλλάσσει το Δικαστήριο από το να εξετάσει εάν οι προσφεύγοντες υπάγονται στη δικαιοδοσία ενός ή περισσοτέρων συμβαλλομένων Κρατών υπό την έννοια του 1^{ου} άρθρου της Σύμβασης (Drozd και Janousek κατά Γαλλίας και Ισπανίας, § 90). Κατά συνέπεια, ενστάσεις περί μη υπαγωγής των προσφευγόντων στη δικαιοδοσία ενός εναγόμενου Κράτους θα εγείρονται συνηθέστερα

προβάλλοντας το ασύμβατο *ratione personae* (βλέπε τις θέσεις των εναγομένων Κυβερνήσεων στις υποθέσεις Bankonić και λοιποί κατά Βελγίου και άλλων (dec.) [GC], § 35, Παșcu και λοιποί κατά Μολδαβίας και Ρωσίας [GC], § 300, Weber και Saravia κατά Γερμανίας (dec.)).

169. Η συμβατότητα *ratione personae* απαιτεί επιπλέον η επικαλούμενη παραβίαση να μπορεί να καταλογιστεί σε ένα συμβαλλόμενο Κράτος (Gentilhomme, Schaff-Benhadj και Zerouki κατά Γαλλίας, § 20). Εν τούτοις, σε πρόσφατες υποθέσεις, τα ζητήματα καταλογισμού/ευθύνης εξετάστηκαν χωρίς ρητή αναφορά στη συμβατότητα *ratione personae* (Assanidze κατά Γεωργίας [GC], §§ 144 και επ., Hussein κατά Αλβανίας και 20 άλλων συμβαλλομένων Κρατών (dec.), Ισαάκ και λοιποί κατά Τουρκίας (dec.), Stephens κατά Μάλτας (αριθ.1), § 45).

3. Ευθύνη, καταλογισμός

170. Τα Κράτη μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνα για πράξεις των αρχών τους οι οποίες παράγουν αποτελέσματα εκτός της επικράτειάς τους, είτε αυτές εκτελούνται εντός ή εκτός των εθνικών συνόρων τους (βλέπε Drozdz και Janousek κατά Γαλλίας και Ισπανίας, § 91, Soering κατά Ηνωμένου Βασιλείου, §§ 86 και 91, Λοϊζίδου κατά Τουρκίας, § 62). Τούτο θα συμβαίνει ωστόσο κατ'εξάιρεση (Bankonić και λοιποί κατά Βελγίου και άλλων (dec.) [GC], § 71, Παșcu και λοιποί κατά Μολδαβίας και Ρωσίας [GC], § 314.), όταν ένα συμβαλλόμενο Κράτος ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο ή, τουλάχιστον, αποφασιστική επιρροή επί ενός εδάφους (ό.α. §§ 314-316 και 392, Catan και λοιποί κατά Δημοκρατίας της Μολδαβίας και Ρωσίας [GC], §§106-107, Al-Skeini και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου [GC], §§ 138-140, Medvedyev και λοιποί κατά Γαλλίας [GC], §§ 63-64). Για την έννοια του «συνολικού ελέγχου», βλ. Παșcu και λοιποί κατά Μολδαβίας και Ρωσίας [GC] §§ 315-316, καθώς επίσης και Bankonić και λοιποί κατά Βελγίου κλπ (dec.) [GC], §§ 67 και επ., και §§ 79-82, Κύπρος κατά Τουρκίας [GC], §§ 75-81, Λοϊζίδου κατά Τουρκίας (προκαταρκτικές ενστάσεις) § 52, Markovic και λοιποί κατά Ιταλίας [GC], § 54, για την έννοια του αποτελεσματικού ελέγχου που ασκείται όχι άμεσα αλλά μέσω μιας υφιστάμενη τοπικής υπηρεσίας η οποία επιζεί χάρη στην υποστήριξη του

Κράτους, βλ. Catan και λοιποί κατά Δημοκρατίας της Μολδαβίας και Ρωσίας [GC], § 122.

171. Ένα Κράτος μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνο για παραβιάσεις των βάσει της Σύμβασης δικαιωμάτων των ατόμων που βρίσκονται στο έδαφος ενός άλλου Κράτους, αλλά τα οποία διαπιστώνεται ότι τελούν υπό την εξουσία ή τον έλεγχο του πρώτου εκ των Κρατών αυτών μέσω των εκπροσώπων του οι οποίοι ενεργούν – με νόμιμο ή μη τρόπο – εντός του δεύτερου Κράτους (Issa και λοιποί κατά Τουρκίας, § 71, Illich Ramirez Sánchez κατά Γαλλίας (com. dec.), Öcalan κατά Τουρκίας [GC], § 91, Medvedyev και λοιποί κατά Γαλλίας [GC], §§ 66-67), για στρατιωτικές επιχειρήσεις στο εξωτερικό, βλ. Al-Skeini και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου [GC], § 149.

Προκειμένου για πράξεις που διαπράχθηκαν από τους στρατιώτες της πολυεθνικής δύναμης του ΟΗΕ και για το ζήτημα του κατά πόσον οι πράξεις αυτές είναι αποδοτέες στην ευθύνη του Κράτους όταν η διεθνής οργάνωση δεν διαθέτει τον πραγματικό έλεγχο ούτε την απόλυτη εξουσία επί των πράξεων αυτών, βλέπε Al-Jedda κατά Ηνωμένου Βασιλείου [GC] §§ 84-85. Για πράξεις που έλαβαν χώρα σε ζώνη ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, βλ. Isaák και λοιποί κατά Τουρκίας (dec.).

172. Για τα εδάφη που υπάγονται από νομικής άποψης στη δικαιοδοσία ενός συμβαλλόμενου Κράτους αλλά τα οποία δεν τελούν υπό την πραγματική εξουσία/έλεγχο του εν λόγω Κράτους, η προσφυγή μπορεί να θεωρηθεί ασυμβίβαστη προς τις διατάξεις της Σύμβασης (An και λοιποί κατά Κύπρου (com. dec.)), αλλά πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι θετικές υποχρεώσεις του Κράτους δυνάμει της Σύμβασης (βλέπει Paşcu και λοιποί κατά Μολδαβίας και Ρωσίας [GC], §§ 312-313, §§ 333 και επ., βλ. επίσης και Stephens κατά Κύπρου, Τουρκίας και Ηνωμένων Εθνών (dec.), Azemi κατά Σερβίας (dec.), Ivanţoc και λοιποί κατά Μολδαβίας και Ρωσίας, §§ 105-106, Catan και λοιποί κατά Δημοκρατίας της Μολδαβίας και Ρωσίας [GC], §§ 109-110).

173. Υπάρχουν εξαιρέσεις στην αρχή σύμφωνα με την οποία η φυσική παρουσία ενός ατόμου στο έδαφος ενός εκ των συμβαλλομένων Κρατών έχει ως συνέπεια να τίθεται αυτό υπό τη δικαιοδοσία του σχετικού Κράτους. Για παράδειγμα, όταν πρόκειται για ένα Κράτος το οποίο είναι η έδρα ενός διεθνούς οργανισμού και ο προσφεύγων παραπονείται κατά του τελευταίου. Μόνο το

γεγονός ότι η έδρα και τα γραφεία του διεθνούς ποινικού δικαστηρίου βρίσκονται στην Ολλανδία δε συνιστά επαρκή λόγο ώστε να καταλογίζονται στο Κράτος αυτό οι καταγγελλόμενες πράξεις ή οι παραλείψεις του εν λόγω διεθνούς δικαστηρίου το οποίο είχε καταδικάσει τους προσφεύγοντες (Galić κατά Ολλανδίας (dec.), Blagojević κατά Ολλανδίας (dec.), Djokaba Lambi Longa κατά Ολλανδίας (dec.)). Για μία προσφυγή στρεφόμενη κατά του εναγόμενου Κράτους με την ιδιότητά του ως Κράτους της μόνιμης έδρας ενός διεθνούς οργανισμού: Lopez Cifuentes κατά Ισπανίας (dec.), §§ 25-26. Για την αποδοχή μίας διεθνούς πολιτικής διοίκησης στην επικράτειά του: Berić και λοιποί κατά Βοσνίας-Ερζεγοβίνης (dec.), § 30.

174. Η συμμετοχή ενός Κράτους σε μία διαδικασία στρεφόμενη κατά αυτού σε ένα άλλο Κράτος δε συνεπάγεται αφ'εαυτής εξωεδαφική άσκηση της δικαιοδοσίας του (McElhinney κατά Ιρλανδίας και Ηνωμένου Βασιλείου (dec.) [GC], Treska κατά Αλβανίας και Ιταλίας (dec.), Manoilescu και Dobrescu κατά Ρουμανίας και Ρωσίας (dec.), §§ 99-111).

175. Η ευθύνη των συμβαλλομένων Κρατών για τις πράξεις ιδιωτών, παρόλο που συνήθως εξετάζεται υπό το πρίσμα της συμβατότητας *ratione personae*, μπορεί ομοίως να εξαρτάται από το περιεχόμενο των εγγυώμενων στη Σύμβαση ατομικών δικαιωμάτων και την εμβέλεια των θετικών υποχρεώσεων που σχετίζονται με τα εν λόγω δικαιώματα (βλέπε για παράδειγμα Söderman κατά Σουηδίας [GC] §78, Asku κατά Τουρκίας [GC] § 59, Siliadin κατά Γαλλίας, §§ 77-81, Beganović κατά Κροατίας, §§ 69-71). Η ευθύνη του Κράτους μπορεί να στοιχειοθετείται βάσει της Σύμβασης αν οι αρχές του εγκρίνουν, επίσημα ή σιωπηρά, τις πράξεις ιδιωτών που παραβιάζουν τα εγγυώμενα από τη Σύμβαση δικαιώματα άλλων ιδιωτών που τελούν υπό τη δικαιοδοσία του (Ilascu και λοιποί κατά Μολδαβίας και Ρωσίας [GC], § 318), ή ακόμη και όταν οι πράξεις αυτές διενεργούνται από αλλοδαπούς αξιωματούχους στο έδαφός του (El-Masri κατά Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας [GC], § 206).

176. Το Δικαστήριο έχει ομοίως θέσει αρχές ως προς την εξωεδαφική ευθύνη για πράξεις σύλληψης και κράτησης στο πλαίσιο μίας διαδικασίας έκδοσης (Stephens κατά Μάλτας (αριθ.1), § 52).

4. Ζητήματα περί ενδεχόμενης ευθύνης Κρατών μερών της Σύμβασης λόγω πράξεων ή παραλείψεων σχετικών με τη συμμετοχή τους σε ένα διεθνή οργανισμό

177. Η Σύμβαση δεν μπορεί να ερμηνεύεται κατά τρόπο που να υποβάλλονται στον έλεγχο του δικαστηρίου οι πράξεις και παραλείψεις συμβαλλομένων Κρατών οι οποίες καλύπτονται από αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και διαπράττονται πριν ή κατά τη διάρκεια αποστολών του ΟΗΕ για τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, διότι κάτι τέτοιο θα αποτελούσε επέμβαση στην εκπλήρωση μίας βασικής αποστολής του ΟΗΕ (Behrami κατά Γαλλίας και Saramati κατά Γαλλίας, Γερμανίας και Νορβηγίας [GC], §§ 146-152) Εν τούτοις, το Δικαστήριο υιοθετεί μία διαφορετική προσέγγιση προκειμένου περί μέτρων τα οποία λαμβάνονται σε εθνικό επίπεδο για την υλοποίηση των αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, διότι τα μέτρα αυτά δεν είναι άμεσα καταλογιστέα στον ΟΗΕ και μπορούν συνεπώς να εμπλέξουν την ευθύνη του Κράτους (Nada κατά Ελβετίας [GC], §§ 120-122)

178. Σε ό,τι αφορά αποφάσεις διεθνών δικαστηρίων, το Δικαστήριο έχει κατ'επέκταση απορρίψει τη δικαιοδοσία του *ratione personae* αναφορικά με προσφυγές που αφορούν τη διαδικασία ενώπιον του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την Πρώην Γιουγκοσλαβία («ICTY»), το οποίο δημιουργήθηκε δυνάμει απόφασης του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών (Galić κατά Ολλανδίας (dec.), και Blagojević κατά Ολλανδίας (dec.)). Για την ανάκληση δημοσίων αξιωματούχων με απόφαση του Ύπατου Εκπροσώπου για τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, του οποίου η εξουσία βασίζεται στις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών: Berić και λοιποί κατά Βοσνίας-Ερζεγοβίνης (dec.), §§ 26 και επ.

179. Σε ένα συμβαλλόμενο Κράτος δεν μπορεί να καταλογισθεί μία επικαλούμενη παραβίαση της Σύμβασης λόγω απόφασης ή μέτρου οργάνου διεθνούς οργανισμού του οποίου είναι μέλος, στο μέτρο που δεν έχει αποδειχθεί ούτε υποστηριχθεί ότι η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων την οποία προσφέρει συνολικά ο εν λόγω διεθνής οργανισμός δεν είναι «αντίστοιχη» προς εκείνη που διασφαλίζει η Σύμβαση και στο μέτρο που το σχετικό Κράτος δεν

έχει συμμετάσχει ούτε άμεσα ούτε έμμεσα στην τέλεση της επίδικης πράξης (Gasparini κατά Ιταλίας και Βελγίου (dec.)).

180. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο απέρριψε τη δικαιοδοσία του *ratione personae* αναφορικά με παράπονα κατά ατομικών αποφάσεων που ελήφθησαν από το αρμόδιο όργανο ενός διεθνούς οργανισμού, στα πλαίσια μίας εργατικής διαφοράς εντασσόμενης εξ ολοκλήρου στην εσωτερική έννομη τάξη του διεθνούς οργανισμού με ξεχωριστή νομική προσωπικότητα από εκείνη των Κρατών μελών του, τα οποία ουδόλως παρενέβησαν στη διαφορά και των οποίων καμία πράξη ή παράλειψη δε στοιχειοθετούσε τυχόν ευθύνη τους βάσει της Σύμβασης: Boivin κατά 34 Κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης (dec.) – ατομική εργατική διαφορά εντός του Eurocontrol, Lopez Cifuentes κατά Ισπανίας (dec.) – πειθαρχική διαδικασία κινηθείσα εντός του Διεθνούς Συμβουλίου Ελαιολάδου, §§ 28 και 29, Beygo κατά 46 Κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης (dec.) – πειθαρχική διαδικασία εντός του Συμβουλίου της Ευρώπης. Αναφορικά με επικαλούμενες παραβιάσεις της Σύμβασης που πηγάζουν από την ανάκληση ενός υπαλλήλου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και τη διαδικασία προσφυγής ενώπιον των Δικαστηρίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, βλ. Connolly κατά 15 Κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (dec.). Επιπλέον, για μία διαδικασία ενώπιον του Ευρωπαϊκού Γραφείου Ευρεσιτεχνιών, Rambus Inc. κατά Γερμανίας (dec.).

Συγκρίνετε με την εξέταση που πραγματοποίησε το Δικαστήριο αναφορικά με ισχυρισμούς περί δομικών ελλείψεων ενός εσωτερικού μηχανισμού σε διεθνή οργανισμό – ο οποίος κατά τους ισχυρισμούς δεν προσέδιδε στα θεμελιώδη δικαιώματα μία προστασία «αντίστοιχη» προς εκείνη που διασφαλίζει η Σύμβαση – στον οποίο τα σχετικά Κράτη μέλη μεταβίβασαν μέρος των κυρίαρχων εξουσιών τους: Gasparini κατά Ιταλίας και Βελγίου (dec.).

181. Το Δικαστήριο ακολουθεί διαφορετική προσέγγιση στις υποθέσεις που ενέχουν μία άμεση ή έμμεση παρέμβαση του καθ' ου Κράτους στην επίδικη διαφορά, στοιχειοθετώντας ως εκ τούτου τη διεθνή ευθύνη του (βλέπε Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi (Bosphorus Airways) κατά Ιρλανδίας [GC] § 153, Michaud κατά Γαλλίας, §§ 102-104, Nada κατά Ελβετίας [GC], §§ 120-122 – συγκρίνετε με Behrami κατά Γαλλίας και Saramati κατά Γαλλίας, Γερμανίας και Νορβηγίας, § 151), για παράδειγμα:

- απόφαση αποκλεισμού της προσφεύγουσας ως ψηφοφόρου στη βάση μίας συνθήκης που έχει συναφθεί στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Matthews κατά Ηνωμένου Βασιλείου [GC]),

- εφαρμογή επί του προσφεύγοντος ενός γαλλικού νόμου που ενσωμάτωνε μία οδηγία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Cantoni κατά Γαλλίας),

- άρνηση πρόσβασης στα γερμανικά δικαστήρια (Beer και Regan κατά Γερμανίας [GC] και Waite και Kennedy κατά Γερμανίας [GC]),

- κατάσχεση τελεσθείσα επί του εδάφους του από τις αρχές του, με υπουργική απόφαση, δυνάμει των έννομων υποχρεώσεων που απορρέουν από το δίκαιο της Ε.Ε. (Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi κατά Ιρλανδίας [GC])

- κανονισμός της Ε.Ε. εκδοθείς κατ' εφαρμογή απόφασης του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, βλέπε §§ 153-154),

- παραπομπή ενώπιον του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων από εθνικό δικαστήριο (Cooperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A. κατά Ολλανδίας (dec.)).

182. Σε ό,τι αφορά την Ευρωπαϊκή Ένωση, οι προσφυγές που στρέφονται κατά Κρατών μελών ως προς την εκ μέρους τους εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου δε είναι αναγκαστικά απαράδεκτες για το λόγο αυτό (Bosphorus Airways κατά Ιρλανδίας [GC], § 137, Matthews κατά Ηνωμένου Βασιλείου [GC], §§ 26-35).

183. Σε ό,τι αφορά τις προσφυγές που στρέφονται απευθείας κατά οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που δεν είναι μέλος της Σύμβασης, μία παλαιότερη νομολογία επιτρέπει την κήρυξη αυτών απαράδεκτων *ratione personae* (Confédération française démocratique du travail κατά Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Com.dec.), εναλλακτικά: τα κράτη μέλη τους (α) ως σύνολο και (β) μεμονωμένα, βλ. επίσης λοιπές παραπομπές στην απόφαση Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi κατά Ιρλανδίας [GC] § 152, προσφάτως, Cooperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A. κατά Ολλανδίας (dec.)).

Η νομολογία αυτή ισχύει ομοίως για το Ευρωπαϊκό Γραφείο Ευρεσιτεχνιών (Lenzing AG κατά Γερμανίας (dec.)).

184. Επί του ζητήματος αν μπορεί να στοιχειοθετηθεί η ευθύνη μίας χώρας λόγω του Συντάγματός της το οποίο αποτελεί προσάρτημα μίας διεθνούς συνθήκης: *Sejdić και Finci κατά Βοσνίας-Ερζεγοβίνης* [GC], § 30.

B. Ασύμβατο *ratione loci*

Άρθρο 35 § 3(α) – Προϋποθέσεις παραδεκτού

3. Το Δικαστήριο κηρύσσει απαράδεκτη οποιαδήποτε ατομική προσφυγή που υποβάλλεται δυνάμει του άρθρου 34, όταν εκτιμά ότι:

α) η προσφυγή είναι ασυμβίβαστη προς τις διατάξεις της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της (...).

Άρθρο 32 – Δικαιοδοσία του Δικαστηρίου

1. Η δικαιοδοσία του Δικαστηρίου επεκτείνεται εφ' όλων των θεμάτων που αφορούν την ερμηνεία και την εφαρμογή της Σύμβασης και των Πρωτοκόλλων της, που του υποβάλλονται υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπονται από τα άρθρα 33, 34, 46 και 47.

2. Σε περίπτωση αμφισβήτησης όσον αφορά τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου, αποφασίζει το Δικαστήριο.

1. Αρχές

185. Η συμβατότητα *ratione loci* απαιτεί η επικαλούμενη παραβίαση της Σύμβασης να λαμβάνει χώρα εντός της δικαιοδοσίας του εναγόμενου Κράτους ή επί του εδάφους που ελέγχει πραγματικά το εν λόγω Κράτος (*Κύπρος κατά Τουρκίας* [GC], §§ 75-81, *Drozd και Janousek κατά Γαλλίας και Ισπανίας*, §§ 84-90).

186. Όταν οι προσφυγές βασίζονται επί συμβάντων τα οποία έλαβαν χώρα επί εδάφους εκτός του συμβαλλόμενου Κράτους και δεν υφίσταται καμία σχέση μεταξύ των εν λόγω συμβάντων και οποιασδήποτε αρχής υπαγόμενης στη δικαιοδοσία του συμβαλλόμενου Κράτους, οι προσφυγές αυτές θα απορρίπτονται λόγω ασυμβατότητας *ratione loci*.

187. Ως προς τις προσφυγές που αφορούν ενέργειες οι οποίες έλαβαν χώρα εκτός της επικράτειας ενός συμβαλλόμενου Κράτους, η Κυβέρνηση μπορεί να προβάλει προκαταρκτική ένσταση περί ασυμβατότητας *ratione loci*

της προσφυγής (Δοϊζίδου κατά Τουρκίας, § 55, και Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας, § 203). Μία τέτοια ένσταση θα εξετάζεται με γνώμονα το 1^ο άρθρο της Σύμβασης (επί της έκτασης της έννοιας της «δικαιοδοσίας» σύμφωνα με το εν λόγω άρθρο, βλέπε Bankonιέ και λοιποί κατά Βελγίου και άλλων (dec.) [GC], § 75).

188. Η εναγόμενη Κυβέρνηση προβάλλει ενίοτε αντιρρήσεις περί απαραδέκτου μίας προσφυγής λόγω ασυμβατότητας *ratione loci* προς τις διατάξεις της Σύμβασης για τον λόγο ότι, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, ο προσφεύγων κατοικούσε σε ένα άλλο συμβαλλόμενο Κράτος αλλά κίνησε τη διαδικασία εντός του καθ'ου Κράτους λόγω ευνοϊκότερων κανονισμών. Το Δικαστήριο εξετάζει και αυτές τις προσφυγές βάσει του άρθρου 1 (Haas κατά Ελβετίας (dec.)).

189. Είναι σαφές, εν τούτοις, ότι ένα Κράτος είναι υπεύθυνο για τις πράξεις των διπλωματικών και προξενικών εκπροσώπων του στο εξωτερικό και ότι δεν μπορεί να τίθεται ζήτημα ασυμβατότητας *ratione loci* όσον αφορά στις διπλωματικές αποστολές (X. κατά Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας (Com.dec. της 25 Σεπτεμβρίου 1965), Al-Skeini και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου [GC], § 134, M. κατά Δανίας (Com.dec.), § 1 και παρατιθέμενες παραπομπές) ή για πράξεις διαπραχθείσες πάνω σε αεροσκάφη καταχωρημένα στο επίμαχο Κράτος ή σε πλοία που φέρουν τη σημαία του (Bankonιέ και λοιποί κατά Βελγίου και άλλων (dec.) [GC], § 73, Hirsi Jamaa και λοιποί κατά Ιταλίας [GC], §§ 77 και 81).

190. Τέλος, τυχόν διαπίστωση έλλειψης δικαιοδοσίας *ratione loci* δεν απαλλάσσει το Δικαστήριο από το να εξετάζει αν οι προσφεύγοντες υπάγονται στη δικαιοδοσία ενός ή περισσοτέρων συμβαλλομένων Κρατών υπό την έννοια του 1^{ου} άρθρου της Σύμβασης (Drozdz και Janousek κατά Γαλλίας και Ισπανίας, § 90).

Κατά συνέπεια, οι ενστάσεις περί μη υπαγωγής των προσφευγόντων στη δικαιοδοσία ενός εναγόμενου Κράτους προβάλλονται κατ'επίκληση του ασυμβάτου *ratione personae* (βλέπε τις θέσεις των εναγομένων Κυβερνήσεων στις υποθέσεις Bankonιέ και λοιποί κατά Βελγίου και άλλων (dec.) [GC], § 35, Πασσι και λοιποί κατά Μολδαβίας και Ρωσίας [GC], § 300, Weber και Saravia κατά Γερμανίας (dec.)).

2.Ειδικές περιπτώσεις

191. Ως προς τις προσφυγές που αφορούν εξαρτώμενα εδάφη, αν το συμβαλλόμενο Κράτος δεν έχει προβεί σε δήλωση στη βάση του άρθρου 56 (πρώην άρθρο 63) περί επέκτασης της εφαρμογής της Σύμβασης επί ενός εδάφους, η προσφυγή θα είναι ασύμβατη *ratione loci* (Gillow κατά Ηνωμένου Βασιλείου, §§ 60-62, Bui Van Thanh και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου (Com.dec.), Yonghong κατά Πορτογαλίας (dec.), Chagos Islanders κατά Ηνωμένου Βασιλείου (dec.), §§ 60-76). Κατ'επέκταση, τούτο ομοίως ισχύει για τα Πρωτόκολλα της Σύμβασης (Quark Fishing Limited κατά Ηνωμένου Βασιλείου (dec.)).

Αν το συμβαλλόμενο Κράτος έχει προβεί σε τέτοια δήλωση στη βάση του άρθρου 56, δεν μπορεί να υπάρξει ασυμβατότητα ως προς τούτο (Tyner κατά Ηνωμένου Βασιλείου, § 23).

192. Αν το εξαρτώμενο έδαφος καταστεί ανεξάρτητο, η δήλωση λήγει αυτομάτως. Οι μεταγενέστερες προσφυγές κατά του μητροπολιτικού Κράτους θα κηρύσσονται μη συμβατές *ratione personae* (Εκκλησία Χ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου (Com.dec.)).

193. Εφόσον το εξαρτώμενο έδαφος ενσωματωθεί στο μητροπολιτικό έδαφος ενός συμβαλλόμενου Κράτους, η Σύμβαση εφαρμόζεται αυτόματα επί αυτού του προγενέστερα εξαρτώμενου εδάφους (βλέπε Hingitaa 53 και λοιποί κατά Δανίας (dec.)).

Γ. Ασύμβατο *ratione temporis*

Άρθρο 35 § 3(α) – Προϋποθέσεις παραδεκτού

3. Το Δικαστήριο κηρύσσει απαράδεκτη οποιαδήποτε ατομική προσφυγή που υποβάλλεται δυνάμει του άρθρου 34, όταν εκτιμά ότι:

α) η προσφυγή είναι ασυμβίβαστη προς τις διατάξεις της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της (...).

Άρθρο 32 – Δικαιοδοσία του Δικαστηρίου

1. Η δικαιοδοσία του Δικαστηρίου επεκτείνεται εφ' όλων των θεμάτων που αφορούν την ερμηνεία και την εφαρμογή της Σύμβασης και των Πρωτοκόλλων της, που του υποβάλλονται υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπονται από τα άρθρα 33, 34, 46 και 47.

2. Σε περίπτωση αμφισβήτησης όσον αφορά τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου, αποφασίζει το Δικαστήριο.

1. Γενικές αρχές

194. Σύμφωνα με τις γενικές αρχές του διεθνούς δικαίου (αρχή της μη αναδρομικότητας των συνθηκών), οι διατάξεις της Σύμβασης δε δεσμεύουν ένα συμβαλλόμενο Μέρος ούτε σε ό,τι αφορά μία πράξη ή ένα συμβάν προγενέστερο της ημερομηνίας θέσης σε ισχύ της Σύμβασης ως προς το εν λόγω μέρος, ούτε σε ό,τι αφορά μία κατάσταση η οποία είχε παύσει να υφίσταται πριν από την ημερομηνία αυτή (*Blečić κατά Κροατίας* [GC], § 70, *Šilih κατά Σλοβενίας* [GC], § 140, *Βαρνάβα και λοιποί κατά Τουρκίας* [GC], § 130).

195. Η δικαιοδοσία *ratione temporis* καλύπτει μόνο την περίοδο τη μεταγενέστερη από την επικύρωση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της από το καθ' ου Κράτος. Εν τούτοις, αυτή δεν επιβάλλει στα συμβαλλόμενα Κράτη καμία συγκεκριμένη υποχρέωση επανόρθωσης μίας αδικίας ή βλάβης προκληθείσας πριν από την ημερομηνία αυτή (*Kopecký κατά Σλοβακίας* [GC], § 38).

196. Από την ημερομηνία επικύρωσης και εφεξής, όλες οι επικαλούμενες πράξεις ή παραλείψεις του Κράτους πρέπει να είναι συμβατές προς τη Σύμβαση ή τα Πρωτόκολλά της, ακόμη κι όταν αποτελούν μόνο προεκτάσεις μίας προϋπάρχουσας κατάστασης (*Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão και λοιποί κατά Πορτογαλίας*, § 43). Το Δικαστήριο μπορεί ωστόσο να λαμβάνει υπόψη συμβάντα προγενέστερα της επικύρωσης στο μέτρο που μπορεί αυτά να θεωρηθούν ως η απαρχή μίας συνεχιζόμενης κατάστασης η οποία επεκτάθηκε πέραν της ημερομηνίας αυτής ή ότι αυτά είναι σημαντικά για την κατανόηση των συμβάντων που επήλθαν κατόπιν της ημερομηνίας αυτής (*Hutten-Czapska κατά Πολωνίας* [GC], §§ 147-153, *Kurić και λοιποί κατά Σλοβενίας* [GC], §§ 240-241).

197. Το Δικαστήριο υποχρεούται να εξακριβώνει αυτεπάγγελα και σε όλα τα στάδια της διαδικασίας τη δικαιοδοσία του *ratione temporis*, καθώς πρόκειται περισσότερο για ένα ζήτημα δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου παρά για ένα ζήτημα παραδεκτού με την αυστηρή έννοια του όρου (Blečić κατά Κροατίας [GC], § 67).

2. Εφαρμογή των αρχών αυτών

α) Κρίσιμη ημερομηνία ως προς την επικύρωση της Σύμβασης ή την αποδοχή της δικαιοδοσίας των οργάνων της Σύμβασης

198. Η κρίσιμη ημερομηνία για τη στοιχειοθέτηση της χρονικής δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου είναι, κατ'αρχήν, εκείνη της έναρξης ισχύος της Σύμβασης και των Πρωτοκόλλων της ως προς το ενδιαφερόμενο μέρος (παράδειγμα, Šilih κατά Σλοβενίας [GC], § 164).

199. Η Σύμβαση του 1950 προέβλεπε ωστόσο την αρμοδιότητα της Επιτροπής για την εξέταση των ατομικών προσφυγών (άρθρο 25) καθώς και την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου (άρθρο 46) δυνάμει δηλώσεων των συμβαλλομένων Μερών ως προς τούτο. Οι εν λόγω δηλώσεις μπορούσαν πράγματι να προβλέπουν περιορισμούς, ιδίως χρονικούς. Σε ό,τι αφορά χώρες οι οποίες έχουν προβεί σε τέτοιες δηλώσεις, κατόπιν της ημερομηνίας της εκ μέρους τους επικύρωσης της Σύμβασης, το Δικαστήριο και η Επιτροπή δέχονται τον χρονικό περιορισμό της δικαιοδοσίας τους επί πραγματικών περιστατικών που έχουν λάβει χώρα μεταξύ της έναρξης ισχύος της Σύμβασης και της σχετικής δήλωσης (X. κατά Ιταλίας (Com.dec.), Σταμουλακάτος κατά Ελλάδας (αριθ.1), § 32).

200. Απουσία παρόμοιου χρονικού περιορισμού προβλεπόμενου από τη δήλωση της Κυβέρνησης (βλέπε τη δήλωση της Γαλλίας με ημερομηνία 2 Οκτωβρίου 1981), τα όργανα της Σύμβασης δέχονται την αναδρομική ισχύ της αποδοχής της δικαιοδοσίας τους (X. κατά Γαλλίας (com. dec.)).

Οι χρονικοί περιορισμοί που καθορίζονται με τις εν λόγω δηλώσεις παραμένουν σε ισχύ για τον καθορισμό της δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου να αποφαινεται επί των προβλεπόμενων στο άρθρο 34 της Σύμβασης ατομικών

προσφυγών, δυνάμει του άρθρου 6 του Πρωτοκόλλου αριθ.11 (Blečić κατά Κροατίας [GC], § 72). Το Δικαστήριο, λαμβάνοντας υπόψη το παλαιό σύστημα στο σύνολό του, εκτιμά ότι έχει δικαιοδοσία από την πρώτη δήλωση που αναγνωρίζει το δικαίωμα ατομικής προσφυγής ενώπιον της Επιτροπής, παρά τον διαδραμόντα χρόνο μεταξύ αυτής της δήλωσης και της αναγνώρισης της δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου (Cankozak κατά Τουρκίας, § 26, Yorgiyadis κατά Τουρκίας, § 24, Βαρνάβα και λοιποί κατά Τουρκίας [GC], § 133).

β) Στιγμιαία πραγματικά περιστατικά προγενέστερα ή μεταγενέστερα της έναρξης ισχύος ή της δήλωσης

201. Η χρονική δικαιοδοσία του Δικαστηρίου πρέπει να καθορίζεται με γνώμονα τα πραγματικά περιστατικά που στοιχειοθετούν την επικαλούμενη επέμβαση. Για την τεκμηρίωση της χρονικής δικαιοδοσίας του, είναι ουσιώδες να εντοπίζεται σε κάθε δεδομένη υπόθεση η ακριβής θέση μέσα στο χρόνο της επικαλούμενης επέμβασης. Το Δικαστήριο πρέπει να λαμβάνει υπόψη ως προς τούτο τόσο τα πραγματικά περιστατικά για τα οποία παραπονείται ο προσφεύγων όσο και την εμβέλεια του δικαιώματος που εγγυάται η Σύμβαση και του οποίου η παραβίαση προβάλλεται (Blečić κατά Κροατίας [GC], § 82, και Βαρνάβα και λοιποί κατά Τουρκίας [GC], § 131).

202. Όταν εφαρμόζει αυτό το κριτήριο σε δικαστικές αποφάσεις προγενέστερες ή μεταγενέστερες της κρίσιμης ημερομηνίας, το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη την οριστική απόφαση η οποία είναι αφ'εαυτής ικανή να έχει προσβάλει τα δικαιώματα του προσφεύγοντος (απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου αποφαινόμενου επί της λύσης της μίσθωσης της προσφεύγουσας, Blečić κατά Κροατίας [GC], § 85, ή απόφαση του εφετείου, βλ. Mrkic κατά Κροατίας (dec.)), παρά την ύπαρξη μεταγενέστερων ενδίκων μέσων, των οποίων μοναδικό αποτέλεσμα ήταν να επιτρέψουν την συνέχιση της προσβολής του δικαιώματος (μεταγενέστερη απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου, επικυρούσα την απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου, Blečić κατά Κροατίας [GC], § 85, ή δύο αποφάσεις εκδοθείσες από το Ανώτατο Δικαστήριο και το Συνταγματικό Δικαστήριο, Mrkic κατά Κροατίας (dec.)).

Η μετέπειτα αποτυχία ενδίκων μέσων ασκηθέντων με σκοπό την επανόρθωση της προσβολής του δικαιώματος δεν μπορεί να τοποθετήσει την προσβολή αυτή εντός της κατά χρόνο δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου (Blečić

κατά Κροατίας [GC], §§ 77-79). Το Δικαστήριο επιβεβαίωσε εκ νέου ότι τα εθνικά δικαστήρια δεν υποχρεούνται να εφαρμόσουν αναδρομικά τη Σύμβαση επί παραβιάσεων που έλαβαν χώρα πριν από την κρίσιμη ημερομηνία (Βαρνάβα και λοιποί κατά Τουρκίας [GC], § 130).

203. Παραδείγματα υποθέσεων περιλαμβάνουν:

-Επεμβάσεις προγενέστερες της κρίσιμης ημερομηνίας και οριστικές δικαστικές αποφάσεις μεταγενέστερες: Meltex Ltd κατά Αρμενίας (dec.).

-Επεμβάσεις μεταγενέστερες της κρίσιμης ημερομηνίας: Lepojić κατά Σερβίας, § 45, Filipović κατά Σερβίας, § 33.

-Χρήση αποδεικτικών στοιχείων που αποκτήθηκαν κατόπιν κακομεταχείρισης που συνέβη πριν από την κρίσιμη ημερομηνία, σε δικαστικές αποφάσεις μεταγενέστερες αυτής: Haroutyunian κατά Αρμενίας, § 50.

-Αίτηση για την ακύρωση τίτλου κυριότητας ασκηθείσα πριν από την κρίσιμη ημερομηνία αλλά περατωθείσα κατόπιν αυτής (Turgut και λοιποί κατά Τουρκίας, § 73).

-Ημερομηνία οριστικής ακύρωσης ενός τίτλου κυριότητας: Fener Rum Patrikligi (Οικουμενικό Πατριαρχείο) κατά Τουρκίας (dec.).

204. Βλέπε ομοίως:

- ερήμην καταδίκη του προσφεύγοντος από τα ελληνικά δικαστήρια πριν από τη δήλωση της Ελλάδας κατά το άρθρο 25, παρά την ύπαρξη ενός, τελικώς απορριφθέντος, ενδίκου μέσου το οποίο είχε ως αντικείμενο την εν λόγω καταδίκη κατόπιν αυτής της ημερομηνίας (Σταμουλακάτος κατά Ελλάδας (αριθ.1), § 33),

- σιωπηρή απόφαση, εκδοθείσα από την Κεντρική Εκλογική Επιτροπή πριν από την επικύρωση, απορρίπτουσα το αίτημα του προσφεύγοντος να υπογράψει μία αναφορά χωρίς να έχει τοποθετηθεί σφραγίδα στο διαβατήριό του, ενώ η διαδικασία που κινήθηκε κατόπιν της αίτησής του διεξήχθη μετά από αυτή την ημερομηνία (Kadikis κατά Λετονίας (dec.)),

- απόλυση του προσφεύγοντος και αστική αγωγή ασκηθείσα από αυτόν πριν από την επικύρωση, ακολουθούμενη από την απόφαση που εξέδωσε το Συνταγματικό Δικαστήριο κατόπιν αυτής της ημερομηνίας (Ιονανονιέ κατά Κροατίας (dec.)),

- υπουργική απόφαση η οποία είχε μεταφέρει τη διαχείριση της επιχείρησης των προσφευγόντων σε ένα συμβούλιο διορισθέν από τον υπουργό Οικονομίας στερώντας τους το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο, ενώ η απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου που απέρριπτε την αίτηση των προσφευγόντων είχε εκδοθεί μετά από την κρίσιμη ημερομηνία (Κεφαλάς και λοιποί κατά Ελλάδα, § 45),

- καταδίκη προσφεύγοντος μεταγενέστερη της σχετικής δήλωσης στη βάση του άρθρου 46, για δηλώσεις σε δημοσιογράφους πριν από την ημερομηνία αυτή (Zana κατά Τουρκίας, § 42),

- έρευνα στα γραφεία της επιχείρησης του προσφεύγοντος και κατάσχεση εγγράφων, παρά το γεγονός ότι η μετέπειτα διαδικασία ήταν μεταγενέστερη της επικύρωσης (Veeber κατά Εσθονίας (αριθ.1), § 55, βλέπε επίσης Kikots και Kikota κατά Λετονίας (dec.).

205. Εν τούτοις, αν ο προσφεύγων προβάλλει μία ξεχωριστή αιτίαση σχετικά με τη συμβατότητα των μεταγενέστερων διαδικασιών προς ένα άρθρο της Σύμβασης, το Δικαστήριο μπορεί να αναγνωρίσει την αρμοδιότητά του *ratione temporis* αναφορικά με αυτά τα ένδικα μέσα (αίτηση αναίρεσης ενώπιον του Ανώτατου Δικαστηρίου αφορώσα απόφαση του πρωτοδικείου να θέσει τέλος στην έκδοση και διανομή μίας εφημερίδας, Kerimon κατά Αζερμπαϊτζάν (dec.), παράνομη διανομή τραπεζικών περιουσιακών στοιχείων η οποία διενεργήθηκε πριν από την κρίσιμη ημερομηνία και αγωγή για αδικοπραξία ασκηθείσα μετά την ημερομηνία αυτή στην απόφαση Koton κατά Ρωσίας [GC], §§ 68-69).

206. Η αρχή και τα κριτήρια που καθιερώθηκαν στην απόφαση Blečić κατά Κροατίας [GC] είναι γενικής φύσης. Ο συγκεκριμένος χαρακτήρας ορισμένων δικαιωμάτων, όπως εκείνα που εγγυώνται τα άρθρα 2 και 3 της Σύμβασης, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά την εφαρμογή αυτών των κριτηρίων (Šilih κατά Σλοβενίας [GC], § 147).

3. Ειδικές καταστάσεις

α) Διαρκείς παραβιάσεις

207. Τα όργανα της Σύμβασης δέχονται την επέκταση της δικαιοδοσίας τους *ratione temporis* επί καταστάσεων διαρκούς παραβίασης οι οποίες άρχισαν πριν την έναρξη ισχύος της Σύμβασης, αλλά εξακολουθούν κατόπιν της ημερομηνίας αυτής (*De Becker κατά Βελγίου* (Com.dec.)).

208. Το Δικαστήριο ακολούθησε αυτή την προσέγγιση σε πολυάριθμες υποθέσεις σχετικές με το δικαίωμα κυριότητας:

- παράνομη και συνεχιζόμενη κατοχή από το Ναυτικό ενός οικοπέδου που ανήκε στους προσφεύγοντες, χωρίς αποζημίωση (*Παπαμιχαλόπουλος και λοιποί κατά Ελλάδα*, § 40),

- μη δυνατότητα πρόσβασης, για τον προσφεύγοντα, στο ακίνητό του το οποίο βρισκόταν στο βόρειο τμήμα της Κύπρου (*Λοϊζίδου κατά Τουρκίας*, §§ 46-47),

- απουσία οριστικής αποζημίωσης για κρατικοποιημένα περιουσιακά στοιχεία (*Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão και λοιποί κατά Πορτογαλίας*, § 43),

- συνεχής μη δυνατότητα της προσφεύγουσας να επανακτήσει την κυριότητα του ακινήτου της και να εισπράττει ένα ικανοποιητικό μίσθωμα για την εκμίσθωση της οικίας της, η οποία απορρέει από μία νομοθεσία η οποία ίσχυε πριν και κατόπιν της επικύρωσης του Πρωτοκόλλου αριθ.1 από την Πολωνία (*Hutten-Czapska κατά Πολωνίας* [GC], §§ 152-153).

209. Όρια: το απλό γεγονός της αποστέρησης ενός ατόμου από την οικία του ή το περιουσιακό στοιχείο του αποτελεί εν τούτοις, κατ'αρχήν, μία «στιγμιαία πράξη», η οποία δεν παράγει μία συνεχιζόμενη κατάσταση «αποστέρησης ενός δικαιώματος» (*Blečić κατά Κροατίας* [GC], § 86 και παραπομπές). Για τη συγκεκριμένη περίπτωση αποστερήσεων ιδιοκτησίας μεταγενέστερων του 1945 δυνάμει ενός προηγούμενου καθεστώτος, βλέπε τις παρατιθέμενες παραπομπές στην απόφαση *Preussische Treuhand GmbH & Co. Kg a. A. κατά Πολωνίας* (dec.), §§ 55-62.

210. Ο συνεχής χαρακτήρας μίας παραβίασης μπορεί να διαπιστωθεί ως προς οποιοδήποτε άλλο άρθρο της Σύμβασης (αναφορικά με το άρθρο 2 και τη θανατική ποινή στην οποία είχαν καταδικασθεί οι προσφεύγοντες πριν από την

κρίσιμη ημερομηνία, βλέπε *Πασσι και λοιποί κατά Μολδαβίας και Ρωσίας* [GC], §§ 406-408) Αναφορικά με το άρθρο 8 και την παράλειψη της ρύθμισης του δικαιώματος παραμονής προσώπων τα οποία έχουν «σβηστεί» από το Μητρώο Μονίμων Κατοίκων πριν από την κρίσιμη ημερομηνία, βλέπε *Kurić και λοιποί κατά Σλοβενίας* [GC], §§ 240-241)..

β) Διαρκής δικονομική υποχρέωση διερεύνησης εξαφανίσεων που έλαβαν χώρα πριν την κρίσιμη ημερομηνία

211. Μία εξαφάνιση δεν αποτελεί «στιγμιαία» πράξη ή συμβάν. Αντιθέτως, το Δικαστήριο θεωρεί ότι μία εξαφάνιση αποτελεί ξεχωριστό φαινόμενο, το οποίο χαρακτηρίζεται από μία συνεχιζόμενη κατάσταση αβεβαιότητας και μη παροχής εξηγήσεων όπου διαπιστώνεται έλλειψη πληροφόρησης ή ακόμη ηθελημένη απόκρυψη ή συσκότιση. Επιπλέον, η μετέπειτα έλλειψη παροχής εξηγήσεων για τον τόπο στον οποίο βρίσκεται το εξαφανισθέν άτομο και την τύχη αυτού οδηγούν σε μία συνεχιζόμενη κατάσταση. Ως εκ τούτου, όσο η τύχη του αγνοούμενου προσώπου παραμένει άγνωστη, η υποχρέωση διερεύνησης εξακολουθεί δυνητικά να υφίσταται. Η συνεχιζόμενη μη διεξαγωγή της απαιτούμενης έρευνας θεωρείται ως επιφέρουσα μία διαρκή παραβίαση, ακόμη κι αν μπορεί τελικώς να τεκμαρθεί η ύπαρξη θανάτου (*Βαρνάβα και λοιποί κατά Τουρκίας* [GC], §§ 148-149). Για ένα παράδειγμα εφαρμογής της νομολογίας *Βαρνάβα*, βλέπε *Palić κατά Βοσνίας και Ερζεγοβίνης*, § 46.

γ) Δικονομική υποχρέωση απορρέουσα από το άρθρο 2 περί διερεύνησης ενός θανάτου: διαδικασίες σχετιζόμενες με πραγματικά περιστατικά μη εμπύκτοντα στην κατά χρόνο δικαιοδοσία

212. Το Δικαστήριο προβαίνει σε διαχωρισμό μεταξύ της υποχρέωσης διερεύνησης ενός ύποπτου θανάτου ή αυτοκτονίας και της υποχρέωσης διερεύνησης μίας ύποπτης εξαφάνισης.

Κρίνει έτσι ότι η θετική υποχρέωση διεξαγωγής αποτελεσματικής έρευνας η οποία απορρέει από το άρθρο 2 της Σύμβασης, αποτελεί μία διακριτή υποχρέωση η οποία μπορεί να επιβληθεί στο Κράτος, ακόμη κι όταν ο θάνατος είναι προγενέστερος της κρίσιμης ημερομηνίας (*Šilih κατά Σλοβενίας* [GC], § 159 – η υπόθεση αφορά ένα θάνατο προγενέστερο της κρίσιμης ημερομηνίας, ενώ τα κενά ή οι παραλείψεις στη διεξαγωγή της έρευνας είναι μεταγενέστερα

αυτής). Η κατά χρόνο δικαιοδοσία του Δικαστηρίου για τον έλεγχο της συμμόρφωσης προς αυτές τις υποχρεώσεις ασκείται εντός ορισμένων ορίων τα οποία έχει καθιερώσει, λαμβανομένης υπόψη της αρχής της ασφάλειας του δικαίου (*Šilih κατά Σλοβενίας* [GC], §§ 161-163). Κατά πρώτον, μόνο οι δικονομικές πράξεις και/ή παραλείψεις που λαμβάνουν χώρα μετά την κρίσιμη ημερομηνία εμπίπτουν στην κατά χρόνο δικαιοδοσία του Δικαστηρίου (*ό.α.* § 162). Κατά δεύτερον, το Δικαστήριο τονίζει ότι προκειμένου να καθίστανται εφαρμοστέες οι δικονομικές υποχρεώσεις, πρέπει να υφίσταται ένας αληθινός δεσμός μεταξύ του θανάτου και της θέσης σε ισχύ της Σύμβασης αναφορικά με το καθ' ου Κράτος. Ως εκ τούτου, προκειμένου να στοιχειοθετηθεί μία τέτοια σχέση, δύο προϋποθέσεις πρέπει να πληρούνται: πρώτον, το χρονικό διάστημα που παρήλθε μεταξύ του θανάτου και της έναρξης ισχύος της Σύμβασης πρέπει να είναι σχετικά βραχύ (μικρότερο των δέκα ετών) και, δεύτερον, πρέπει να αποδεικνύεται ότι ένα σημαντικό μέρος των ενεργειών της έρευνας – συμπεριλαμβανομένης όχι μόνο μίας αποτελεσματικής έρευνας για το θάνατο του ατόμου αλλά και της κίνησης μίας προσήκουσας διαδικασίας με σκοπό να καθορισθεί η αιτία θανάτου και να κληθούν οι υπεύθυνοι να λογοδοτήσουν – πραγματοποιήθηκαν ή έπρεπε να έχουν πραγματοποιηθεί μετά την επικύρωση της Σύμβασης από τη σχετική χώρα (*Janowiec και λοιποί κατά Ρωσίας* [GC], §§ 145-48). Εν τούτοις, το Δικαστήριο δεν αποκλείει ότι υπό ορισμένες περιστάσεις ο δεσμός μπορεί ομοίως να βασίζεται στην ανάγκη διασφάλισης μίας πραγματικής και αποτελεσματικής προστασίας των εγγυήσεων και θεμελιωδών αξιών της Σύμβασης (§ 163). Για ένα παράδειγμα μεταγενέστερης εφαρμογής του κριτηρίου του «αληθούς δεσμού» βλέπε *Sandru και λοιποί κατά Ρουμανίας*, § 57. Για ένα παράδειγμα εφαρμογής της απόφασης *Šilih*, βλέπε *Çakir και λοιποί κατά Κύπρου* (dec.).

213. Στην υπόθεση *Tuna κατά Τουρκίας*, σχετικά με ένα θάνατο συνεπεία βασανιστηρίων, το Δικαστήριο εφάρμοσε για πρώτη φορά τις αρχές που συνήχθησαν στην απόφαση *Šilih* εξετάζοντας τις δικονομικές αιτιάσεις των προσφευγόντων υπό το πρίσμα των άρθρων 2 και 3 σε συνδυασμό. Το Δικαστήριο επανέλαβε τις αρχές ως προς το «διακριτό» των δικονομικών υποχρεώσεων (§§ 148-163) και, ιδίως, τα δύο κριτήρια (§§ 162-163) που εφαρμόζει κατά τον καθορισμό της δικαιοδοσίας του *ratione temporis*, όταν τα

πραγματικά περιστατικά που αφορούν στο ουσιαστικό σκέλος των άρθρων 2 και 3 τοποθετούνται, όπως στην προκειμένη περίπτωση, εκτός της καλυπτόμενης από τη δικαιοδοσία του περιόδου, ενώ τα πραγματικά περιστατικά που αφορούν το δικονομικό σκέλος, ήτοι τη μεταγενέστερη περίοδο, τοποθετούνται τουλάχιστον εν μέρει εντός αυτής της περιόδου.

Για μία μεταγενέστερη εφαρμογή σε διαδικαστικές αιτιάσεις βάσει του άρθρου 3, βλέπε, για παράδειγμα, Yatsenko κατά Ουκρανίας και Jenița Mocanu και λοιποί κατά Ρουμανίας.

214. Εν τούτοις, το Δικαστήριο δεν αποκλείει, κάτω από ορισμένες εξαιρετικές συνθήκες που δεν πληρούν το κριτήριο του «αληθούς δεσμού», η σχέση να μπορεί να στηρίζεται και στην αναγκαιότητα να επαληθευτεί ότι οι προσφερόμενες από την Σύμβαση εγγυήσεις και οι υποκείμενες αξίες της προστατεύονται κατά τρόπο πραγματικό και αποτελεσματικό (Šilih κατά Σλοβενίας [GC], § 163). Το κριτήριο των «αξιών της Σύμβασης», το οποίο αποτελεί μία εξαίρεση στον γενικό κανόνα επιτρέποντας την επέκταση της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου στο παρελθόν, μπορεί να εφαρμοστεί μόνον αν το γενεσιουργό γεγονός έχει μία ευρύτερη διάσταση καταλήγοντας στην άρνηση των ίδιων των θεμελίων της Σύμβασης (όπως τα σοβαρά εγκλήματα βάσει του διεθνούς δικαίου), και μόνον στα γεγονότα που είναι μεταγενέστερα της υιοθέτησης της Σύμβασης, η οποία έλαβε χώρα στις 4 Νοεμβρίου 1950. Όθεν, ένα Συμβαλλόμενο Μέρος δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνο βάσει της Σύμβασης για την μη διεξαγωγή μιας έρευνας σχετικά με ένα έγκλημα του διεθνούς δικαίου, ακόμη και αν είναι φρικτό, εφόσον αυτό προηγήθηκε της Σύμβασης (Janowiec και λοιποί κατά Ρωσίας [GC], §§ 149-151, υπόθεση αναφερόμενη στην έρευνα που σχετίζεται με τις σφαγές που διαπράχθηκαν στο Κατόν το 1940 και, ως εκ τούτου, διαφεύγει της αρμοδιότητας *ratione temporis* του Δικαστηρίου).

δ) Λήψη υπόψη προγενέστερων πραγματικών περιστατικών

215. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι μπορεί «να λαμβάνει υπόψη πραγματικά περιστατικά προγενέστερα της επικύρωσης στο μέτρο που αυτά μπορούν να θεωρηθούν ότι αποτελούν την αρχή μίας κατάστασης η οποία εξακολούθησε να υφίσταται πέραν αυτής της ημερομηνίας ή ότι είναι σημαντικά για την κατανόηση

των πραγματικών περιστατικών που έλαβαν χώρα μετά από αυτή την ημερομηνία» (*Broniowski κατά Πορτογαλίας* (dec.) [GC], § 74).

ε) Εκκρεμής διαδικασία ή κράτηση

216. Μία ειδική κατάσταση γεννάται από αιτιάσεις που αφορούν τη διάρκεια της δικαστικής διαδικασίας (άρθρο 6 § 1), η οποία κινήθηκε πριν από την επικύρωση, αλλά συνεχίζεται και μετά από αυτή την ημερομηνία. Παρόλο που η δικαιοδοσία του περιορίζεται στη μεταγενέστερη της κρίσιμης ημερομηνίας περίοδο, το Δικαστήριο έχει πολυάριθμες φορές λάβει υπόψη, προκειμένου να διαμορφώσει άποψη, πραγματικά περιστατικά τα οποία έλαβαν χώρα πριν από την ημερομηνία αυτή (για παράδειγμα, *Humen κατά Πολωνίας* [GC], §§ 58-59, *Foti και λοιποί κατά Ιταλίας*, § 53).

Τούτο ισχύει ομοίως για τις υποθέσεις που αφορούν την προσωρινή κράτηση (άρθρο 5 § 3, *Klyakhin κατά Ρωσίας*, §§ 58-59) ή τις συνθήκες κράτησης (άρθρο 3) (*Kalashnikov κατά Ρωσίας*, § 36).

217. Αναφορικά με το δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας, το Δικαστήριο μπορεί να εξακριβώσει εάν οι πλημμέλειες της δίκης μπορούν να αντισταθμιστούν με τις εγγυήσεις που προσφέρει η διεξαχθείσα πριν από την κρίσιμη ημερομηνία ανάκριση (*Barberá, Messegué και Jabardo κατά Ισπανίας*, §§ 61 και 84). Πράττοντας κατ'αυτόν τον τρόπο, οι Δικαστές του Στρασβούργου αξιολογούν τη διαδικασία στο σύνολό της (βλέπε ομοίως *Kerojärvi κατά Φινλανδίας*, § 41).

218. Η αφορώσα τη διαδικασία αιτίαση που βασίζεται στο άρθρο 5 § 5 δεν μπορεί να υπαχθεί στην κατά χρόνο δικαιοδοσία του Δικαστηρίου εφόσον η στέρηση της ελευθερίας έλαβε χώρα πριν από την έναρξη ισχύος της Σύμβασης (*Korizno κατά Λετονίας* (dec.)).

στ) Δικαίωμα αποζημίωσης σε περίπτωση δικαστικού σφάλματος

219. Το Δικαστήριο αποφάσισε ότι στερείται δικαιοδοσίας να εξετάσει μία αιτίαση ερειδόμενη στο άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου αριθ.7 σχετικά με μία καταδίκη προγενέστερη της κρίσιμης ημερομηνίας, εφόσον η ακύρωση της εν λόγω καταδίκης ήταν μεταγενέστερη της κρίσιμης ημερομηνίας (*Matveïev κατά Ρωσίας*, § 38).

Δ. Ασύμβατο *ratione materiae*

Άρθρο 35 § 3(α) – Προϋποθέσεις παραδεκτού

3. Το Δικαστήριο κηρύσσει απαράδεκτη κάθε ατομική προσφυγή που υποβάλλεται δυνάμει του άρθρου 34, όταν εκτιμά ότι:

α) η προσφυγή είναι ασυμβίβαστη προς τις διατάξεις της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της (...).

Άρθρο 32 – Δικαιοδοσία του Δικαστηρίου

1. Η δικαιοδοσία του Δικαστηρίου επεκτείνεται εφ' όλων των θεμάτων που αφορούν την ερμηνεία και την εφαρμογή της Σύμβασης και των Πρωτοκόλλων της, που του υποβάλλονται υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπονται από τα άρθρα 33, 34, 46 και 47.

2. Σε περίπτωση αμφισβήτησης όσον αφορά τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου, αποφασίζει το Δικαστήριο.

220. Η *ratione materiae* συμβατότητα μίας προσφυγής ή μίας αιτίας της πηγάζει από την κατ'ουσίαν δικαιοδοσία του Δικαστηρίου. Προκειμένου μία αιτίαση να είναι *ratione materiae* παραδεκτή, πρέπει το επικαλούμενο από τον προσφεύγοντα δικαίωμα να προστατεύεται από τη Σύμβαση και τα Πρωτόκολλά της που έχουν τεθεί σε ισχύ. Για παράδειγμα, είναι απαράδεκτες προσφυγές σχετικές με το δικαίωμα στη χορήγηση άδειας οδήγησης (X. κατά Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, Com.dec. της 7 Μαρτίου 1977), το δικαίωμα στον αυτοπροσδιορισμό (X. κατά Ολλανδίας, Com.dec.), καθώς και το δικαίωμα εισόδου και παραμονής σε ένα συμβαλλόμενο Κράτος για άτομα που δεν είναι υπήκοοι του Κράτους αυτού (Peñafiel Salgado κατά Ισπανίας (dec.)), δικαιώματα τα οποία δε συμπεριλαμβάνονται, ως τέτοια, στον αριθμό των δικαιωμάτων και ελευθεριών που εγγυάται η Σύμβαση.

221. Αν και το Δικαστήριο δεν έχει δικαιοδοσία να εξετάζει επικαλούμενες παραβιάσεις δικαιωμάτων που προστατεύονται από άλλα διεθνή έγγραφα, όταν ορίζει τη σημασία των όρων και των εννοιών που περιλαμβάνονται στο κείμενο της Σύμβασης, μπορεί και πρέπει να λαμβάνει υπόψη στοιχεία διεθνούς δικαίου εκτός της Σύμβασης (Demir και Baykara κατά Τουρκίας [GC], § 85).

222. Το Δικαστήριο πρέπει να εξετάζει το ζήτημα της *ratione materiae* δικαιοδοσίας του σε κάθε στάδιο της διαδικασίας, ανεξαρτήτως του αν έχει

αποκλειστεί ή όχι η δυνατότητα της Κυβέρνησης να διατυπώσει ένσταση ως προς τούτο (*Tănase κατά Μολδαβίας* [GC], § 131).

223. Κηρύσσονται *ratione materiae* απαράδεκτες οι προσφυγές που σχετίζονται με μία διάταξη της Σύμβασης η οποία έχει αποτελέσει αντικείμενο επιφύλαξης από το καθ' ου Κράτος (βλέπε, παραδείγματος χάριν, *Kozłova και Smirnova κατά Λετονίας* (dec.)), υπό την προϋπόθεση ότι η εν λόγω επιφύλαξη θεωρείται έγκυρη από το Δικαστήριο, βάσει του άρθρου 57 της Σύμβασης (βλέπε, για μία ερμηνευτική δήλωση κριθείσα μη έγκυρη, *Belilos κατά Ελβετίας*).

224. Επιπλέον, το Δικαστήριο δεν έχει *ratione materiae* δικαιοδοσία να εξετάσει αν ένα συμβαλλόμενο Μέρος συμμορφώθηκε προς τις υποχρεώσεις που του επιβάλλει μία εκ των αποφάσεών του. Δεν μπορεί να εξετάσει τέτοιου είδους αιτιάσεις χωρίς να υπεισέλθει στις αρμοδιότητες της Επιτροπής των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, η οποία εποπτεύει την εκτέλεση των αποφάσεων του Δικαστηρίου δυνάμει του άρθρου 46 § 2 της Σύμβασης. Ωστόσο, ο ρόλος της Επιτροπής των Υπουργών στον τομέα αυτό δε σημαίνει ότι τα μέτρα που λαμβάνει ένα καθ' ου Κράτος προκειμένου να θεραπεύσει τη διαπιστωθείσα από το Δικαστήριο παραβίαση δεν μπορούν να εγείρουν ένα νέο πρόβλημα, μη επιλυθέν από την απόφαση και, ως εκ τούτου, να αποτελέσουν αντικείμενο μίας νέας προσφυγής την οποία το Δικαστήριο μπορεί να κληθεί να εξετάσει (*Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) κατά Ελβετίας (αριθ.2)* [GC], § 62). Άλλως ειπείν, το Δικαστήριο μπορεί να δεχθεί μία αίτηση σύμφωνα με την οποία η επανάληψη μίας διαδικασίας σε εθνικό επίπεδο, με σκοπό την εκτέλεση μίας εκ των αποφάσεών του, δημιούργησε μία νέα παραβίαση της Σύμβασης (*Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) κατά Ελβετίας (αριθ.2)* [GC], § 62, *Lyons κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (dec.)).

225. Δεδομένου τούτου, ο μεγάλος αριθμός των αποφάσεων με τις οποίες κηρύσσονται προσφυγές απαράδεκτες λόγω έλλειψης δικαιοδοσίας αφορούν τα όρια του πεδίου εφαρμογής των άρθρων της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της, ιδίως το άρθρο 6 (δικαίωμα σε δίκαιη δίκη), το άρθρο 8 (δικαίωμα στο σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, της κατοικίας και της αλληλογραφίας), και το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1 (προστασία της περιουσίας).

1. Η έννοια των «δικαιωμάτων και υποχρεώσεων αστικής φύσεως»

Άρθρο 6 § 1 – Δικαίωμα σε δίκαιη δίκη

1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δίκαιως, δημοσία και εντός λογικής προθεσμίας υπό ανεξαρτήτου και αμερολήπτου δικαστηρίου, νομίμως λειτουργούντος (...).

α) Γενικές προϋποθέσεις δυνατότητας εφαρμογής του άρθρου 6 § 1

226. Η έννοια των «δικαιωμάτων και υποχρεώσεων αστικής φύσεως» δεν μπορεί να ερμηνευθεί με απλή αναφορά στο εσωτερικό δίκαιο του εναγόμενου Κράτους. Πρόκειται για μία «αυτόνομη» έννοια η οποία απορρέει από τη Σύμβαση. Το άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης εφαρμόζεται ανεξαρτήτως της ιδιότητας των διαδίκων όπως και της φύσεως του νόμου που διέπει την «αμφισβήτηση» και της αρχής που είναι αρμόδια να αποφανθεί (Γεωργιάδης κατά Ελλάδας, § 34).

227. Εν τούτοις, η αρχή σύμφωνα με την οποία οι αυτόνομες έννοιες που περιέχονται στη Σύμβαση πρέπει να ερμηνεύονται υπό το φως των παρουσών συνθηκών ζωής δεν επιτρέπει στο Δικαστήριο να ερμηνεύει το άρθρο 6 § 1 όπως εάν το επίθετο «αστικής», με τα όρια που αναγκαία το εν λόγω επίθετο θέτει στην κατηγορία των «δικαιωμάτων και υποχρεώσεων» επί της οποίας εφαρμόζεται αυτό το άρθρο, δεν περιλαμβάνονταν στο κείμενο (Ferazzini κατά Ιταλίας [GC], § 30).

228. Η εφαρμογή του άρθρου 6 § 1 επί αστικών υποθέσεων υπόκειται καταρχάς στην ύπαρξη μίας αμφισβήτησης. Εν συνεχεία, αυτή πρέπει να σχετίζεται με «δικαιώματα και υποχρεώσεις» για τα οποία μπορεί να λεχθεί, τουλάχιστον με υποστηρίξιμο τρόπο, ότι αναγνωρίζονται στο εθνικό δίκαιο. Τέλος, τα εν λόγω «δικαιώματα και υποχρεώσεις» πρέπει να είναι «αστικής φύσεως» υπό την έννοια της Σύμβασης, ακόμη κι αν το άρθρο 6 δεν τους εξασφαλίζει το ίδιο κανένα συγκεκριμένο περιεχόμενο εντός της έννομης τάξης των συμβαλλομένων Κρατών (James και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου, § 81).

β) Ο όρος «αμφισβήτηση»

229. Στον όρο «αμφισβήτηση» («dispute» στην αγγλική γλώσσα, «contestation» στη γαλλική) πρέπει να δοθεί ένα ορισμός κυρίως ουσιαστικός παρά τυπικός (Le Compte, Van Leuven και De Meyere κατά Βελγίου, § 40). Θα

πρέπει, πέραν των φαινομένων και του χρησιμοποιηθέντος λεξιλογίου, να επιδεικνύεται προσήλωση στην πραγματικότητα της κατάστασης σύμφωνα με τις περιστάσεις της κάθε υπόθεσης (*ό.α.*, και Γώρου κατά Ελλάδας (αριθ.2) [GC], §§ 27 και 29). Το άρθρο 6 δεν έχει εφαρμογή επί εκουσίας και μονομερούς διαδικασίας στην οποία δε συμμετέχουν αντίδικοι και η οποία είναι διαθέσιμη μόνο όταν δεν υφίσταται αμφισβήτηση επί δικαιωμάτων (Alaverdyan κατά Αρμενίας (dec.), § 33).

230. Η «αμφισβήτηση» πρέπει να είναι πραγματική και σοβαρή (Sporrong και Lönnroth κατά Σουηδίας, § 81). Η προϋπόθεση αυτή αποκλείει για παράδειγμα μία αστική αγωγή στρεφόμενη κατά της σωφρονιστικής διεύθυνσης λόγω της απλής παρουσίας στη φυλακή κρατουμένων μολυσμένων με τον ιό του HIV (Skorobogatykh κατά Ρωσίας (dec.)). Έτσι, το Δικαστήριο θεώρησε πραγματική μία «αμφισβήτηση» σε μία υπόθεση που αφορούσε την αίτηση με την οποία η προσφεύγουσα καλούσε τον εισαγγελέα να ασκήσει αίτηση αναίρεσης. Έκρινε πράγματι ότι το διάβημα αυτό αποτελούσε αναπόσπαστο μέρος του συνόλου της διαδικασίας με στόχο την αποζημίωση της ενδιαφερόμενης ως πολιτικώς ενάγουσας (Γώρου κατά Ελλάδας (αριθ.2), [GC] § 35).

231. Η αμφισβήτηση μπορεί να αφορά τόσο την ύπαρξη αυτή καθεαυτή ενός δικαιώματος όσο και την έκτασή του ή τους τρόπους άσκησής του (Bentham κατά Ολλανδίας, § 32). Μπορεί ομοίως να αφορά πραγματικά στοιχεία.

232. Η έκβαση της διαδικασίας πρέπει να είναι άμεσα καθοριστική για το εν λόγω δικαίωμα (για παράδειγμα, Ulyanov κατά Ουκρανίας (dec.)). Συνεπώς, μία ασήμαντη σχέση ή τυχόν μακρινές συνέπειες δεν επαρκούν για την εφαρμογή του άρθρου 6 § 1. Για παράδειγμα, το Δικαστήριο θεώρησε ότι το ένδικο μέσο με το οποίο οι προσφεύγοντες είχαν αμφισβητήσει τη νομιμότητα της παράτασης της άδειας εκμετάλλευσης ενός πυρηνικού σταθμού δεν ενέπιπτε στο πεδίο του άρθρου 6 § 1, διότι η σχέση μεταξύ της απόφασης περί παράτασης της άδειας και του δικαιώματος των προσφευγόντων στην προστασία της ζωής, της σωματικής ακεραιότητας και της περιουσίας τους ήταν «υπερβολικά ασήμαντη και μακρινή», λόγω μη απόδειξης από τους προσφεύγοντες ότι βρίσκονταν εκτεθειμένοι σε μία όχι μόνο συγκεκριμένη

απειλή, αλλά κυρίως άμεση (Balmer-Schafroth και λοιποί κατά Ελβετίας, § 40, και Αθανάσογλου και λοιποί κατά Ελβετίας [GC], §§ 46-55) βλέπε, πιο πρόσφατα, Sdruzeni Jihoceske Matky κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας (dec.)). Για μία υπόθεση περιορισμένης ηχορύπανσης σε ένα εργοστάσιο, βλέπε Zapletal κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας (dec.), ή επί του υποθετικού περιβαλλοντικού αντίκτυπου μίας μονάδας επεξεργασίας αποβλήτων εξόρυξης: Ivan Atanasov κατά Βουλγαρίας, §§ 90-95). Ομοίως, η διαδικασία που εισήγαγαν δύο υπάλληλοι του δημοσίου τομέα για να αμφισβητήσουν τον διορισμό ενός εκ των συναδέλφων τους μπορούσε να έχει μόνο μακρινές συνέπειες επί των αστικής φύσεως δικαιωμάτων τους (πιο συγκεκριμένα, το δικό τους δικαίωμα για διορισμό – βλέπε Revel και Mora κατά Γαλλίας (dec.))

233. Αντιθέτως, το Δικαστήριο έκρινε εφαρμοστέο το άρθρο 6 § 1 σε μία υπόθεση που αφορούσε την κατασκευή ενός φράγματος που θα συνεπαγόταν την πλημμύρα του χωριού των προσφευγόντων (Gorraiz Lizarraga και λοιποί κατά Ισπανίας, § 46) και σε μία υπόθεση σχετική με τη χορήγηση άδειας εκμετάλλευσης ενός χρυσωρυχείου με χρήση της μεθόδου έκπλυσης κυανίου πλησίον των χωριών των προσφευγόντων (Taşkin και λοιποί κατά Τουρκίας, § 133, βλέπε επίσης Zander κατά Σουηδίας, §§ 24-25). Πιο πρόσφατα, σε μία υπόθεση που αφορούσε προσφυγή ασκηθείσα από έναν τοπικό σύλλογο προστασίας του περιβάλλοντος με σκοπό την ακύρωση μίας πολεοδομικής άδειας, το Δικαστήριο έκρινε ότι η προβληθείσα από το εν λόγω νομικό πρόσωπο αμφισβήτηση είχε επαρκή σχέση με το δικαίωμα που αυτό διεκδικούσε, λαμβανομένης ιδίως υπόψη της ιδιότητας του προσφεύγοντος και των ιδρυτικών μελών του, καθώς και του κατ'ουσίαν και γεωγραφικά περιορισμένου στόχου που επεδίωκε το εν λόγω νομικό πρόσωπο (L'Erablière A.S.B.L. κατά Βελγίου, §§ 28-30) Επιπρόσθετα, η διαδικασία για την αποκατάσταση της δικαιοπρακτικής ικανότητας ενός προσώπου είναι άμεσα καθοριστική για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις αστικής φύσεως (Stanev κατά Βουλγαρίας [GC], § 233).

γ) Ύπαρξη δικαιώματος αναγνωρισμένου κατά τρόπο υποστηρίξιμο στο εθνικό δίκαιο

234. Ο προσφεύγων πρέπει να μπορεί να διεκδικήσει κατά τρόπο υποστηρίξιμο ένα δικαίωμα αναγνωρισμένο από το εθνικό δίκαιο (Masson και

Van Zon κατά Ολλανδίας, § 48, Gutfreund κατά Γαλλίας, § 41, Boulois κατά Λουξεμβούργου [GC], §§ 90-94. Βλέπε επίσης Beaumartin κατά Γαλλίας, § 28, σχετικά με μία διεθνή συνθήκη). Το άρθρο 6 § 1 δεν εξασφαλίζει σε ένα «δικαίωμα» ένα συγκεκριμένο περιεχόμενο μέσα στην έννομη τάξη των συμβαλλομένων Κρατών και, κατ'αρχήν, το Δικαστήριο οφείλει να αναφέρεται στο εθνικό δίκαιο προκειμένου να στοιχειοθετήσει την ύπαρξη ενός δικαιώματος.

235. Το κατά πόσον οι αρχές διέθεταν ή όχι την διακριτική ευχέρεια η οποία τους επέτρεπε να παράσχουν το αιτούμενο από έναν προσφεύγοντα μέτρο μπορεί να ληφθεί υπόψη ή ακόμη και να είναι καθοριστικό. Εν τούτοις, μόνο το γεγονός ότι η διατύπωση μιας νομικής διάταξης περιέχει κάποιο στοιχείο διακριτικής ευχέρειας δεν αποκλείει την ύπαρξη ενός δικαιώματος. Μεταξύ των άλλων κριτηρίων τα οποία το Δικαστήριο μπορεί να λάβει υπόψη είναι η αναγνώριση από τα εθνικά δικαστήρια, υπό παρόμοιες συνθήκες, του επικαλούμενου δικαιώματος ή η εξέταση από αυτά του βασίμου του αιτήματος ενός προσφεύγοντος (Boulois κατά Λουξεμβούργου [GC], §§ 91-101).

236. Το Δικαστήριο μπορεί να αποφανθεί ότι δικαιώματα όπως το δικαίωμα στη ζωή, την υγεία, σε ένα υγιές περιβάλλον και στην περιουσία αναγνωρίζονται στο εθνικό δίκαιο (Αθανάσογλου και λοιποί κατά Ελβετίας [GC], § 44).

237. Το εν λόγω δικαίωμα πρέπει να έχει μία νομική βάση στην εσωτερική έννομη τάξη (Szűcs κατά Αυστρίας, § 33).

238. Εν τούτοις, πρέπει να τονιστεί ότι το εάν ένα πρόσωπο έχει, σε εθνικό επίπεδο, μία αξίωση η οποία θα μπορούσε να διεκδικηθεί δικαστικά μπορεί να εξαρτάται όχι μόνο από το πραγματικό περιεχόμενο του επίμαχου δικαιώματος αστικής φύσης, όπως το ορίζει το εθνικό δίκαιο, αλλά και από την ύπαρξη δικονομικών φραγμών («*procedural bars*») που εμποδίζουν ή περιορίζουν τις δυνατότητες προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου για πιθανά παράπονα (Fayed κατά Ηνωμένου Βασιλείου, § 65). Επί αυτής της τελευταίας κατηγορίας υποθέσεων, το άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης μπορεί να εφαρμοστεί (Al-Adsani κατά Ηνωμένου Βασιλείου [GC], §§ 46-47, Fogarty κατά Ηνωμένου Βασιλείου [GC], § 25). Εν τούτοις, το άρθρο 6 δεν μπορεί, κατ'αρχήν, να εφαρμοστεί στους ουσιαστικούς περιορισμούς ενός δικαιώματος καθιερωθέντος

από την εσωτερική νομοθεσία (*Roche κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [GC], § 119), αφού τα όργανα της Σύμβασης δεν μπορούν να δημιουργήσουν μέσω της ερμηνείας του άρθρου 6 § 1 ένα ουσιαστικό δικαίωμα αστικής φύσεως το οποίο δεν έχει νομική βάση μέσα στο ενδιαφερόμενο Κράτος (*ό.α.*, § 117).

239. Προκειμένου να αξιολογηθεί αν υφίσταται ένα «δικαίωμα» αστικής φύσης και να καθορισθεί ποιος είναι ο χαρακτηρισμός –ουσιαστικός ή δικονομικός – που πρέπει να δοθεί σε έναν περιορισμό, πρέπει καταρχάς να λαμβάνεται υπόψη η διατύπωση των διατάξεων του εθνικού δικαίου και ο τρόπος με τον οποίο αυτές έχουν ερμηνευθεί από τα εθνικά δικαστήρια (*Masson και Van Zon κατά Ολλανδίας*, § 49). Πέραν των φαινομένων, πρέπει να εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο ο εσωτερικός νόμος χαρακτηρίζει τον συγκεκριμένο περιορισμό και να γίνεται εστίαση στην πραγματικότητα (*Van Droogenbroeck κατά Βελγίου*, § 38). Τέλος, μία οριστική δικαστική απόφαση δεν αφαιρεί πάντοτε αναδρομικά από τις αιτιάσεις των προσφευγόντων τον υποστηρίξιμο χαρακτήρα τους (*Le Calvez κατά Γαλλίας*, § 56). Έτσι, η περιορισμένη εμβέλεια του δικαστικού ελέγχου μίας πράξης εξωτερικής πολιτικής (αεροπορικοί βομβαρδισμοί του NATO στη Σερβία) δεν μπορεί να αφαιρέσει αναδρομικά από τις αιτιάσεις των προσφευγόντων που στρέφονται κατά του Κράτους τον υποστηρίξιμο χαρακτήρα τους, καθώς τα εθνικά δικαστήρια κλήθηκαν να αποφανθούν πρώτα επί αυτού του ζητήματος (*Markovic και λοιποί κατά Ιταλίας* [GC], §§ 100-102).

240. Εφαρμόζοντας το διαχωρισμό μεταξύ ουσιαστικών περιορισμών και δικονομικών εμποδίων υπό το φως των κριτηρίων αυτών, το Δικαστήριο αναγνώρισε, για παράδειγμα, ότι ενέπιπταν στο πεδίο του άρθρου 6 § 1 αστικές αγωγές για αμέλεια στρεφόμενες κατά της αστυνομίας (*Osman κατά Ηνωμένου Βασιλείου*) ή κατά τοπικών αρχών (*Z. και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [GC]) και εξέτασε αν ένας συγκεκριμένος περιορισμός (ασυλία από διώξεις ή απαλλαγή από ευθύνη) πληρούσε τις προϋποθέσεις αναλογικότητας ως προς το άρθρο 6 § 1. Επιπλέον, απεφάνθη ότι η απαλλαγή του Στέμματος από οποιαδήποτε αστική ευθύνη έναντι των μελών των ενόπλων δυνάμεων απέρρευε από έναν ουσιαστικό περιορισμό και ότι το εσωτερικό δίκαιο δεν αναγνώριζε συνεπώς ένα «δικαίωμα» υπό την έννοια του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης

(*Roche κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [GC], § 124, βλέπε επίσης *Hotter κατά Αυστρίας* (dec.) και *Andronikashvili κατά Γεωργίας* (dec.)).

241. Επίσης, το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι μια ανοχή παρανόμων πράξεων εκ μέρους δημοσίων αρχών υπό την προϋπόθεση της τήρησης ορισμένων όρων δεν ισοδυναμούσε με παροχή άδειας σύμφωνα με το νόμο και με ένα «δικαίωμα» αναγνωρισμένο από το εθνικό δίκαιο (*De Bruin κατά Ολλανδίας* (dec.), § 57).

242. Το Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι ενώσεις μπορούσαν ομοίως να τυγχάνουν της προστασίας του άρθρου 6 § 1 εφόσον επεδίωκαν να υπερασπιστούν τα συγκεκριμένα δικαιώματα και συμφέροντα των μελών τους (*Gorraiz Lizarraga και λοιποί κατά Ισπανίας*, § 45), ή ακόμα συγκεκριμένα δικαιώματα τα οποία μπορούσαν να διεκδικήσουν τα ίδια ως νομικά πρόσωπα - όπως το δικαίωμα του «κοινού» στην πληροφόρηση ή τη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων σχετικά με το περιβάλλον - βλέπε *Collectif national d'information et d'opposition à l'usine Melox – Collectif Stop Melox et Mox κατά Γαλλίας* (dec.), ή όταν η αγωγή της ένωσης δεν μπορεί να θεωρηθεί *actio popularis* (*L'Erablière A.S.B.L. κατά Βελγίου*).

243. Όταν μία νομοθεσία υποβάλλει σε ορισμένες προϋποθέσεις την είσοδο σε μία εργασία ή ένα επάγγελμα, ο ενδιαφερόμενος ο οποίος πληροί αυτές κατέχει ένα δικαίωμα πρόσβασης στην εν εργασία ή το επάγγελμα (*De Moor κατά Βελγίου*, § 43). Για παράδειγμα, όταν ένας προσφεύγων μπορεί να ισχυρισθεί, με υποστηρίξιμο τρόπο, ότι πληροί τις προϋποθέσεις που ορίζει ο νόμος προκειμένου να εγγραφεί στον ιατρικό σύλλογο, το άρθρο 6 έχει εφαρμογή (*Chevrol κατά Γαλλίας*, § 55, βλέπε, *a contrario*, *Bouilloc κατά Γαλλίας* (dec.)). Σε κάθε περίπτωση, εφόσον η νομιμότητα μίας διαδικασίας η οποία αφορούσε ένα δικαίωμα αστικής φύσης μπορούσε να αμφισβητηθεί μέσω ενδίκου μέσου, το οποίο ασκήθηκε από τον προσφεύγοντα, πρέπει να συναχθεί το συμπέρασμα ότι προέκυψε μία «αμφισβήτηση» σχετική με ένα «δικαίωμα αστικής φύσης», ακόμη κι αν οι εθνικές αρχές έκριναν τελικώς ότι ο προσφεύγων δεν πληρούσε τις απαιτούμενες προϋποθέσεις (παράδειγμα: δικαίωμα συνέχισης της ειδικότητάς της στην ιατρική την οποία η προσφεύγουσα είχε ξεκινήσει στην αλλοδαπή *Kök κατά Τουρκίας*, § 37) Έτσι, πρέπει να εξετάζεται αν τα επιχειρήματα του προσφεύγοντος ήταν επαρκώς

υποστηρίξιμα (*Neves e Silva* κατά Πορτογαλίας, § 37, και *Éditions Périscope* κατά Γαλλίας, § 38).

δ) «Αστική» φύση του δικαιώματος

244. Η εξέταση περί αστικής ή μη φύσης ενός δικαιώματος υπό το φως της Σύμβασης πρέπει να πραγματοποιείται λαμβάνοντας υπόψη όχι το νομικό χαρακτηρισμό, αλλά το ουσιαστικό περιεχόμενο και τα αποτελέσματα που αποδίδει σε αυτό το εθνικό δίκαιο του επίμαχου Κράτους. Εναπόκειται στο Δικαστήριο, κατά την άσκηση του ελέγχου του, να λαμβάνει ομοίως υπόψη το αντικείμενο και τον σκοπό της Σύμβασης, καθώς και τα συστήματα εθνικού δικαίου των άλλων συμβαλλομένων Κρατών (*König κατά Γερμανίας*, § 89).

245. Καταρχήν, η δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 6 § 1 σε διαφορές μεταξύ ιδιωτών οι οποίες χαρακτηρίζονται αστικές στο εθνικό δίκαιο δεν προσφέρεται για αμφισβήτηση ενώπιον του Δικαστηρίου (για μία υπόθεση δικαστικού χωρισμού, βλέπε *Airey κατά Ιρλανδίας*, § 21).

ε) Δικαίωμα ιδιωτικής φύσης: η περιουσιακή διάσταση

246. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6 § 1 οι διαδικασίες οι οποίες, στο εθνικό δίκαιο, υπάγονται στο «δημόσιο δίκαιο» και των οποίων η έκβαση είναι καθοριστική για δικαιώματα και υποχρεώσεις ιδιωτικής φύσης. Οι εν λόγω διαδικασίες μπορούν για παράδειγμα να αφορούν την άδεια πώλησης ενός οικοπέδου (*Ringeisen κατά Αυστρίας*, § 94), την εκμετάλλευση μίας ιδιωτικής κλινικής (*König κατά Γερμανίας*, §§ 94-95), μία οικοδομική άδεια (βλέπε, για παράδειγμα, *Sporrong και Lönnroth κατά Σουηδίας*, § 79), την κυριότητα και χρήση ενός θρησκευτικού κτιρίου (*Paroisse Greco Catholique Sâmbata Bihor κατά Ρουμανίας*, § 65), μία διοικητική άδεια σχετικά με τους όρους άσκησης μίας δραστηριότητας (*Bentham κατά Ολλανδίας*, § 36), μία άδεια πρατηρίου οινοπνευματωδών ποτών (*Tre Traktörer AB κατά Σουηδίας*, § 43), ή μία διαφορά σχετικά με την καταβολή αποζημίωσης για επαγγελματική ασθένεια ή εργατικό ατύχημα (*Chaudet κατά Γαλλίας*, § 30).

Το άρθρο 6 έχει εφαρμογή, επί της ίδιας βάσης, σε πειθαρχικές διαδικασίες οι οποίες διεξάγονται ενώπιον επαγγελματικών φορέων και των οποίων αντικείμενο είναι το δικαίωμα άσκησης ενός επαγγέλματος (*Le Compte, Van Leuven και De Meyere κατά Βελγίου*, *Φίλης κατά Ελλάδας (αρ.2)*, §45),

λαμβάνοντας υπόψη ότι το δικαίωμα της ελεύθερης άσκησης του επαγγέλματος και της συνέχισης της άσκησης του συνιστά ένα δικαίωμα αστικής φύσεως (*Voggenreiter κατά Γερμανίας*, § 44), σε αγωγή κατά του Κράτους για αμέλεια (*X. κατά Γαλλίας*), σε αίτηση ακύρωσης κατά διοικητικής απόφασης παραβιάζοντας τα δικαιώματα του προσφεύγοντος (*De Geouffre de la Pradelle κατά Γαλλίας*), σε διοικητική διαδικασία περί απαγόρευσης της αλιείας εντός ζωνών που ανήκαν στους προσφεύγοντες (*Alatulkkila και λοιποί κατά Φινλανδίας*, § 49) και σε διαδικασία ανάθεσης διαγωνισμού της οποίας αντικείμενο αποτελεί ένα δικαίωμα αστικής φύσης – όπως το δικαίωμα για μη διάκριση λόγω των θρησκευτικών πεποιθήσεων ή των πολιτικών απόψεων κατά την υποβολή προσφοράς για συμβάσεις δημοσίων έργων (*Tinnelly & Sons και λοιποί και McElduff και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, § 61, βλέπε, *a contrario*, *I.T.C. κατά Μάλτας* (dec.)).

247. Το άρθρο 6 § 1 έχει εφαρμογή επί μηνύσεως με παράσταση πολιτικής αγωγής (*Perez κατά Γαλλίας* [GC], §§ 70-71), εκτός από την περίπτωση μίας αστικής αγωγής κινηθείσας με σκοπό την τιμωρία ή την προσωπική εκδίκηση (*Σιγάλας κατά Ελλάδας*, § 29, και *Mihova κατά Ιταλίας* (dec.)). Η Σύμβαση δεν εγγυάται ως τέτοιο το δικαίωμα ποινικής δίωξης ή καταδίκης τρίτων. Προκειμένου να υπεισέρχεται στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης, το εν λόγω δικαίωμα πρέπει υποχρεωτικά να συνδέεται με την εκ μέρους του θύματος άσκηση του αστικού δικαιώματός του να εγείρει αγωγή, κατά το εθνικό δίκαιο, έστω και ενόψει της επίτευξης μιας συμβολικής επανόρθωσης ή της προστασίας ενός δικαιώματος αστικής φύσεως, όπως, για παράδειγμα, του δικαιώματος απόλαυσης μιας «καλής φήμης» (*Perez κατά Γαλλίας* [GC], § 70, βλέπε ομοίως, σχετικά με μία συμβολική αποζημίωση, *Γώρου κατά Ελλάδας (αριθ.2)* [GC], § 24). Συνεπώς, το άρθρο 6 εφαρμόζεται επί διαδικασίας με παράσταση πολιτικής αγωγής από τη στιγμή που το πρόσωπο δηλώσει ότι παρίσταται ως πολιτική αγωγή, εκτός αν ο ενδιαφερόμενος έχει παραιτηθεί με τρόπο σαφή από το δικαίωμα αποζημίωσης.

248. Το άρθρο 6 § 1 έχει ομοίως εφαρμογή επί μίας αστικής αγωγής αποζημίωσης για κακομεταχείριση που προβάλλεται ότι διαπράχθηκε από εκπροσώπους του Κράτους (*Aksoy κατά Τουρκίας*, § 92).

στ) Επέκταση επί άλλων ειδών αμφισβητήσεων

249. Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το άρθρο 6 § 1 είναι εφαρμοστέο επί αμφισβητήσεων που αφορούν κοινωνικά ζητήματα, ιδίως επί μίας διαδικασίας σχετικής με την απόλυση ενός εργαζομένου από μία ιδιωτική επιχείρηση (*Buchholz κατά Γερμανίας*), μίας διαδικασίας σχετικής με τη χορήγηση παροχών κοινωνικής ασφάλισης (*Feldbrugge κατά Ολλανδίας*) ή με επιδόματα κοινωνικής πρόνοιας, ακόμη και στο πλαίσιο ενός μη ανταποδοτικού συστήματος (*Salesi κατά Ιταλίας*), και επί μίας διαδικασίας για την υποχρέωση καταβολής εισφορών κοινωνικής ασφάλισης (*Schouten και Meldrum κατά Ολλανδίας*). Στις υποθέσεις αυτές, το Δικαστήριο έκρινε ότι τα στοιχεία ιδιωτικού δικαίου υπερέιχαν έναντι εκείνων δημοσίου δικαίου. Επιπλέον, έκρινε ότι υφίσταντο ομοιότητες μεταξύ του δικαιώματος σε επιδόματα κοινωνικής πρόνοιας και του δικαιώματος αποζημίωσης από ένα ιδιωτικό ίδρυμα λόγω διωγμών από τους ναζί (*Wos κατά Πολωνίας*, § 76).

250. Οι αμφισβητήσεις που αφορούν δημοσίους υπαλλήλους εμπίπτουν καταρχήν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6 § 1. Στην απόφαση Pellegrin (*Pellegrin κατά Γαλλίας* [GC], §§ 64-71), το Δικαστήριο υιοθέτησε ένα «λειτουργικό» κριτήριο. Στην απόφασή του *Vilho Eskelinen και λοιποί κατά Φινλανδίας* [GC], §§ 50-62, αποφάσισε να ακολουθήσει μία νέα προσέγγιση. Η αρχή είναι στο εξής ότι θα υπάρχει παραδοχή περί της εφαρμογής του άρθρου 6 και θα εναπόκειται στο εναγόμενο Κράτος να αποδείξει, κατά πρώτον, ότι σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο ένας προσφεύγων-δημόσιος υπάλληλος δεν έχει δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο και, κατά δεύτερον, ότι ο αποκλεισμός των εγγυώμενων στο άρθρο 6 δικαιωμάτων είναι βάσιμος αναφορικά με τον εν λόγω δημόσιο υπάλληλο. Αν ο προσφεύγων είχε πρόσβαση σε δικαστήριο δυνάμει του εθνικού δικαστηρίου, το άρθρο 6 έχει εφαρμογή (ακόμη και επί εν ενεργεία στρατιωτικών και επί των αιτήσεων τους ενώπιον των στρατιωτικών δικαστηρίων· βλέπε, ως προς τούτο, *Pridatchenko και λοιποί κατά Ρωσίας*, §47). Αναφορικά με το δεύτερο κριτήριο, ο αποκλεισμός πρέπει να βασίζεται σε «αντικειμενικούς λόγους συνδεδεμένους με το συμφέρον του Κράτους», γεγονός που υποχρεώνει το Κράτος να αποδεικνύει ότι το αντικείμενο της εν λόγω διαφοράς σχετίζεται με την άσκηση της δημόσιας εξουσίας ή ότι αμφισβητεί την ειδική σχέση μεταξύ του δημοσίου υπαλλήλου και του Κράτους. Ως εκ τούτου,

τίποτα κατ' αρχήν δε δικαιολογεί τον αποκλεισμό από τις εγγυήσεις του άρθρου 6 των κοινών εργατικών διαφορών – όπως εκείνες που αφορούν μισθούς, αποζημιώσεις ή άλλα δικαιώματα αυτού του είδους – λόγω του ιδιαίτερου χαρακτήρα της σχέσης μεταξύ του ενδιαφερόμενου δημοσίου υπαλλήλου και του εν λόγω Κράτους (βλέπε, για παράδειγμα, τη διαφορά που αφορούσε το δικαίωμα του προσωπικού της αστυνομίας σε μία ειδική αποζημίωση στην υπόθεση Vilho Eskelinen και λοιποί κατά Φινλανδίας [GC]). Προσφάτως, υπό το φως των διατυπωθέντων κριτηρίων στην απόφαση *Eskelinen*, το Δικαστήριο κήρυξε εφαρμοστέο το άρθρο 6 § 1 επί της διαδικασίας περί καταχρηστικής απόλυσης που κίνησε μία υπάλληλος πρεσβείας (γραμματέας και τηλεφωνήτρια στην πρεσβεία της Πολωνίας, βλέπε Cudak κατά Λιθουανίας [GC], §§ 44-47), αστυνομικός διοικητής (Šikić κατά Κροατίας, §§ 18-20) ή αξιωματικός του στρατού ενώπιον των στρατιωτικών δικαστηρίων (Vasilchenko κατά Ρωσίας, §§ 34-36), επί διαδικασίας σχετικά με το δικαίωμα σε θέση βοηθού βουλευτή (Savino και λοιποί κατά Ιταλίας), επί πειθαρχικής διαδικασίας σε βάρος ενός δικαστή (Olujić κατά Κροατίας), επί προσφυγής εισαγγελεία κατά προεδρικού διατάγματος που διέτασσε τη μετάθεσή του (Zalli κατά Αλβανίας (dec.)), και οι λοιπές εκεί παρατιθέμενες παραπομπές), και επί διαδικασίας αναφορικά με την επαγγελματική καριέρα ενός τελωνειακού υπαλλήλου (δικαίωμα υποβολής αίτησης για εσωτερική προαγωγή: βλέπε Fiume κατά Ιταλίας, §§ 33-36). Έτσι, η εφαρμογή του άρθρου 6 § 1 δεν μπορεί να αποκλειστεί μόνον λόγω της ιδιότητας του αιτούντος (Di Giovanni κατά Ιταλίας, § 37).

251. Οι διαφορές που εισάγονται ενώπιον ενός συνταγματικού δικαστηρίου μπορούν ομοίως να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6 εφόσον η συνταγματική διαδικασία έχει καθοριστικό αντίκτυπο επί της έκβασης της διαφοράς (αναφορικά με ένα δικαίωμα «αστικής φύσεως») ενώπιον των τακτικών δικαστηρίων (Ruiz-Mateos κατά Ισπανίας). Τούτο δεν ισχύει στην περίπτωση διαφορών που σχετίζονται με ένα προεδρικό διάταγμα που χορηγεί υπηκοότητα σε κάποιο άτομο ως έκτακτο μέτρο, ή με τη διαπίστωση τυχόν παραβίασης του συνταγματικού όρκου από τον Πρόεδρο, καθώς τέτοιου είδους διαδικασίες δεν αφορούν δικαιώματα και υποχρεώσεις αστικής φύσεως (Paksas κατά Λιθουανίας [GC], §§ 65-66). Για ένα παράδειγμα εφαρμογής του άρθρου 6

§ 1 επί ενός προσωρινού μέτρου ληφθέντος από το Συνταγματικό Δικαστήριο, βλέπε Kübler κατά Γερμανίας, §§ 47-48.

252. Τέλος, το άρθρο 6 έχει ομοίως εφαρμογή επί άλλων ζητημάτων τα οποία δεν έχουν αμιγώς περιουσιακό χαρακτήρα, όπως τα περιβαλλοντικά ζητήματα, όπου μπορούν να προκύψουν αμφισβητήσεις σχετικά με το δικαίωμα στη ζωή, στην υγεία ή σε ένα υγιές περιβάλλον (Taşkin και λοιποί κατά Τουρκίας), η τοποθέτηση παιδιών σε ανάδοχες οικογένειες (McMichael κατά Ηνωμένου Βασιλείου), οι τρόποι εκπαίδευσης των παιδιών (Ellès και λοιποί κατά Ελβετίας, §§ 21-23), το δικαίωμα αναγνώρισης της πατρότητας (Alaverdyan κατά Αρμενίας (dec.), § 33), το δικαίωμα στην ελευθερία (Laidin κατά Γαλλίας (αριθ.2)), οι τρόποι κράτησης των κρατουμένων (για παράδειγμα διαφορές σχετικές με τους περιορισμούς στους οποίους υποβάλλονται οι κρατούμενοι οι οποίοι κρατούνται σε πτέρυγες υψίστης ασφαλείας (Enea κατά Ιταλίας [GC], §§ 97-107), ή σε κελί υψίστης ασφαλείας (Stegarescu και Bahrin κατά Πορτογαλίας), ή πειθαρχική διαδικασία με αποτέλεσμα περιορισμούς επί των επισκέψεων μελών της οικογένειας στη φυλακή, βλέπε Gülmez κατά Τουρκίας, § 30)). Το δικαίωμα απόλαυσης καλής φήμης (Helmerts κατά Σουηδίας), το δικαίωμα πρόσβασης σε διοικητικά έγγραφα (Loiseau κατά Γαλλίας (dec.)), ή προσφυγή κατά καταχώρισης στα αρχεία της αστυνομίας η οποία θίγει το δικαίωμα στη φήμη, το δικαίωμα προστασίας της περιουσίας και τη δυνατότητα εύρεσης εργασίας και, ως εκ τούτου, τη δυνατότητα βιοπορισμού (Pocius κατά Λιθουανίας, §§ 38-46, και Užikauskas κατά Λιθουανίας, §§ 32-40), το δικαίωμα να είναι κάποιος μέλος ενός σωματείου (Σακελλαρόπουλος κατά Ελλάδας (dec.) – ομοίως, διαδικασίες σχετικά με την εγγραφή ενός σωματείου αφορούν τα δικαιώματα αστικής φύσης του σωματείου, ακόμη κι αν βάσει της εσωτερικής νομοθεσίας το ζήτημα της ελευθερίας του συνέρχεσθαι εμπίπτει στο πεδίο του δημοσίου δικαίου: βλέπε APEH Üldözötteinek Szövetsége και λοιποί κατά Ουγγαρίας, §§ 34-35) και τέλος, το δικαίωμα παρακολούθησης σπουδών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (Emine Aras κατά Τουρκίας, §§ 18-25), θέση που έχει εφαρμογή a fortiori στο πλαίσιο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (Orđuš και λοιποί κατά Κροατίας [GC], § 104). Αυτή η επέκταση της εφαρμογής του άρθρου 6 επιτρέπει στο Δικαστήριο να υπαγάγει στο αστικό σκέλος της

διάταξης αυτής όχι μόνο περιουσιακά αλλά και ατομικά δικαιώματα προσωπικής φύσης.

ζ) Εξαιρούμενες περιπτώσεις

253. Το γεγονός της απόδειξης του «περιουσιακού» χαρακτήρα μίας διαφοράς δεν επαρκεί αφ'εαυτού για να υπάρχει δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 6 § 1 υπό το αστικό σκέλος του (*Ferrazzini κατά Ιταλίας* [GC], § 25).

254. Οι φορολογικές διαδικασίες περιλαμβάνονται μεταξύ των υποθέσεων που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6: οι φορολογικές υποθέσεις ανήκουν ακόμη στον σκληρό πυρήνα των προνομίων της δημόσιας εξουσίας, με το δημόσιο χαρακτήρα της σχέσης μεταξύ του φορολογούμενου και του οργανισμού να παραμένει κυρίαρχος (*Ferrazzini κατά Ιταλίας* [GC], § 29). Ομοίως αποκλείονται οι διαδικασίες ασφαλιστικών μέτρων που αφορούν την καταβολή δασμών (*Emesa Sugar N.V. κατά Ολλανδίας* (dec.)).

255. Το ίδιο ισχύει, στο πεδίο της μετανάστευσης, επί της εισόδου, παραμονής και απομάκρυνσης αλλοδαπών, αναφορικά με διαδικασίες χορήγησης πολιτικού ασύλου ή απέλασης (αίτηση ακύρωσης διαταγής απέλασης: βλέπε *Maaouia κατά Γαλλίας* [GC], § 38, έκδοση: βλέπε *Peñafiel Salgado κατά Ισπανίας* (dec.), και *Mamatkulon και Askaron κατά Τουρκίας* [GC], §§ 81-83, και αγωγή αποζημίωσης ενός αιτούντος άσυλο λόγω της άρνησης χορήγησης ασύλου σε αυτόν: βλέπε *Panjeheighalehei κατά Δανίας* (dec.), παρά τις ενδεχόμενες σοβαρές επιπτώσεις στην ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή ή στις προοπτικές εργασίας. Αυτή η μη δυνατότητα εφαρμογής επεκτείνεται και επί της καταχώρισης ενός αλλοδαπού στο Σύστημα Πληροφοριών Σένγκεν (*Dalea κατά Γαλλίας* (dec.)). Το δικαίωμα σε διαβατήριο και το δικαίωμα στην υπηκοότητα δεν αποτελούν δικαιώματα αστικής φύσης για τους σκοπούς του άρθρου 6 (*Smirnov κατά Ρωσίας* (dec.)). Εν τούτοις, το δικαίωμα ενός αλλοδαπού να ζητήσει άδεια εργασίας δύναται να εμπίπτει στο πεδίο του άρθρου 6, σε ό,τι αφορά τόσο τον εργοδότη όσο και τον αιτούντα, ακόμη κι αν, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, ο τελευταίος δε νομιμοποιείται να ζητήσει την άδεια, υπό την προϋπόθεση ότι πρόκειται μόνο για ένα διαδικαστικό εμπόδιο το οποίο δεν έχει καμία επίπτωση επί της ουσίας του δικαιώματος (*Jurismic και Collegium Mehrerau κατά Αυστρίας*, §§ 54-62).

256. Σύμφωνα με την απόφαση Vilho Eskelinen και λοιποί κατά Φινλανδίας [GC], οι διαφορές που αφορούν δημοσίους υπαλλήλους δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6 εφόσον πληρούνται τα δύο καθιερωθέντα κριτήρια (πιο πάνω παράγραφος 234). Τούτο ισχύει στην περίπτωση ενός στρατιώτη απολυθέντος από τον στρατό για πειθαρχικούς λόγους ο οποίος δεν μπορεί να προσβάλει την απόφαση απόλυσης ενώπιον των δικαστηρίων, δεδομένου ότι αμφισβητείται η ειδική σχέση μεταξύ αυτού και του Κράτους (Sukiit κατά Τουρκίας (dec.)). Το ίδιο ισχύει για μία αμφισβήτηση σχετική με την επανένταξη ενός δικαστή κατόπιν παραίτησής του (Arag κατά Τουρκίας (dec.)).

257. Τέλος, τα πολιτικά δικαιώματα όπως το δικαίωμα υποψηφιότητας σε εκλογές και διατήρησης της έδρας (εκλογική διαφορά: βλέπε Pierre-Bloch κατά Γαλλίας, § 50), το δικαίωμα σε σύνταξη ως πρώην βουλευτή (Rapon κατά Γαλλίας (dec.)), ή το δικαίωμα ενός πολιτικού κόμματος να επιδίεται στις πολιτικές δραστηριότητές του (για μία υπόθεση σχετικά με τη διάλυση ενός κόμματος, βλέπε Refah Partisi (Κόμμα της Ενημερίας) και λοιποί κατά Τουρκίας (dec.)) δεν μπορούν να θεωρηθούν δικαιώματα αστικής φύσης υπό την έννοια του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης. Ομοίως, η διαδικασία στα πλαίσια της οποίας απαγορεύθηκε σε ΜΚΟ επιφορτισμένη με την εποπτεία των βουλευτικών εκλογών, η πρόσβαση σε έγγραφα μιας εκλογικής επιτροπής, που αφορούσαν την εκτέλεση της δημόσιας αποστολής της ως εκλογικού παρατηρητή, δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6 § 1 (Geraguyh Khorhurd Akumb κατά Αρμενίας (dec.)).

Επιπλέον, το Δικαστήριο επαναβεβαίωσε ότι το δικαίωμα υποβολής αναφοράς για ζητήματα που συζητήθηκαν δημόσια ενώπιον δικαστηρίου δεν αποτελεί δικαίωμα αστικής φύσεως (Mackay και BBC Scotland κατά Ηνωμένου Βασιλείου, §§ 20-22).

η) Δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 6 επί διαδικασίας άλλης από την κύρια διαδικασία

258. Οι προκαταρκτικές διαδικασίες όπως οι διαδικασίες ασφαλιστικών μέτρων δε θεωρούνται συνήθως ότι «αποφαίνονται» επί αμφισβητήσεων επί δικαιωμάτων ή υποχρεώσεων αστικής φύσεως και ως εκ τούτου δεν τυγχάνουν υπό κανονικές συνθήκες της προστασίας του άρθρου 6 (βλέπε, ιδίως,

Verlagsgruppe News GMBH κατά Αυστρίας (dec.), και Libert κατά Βελγίου (dec.)). Εν τούτοις, το Δικαστήριο απομακρύνθηκε προσφάτως από την προγενέστερη νομολογία του για να υιοθετήσει μία νέα προσέγγιση. Στην απόφαση Micallef κατά Μάλτας [GC], §§ 83-86, όρισε ότι η δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 6 επί προσωρινών μέτρων εξαρτάται από την τήρηση ορισμένων προϋποθέσεων. Πρώτον, το επίμαχο δικαίωμα τόσο στην κύρια δίκη όσο και στη διαδικασία ασφαλιστικών μέτρων πρέπει να είναι «αστικής φύσεως» υπό την έννοια της Σύμβασης. Δεύτερον, η φύση, το αντικείμενο και ο σκοπός του προσωρινού μέτρου, καθώς και οι επιπτώσεις του επί του επίμαχου δικαιώματος, πρέπει να εξετάζονται λεπτομερώς. Οσάκις μπορεί να θεωρηθεί ότι ένα μέτρο είναι καθοριστικό για το επίμαχο δικαίωμα ή την υποχρέωση αστικής φύσης, ανεξαρτήτως της διάρκειας ισχύος αυτού, το άρθρο 6 θα έχει εφαρμογή.

Το άρθρο 6 έχει εφαρμογή επί προσωρινής διαδικασίας η οποία επιδιώκει τον ίδιο σκοπό με την εκκρεμή κύρια διαδικασία, εφόσον η διάταξη ασφαλιστικών μέτρων είναι άμεσα εκτελεστή και αποφαινεται επί του ίδιου δικαιώματος (RTBF κατά Βελγίου, §§ 64-65).

259. Διαδοχικές ποινικές και αστικές διαδικασίες. Αν το εθνικό δίκαιο ενός Κράτους προβλέπει μία διαδικασία η οποία περιλαμβάνει δύο στάδια – εκείνο κατά το οποίο το δικαστήριο αποφαινεται επί της ύπαρξης του δικαιώματος αποζημίωσης και κατόπιν εκείνο κατά το οποίο καθορίζει το ποσό αυτής– είναι εύλογο να θεωρείται ότι για τους σκοπούς του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης το δικαίωμα αστικής φύσης καθίσταται «ορισμένο» με τον καθορισμό του εν λόγω ποσού: προσδιορισμός ενός δικαιώματος σημαίνει απόφαση όχι μόνο επί της ύπαρξής του, αλλά ομοίως επί της έκτασης ή των τρόπων άσκησής του, συμπεριλαμβανομένου προφανώς του υπολογισμού της αποζημίωσης (Torri κατά Ιταλίας, § 19).

260. Εκτέλεση δικαστικών αποφάσεων. Το άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης εφαρμόζεται σε όλα τα στάδια των δικαστικών διαδικασιών για την εξέταση «αμφισβητήσεων επί δικαιωμάτων και υποχρεώσεων αστικής φύσεως», χωρίς να μπορούν να εξαιρεθούν τα στάδια που είναι προγενέστερα των επί της ουσίας αποφάσεων. Η εκτέλεση μίας απόφασης, οποιουδήποτε δικαστηρίου, πρέπει συνεπώς να θεωρείται ως αναπόσπαστο τμήμα της «δίκης» για τους σκοπούς

του άρθρου 6 (*Hornsby κατά Ελλάδας*, § 40, και *Romańczyk κατά Γαλλίας*, § 53, σχετικά με την εκτέλεση μίας απόφασης που επέτρεπε την είσπραξη απαιτήσεων διατροφής). Ανεξαρτήτως της δυνατότητας εφαρμογής του άρθρου 6 στην αρχική διαδικασία, ο εκτελεστός τίτλος με τον οποίο έχει επιλυθεί μία αμφισβήτηση επί δικαιωμάτων αστικής φύσης δεν είναι υποχρεωτικό να προκύπτει από μία διαδικασία επί της οποίας έχει εφαρμογή το άρθρο 6 (*Bui κατά Κροατίας*, § 19). Η κήρυξη εκτελεστότητας μίας διαταγής κατάσχεσης εκδοθείσας από αλλοδαπό δικαστήριο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6, μόνο υπό το αστικό σκέλος του (*Saccoccia κατά Αυστρίας* (dec.)).

261. Αιτήσεις επανάληψης της διαδικασίας. Το άρθρο 6 δεν είναι εφαρμοστέο επί διαδικασίας στην οποία εξετάζεται αίτηση με σκοπό την επανάληψη μίας αστικής δίκης η οποία έχει περατωθεί με τελεσίδικη απόφαση (*Sablon κατά Βελγίου*, § 86 - προς διάκριση από μία ιδιαίτερη περίπτωση: *San Leonard Band Club κατά Μάλτας*, § 41). Ο συλλογισμός αυτός ομοίως ισχύει στην περίπτωση αίτησης επανάληψης κατατεθείσας κατόπιν μίας απόφασης του Δικαστηρίου η οποία έχει διαπιστώσει παραβίαση (*Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) κατά Ελβετίας* (αριθ.2) [GC], § 24).

Αν η διαδικασία επαναληφθεί, η μεταγενέστερη της αποδοχής της αίτησης επανάληψης ή επανεξέτασης διαδικασία μπορεί να αφορά «δικαιώματα και υποχρεώσεις αστικής φύσεως» (*Rizi κατά Αλβανίας* (déc), § 47).

2. Η έννοια της «κατηγορίας ποινικής φύσεως»

Άρθρο 6 – Δικαίωμα σε δίκαιη δίκη

- «1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δίκαιως, δημοσία και εντός λογικής προθεσμίας υπό ανεξαρτήτου και αμερολήπτου δικαστηρίου, νομίμως λειτουργούντως (...).
2. Παν πρόσωπον κατηγορούμενον επί αδικήματι τεκμαίρεται ότι είναι αθώον μέχρι της νομίμου αποδείξεως της ενοχής του.
3. Ειδικότερον, πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα...»

α) Γενικές αρχές

261. Η έννοια της «κατηγορίας ποινικής φύσεως» έχει μία «αυτόνομη» σημασία, ανεξάρτητη από τις κατηγοριοποιήσεις που χρησιμοποιούν τα εθνικά νομικά συστήματα των Κρατών μελών (Adolf κατά Αυστρίας, § 30).

263. Η έννοια της «κατηγορίας» πρέπει να νοείται υπό την έννοια της Σύμβασης. Μπορεί, ως εκ τούτου, να ορίζεται ως «η επίσημη γνωστοποίηση από την αρμόδια αρχή της μομφής περί διάπραξης ποινικής παράβασης», ορισμός ο οποίος εξαρτάται ομοίως από την ύπαρξη ή μη «σημαντικού αντίκτυπου επί της κατάστασης του [ενόχου]» (βλέπε, για παράδειγμα, Deweer κατά Βελγίου, §§ 42 και 46, και Eckle κατά Γερμανίας, § 73). Έτσι, για παράδειγμα, η ομολογία ενός υπόπτου κατά τον έλεγχο που του έγινε στην δημόσια οδό, είχε «σημαντικό αντίκτυπο» επί της κατάστασής του, παρά την απουσία επίσημης σε βάρος του κατηγορίας (Aleksandr Zaichenko κατά Ρωσίας, § 43). Το Δικαστήριο έχει επίσης κρίνει ότι ένα άτομο υπό αστυνομική κράτηση το οποίο απαιτείτο να ορκιστεί προτού εξετασθεί ως μάρτυρας αποτελούσε ήδη αντικείμενο μίας «κατηγορίας ποινικής φύσεως» και είχε το δικαίωμα σιωπής (Brusco κατά Γαλλίας, §§ 46-50). Το Δικαστήριο εκτιμά ότι ένα πρόσωπο αποκτά την ιδιότητα του υπόπτου, γεγονός που ενεργοποιεί τις προβλεπόμενες από το άρθρο 6 εγγυήσεις, όταν οι αρχές έχουν βάσιμους λόγους να υποπτεύονται ότι το πρόσωπο αυτό εμπλέκεται στην διάπραξη ποινικού αδικήματος (ό.α., § 47, Bandaletov κατά Ουκρανίας, §§ 56 και 61, όπου ο προσφεύγων ομολόγησε ενώ κατέθετε ως μάρτυρας και όπου η αστυνομία τον έκρινε ύποπτο μόνον από την στιγμή εκείνη).

264. Σε ό,τι αφορά την αυτόνομη έννοια της «ποινικής» φύσεως, η Σύμβαση δεν αντιτίθεται στην «αποποινικοποίηση» μεταξύ των συμβαλλομένων Κρατών. Εν τούτοις, οι παραβάσεις που κατατάσσονται μεταξύ των «κανονιστικών» παραβάσεων μπορούν, κατόπιν της αποποινικοποίησης, να εμπίπτουν στην αυτόνομη έννοια της «ποινικής» παράβασης. Το να αφήνεται στα Κράτη η ευχέρεια να εξαιρούν τις εν λόγω παραβάσεις θα μπορούσε να επιφέρει αποτελέσματα ασυμβίβαστα προς το αντικείμενο και τον σκοπό της Σύμβασης (βλέπε Öztürk κατά Γερμανίας, § 49).

265. Το σημείο αφετηρίας της εξέτασης της δυνατότητας εφαρμογής του ποινικού σκέλους του άρθρου 6 της Σύμβασης βασίζεται σε κριτήρια που

διατυπώθηκαν στην απόφαση *Engel και λοιποί* (*Engel και λοιποί κατά Ολλανδίας*, §§ 82-83): (1) χαρακτηρισμός στο εθνικό δίκαιο, (2) φύση της παράβασης, (3) σοβαρότητα της ποινής που μπορεί να επιβληθεί στον ενδιαφερόμενο.

266. Το πρώτο κριτήριο έχει σχετική βαρύτητα και χρησιμεύει μόνο ως σημείο αφετηρίας. Εκείνο που είναι αποφασιστικής σημασίας είναι αν το εθνικό δίκαιο κατατάσσει μία παράβαση μεταξύ των ποινικών παραβάσεων. Ελλείψει τέτοιας κατηγοριοποίησης, το Δικαστήριο θα κοιτάξει πίσω από την εθνική κατηγοριοποίηση εξετάζοντας την ουσιαστική αλήθεια της εν λόγω διαδικασίας.

267. Κατά την εξέταση του δεύτερου κριτηρίου, το οποίο θεωρείται πιο σημαντικό (*Jussila κατά Φινλανδίας* [GC], § 38), οι ακόλουθοι παράγοντες μπορούν να λαμβάνονται υπόψη:

- αν ο επίμαχος νομικός κανόνας απευθύνεται αποκλειστικά σε μία συγκεκριμένη ομάδα ή επιβάλλεται σε όλους από τη φύση του (*Bendenoun κατά Γαλλίας*, § 47),

- αν ο επίμαχος νομικός κανόνας έχει κατασταλτικό ή αποτρεπτικό σκοπό (*ό.α.*, *Öztürk κατά Γερμανίας*, § 53)

- αν η διαδικασία κινείται από δημόσια αρχή δυνάμει νόμιμων εκτελεστικών εξουσιών (*Benham κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [GC], § 56,

- αν η επιβολή ποινής εξαρτάται από τη διαπίστωση της ενοχής (*ό.α.*),

- πώς ταξινομούνται παρόμοιες διαδικασίες σε άλλα Κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης (*Öztürk κατά Γερμανίας*, § 53),

268. Το τρίτο κριτήριο καθορίζεται με γνώμονα τη μέγιστη δυνατή ποινή που προβλέπει ο εφαρμοστέος νόμος (*Campbell και Fell κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, § 72, *Demicoli κατά Μάλτας*, § 34).

269. Το δεύτερο και τρίτο κριτήριο τα οποία διατυπώθηκαν στην απόφαση *Engel και λοιποί κατά Ολλανδίας* είναι εναλλακτικά και όχι αναγκαία σωρευτικά: προκειμένου να κριθεί εφαρμοστέο το άρθρο 6, αρκεί η επίμαχη παράβαση να θεωρείται, από τη φύση της, «ποινική» από την άποψη της Σύμβασης ή η παράβαση να υποβάλλει το άτομο σε κύρωση η οποία, από τη φύση της και τον βαθμό σοβαρότητάς της, εμπίπτει εν γένει στο «ποινικό» πεδίο (*Lutz κατά Γερμανίας*, § 55, *Öztürk κατά Γερμανίας*, § 54). Το γεγονός ότι ένα

αδίκημα δεν τιμωρείται με ποινή φυλάκισης δεν είναι καθοριστικό αφ'εαυτού, διότι η σχετική έλλειψη σοβαρότητας της επαπειλούμενης ποινής δεν μπορεί να αφαιρέσει από ένα αδίκημα τον εγγενή ποινικό χαρακτήρα του (ό.α., Nicoleta Gheorghe κατά Ρουμανίας, § 26).

Μία σωρευτική προσέγγιση μπορεί εν τούτοις να υιοθετηθεί όταν μία ξεχωριστή ανάλυση εκάστου κριτηρίου δεν επιτρέπει τη συναγωγή σαφούς συμπεράσματος ως προς την ύπαρξη μίας κατηγορίας ποινικής φύσεως (Bendenoun κατά Γαλλίας, § 47).

270. Χρησιμοποιώντας τις εκφράσεις «κατηγορία ποινικής φύσεως» και «κατηγορούμενος για παράβαση», οι τρεις παράγραφοι του άρθρου 6 αναφέρονται σε όμοιες καταστάσεις. Κατά συνέπεια, το κριτήριο περί δυνατότητας εφαρμογής του άρθρου 6 υπό το ποινικό σκέλος του είναι το ίδιο και για τις τρεις παραγράφους. Για παράδειγμα, προκειμένου να αξιολογηθεί μία αιτίαση ελκόμενη από το άρθρο 6 § 2 και γεννηθείσα μέσα στο πλαίσιο στο πλαίσιο μιας δικαστικής διαδικασίας, πρέπει πριν από όλα να καθοριστεί κατά πόσον η επίδικη διαδικασία αναφερόταν στο βάσιμο μιας «κατηγορίας ποινικής φύσεως», με την έννοια της νομολογίας του Δικαστηρίου (Allen κατά Ηνωμένου Βασιλείου [GC], § 95).

β) Εφαρμογή των γενικών αρχών

(i) Πειθαρχικές διαδικασίες

271. Οι παραβάσεις στρατιωτικής πειθαρχίας, οι οποίες συνεπάγονται την τοποθέτηση σε πειθαρχική μονάδα για περίοδο ορισμένων μηνών, εμπίπτουν στο ποινικό σκέλος του άρθρου 6 της Σύμβασης (Engel και λοιποί κατά Ολλανδίας, § 85). Αντιθέτως, οι περιπτώσεις δεκαήμερης κράτησης κρίθηκαν υπερβολικά σύντομης διάρκειας για να εμπίπτουν στο πεδίο του «ποινικού δικαίου» (Engel και λοιποί κατά Ολλανδίας, § 85).

272. Σε ό,τι αφορά τις διαδικασίες επί υποθέσεων επαγγελματικής πειθαρχίας, το Δικαστήριο συχνά έχει κρίνει ανώφελο να αποφανθεί επί της εφαρμογής του άρθρου 6 κατά το ποινικό σκέλος, έχοντας συμπεράνει ότι η διαδικασία εμπίπτει στο αστικό σκέλος (Albert et Le Compte κατά Βελγίου, § 30, Harabin κατά Σλοβακίας, § 124). Ωστόσο, αναφορικά με πειθαρχική διαδικασία

η οποία οδήγησε στην αυτεπάγγελτη συνταξιοδότηση δημοσίου υπαλλήλου, το Δικαστήριο δεν αναγνώρισε τον «ποινικό» χαρακτήρα αυτής υπό την έννοια του άρθρου 6, στο μέτρο που οι αρχές μπόρεσαν να διατηρήσουν την απόφασή τους σε ένα καθαρά διοικητικό πεδίο (Moulet κατά Γαλλίας (dec.)). Απέκλεισε επίσης από το ποινικό σκέλος του άρθρου 6 διαφορά αναφερόμενη στην απομάκρυνση από τον στρατό ενός στρατιωτικού για απείθεια (Sukiit κατά Τουρκίας (dec.)), πειθαρχική διαδικασία σε βάρος ερευνήτριας της αστυνομίας, η οποία οδήγησε στην απόλυσή της (Nikolova και Vandona κατά Βουλγαρίας, § 59) και πειθαρχική διαδικασία για επαγγελματικό παράπτωμα σε βάρος ενός δικαστή του ανωτάτου δικαστηρίου, η οποία επέσυρε την απαλλαγή από τα καθήκοντά του (Oleksandr Volkov κατά Ουκρανίας, §§ 92-95).

273. Λαμβάνοντας «δεόντως υπόψη» το σωφρονιστικό πλαίσιο και το ειδικό πειθαρχικό καθεστώς εντός των φυλακών, το άρθρο 6 μπορεί να εφαρμόζεται επί παραβάσεων της σωφρονιστικής πειθαρχίας, λόγω της φύσης των κατηγοριών καθώς και της φύσης και της σοβαρότητας των ποινών (η κατηγορία περί απειλής θανάτου κατά επιμελητή επιτήρησης και η κατηγορία επίθεσης κατά αστυνομικού οι οποίες οδήγησαν σε σαράντα επιπλέον ημέρες κράτησης και σε επτά ημέρες κράτησης, αντίστοιχα, στην υπόθεση Ezeh και Connors κατά Ηνωμένου Βασιλείου [GC], § 82, βλέπε *a contrario* Štitić κατά Κροατίας).

Εν τούτοις, οι σωφρονιστικές διαφορές αυτές καθαυτές δεν εμπίπτουν στο ποινικό σκέλος του άρθρου 6 (Boulois κατά Λουξεμβούργου [GC], § 85). Έτσι, για παράδειγμα, η τοποθέτηση ενός κρατουμένου σε μονάδα υψηλής παρακολούθησης δεν αφορά το βάσιμο μίας κατηγορίας ποινικής φύσεως. Η πρόσβαση σε δικαστήριο προκειμένου να προσβληθεί ένα τέτοιο μέτρο και οι περιορισμοί που ενδέχεται να το συνοδεύουν πρέπει να αναλύονται υπό το αστικό σκέλος του άρθρου 6 § 1 (Enea κατά Ιταλίας [GC], § 98).

274. Τα μέτρα που έχουν διαταχθεί από δικαστήριο δυνάμει κανόνων οι οποίοι επιβάλλουν κυρώσεις για ανάρμοστη συμπεριφορά ενώπιον δικαστηρίου (προσβολή δικαστηρίου) θεωρούνται ως μη εμπίπτοντα στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6 διότι εξομοιώνονται με την άσκηση πειθαρχικών εξουσιών (Ravnsborg κατά Σουηδίας, § 34, Putz κατά Αυστρίας, §§ 33-37). Εν τούτοις, η φύση της παράβασης και η σοβαρότητα της ποινής μπορούν να καταστήσουν το

άρθρο 6 εφαρμοστέο επί καταδίκης για προσβολή δικαστηρίου η οποία κατά το εθνικό δίκαιο κατατάσσεται μεταξύ των ποινικών καταδικών (Κυπριανού κατά Κύπρου [GC], §§ 61-64, σχετικά με μία ποινή κάθειρξης πέντε ημερών) ή μεταξύ των διοικητικών παραβάσεων (Zaicevs κατά Λετονίας, §§ 31-36, σχετικά με μία διοικητική κράτηση τριών ημερών).

275. Σε ό,τι αφορά μία παραβίαση του απορρήτου της ανάκρισης, θα πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ, αφενός, των ατόμων τα οποία, κατεξοχήν, δεσμεύονται από το απόρρητο της ανάκρισης, όπως οι δικαστές, οι δικηγόροι και τα άτομα που σχετίζονται στενά με τη λειτουργία των δικαστηρίων και, αφετέρου, των διαδίκων οι οποίοι δεν υπάγονται στο πειθαρχικό πεδίο του δικαστικού συστήματος (Weber κατά Ελβετίας, §§ 33 και 34).

276. Σε ό,τι αφορά την προσβολή του Κοινοβουλίου, το Δικαστήριο εφαρμόζει μία διάκριση μεταξύ, αφενός, των εξουσιών ενός νομοθετικού σώματος να ρυθμίζει τις δικές του διαδικασίες αναφορικά με την προσβολή των προνομίων ως προς τα Μέλη του και, αφετέρου, μίας εκτεταμένης αρμοδιότητας επιβολής κυρώσεων σε τρίτους για πράξεις διαπραχθείσες αλλού. Οι πρώτες μπορούν να θεωρηθούν ως εξουσίες από τη φύση τους πειθαρχικές, ενώ το Δικαστήριο θεωρεί τις δεύτερες ως ποινικές εξουσίες, λαμβανομένης υπόψη της γενικής εφαρμογής και της σοβαρότητας της ενδεχόμενης ποινής που θα μπορούσε να επιβληθεί (φυλάκιση διάρκειας έως 60 ημερών καθώς και πρόστιμο στην υπόθεση Demicoli κατά Μάλτας, § 32).

(ii) Διοικητικές, φορολογικές, τελωνειακές και σχετικές με το δίκαιο του ανταγωνισμού διαδικασίες

277. Οι ακόλουθες διοικητικές παραβάσεις δύνανται να εμπίπτουν στο ποινικό σκέλος του άρθρου 6:

- παραβάσεις οδικής κυκλοφορίας οι οποίες τιμωρούνται με πρόστιμα, περιορισμούς σχετικούς με την άδεια οδήγησης, όπως η αφαίρεση πόντων ή μία αναστολή ή ακύρωση της άδειας οδήγησης (Lutz κατά Γερμανίας, § 182, Schmautzer κατά Αυστρίας, Malige κατά Γαλλίας),

- παταίσματα που προκαλούν ενόχληση ή διατάραξη της ειρήνης (Lauko κατά Σλοβακίας, Nicoleta Gheorghe κατά Ρουμανίας §§25-26),

- παράβαση της νομοθεσίας περί κοινωνικής ασφάλισης (μη δήλωση εργασίας, παρά το μικρό ποσό του επιβληθέντος προστίμου, Hüseyin Turan κατά Τουρκίας, §§ 18-21),

- διοικητική παράβαση συνιστάμενη στην προώθηση και τη διανομή εντύπων που προτρέπουν στο εθνοτικό μίσος, τιμωρούμενη με διοικητική επίπληξη και κατάσχεση του εν λόγω δημοσιεύματος (Balsytė-Lideikienė κατά Λιθουανίας, § 61)

278. Το άρθρο 6 κρίθηκε ότι έχει εφαρμογή επί διαδικασιών σχετικών με προσαυξήσεις φόρου, στη βάση των ακόλουθων στοιχείων: (1) ο νόμος που όριζε τις ποινές εφαρμοζόταν επί όλων των πολιτών με την ιδιότητα των φορολογουμένων, (2) σκοπός της προσαύξεσης δεν ήταν να επιφέρει μία χρηματική επανόρθωση της προκληθείσας ζημίας αλλά, ουσιαστικά, κύρωση προκειμένου να μην επαναληφθεί η παράβαση, (3) επιβλήθηκε δυνάμει ενός γενικού κανόνα ο σκοπός του οποίου είναι αποτρεπτικός και κατασταλτικός συγχρόνως, (4) η προσαύξεση είχε ευρεία έκταση (Bendenoun κατά Γαλλίας).

Η ποινική φύση της παράβασης μπορεί να αρκεί για την εφαρμογή του άρθρου 6, παρά το ευτελές ποσό της προσαύξεσης φόρου (δέκα τοις εκατό της καταλογισθείσας φορολογικής οφειλής στην υπόθεση Jussila κατά Φινλανδίας [GC], § 38). Οι προσαυξήσεις φόρων που εφαρμόζονται σε μία περιορισμένη ομάδα ατόμων που ασκούν ειδική οικονομική δραστηριότητα μπορούν επίσης να χαρακτηρισθούν ως «ποινικές» με την αυτόνομη έννοια του άρθρου 6 § 1, στο βαθμό που στοχεύουν να προσαρμόσουν σε ειδικές συνθήκες την γενική υποχρέωση της πληρωμής φόρων και άλλων εισφορών οφειλομένων λόγω οικονομικών δραστηριοτήτων (Steininger κατά Αυστρίας, §§ 33-38).

279. Εν τούτοις, το άρθρο 6 δεν εφαρμόζεται ούτε στις διαδικασίες που αφορούν «αμιγώς» έναν καταλογισμό φόρου ούτε στις διαδικασίες που σχετίζονται με τόκους υπερημερίας, στο μέτρο που σκοπός αυτών είναι ουσιαστικά η επανόρθωση της υλικής ζημίας που υπέστησαν οι φορολογικές αρχές, παρά η αποτροπή της επανάληψης της παράβασης (Mieg de Boofzheim κατά Γαλλίας (dec.)).

280. Το άρθρο 6, υπό το ποινικό σκέλος του, κρίθηκε εφαρμοστέο επί του τελωνειακού δικαίου (Salabiaku κατά Γαλλίας), σε πρόστιμα που είχε επιβάλλει δικαστήριο αρμόδιο επί υποθέσεων προϋπολογισμού και οικονομικών

(*Guisset κατά Γαλλίας*, § 59) και σε ορισμένες διοικητικές αρχές που έχουν αρμοδιότητες στους τομείς του οικονομικού, χρηματοοικονομικού και δικαίου του ανταγωνισμού (*Lilly France S.A. κατά Γαλλίας* (dec.), *Dubus S.A. κατά Γαλλίας*, §§ 35-38, και *A. Menarini Diagnostics S.r.l. κατά Ιταλίας*, §§ 38-44).

(iii) Πολιτικά ζητήματα

281. Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το άρθρο 6 κατά το ποινικό σκέλος του δεν είχε εφαρμογή σε διαδικασίες σχετιζόμενες με εκλογικές κυρώσεις (*Pierre-Bloch κατά Γαλλίας*, §§ 53-60), με τη διάλυση πολιτικών κομμάτων (*Refah Partisi (Κόμμα της Ευημερίας) και λοιποί κατά Τουρκίας* (dec.)), σε κοινοβουλευτικές εξεταστικές επιτροπές (*Montera κατά Ιταλίας* (dec.)) και σε διαδικασίες μομφής κατά του Προέδρου μιας χώρας για βαρεία παραβίαση του Συντάγματος (*Paksas κατά Λιθουανίας* [GC], §§ 66-67).

282. Σε ό,τι αφορά τις διαδικασίες κάθαρσης, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι αυτές οι διαδικασίες θα μπορούσαν να εμπίπτουν στο πεδίο του άρθρου 6 κατά το ποινικό σκέλος του, εφόσον υπερέχουν τα στοιχεία υπέρ του ποινικού χαρακτήρα (φύση της παράβασης – αναληθής δήλωση κάθαρσης – και φύση και βαρύτητα της ποινής – απαγόρευση της άσκησης ορισμένων επαγγελματιών επί μία μακρά περίοδο, βλ. *Matyjek κατά Πολωνίας* (dec.), a contrario, *Sidabras και Džiautas κατά Λιθουανίας* (dec.)).

(iv) Απέλαση και έκδοση

283. Οι διαδικασίες απέλασης αλλοδαπών δεν εμπίπτουν στο ποινικό σκέλος του άρθρου 6, παρά το γεγονός ότι αυτές μπορούν να κινηθούν μέσα στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών (*Μααουία κατά Γαλλίας* [GC], § 39). Η ίδια απόλυτη προσέγγιση εφαρμόζεται επί διαδικασιών έκδοσης (*Peñafiel Salgado κατά Ισπανίας* (dec.)) ή επί διαδικασιών σχετικών με το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης (*Monedero Angora κατά Ισπανίας* (dec.)).

284. Αντιθέτως, ωστόσο, η αντικατάσταση μίας ποινής φυλάκισης με απέλαση και απαγόρευση εισόδου στη χώρα για μία περίοδο δέκα ετών, μπορεί να αντιμετωπίζεται ως μία ποινή επί της ίδιας βάσης με εκείνη που είχε επιβληθεί κατά την αρχική καταδίκη (*Gurguchiani κατά Ισπανίας*, §§ 40 και 47-48).

(v) Διαφορετικά στάδια των ποινικών διαδικασιών, συναφείς διαδικασίες και μεταγενέστερα ένδικα μέσα

285. Τα μέτρα που υιοθετούνται για την αποτροπή ταραχών και εγκληματικών πράξεων δεν καλύπτονται από τις εγγυήσεις του άρθρου 6 (ειδική παρακολούθηση από την αστυνομία, Raimondo κατά Ιταλίας, § 43, ή προειδοποίηση που δόθηκε από την αστυνομία σε έναν ανήλικο ο οποίος διέπραξε ασελγείς πράξεις σε βάρος κοριτσιών του σχολείου του, R. κατά Ηνωμένου Βασιλείου (dec.)).

286. Κατ'αρχήν, το άρθρο 6 § 1 δεν έχει εφαρμογή υπό το ποινικό σκέλος του σε διαδικασίες αιτήσεως παροχής δικαστικής αρωγής (Gutfreund κατά Γαλλίας, §§ 36-37).

287. Όσον αφορά το προγενέστερο της δίκης στάδιο (έρευνα, ανάκριση), το Δικαστήριο κρίνει τις ποινικές διαδικασίες ως σύνολο. Κατά συνέπεια, ορισμένες από τις απαιτούμενες από το άρθρο 6 προϋποθέσεις, όπως η λογική προθεσμία και το δικαίωμα της υπεράσπισης, μπορούν να είναι ομοίως συναφείς σε αυτό το στάδιο της διαδικασίας, στο μέτρο που ο δίκαιος χαρακτήρας της δίκης ενδέχεται να θιγεί σοβαρά από μία αρχική μη εκπλήρωση των εν λόγω απαιτούμενων προϋποθέσεων (Imbrioscia κατά Ελβετίας, § 36). Για παράδειγμα, το άρθρο 6 § 1 επιβάλλει, κατά κανόνα, να επιτρέπεται η πρόσβαση του δικηγόρου ήδη από την πρώτη ανάκριση ενός υπόπτου από την αστυνομία, εκτός αν αποδεικνύεται, υπό το φως των ιδιαιτέρων συνθηκών της υπόθεσης, ότι υφίστανται επιτακτικοί λόγοι περιορισμού του δικαιώματος αυτού (Salduz κατά Τουρκίας, § 55, βλέπε επίσης Dayanan κατά Τουρκίας, §§ 31-32).

288. Αν ο ανακριτής δεν κληθεί να αποφανθεί επί του βασίμου μίας «κατηγορίας ποινικής φύσεως», οι πράξεις που εκτελεί επηρεάζουν άμεσα τη διεξαγωγή και το δίκαιο χαρακτήρα της μετέπειτα διαδικασίας, συμπεριλαμβανομένης της δίκης αυτής καθαυτής. Ως εκ τούτου, το άρθρο 6 § 1 μπορεί να κριθεί εφαρμοστέο επί της διαδικασίας της ανάκρισης την οποία διεξάγει ένας ανακριτής, ακόμη κι αν ενδέχεται να μην εφαρμόζονται ορισμένες από τις προβλεπόμενες στο άρθρο 6 § 1 δικονομικές εγγυήσεις (Vera Fernández-Huidobro κατά Ισπανίας, §§ 108-114, σε ό,τι αφορά την εφαρμογή της απαίτησης της αμεροληψίας σε έναν ανακριτή δικαστή).

289. Το άρθρο 6 § 1 εφαρμόζεται επί ολόκληρης της διαδικασίας κρίσης επί του βασίμου πάσης «κατηγορίας ποινικής φύσεως», συμπεριλαμβανομένου του σταδίου καθορισμού της ποινής (για παράδειγμα, οι διαδικασίες κατάσχεσης οι οποίες επιτρέπουν στα εθνικά δικαστήρια να εκτιμήσουν το ποσό που θα πρέπει να καθορισθεί στη διαταγή κατάσχεσης, στην υπόθεση *Phillips κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, § 39). Το άρθρο 6 μπορεί ομοίως να εφαρμόζεται, υπό το ποινικό σκέλος του, επί μίας δίκης η οποία οδηγεί στην κατεδάφιση μίας οικίας ανεγερθείσας χωρίς άδεια, μέτρο το οποίο μπορεί να χαρακτηριστεί ως «ποινή» (*Hamer κατά Βελγίου*, § 60). Εν τούτοις, δεν έχει εφαρμογή επί μίας διαδικασίας με αντικείμενο τη συμμόρφωση μίας αρχικής καταδίκης προς το νέο ευνοϊκότερο ποινικό κώδικα (*Nourmagomedov κατά Ρωσίας*, § 50).

290. Οι διαδικασίες που αφορούν την εκτέλεση ποινών, όπως οι διαδικασίες αίτησης αμνηστίας (*Montcornet de Caumont κατά Γαλλίας* (dec.)), οι διαδικασίες απόλυσης υπό όρους (*Aldrian κατά Αυστρίας* (Com.dec.)), βλέπε επίσης *Macedo da Costa κατά Λουξεμβούργου* (dec.), οι διαδικασίες μεταφοράς οι οποίες καλύπτονται από τη Σύμβαση για τη μεταφορά καταδίκων (*Szabó κατά Σουηδίας* (dec.)), αλλά βλέπε, για μία αντίθετη διαπίστωση, *Buijen κατά Γερμανίας*, §§ 40-45, ενόψει των συγκεκριμένων περιστάσεων της υπόθεσης) ή οι διαδικασίες σχετικά με την κήρυξη εκτελεστότητας μίας διαταγής κατάσχεσης εκδοθείσας από αλλοδαπό δικαστήριο (*Saccoccia κατά Αυστρίας* (dec.)) δεν εμπίπτουν στο ποινικό πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6.

291. Κατ'αρχήν, μέτρα κατάσχεσης που θίγουν το δικαίωμα κυριότητας τρίτων, εν απουσία κινδύνου ποινικών διώξεων σε βάρος τους, δεν ισοδυναμούν με απόφαση επί του «βασίμου μίας κατηγορίας ποινικής φύσεως» (κατάσχεση αεροσκάφους στην υπόθεση *Air Canada κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, § 54, κατάσχεση χρυσών νομισμάτων στην υπόθεση *AGOSI κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, §§ 65-66). Τέτοια μέτρα εμπίπτουν αντιθέτως στο αστικό σκέλος του άρθρου 6 (*Silickienė κατά Λιθουανίας*, §§ 45-46).

292. Οι εγγυήσεις του άρθρου 6 εφαρμόζονται, κατ'αρχήν, στις αιτήσεις αναίρεσης (*Meftah και λοιποί κατά Γαλλίας* [GC], § 40) και στις συνταγματικές διαδικασίες (*Gast και Popp κατά Γερμανίας*, §§ 65-66, *Caldas Ramirez de Arrellano κατά Ισπανίας* (dec.)) όταν οι εν λόγω διαδικασίες αποτελούν μεταγενέστερο στάδιο της αντίστοιχης ποινικής διαδικασίας και τα

αποτελέσματα αυτών δύνανται να είναι αποφασιστικού χαρακτήρα για τους καταδικασθέντες.

293. Το άρθρο 6 δεν εφαρμόζεται επί διαδικασίας αποσκοπούσας στην επανάληψη της δίκης διότι το άτομο το οποίο, αφού η καταδίκη του έχει καταστεί τελεσίδικη, ζητεί την εν λόγω επανάληψη, δεν «κατηγορείται για παράβαση» υπό την έννοια του εν λόγω άρθρου (*Fischer κατά Αυστρίας* (dec.)). Μόνο οι νέες διαδικασίες, κατόπιν της έγκρισης επανάληψης της δίκης, μπορούν να θεωρηθούν ότι αφορούν την κρίση επί του βασίμου μίας ποινικής φύσεως κατηγορίας (*Löffler κατά Αυστρίας*, §§ 18-19). Ομοίως, το άρθρο 6 δεν έχει εφαρμογή επί αίτησης επανάληψης μίας ποινικής διαδικασίας κατόπιν διαπίστωσης παραβίασης από το Δικαστήριο (*Öcalan κατά Τουρκίας* (dec.)). Εν τούτοις, οι διαδικασίες αναθεώρησης οι οποίες επιφέρουν μία τροποποίηση της απόφασης που έχει εκδοθεί σε τελευταίο βαθμό, εμπίπτουν στο ποινικό σκέλος του άρθρου 6 (*Vanyan κατά Ρωσίας*, § 58).

294. Τέλος, το άρθρο 6 § 2 της Σύμβασης (τεκμήριο αθωότητας) μπορεί να εφαρμοστεί σε αγωγή που κατατέθηκε μετά την ολοκλήρωση μιας ποινικής διαδικασίας. Στις περιπτώσεις που υπήρξε ποινική κατηγορία και η ποινική διαδικασία ολοκληρώθηκε με απαλλαγή, το πρόσωπο το οποίο απετέλεσε το αντικείμενο αυτών των διώξεων θεωρείται ως αθώο στα μάτια του νόμου και η μεταχείρισή του πρέπει να είναι αυτή του αθώου. Στο μέτρο αυτό, συνεπώς, το τεκμήριο αθωότητας εξακολουθεί να υφίσταται και μετά το πέρας της ποινικής διαδικασίας, γεγονός που επιτρέπει να γίνεται σεβαστή η αθωότητα του ενδιαφερομένου σχετικά με οποιαδήποτε κατηγορία το βάσιμο της οποίας δεν αποδείχθηκε (*Allen κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [GC], § 103). Εν τούτοις, προκειμένου να καθοριστεί κατά πόσον το άρθρο 6 § 2 έχει εφαρμογή στην μεταγενέστερη διαδικασία, ο προσφεύγων οφείλει να αποδείξει τη σχέση μεταξύ της περατωθείσας ποινικής διαδικασίας και της επακόλουθης αγωγής (*ό.α.*, § 104). Τέτοια σχέση μπορεί να υφίσταται, για παράδειγμα, όταν η μεταγενέστερη αγωγή απαιτεί την εξέταση της έκβασης της ποινικής διαδικασίας και, ειδικότερα, όταν υποχρεώνει το αρμόδιο δικαστήριο να αναλύσει την ποινική απόφαση, να επιδοθεί σε μία μελέτη ή σε μία αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων της ποινικής δικογραφίας, να αξιολογήσει την συμμετοχή του προσφεύγοντος σε ένα γεγονός ή στο σύνολο των γεγονότων που οδήγησαν στη

σε βάρος του κατηγορία ή να διατυπώσει σχόλια επί των ενδείξεων οι οποίες εξακολουθούν να υποδεικνύουν την ενδεχόμενη ενοχή του ενδιαφερομένου (*ό.α.*). Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι το άρθρο 6 § 2 είχε εφαρμογή σε μία αγωγή αποζημίωσης για κακοδικία (*ό.α.*, §§ 106-108, βλέπε επίσης στην παράγραφο 98 της απόφασης αυτής άλλα παραδείγματα υποθέσεων στις οποίες το Δικαστήριο έκρινε επί της εφαρμογής του άρθρου 6 § 2).

γ) Σχέση με άλλα άρθρα της Σύμβασης ή των Πρωτόκολλων αυτής

295. Το εδάφιο γ) του άρθρου 5 § 1 επιτρέπει τη στέρηση της ελευθερίας η οποία έχει διαταχθεί μόνο στα πλαίσια μίας ποινικής διαδικασίας. Τούτο προκύπτει από τη διατύπωσή του, η οποία πρέπει να αναγιγνώσκεται σε συνδυασμό με, αφενός, το εδάφιο α) και, αφετέρου, την παράγραφο 3, με την οποία αποτελεί σύνολο (*Ciulla κατά Ιταλίας*, § 38). Κατά συνέπεια, η έννοια της «κατηγορίας ποινικής φύσεως» είναι ομοίως κρίσιμη για τη δυνατότητα εφαρμογής των εγγυήσεων του άρθρου 5 §§ 1 α) και γ) και 3 (βλέπε, για παράδειγμα, *Steel και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, § 49). Έπεται ότι οι διαδικασίες που σχετίζονται με την κράτηση, μόνο για έναν από τους λόγους των λοιπών εδαφίων του άρθρου 5 § 1, όπως η κράτηση φρενοβλαβούς (εδάφιο ε)), δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6 υπό το ποινικό σκέλος του (*Aerts κατά Βελγίου*, § 59).

296. Αν και υφίσταται ένας στενός δεσμός μεταξύ του άρθρου 5 § 4 και του άρθρου 6 § 1 στο πεδίο των ποινικών διαδικασιών, δεν πρέπει να λησμονούμε ότι τα δύο άρθρα επιδιώκουν διαφορετικούς σκοπούς και, ως εκ τούτου, το ποινικό σκέλος του άρθρου 6 δεν εφαρμόζεται επί διαδικασιών ελέγχου της νομιμότητας της κράτησης που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5 § 4, το οποίο αποτελεί *lex specialis* ως προς το άρθρο 6 (*Reinprecht κατά Αυστρίας*, §§ 36, 39, 48 και 55).

297. Η έννοια της «ποινής» δυνάμει του άρθρου 7 της Σύμβασης έχει ομοίως αυτόνομη σημασία (*Welch κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, § 27, *Del Rio Prada κατά Ισπανίας*, [GC], §§ 81-90). Το Δικαστήριο θεωρεί ότι το σημείο αφετηρίας οποιασδήποτε εκτίμησης περί ύπαρξης μίας «ποινής» συνίσταται στο να προσδιορισθεί αν το εν λόγω μέτρο διατάχθηκε κατόπιν μίας καταδίκης για

«ποινική παράβαση». Ως προς τούτο, πρέπει να υιοθετείται το τριπλό κριτήριο που καθιερώθηκε στην υπόθεση *Engel (Irwin Brown κατά Ηνωμένου Βασιλείου)* (dec.).

298. Τέλος, οι έννοιες της «ποινικής παράβασης» και της «ποινής» είναι επίσης κρίσιμες για τη δυνατότητα εφαρμογής των άρθρων 2 και 4 του Πρωτοκόλλου αριθ.7 (*Grecu κατά Ρουμανίας*, § 81, *Sergueï Zolotoukhine κατά Ρωσίας* [GC], §§ 52-57).

3. Οι έννοιες της «ιδιωτικής ζωής» και της «οικογενειακής ζωής»

Άρθρο 8 – Δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής

1. Παν πρόσωπον δικαιούται εις τον σεβασμόν της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του ...
2. Δεν επιτρέπεται να υπάρξη επέμβασις δημοσίας αρχής εν τη ασκήσει του δικαιώματος τούτου, εκτός εάν η επέμβασις αύτη προβλέπεται υπό του νόμου και αποτελεί μέτρο το οποίον, εις μίαν δημοκρατικήν κοινωνίαν, είναι αναγκαίον διά την εθνικήν ασφάλειαν, την δημοσίαν ασφάλειαν, την οικονομικήν ευημερίαν της χώρας, την προάσπισιν της τάξεως και την πρόληψιν ποινικών παραβάσεων, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων.

α) Το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 8

299. Παρόλο που το άρθρο 8 επιδιώκει να προστατεύσει τέσσερις τομείς της αυτονομίας του ατόμου – την ιδιωτική ζωή του, την οικογενειακή ζωή του, την κατοικία του και την αλληλογραφία του– οι τομείς αυτοί δεν αλληλοαποκλείονται και ένα μέτρο μπορεί να αποτελεί επέμβαση στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή συγχρόνως (*Mentes και λοιποί κατά Τουρκίας*, § 73, *Stjerna κατά Φινλανδίας*, § 37, *López Ostra κατά Ισπανίας*, § 51, *Burghartz κατά Ελβετίας*, § 24, *Ploski κατά Πολωνίας*, § 32).

β) Η σφαίρα της «ιδιωτικής ζωής»

300. Δεν υφίσταται εξαντλητικός ορισμός της έννοιας της ιδιωτικής ζωής (*Niemietz κατά Γερμανίας*, § 29), αλλά πρόκειται για μία ευρεία έννοια (*Peck κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, § 57, *Pretty κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, § 61), και οι

υποθέσεις που εμπίπτουν στην έννοια της ιδιωτικής ζωής μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ως εξής: i. υποθέσεις που αφορούν την σωματική, ηθική ή ψυχολογική ακεραιότητα ενός προσώπου, ii. υποθέσεις που αφορούν στην ιδιωτικότητα, και iii. υποθέσεις που αφορούν την ιδιότητα του προσώπου. Δίνονται παραδείγματα για κάθε κατηγορία:

(i) Σωματική, ηθική ή ψυχολογική ακεραιότητα

301. Στην έννοια αυτή δύναται να συμπεριλαμβάνονται τα ακόλουθα στοιχεία:

- η σωματική, ψυχολογική ή ηθική ακεραιότητα ενός προσώπου (X. και Y. κατά Ολλανδίας, § 22), συμπεριλαμβανομένης της ιατρικής θεραπείας και των ψυχιατρικών εξετάσεων (Glass κατά Ηνωμένου Βασιλείου, §§ 70 έως 72, X κατά Φινλανδίας, § 214, Y.F. κατά Τουρκίας, § 33, αναφορικά με γυναικολογική εξέταση δια της βίας, Matter κατά Σλοβακίας, § 64, Worwa κατά Πολωνίας, § 80) και αναγκαστική στείρωση (V.C. κατά Σλοβακίας, § 154), η οποία εξετάζεται και υπό το πρίσμα της οικογενειακής ζωής,

- η πνευματική υγεία (Bensaid κατά Ηνωμένου Βασιλείου, § 47),

- η μεταχείριση η οποία δεν φθάνει σε σοβαρότητα επαρκή ώστε να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 3 αλλά έχει επαρκώς επιζήμιες συνέπειες πάνω στην σωματική και ηθική ακεραιότητα (Costello-Roberts κατά Ηνωμένου Βασιλείου, § 36). Σε ό,τι αφορά τις συνθήκες κράτησης που δεν φθάνουν την απαιτούμενη από άρθρο 3 σοβαρότητα, βλέπε Raninen κατά Φινλανδίας, § 63, σε ό,τι αφορά την αδυναμία ενός κρατουμένου να βλέπει τηλεόραση κατά την διάρκεια της κράτησής του, γεγονός που μπορεί να έχει σχέση και με την ιδιωτική ζωή, βλέπε Laduna κατά Σλοβακίας, § 54,

- η σωματική ακεραιότητα εγκύων γυναικών, όσον αφορά την έκτρωση (Tysiac κατά Πολωνίας, §§ 107 και 110, A, B και C κατά Ιρλανδίας [GC], §§ 244-46, R.R. κατά Πολωνίας, § 181) και σε σχέση με τον τοκετό κατ'οίκον (Ternovszky κατά Ουγγαρίας, § 22), καθώς και η προεμφυτευτική διάγνωση όταν επιτρέπονται η ιατρική υποβοηθούμενη γονιμοποίηση και η διακοπή της κύησης για ιατρικούς λόγους (Costa και Pavan κατά Ιταλίας),

- η απαγόρευση της διακοπής της κύησης η οποία ζητείται για λόγους ιατρικούς και/ή ευημερίας, ακόμη και αν το άρθρο 8 δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως παρέχον ένα δικαίωμα στην έκτρωση (A., B. και C. κατά Ιρλανδίας [GC], §§

214 και 216), βλέπε επίσης P. και S. κατά Πολωνίας, §§ 96, 99 και 111-112, όπου οι ιατρικές αρχές δεν επέτρεψαν την έγκαιρη και ανεμπόδιστη πρόσβαση σε μία νόμιμη έκτρωση σε ανήλικη που ήταν έγκυος μετά από βιασμό και διέδωσαν πληροφορίες σχετικά με αυτήν),

- η σωματική και ψυχολογική ακεραιότητα θυμάτων οικιακής βίας (Hadjiwonά κατά Σλοβακίας, § 46),

- η σωματική ακεραιότητα ενός προσώπου που υπέστη επίθεση από αγέλη αδέσποτων σκύλων (Georgel και Georgeta Stoicescu κατά Ρουμανίας, § 62),

- η θετική υποχρέωση του Κράτους που απορρέει από το άρθρο 8 να προστατεύει την σωματική ακεραιότητα του ατόμου μπορεί να επεκταθεί σε ζητήματα σχετικά με την αποτελεσματικότητα μιας ποινικής έρευνας (C.A.S. και C.S. κατά Ρουμανίας, § 72),

- η σωματική ακεραιότητα ενός παιδιού που έπεσε θύμα βίας στο σχολείο μπορεί να εισέλθει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 8. Εν τούτοις, οι ισχυρισμοί για την άσκηση βίας πρέπει να είναι ακριβείς και λεπτομερείς σε ό,τι αφορά τον τόπο, την στιγμή και την φύση των καταγγελλομένων πράξεων (Durđević κατά Κροατίας, § 118),

- η γενετήσια ταυτότητα (B. κατά Γαλλίας, §§ 43 έως 63), συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος νομικής αναγνώρισης χειρουργηθέντων διαφυλικών ατόμων (Christine Goodwin κατά Ηνωμένου Βασιλείου [GC], § 77),

- ο γενετήσιος προσανατολισμός (Dudgeon κατά Ηνωμένου Βασιλείου, § 41),

- η γενετήσια ζωή (Dudgeon κατά Ηνωμένου Βασιλείου, § 41, Laskey, Jaggard και Brown κατά Ηνωμένου Βασιλείου, § 36, A.D.T. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, §§ 21-26, Mosley κατά Ηνωμένου Βασιλείου, § 71),

- το δικαίωμα στο σεβασμό της επιλογής κάποιου να γίνει γονέας ή όχι, με τη γενετική έννοια του όρου (Evans κατά Ηνωμένου Βασιλείου [GC], § 71), συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος να επιλέξει τις συνθήκες υπό τις οποίες θα γίνει γονέας (Ternovszky κατά Ουγγαρίας, § 22, σχετικά με την κατ'οίκον γέννα). Αντιθέτως, το Δικαστήριο έχει αφήσει ανοικτό το ερώτημα αν το δικαίωμα υιοθεσίας εμπίπτει ή όχι στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 8 μεμονωμένα, αναγνωρίζοντας ωστόσο ότι το δικαίωμα άγαμου να ζητήσει άδεια

υιοθεσίας σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία εμπίπτει «στο πεδίο εφαρμογής» του άρθρου 8 (*E.B. κατά Γαλλίας* [GC], §§ 46 και 49, βλ. επίσης, σχετικά με τη διαδικασία διασφάλισης πρόσβασης στην υιοθεσία, *Schwizgebel κατά Ελβετίας*, § 73). Η Σύμβαση δεν εγγυάται το δικαίωμα ενός ατόμου που έχει υιοθετήσει ένα παιδί να θέσει τέλος στην υιοθεσία (*Gojia κατά Ρουμανίας* (dec.)),

- οι επαγγελματικές ή εμπορικές δραστηριότητες (*Niemietz κατά Γερμανίας*, § 29, *Halford κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, § 44, και *Özpinar κατά Τουρκίας*, § 46, *Oleksandr Volkov κατά Ουκρανίας*, §§ 165-167, *Michaud κατά Γαλλίας*, § 91, καθώς και *Gillberg κατά Σουηδίας* [GC], § 74, όπου η Μείζων Σύνοψη έκρινε ότι η ποινική καταδίκη του προσφεύγοντος για παράβαση καθήκοντος διότι αγνόησε τις υποχρεώσεις της θέσης τους δεν ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 8),

- οι περιορισμοί στην πρόσβαση σε κάποιο επάγγελμα ή κάποια εργασία (*Sidabras και Džiautas κατά Λιθουανίας*, §§ 47-50, *Bigaeva κατά Ελλάδας*, §§ 22-25),

- ορισμένα δικαιώματα ατόμων με αναπηρίες: το άρθρο 8 κρίθηκε εφαρμοστέο επί της υποχρέωσης ενός ατόμου κηρυχθέντος ανίκανου να καταβάλει τον φόρο απαλλαγής από τη στρατιωτική θητεία (*Glor κατά Ελβετίας*, § 54), αλλά όχι επί του δικαιώματος ενός ατόμου με αναπηρία να έχει πρόσβαση στην παραλία και τη θάλασσα κατά τη διάρκεια των διακοπών του (*Botta κατά Ιταλίας*, § 35). Βλέπε επίσης *Zehnalová και Zehnal κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας* (dec.) σχετικά με την έλλειψη πρόσβασης για αναπήρους στα δημόσια κτήρια, ελλείπει επαρκούς απόδειξης σοβαρής βλάβης για την προσωπική ανάπτυξη ή την ικανότητα να έχει επαφές με άλλους, *Μότκα κατά Πολωνίας* (dec.), όπου το Δικαστήριο δεν απέκλεισε ότι η έλλειψη καταλλήλων εγκαταστάσεων θα μπορούσε να ενεργοποιήσει το άρθρο 8,

- ζητήματα που σχετίζονται με την ταφή μελών της οικογένειας, όπου το άρθρο 8 έχει επίσης εφαρμογή, μερικές φορές χωρίς διευκρίνιση από πλευράς του Δικαστηρίου κατά πόσον η παρέμβαση αφορά το δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής ή της οικογενειακής ζωής: υπερβολική καθυστέρηση από τις αρχές να επιστρέψουν το σώμα ενός παιδιού μετά από νεκροψία (*Pannullo και Forte κατά Γαλλίας*, § 36), άρνηση χορήγησης αδειάς μεταφοράς μιας τεφροδόχου που περιείχε τις στάχτες του συζύγου της προσφεύγουσας (*Ellī*

Poluhas Dödsbo κατά Σουηδίας, § 24), δικαίωμα μιας μητέρας να παρευρεθεί στην ταφή του παιδιού της που γεννήθηκε νεκρό, ενδεχομένως συνοδευόμενη από μία τελετή, και να ζητήσει να μεταφερθεί η σορός του παιδιού μέσα σε κατάλληλο αυτοκίνητο (Hadri-Vionnet κατά Σουηδίας, § 52) και απόφαση μη παράδοσης της σορού στην οικογένεια (Maskhadova και λοιποί κατά Ρωσίας, §§ 208-212, και Sabanchiyeva και λοιποί κατά Ρωσίας),

– η έλλειψη σαφούς νομικής διάταξης που ποινικοποιεί την κρυφή κινηματογράφηση γυμνού παιδιού, ενώ το Κράτος έχει την θετική υποχρέωση να εξασφαλίσει την ύπαρξη αποτελεσματικών ποινικών διατάξεων (Söderman κατά Σουηδίας [GC], § 117),

– η υποχρέωση της εξασφάλισης ότι οι προσφεύγοντες λαμβάνουν τις απαραίτητες πληροφορίες που τους επιτρέπουν να αξιολογήσουν τον κίνδυνο για την υγεία και την ζωή τους (Vilnes και λοιποί κατά Νορβηγίας).

(ii) Ιδιωτικότητα

302. Η έννοια αυτή περιλαμβάνει τα ακόλουθα στοιχεία:

– το δικαίωμα στην εικόνα και στην προστασία των φωτογραφιών ενός προσώπου (Von Hannover κατά Γερμανίας, §§ 50-53, Sciaccia κατά Ιταλίας, § 29, Reklos και Δαβουρλής κατά Ελλάδας, § 40, και Von Hannover κατά Γερμανίας (αρ. 2) [GC], §§ 95-99),

– τη φήμη του ατόμου (Chauny και λοιποί κατά Γαλλίας, § 70, Pfeifer κατά Αυστρίας, § 35, Petrina κατά Ρουμανίας, § 28, Polanco Torres και Movilla Polanco κατά Ισπανίας, § 40), και η τιμή του (A. κατά Νορβηγίας, § 64). Βλέπε Putistin κατά Ουκρανίας, όπου το Δικαστήριο έκρινε ότι η φήμη ενός θανόντος μέλους της οικογενείας του προσφεύγοντος μπορούσε, κάτω από ορισμένες συνθήκες, να έχει επιπτώσεις στην ιδιωτική ζωή και την και στην ταυτότητα του τελευταίου, υπό την προϋπόθεση ότι υπάρχει επαρκώς στενή σχέση μεταξύ του θιγομένου προσώπου και της γενικής φήμης της οικογενείας του. Αντιθέτως, δεν είναι δυνατόν να επικαλεστεί κανείς το άρθρο 8 για να παραπονεθεί για προσβολή της φήμης που προκύπτει κατά τρόπο προβλέψιμο από τις πράξεις της ιδίου του προσώπου (βλέπε, μεταξύ άλλων, Sidabras και Džiautas κατά Λιθουανίας, § 49, Mikolajoná κατά Σλοβακίας, § 57, και Gillberg κατά Σουηδίας [GC], § 67),

– την προστασία αρχείων ή δεδομένων προσωπικού ή δημοσίου χαρακτήρα (για παράδειγμα, πληροφορίες σχετικά με τις πολιτικές δραστηριότητες ενός προσώπου) που συγκεντρώνονται και φυλάσσονται από τις υπηρεσίες ασφαλείας ή άλλες υπηρεσίες του Κράτους (Rotaru κατά Ρουμανίας [GC], §§ 43-44, Amann κατά Ελβετίας [GC], §§ 65-67, και Leander κατά Σουηδίας, § 48), αναφορικά με τα προφίλ DNA, τα κυτταρικά δείγματα και τα δακτυλικά αποτυπώματα, βλέπε S. και Marper κατά Ηνωμένου Βασιλείου [GC], §§ 68-86, χωρίς τούτο να επεκταθεί υποχρεωτικά στο σημείο που να συμπεριλάβει την λήψη και την διατήρηση προφίλ DNA καταδικασθέντων εγκληματιών ενόψει της ενδεχόμενης χρήσης τους σε μία μελλοντική ποινική διαδικασία (Peruzzo και Martens κατά Γερμανίας (dec.), §§ 42 και 49), προκειμένου περί της καταχώρισης σε μία εθνική βάση δεδομένων καταγραφής των δραστών σεξουαλικών αδικημάτων, βλέπε Gardel κατά Γαλλίας, § 58, και για την έλλειψη εγγυήσεων κατά της λήψης, της διατήρησης και της διαγραφής δακτυλικών αποτυπωμάτων ατόμων υπόπτων για την διάπραξη ποινικών αδικημάτων, αλλά μη καταδικασθέντων, βλέπε M.K. κατά Γαλλίας, § 26 ;

– τις πληροφορίες σχετικά με την υγεία (για παράδειγμα σχετικά με την οροθετικότητα: Z κατά Φινλανδίας, § 71, C.C. κατά Ισπανίας, § 33, ή με την ικανότητα γονιμοποίησης: K.H. και λοιποί κατά Σλοβακίας, § 44), και οι πληροφορίες για τους κινδύνους για την υγεία (McGinley και Egan κατά Ηνωμένου Βασιλείου, § 97, Guerra και λοιποί κατά Ιταλίας, § 60),

– την παρακολούθηση των επικοινωνιών και των τηλεφωνικών συνδιαλέξεων (Halford κατά Ηνωμένου Βασιλείου, § 44, Weber και Saravia κατά Γερμανίας (dec.), §§ 76-79), αλλά όχι απαραίτητα την προσφυγή σε μυστικούς πράκτορες (Lüdi κατά Ελβετίας, § 40), τη διατήρηση πληροφοριών που ελήφθησαν από μυστική παρακολούθηση: παραβίαση (Association 21 December 1989 και λοιποί κατά Ρουμανίας, § 115),

– την παρακολούθηση βίντεο δημοσίων χώρων όπου τα οπτικά δεδομένα καταγράφηκαν, αποθηκεύθηκαν και διαδόθηκαν στο κοινό (Peck κατά Ηνωμένου Βασιλείου, §§ 57-63),

– την παρακολούθηση ενός ατόμου με GPS και την επεξεργασία και χρήση των δεδομένων που ελήφθησαν με τον τρόπο αυτό (Uzun κατά Γερμανίας, § 52),

– την παρακολούθηση βίντεο μιας υπαλλήλου από τον εργοδότη της (*Körke κατά Γερμανίας* (dec.), προκειμένου για μία ταμία σουπερμάρκετ ύποπτη για κλοπή),

– την καταχώριση σε έναν κατάλογο της αστυνομίας και την παρακολούθηση από αυτήν ενός προσώπου εξαιτίας της συμμετοχής του σε μία οργάνωση υπεράσπισης των δικαιωμάτων του ανθρώπου (*Shimovolos κατά Ρωσίας*, § 66).

(iii) Ταυτότητα και προσωπική αυτονομία

303. Η έννοια αυτή περιλαμβάνει τα ακόλουθα στοιχεία:

– το δικαίωμα στην προσωπική ανάπτυξη και στην προσωπική αυτονομία (*Pretty κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, §§ 61 και 67, αναφορικά με την επιλογή ενός προσώπου να αποφύγει ένα αναξιοπρεπές κατ'αυτήν και οδυνηρό τέλος της ζωής του), χωρίς πάντως τούτο να περιλαμβάνει κάθε δημόσια δραστηριότητα την οποία μπορεί κάποιος να επιθυμεί να ασκήσει από κοινού με άλλους (για παράδειγμα το κυνήγι αγρίων θηλαστικών με κυνηγόσκυλα στην υπόθεση *Friend και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (dec.), §§ 40-43). Ενώ το άρθρο 8 εξασφαλίζει στο άτομο μία σφαίρα μέσα στην οποία μπορεί να επιδιώξει ελεύθερα την ανάπτυξη και την ολοκλήρωση της προσωπικότητάς του (*Brüggenmann και Scheuten κατά Γερμανίας*, Com.dec.), δεν περιορίζεται σε μέτρα που επηρεάζουν τα πρόσωπα εντός της κατοικίας τους ή σε ιδιωτικούς χώρους. Υπάρχει μία ζώνη αλληλεπίδρασης μεταξύ του ατόμου και άλλων, η οποία, ακόμη και σε ένα δημόσιο πλαίσιο, μπορεί να σχετίζεται με την ιδιωτική ζωή (*P.G. και J.H. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, §§ 56-57),

– το δικαίωμα ενός ατόμου να αποφασίσει με ποιον τρόπο και σε ποιον χρόνο η ζωή του πρέπει να λάβει τέλος, υπό την προϋπόθεση ότι είναι σε θέση να διαμορφώσει ελεύθερα την βούλησή του ως προς τούτο και να ενεργήσει αναλόγως (*Haas κατά Ελβετίας*, § 51, και *Koch κατά Γερμανίας*, § 54, όπου το Δικαστήριο εκτίμησε ότι το άρθρο 8 μπορούσε να περιλάβει ένα δικαίωμα για δικαστικό έλεγχο ακόμη και σε υπόθεση όπου το εν λόγω ουσιαστικό δικαίωμα δεν είχε ακόμη θεσμοθετηθεί),

– η αιτίαση των προσφευγόντων σύμφωνα με την οποία η νομοθεσία περιόρισε την δυνατότητά τους να επιλέξουν, σε συνεννόηση με τους ιατρούς

τους, τις θεραπείες που θα μπορούσαν να ακολουθήσουν προκειμένου να προσπαθήσουν να παρατείνουν τον βίο τους (Hristozov και λοιποί κατά Βουλγαρίας, § 116),

– το δικαίωμα ενός ατόμου να λάβει πληροφορίες προκειμένου να ανακαλύψει την καταγωγή του και την ταυτότητα των γονέων του (Mikulic κατά Κροατίας, § 53, και Odièvre κατά Γαλλίας [GC], § 29). Σχετικά με την κατάσχεση των εγγράφων που είναι απαραίτητα για την απόδειξη της ταυτότητας, βλέπε Smirnova κατά Ρωσίας, §§ 95-97,

– η αδυναμία ενός παιδιού εγκαταλειφθέντος στη γέννηση να ζητήσει πρόσβαση είτε σε μη προσωποποιημένες πληροφορίες σχετικά με την καταγωγή του είτε στην αποκάλυψη της ταυτότητας της μητέρας του (Godelli κατά Ιταλίας, § 58),

– η οικογενειακή κατάσταση ενός προσώπου ως αναπόσπαστο τμήμα της προσωπικής και κοινωνικής ταυτότητάς του (Dadouch κατά Μάλτας, § 48),

– ο καθορισμός των νομικών διατάξεων που διέπουν τις σχέσεις ενός πατέρα με θεωρούμενο τέκνο του (σχετικά με μία διαδικασία αμφισβήτησης της πατρότητας, για παράδειγμα, βλέπε Rasmussen κατά Δανίας, § 33, Yildirim κατά Αυστρίας (dec.), Krušković κατά Κροατίας, § 20, και Ahrens κατά Γερμανίας, § 60),

– η εθνοτική ταυτότητα (S. et Marper κατά Ηνωμένου Βασιλείου [GC], § 66, και Ciubotaru κατά Μολδαβίας, § 53) και το δικαίωμα των μελών μιας εθνικής μειονότητας να διατηρήσουν την ταυτότητά τους και να διάγουν την ιδιωτική και την οικογενειακή ζωή τους σεβόμενα τις παραδόσεις τους (Charman κατά Ηνωμένου Βασιλείου [GC], § 73). Ειδικότερα, από ένα σημείο και πέρα, οποιοδήποτε αρνητικό στερεότυπο που αφορά μία ομάδα μπορεί να έχει επίπτωση πάνω στην αίσθηση της ταυτότητας της ομάδας αυτής καθώς και πάνω στα αισθήματα αυτοεκτίμησης και αυτοπεποίθησης των μελών της και, με την έννοια αυτή, μπορεί να θεωρηθεί ότι θίγει την προσωπική ζωή των μελών της ομάδας (Aksu κατά Τουρκίας [GC], §§ 58-61),

– οι πληροφορίες σχετικά με τις προσωπικές φιλοσοφικές και θρησκευτικές πεποιθήσεις (Folgerø και λοιποί κατά Νορβηγίας [GC], § 98),

– το δικαίωμα της σύναψης και διατήρησης σχέσεων με άλλους ανθρώπους και με τον εξωτερικό κόσμο (Niemietz κατά Γερμανίας, § 29),

– η σύλληψη και η σωματική έρευνα ενός προσώπου σε δημόσιο χώρο (*Gillan και Quinton κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, §§ 61-65),

– οι έρευνες και οι κατασχέσεις (*McLeod κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, § 36, *Funke κατά Γαλλίας*, § 48),

– οι κοινωνικοί δεσμοί μεταξύ των εγκατεστημένων μεταναστών και της κοινότητας στην οποία αυτοί ζουν, ανεξάρτητα από την ύπαρξη ή μη μιας «οικογενειακής ζωής» (*Üner κατά Ολλανδίας* [GC], § 59, και *A.A. και Ηνωμένου Βασιλείου*, § 49),

– απαγόρευση της εισόδου στην Ελβετία και της διέλευσης από την χώρα αυτή στον προσφεύγοντα εξαιτίας της συμπερίληψης του ονόματός του στον κατάλογο που ήταν συνημμένος στο Ομοσπονδιακό Διάταγμα για τους Ταλιμπάν (*Nada κατά Ελβετίας* [GC], §§ 163-166),

– η σοβαρή ρύπανση του περιβάλλοντος που μπορεί να θίξει την ευημερία των ατόμων και να τους στερήσει από την χρήση της κατοικίας τους, επηρεάζοντας έτσι αρνητικά την ιδιωτική και την οικογενειακή ζωή τους (*López Ostra κατά Ισπανίας*, § 51, και *Tătar κατά Ρουμανίας*, § 97), συμπεριλαμβανομένων των ενοχλητικών οσμών που εκπέμπονται από μία χωματερή τοποθετημένη κοντά σε μία φυλακή και που φθάνουν στο κελί ενός κρατουμένου, τον μοναδικό «χώρο ζωής» του επί χρόνια (*Brândușe κατά Ρουμανίας*, §§ 64-67), η παρατεταμένη παράλειψη των αρχών να μεριμνήσουν για την αποκομιδή, την επεξεργασία και την απόρριψη των απορριμμάτων (*Di Sarno και λοιποί κατά Ιταλίας*, § 112), η ηχορρύπανση (*Deés κατά Ουγγαρίας*, §§ 21-24, αναφορικά με τον θόρυβο που προκαλείται από την οδική κυκλοφορία, *Mileva και λοιποί κατά Βουλγαρίας*, § 97, αναφορικά με τις οχλήσεις που προκαλούνται από μία λέσχη πληροφορικής εγκατεστημένη σε ένα κτήριο κατοικιών),

– η αυθαίρετη άρνηση χορήγησης ιθαγένειας υπό ορισμένες συνθήκες, παρά το γεγονός ότι το δικαίωμα απόκτησης ιθαγένειας δεν προστατεύεται ως τέτοιο από την Σύμβαση (*Karashev κατά Φινλανδίας* (dec.)), και απουσία ρύθμισης του καθεστώτος των προσώπων που “σβήστηκαν” από το μητρώο μόνιμων κατοίκων μετά την ανεξαρτησία της Σλοβενίας (*Kuric και λοιποί κατά Σλοβενίας* [GC], § 339),

– το όνομα και το επώνυμο ενός ατόμου (*Mentzen κατά Λετονίας* (dec.), *Burghartz κατά Ελβετίας*, § 24, *Guillot κατά Γαλλίας*, §§ 21-22, *Güzel Erdagöz κατά Τουρκίας*, § 43, *Losonci Rose και Rose κατά Ελβετίας*, § 26, και *Garnaga κατά Ουκρανίας*, § 36).

γ) Η σφαίρα της «οικογενειακής ζωής»

304. Η έννοια της οικογενειακής ζωής έχει αυτόνομη σημασία (*Marckx κατά Βελγίου*, §§ 31 και 69). Συνεπώς, το ζήτημα της ύπαρξης ή μη «οικογενειακής ζωής» αποτελεί ουσιαστικά ένα πραγματικό ζήτημα το οποίο εξαρτάται από την αληθινή εν τοις πράγμασι ύπαρξη στενών προσωπικών δεσμών (*K. κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (Com.dec.)). Το Δικαστήριο θα εξετάζει ως εκ τούτου τους de facto οικογενειακούς δεσμούς, όπως η κοινή ζωή των προσφευγόντων, απουσία οποιασδήποτε νομικής αναγνώρισης της οικογενειακής ζωής (*Johnston και λοιποί κατά Ιρλανδίας*, § 56). Τα υπόλοιπα στοιχεία θα περιλαμβάνουν τη διάρκεια της σχέσης και, στην περίπτωση ζευγαριών, το αν απέδειξαν τη δέσμευση του ενός έναντι του άλλου αποκτώντας μαζί τέκνα (*X., Y. και Z. κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [GC], 36). Στην υπόθεση *Ahrens κατά Γερμανίας*, § 59, το Δικαστήριο δεν δέχθηκε de facto οικογενειακή ζωή την στιγμή που η σχέση μεταξύ της μητέρας και του προσφεύγοντος είχε λήξει ένα έτος περίπου πριν από την σύλληψη του τέκνου και οι σχέσεις τους ήταν στην συνέχεια μόνον σεξουαλικής φύσεως.

305. Και πάλι, αν και δεν υφίσταται εξαντλητικός ορισμός της σφαίρας της οικογενειακής ζωής, στη νομολογία του Δικαστηρίου αυτή περιλαμβάνει τα κάτωθι στοιχεία:

(i) Δικαίωμα του ατόμου να γίνει γονέας

306. Όπως και η έννοια της «ιδιωτικής ζωής», η έννοια της «οικογενειακής ζωής» ομοίως συμπεριλαμβάνει το δικαίωμα σεβασμού των αποφάσεων των ατόμων να γίνουν γενετικοί γονείς (*Dickson κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [GC], § 66). Ως εκ τούτου, το δικαίωμα ενός ζευγαριού να καταφύγει στην ιατρικά υποβοηθούμενη αναπαραγωγή εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 8, ως έκφραση της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής (*S. H. και λοιποί κατά Αυστρίας*, § 60). Εν τούτοις, οι διατάξεις του άρθρου 8 λαμβανόμενες

μεμονωμένα δεν εγγυώνται ούτε το δικαίωμα δημιουργίας οικογένειας ούτε το δικαίωμα υιοθεσίας (E.B. κατά Γαλλίας).

(ii) Αναφορικά με τα παιδιά

307. Η αμοιβαία απόλαυση της συντροφιάς του γονέα και του τέκνου συνιστά θεμελιώδες στοιχείο της «οικογενειακής ζωής» με την έννοια του άρθρου 8 της Σύμβασης (βλέπε, μεταξύ πολλών άλλων, Kutzner κατά Γερμανίας § 58, Monory κατά Ρουμανίας και Ουγγαρίας, § 70, και Zorica Jovanović κατά Σερβίας, § 68).

308. Σχετικά με το φυσικό δεσμό μεταξύ μητέρας και τέκνου, βλ. Marckx κατά Βελγίου, § 31, Kearns κατά Γαλλίας, § 72.

309. Ένα τέκνο προερχόμενο από μία ένωση γάμου εντάσσεται αυτοδίκαια στη σχέση αυτή. Συνεπώς, από τη στιγμή της γέννησής του και λόγω αυτής και μόνο, υφίσταται μεταξύ αυτού και των γονέων του ένας δεσμός ο οποίος ισοδυναμεί με «οικογενειακή ζωή», τον οποίο δεν μπορούν να διαρρήξουν μεταγενέστερα συμβάντα παρά μόνο υπό εξαιρετικές περιστάσεις (Ahmut κατά Ολλανδίας, § 60, Gül κατά Ελβετίας, § 32, Berrehab κατά Ολλανδίας, § 21, Hokkanen κατά Φινλανδίας, § 54).

310. Για ένα φυσικό πατέρα και το τέκνο του το οποίο γεννήθηκε εκτός γάμου, τα κρίσιμα στοιχεία μπορούν να περιλαμβάνουν τη συγκατοίκηση, τη φύση της σχέσης μεταξύ των γονέων και το ενδιαφέρον του για το τέκνο (Keegan κατά Ιρλανδίας, §§ 42 έως 45, M.B. κατά Ηνωμένου Βασιλείου (Com.dec.), Nylund κατά Φινλανδίας (dec.), Lebbink κατά Ολλανδίας, §§ 37 έως 40, και Shavdarov κατά Βουλγαρίας, § 40).

311. Η έννοια της «οικογενειακής ζωής» όπως την ορίζει το άρθρο 8 δεν περιορίζεται στις σχέσεις που στηρίζονται στον γάμο και μπορεί να περικλείει και άλλους «οικογενειακούς» δεσμούς όταν οι διάδικοι συζούν εκτός γάμου. Το Δικαστήριο έχει κρίνει επίσης ότι μία σχεδιαζόμενη οικογενειακή ζωή μπορεί, κατ'εξάιρεση, να υπαχθεί στο άρθρο 8, ιδιαίτερα όταν το γεγονός ότι η οικογενειακή ζωή δεν έχει εγκατασταθεί πλήρως δεν οφείλεται στον προσφεύγοντα (συγκρίνετε με την υπόθεση Rini και λοιποί κατά Ρουμανίας, §§ 143 και 146). Ειδικότερα, όταν οι περιστάσεις το δικαιολογούν, η «οικογενειακή ζωή» πρέπει να εκτείνεται στην δυνητική σχέση που μπορεί να αναπτυχθεί

μεταξύ ενός τέκνου γεννηθέντος εκτός γάμου και του βιολογικού πατέρα του. Οι σχετικοί παράγοντες που μπορούν να καθορίσουν την αληθή ύπαρξη στενών προσωπικών δεσμών εν τοις πράγμασι, στην περίπτωση αυτή, περιλαμβάνουν τη φύση της σχέσης μεταξύ των βιολογικών γονέων, καθώς και το ενδιαφέρον και τη δέσμευση που ενδεχομένως εκδηλώνονται από το βιολογικό πατέρα για το τέκνο πριν και μετά τη γέννηση (Nylund κατά Φινλανδίας (dec.), Nekvedavicjus κατά Γερμανίας (dec.), L. κατά Ολλανδίας, § 36, και Anayo κατά Γερμανίας, § 57).

312. Σε γενικές γραμμές, εν τούτοις, η συγκατοίκηση δεν αποτελεί προϋπόθεση *sine qua non* για μία οικογενειακή ζωή μεταξύ γονέων και τέκνων (Berrehab κατά Ολλανδίας, § 21).

313. Σχετικά με τα υιοθετημένα τέκνα και τους θετούς γονείς τους βλ. X. κατά Γαλλίας (Com.dec. της 5 Οκτωβρίου 1982, X. κατά Βελγίου και Ολλανδίας (com. dec.), Pini και λοιποί κατά Ρουμανίας, §§ 139-140 και 143-148. Μία νόμιμη και μη εικονική υιοθεσία μπορεί να συνιστά «οικογενειακή ζωή», ακόμη και εν απουσία συγκατοίκησης ή οποιουδήποτε πραγματικού δεσμού μεταξύ ενός υιοθετημένου τέκνου και των θετών γονέων (ό.α. §§ 143-148, Topčić-Rosenberg κατά Κροατίας, § 38).

314. Το Δικαστήριο μπορεί να αναγνωρίσει την ύπαρξη μίας *de facto* «οικογενειακής ζωής» μεταξύ μίας ανάδοχης οικογένειας και ενός παιδιού, λαμβανομένου υπόψη του χρόνου που έχουν ζήσει μαζί, της ποιότητας της σχέσης και του ρόλου που έχει αναλάβει ο ενήλικος έναντι του παιδιού (Moretti και Benedetti κατά Ιταλίας, §§ 48-52).

315. Η οικογενειακή ζωή δεν παύει όταν η επιμέλεια ενός παιδιού αφαιρείται από τους γονείς του (Johansen κατά Νορβηγίας, § 52) ή σε περίπτωση διαζυγίου των γονέων (Mustafa και Armagan Agin κατά Τουρκίας, § 19).

316. Σε περιπτώσεις μετανάστευσης, μεταξύ γονέων και ενήλικων τέκνων δε υφίσταται οικογενειακή ζωή, εκτός αν μπορούν να αποδείξουν πρόσθετα στοιχεία εξάρτησης, εκτός των συνήθων συναισθηματικών δεσμών (Kwakye-Nti και Dufie κατά Ολλανδίας (dec.) και Slivenko κατά Λετονίας [GC], § 97). Εν τούτοις, οι δεσμοί αυτοί μπορούν να ληφθούν υπόψη υπό το σκέλος της «ιδιωτικής ζωής» (ό.α.). Το Δικαστήριο έχει δεχθεί σε αρκετές υποθέσεις

που αφορούν νεαρούς ενήλικους οι οποίοι δεν είχαν ακόμα δημιουργήσει τη δική τους οικογένεια ότι οι δεσμοί τους με τους γονείς τους και τα άλλα μέλη της οικογένειάς τους συνιστούν ομοίως «οικογενειακή ζωή» (Maslon κατά Αυστρίας [GC], § 62).

317. Τα ζητήματα που σχετίζονται με την ανάκληση των γονικών δικαιωμάτων ή της υιοθεσίας σε περίπτωση παραβίασης του δικαιώματος στο τεκμήριο αθωότητας ενός γονέως ύποπτου για κακομεταχείριση υπάγονται στο άρθρο 8 (B.B. και F.B. κατά Γερμανίας, §§ 49-52, και Ageyevy κατά Ρωσίας).

318. Η γονική άδεια και τα γονικά επιδόματα εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 8 της Σύμβασης (Konstantin Markin κατά Ρωσίας [GC], § 130).

(iii) Αναφορικά με τα ζευγάρια

319. Η αναφερόμενη στο άρθρο 8 έννοια της «οικογένειας» δεν περιορίζεται μόνο σε σχέσεις βασισμένες στο γάμο, αλλά μπορεί να περιλαμβάνει και άλλους *de facto* «οικογενειακούς» δεσμούς, όταν οι διάδικοι συμβιώνουν εκτός γάμου (Johnston και λοιποί κατά Ιρλανδίας, § 56, και, πιο πρόσφατα, Van der Heijden κατά Ολλανδίας [GC], § 50, υπόθεση αναφερόμενη στην απόπειρα να εξαναγκαστεί η προσφεύγουσα να καταθέσει σε μία ποινική διαδικασία κατά του συντρόφου της, με τον οποίο συζούσε επί μακρόν).

320. Ακόμη και εν απουσία συμβίωσης μπορεί να υφίστανται επαρκείς δεσμοί συγκροτούντες μία οικογενειακή ζωή (Kroon και λοιποί κατά Ολλανδίας, § 30).

321. Οι γάμοι οι οποίοι δεν είναι σύμφωνοι προς το εθνικό δίκαιο δεν εμποδίζουν μία οικογενειακή ζωή (Abdulaziz, Cabales και Balketali κατά Ηνωμένου Βασιλείου, § 63). Ένα ζευγάρι το οποίο σύνηψε αμιγώς θρησκευτικό γάμο ο οποίος δεν αναγνωρίζεται από το εθνικό δίκαιο μπορεί να εμπίπτει στο πεδίο της «οικογενειακής ζωής» κατά την έννοια του άρθρου 8. Εν τούτοις, το άρθρο 8 δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως επιβάλλον στο Κράτος την υποχρέωση να αναγνωρίσει ένα θρησκευτικό γάμο, όσον αφορά για παράδειγμα κληρονομικά δικαιώματα και συντάξεις επιζώντων (Serife Yiğit κατά Τουρκίας [GC], §§ 97-98 και 102).

322. Ο αρραβώνας δε δημιουργεί αφ'εαυτού οικογενειακή ζωή (*Wakefield κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Com.dec.).

323. Ένα ζευγάρι ομοφυλοφίλων το οποίο διαβιεί σε σταθερή σχέση εμπίπτει στην έννοια της «οικογενειακής ζωής», κατά τον ίδιο τρόπο με τη σχέση μεταξύ ενός ζευγαριού αντίθετου φύλου (*Schalk και Kopf κατά Αυστρίας*, §§ 92-94, *P.B. και J.S. κατά Αυστρίας*, § 30 και *X και λοιποί κατά Αυστρίας* [GC], § 95). Επίσης, το Δικαστήριο έκρινε στην επί του παραδεκτού απόφασή του στην υπόθεση *Gas και Dubois κατά Γαλλίας*, ότι η σχέση μεταξύ δύο γυναικών οι οποίες συζούν, έχουν συνάψει σχέση συμβίωσης, με τέκνο που συνελήφθη από τη μία από αυτές με ιατρικώς υποβοηθούμενη γονιμοποίηση, αλλά ανατράφηκε και από τις δύο, συνιστούσε «οικογενειακή ζωή» με την έννοια του άρθρου 8 της Σύμβασης.

324. Ένα ζευγάρι του ίδιου φύλου το οποίο ζητεί να συνάψει ένα αναγνωρισμένο σύμφωνο συμβίωσης υπάγεται επίσης στον ορισμό της οικογενειακής ζωής (*Βαλλιανάτος και λοιποί κατά Ελλάδας* [GC], §§ 73-74).

iv) Αναφορικά με άλλες σχέσεις

325. Οικογενειακή ζωή μπορεί ομοίως να υφίσταται μεταξύ αδερφών (*Moustaquim κατά Βελγίου*, § 36, *Mustafa και Armagan Akin κατά Τουρκίας*, § 19) και μεταξύ θείων και ανιψιών (*Boyle κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, §§ 41 έως 47). Εν τούτοις, η παραδοσιακή προσέγγιση είναι ότι οι στενές σχέσεις εκτός της «οικογενειακής ζωής» εμπίπτουν σε γενικές γραμμές στη σφαίρα της «ιδιωτικής ζωής» (*Znamenskaia κατά Ρωσίας*, § 27 και οι παρατιθέμενες παραπομπές).

326. Σε ό,τι αφορά τις σχέσεις μεταξύ ενός παιδιού και των μελών της στενής οικογενείας του, όπως οι παππούδες και οι γιαγιάδες (που μπορούν να παίξουν έναν πολύ σημαντικό ρόλο στην οικογενειακή ζωή), βλέπε *Price κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Com.dec., και *Bronda κατά Ιταλίας*, § 51.

327. Είναι σημαντικό τμήμα του δικαιώματος του κρατούμενου στον σεβασμό της οικογενειακής ζωής να τον βοηθούν οι σωφρονιστικές αρχές ώστε να διατηρήσει επαφή με την στενή οικογένειά του (*Messina κατά Ιταλίας* (αρ. 2), § 61, και *Piechowicz κατά Πολωνίας*, § 212). Οι περιορισμοί στις επαφές με τους άλλους κρατούμενους και με τα μέλη της οικογενείας που προβλέπονται

από τον κανονισμό της φυλακής κρίθηκαν από το Δικαστήριο ως «παρέμβαση» στα δικαιώματα τα οποία προστατεύονται από το άρθρο 8 (Van der Ven κατά Ολλανδίας, § 69). Ο εγκλεισμός κρατουμένων σε ποινικές αποικίες κείμενες σε απόσταση χιλιάδων χιλιομέτρων από την κατοικία των κρατουμένων κρίθηκε ότι παραβιάζει το άρθρο 8 (Khodorkovskiy και Lebedev κατά Ρωσίας).

(v) Υλικά συμφέροντα

328. Η «οικογενειακή ζωή» δεν περιλαμβάνει μονάχα σχέσεις κοινωνικού, πνευματικού ή πολιτιστικού χαρακτήρα, αλλά και υλικά συμφέροντα, όπως καταδεικνύουν ιδίως οι υποχρεώσεις διατροφής και η θέση που κατέχει η νόμιμη μοίρα στην εσωτερική έννομη τάξη της πλειοψηφίας των συμβαλλομένων Κρατών. Το Δικαστήριο έχει ως εκ τούτου δεχθεί ότι τα κληρονομικά δικαιώματα μεταξύ τέκνων και γονέων, καθώς και μεταξύ εγγονιών και παππούδων, έχουν τόσο στενή σχέση με την οικογενειακή ζωή, ώστε να εμπίπτουν στο πεδίο του άρθρου 8 (Marckx κατά Βελγίου, § 52, Pla και Puncernau κατά Ανδόρας, § 26). Το άρθρο 8 δεν απαιτεί ωστόσο ότι ένα παιδί δικαιούται να αναγνωρισθεί, για κληρονομικούς λόγους, ως κληρονόμος ενός θανόντος (Haas κατά Ολλανδίας, § 43).

329. Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η χορήγηση οικογενειακού επιδόματος επιτρέπει στα Κράτη να «αποδεικνύουν το σεβασμό τους για την οικογενειακή ζωή» κατά την έννοια του άρθρου 8 της Σύμβασης. Το επίδομα εμπίπτει ως εκ τούτου στο πεδίο εφαρμογής αυτής της διάταξης (Fawsie κατά Ελλάδας, § 28).

330. Η έννοια της «οικογενειακής ζωής» δεν εφαρμόζεται επί αγωγής αποζημίωσης κατά τρίτου κατόπιν θανάτου της μνηστής του προσφεύγοντος (Hofmann κατά Γερμανίας (dec.)).

4. Οι έννοιες της «κατοικίας» και της «αλληλογραφίας»

Άρθρο 8 – Δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής

1. Παν πρόσωπον δικαιούται εις τον σεβασμόν (...) της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του.

2. Δεν επιτρέπεται να υπάρξει επέμβασις δημοσίας αρχής εν τη ασκήσει του δικαιώματος τούτου, εκτός εάν η επέμβασις αυτή προβλέπεται υπό του νόμου και αποτελεί μέτρον το οποίον, εις μίαν δημοκρατικήν κοινωνίαν, είναι αναγκαίον διά την εθνικήν ασφάλειαν, την δημοσίαν ασφάλειαν, την οικονομικήν ευημερίαν της χώρας, την προάσπισιν της τάξεως και την πρόληψιν ποινικών παραβάσεων, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων.

α) Το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 8

331. Αν και σκοπός του άρθρου 8 είναι η προστασία τεσσάρων τομέων της προσωπικής αυτονομίας – της ιδιωτικής ζωής, της οικογενειακής ζωής, της κατοικίας και της αλληλογραφίας – οι εν λόγω τομείς δεν αλληλοαποκλείονται και ένα μέτρο μπορεί να συνιστά συγχρόνως επέμβαση στο δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής και στο δικαίωμα σεβασμού της κατοικίας ή της αλληλογραφίας (*Mentes και λοιποί κατά Τουρκίας*, § 73, *Klass και λοιποί κατά Γερμανίας*, § 41, *López Ostra κατά Ισπανίας*, § 51, *Margareta και Roger Andersson κατά Σουηδίας*, § 72).

β) Η σημασία της έννοιας της «κατοικίας»

332. Η κατοικία αποτελεί μία αυτόνομη έννοια, ωστόσο η απάντηση στο ερώτημα αν μία συγκεκριμένη οικία αποτελεί «κατοικία» εμπίπτουσα στην προστασία του άρθρου 8 § 1 εξαρτάται από τις πραγματικές συνθήκες, ιδίως από την ύπαρξη επαρκών και συνεχών δεσμών με έναν καθορισμένο τόπο (*Prokopovitch κατά Ρωσίας*, § 36, *Gillow κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, § 46, *McKay-Korecka κατά Πολωνίας* (dec.)). Επιπλέον, η λέξη «home» στην αγγλική εκδοχή του άρθρου 8 είναι ένας όρος ο οποίος δεν επιδέχεται αυστηρής ερμηνείας, δεδομένου ότι η αντίστοιχη γαλλική λέξη «domicile» έχει μία ευρύτερη σημασία (*Niemietz κατά Γερμανίας*, § 30). Η έννοια αυτή:

- καλύπτει την οίκηση σε μία σπίτι ιδιοκτησίας άλλου εφόσον η εν λόγω οίκηση διαρκεί για μακρόχρονες περιόδους κάθε έτος (*Mentes και λοιποί κατά Τουρκίας*, § 73). Ένας προσφεύγων δεν απαιτείται να είναι ιδιοκτήτης της «κατοικίας» για τους σκοπούς του άρθρου 8,

- δεν περιορίζεται στην κατά νόμο κατοικία (*Buckley κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, § 54) και μπορεί να γίνει επίκλησή της από ένα πρόσωπο που

διαμένει σε ένα διαμέρισμα, το μισθωτήριο συμφωνητικό του οποίου είναι στο όνομα άλλου ενοίκου (*Prokopovitch κατά Ρωσίας*, § 36),

- μπορεί συνεπώς να εφαρμόζεται επί κατοικίας στο πλαίσιο κοινωνικών προγραμμάτων, στην οποία διέμενε ο προσφεύγων ως μισθωτής, ακόμη κι αν, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, το δικαίωμα οίκησης είχε παύσει (*McCann κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, § 46), ή στην χρήση ενός διαμερίσματος χωρίς τίτλο επί τριάντα-εννέα έτη (*Brežec κατά Κροατίας*),

- δεν περιορίζεται στις παραδοσιακές κατοικίες και συνεπώς περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τα καραβάνια και τις μη σταθερές οικίες (*Buckley κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, § 54, και *Chapman κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [GC], §§ 71-74, συμπεριλαμβανομένων και των θαλάμων και των μπάνγκαλου που είναι εγκατεστημένοι σε οικόπεδα ανεξάρτητα της νομιμότητας της κατάληψης αυτής βάσει του εθνικού δικαίου (*Winterstein και λοιποί κατά Γαλλίας*, § 141, και *Yordanova και λοιποί κατά Βουλγαρίας*, § 103),

- μπορεί ομοίως να εφαρμόζεται στις δευτερεύουσες ή εξοχικές κατοικίες (*Demades κατά Τουρκίας*, §§ 32-34),

- μπορεί να εφαρμόζεται στους επαγγελματικούς χώρους ελλείψει σαφούς διάκρισης μεταξύ του γραφείου και της ιδιωτικής οικίας ή μεταξύ των ιδιωτικών και επαγγελματικών δραστηριοτήτων (*Niemietz κατά Γερμανίας*, §§ 29-31),

- ομοίως εφαρμόζεται στην έδρα, στις θυγατρικές ή σε άλλους επαγγελματικούς χώρους μίας εταιρίας (*Société Colas Est και λοιποί κατά Γαλλίας*, § 41), και στα γραφεία μιας εταιρείας περιορισμένης ευθύνης η οποία ανήκει σε ιδιώτη ο οποίος και την διαχειρίζεται (*Buck κατά Γερμανίας*, § 32),

- δεν εφαρμόζεται επί της πρόθεσης ανέγερσης οικίας επί οικοπέδου, ούτε επί του γεγονότος ότι να έχει κάποιος τις ρίζες του σε μία συγκεκριμένη περιοχή (*Δοϊζίδου κατά Τουρκίας*, § 66),

- δεν εφαρμόζεται σε ένα πλυσταριό το οποίο ανήκει από κοινού στους συνιδιοκτήτες μίας πολυκατοικίας και το οποίο θεωρείται ότι χρησιμοποιείται περιστασιακά (*Chelu κατά Ρουμανίας*, § 45), σε ένα καμαρίνι (*Hartung κατά Γαλλίας* (dec.)), ή στα εδάφη όπου οι ιδιοκτήτες εξασκούν κάποιο άθλημα ή σε εκείνα των οποίων τη χρήση επιτρέπουν (για παράδειγμα, τη θήρα, *Friend και Countryside Alliance και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (dec.), § 45), ή σε

βιομηχανικά κτήρια και εγκαταστάσεις (για παράδειγμα, μύλος, αρτοποιείο ή αποθήκες χρησιμοποιούμενες για αμιγώς επαγγελματικούς σκοπούς: Khamidov κατά Ρωσίας, § 131).

333. Ωστόσο, όταν ένας προσφεύγων διεκδικεί ως «κατοικία» του ένα χώρο στον οποίο ουδέποτε ή σπανίως κατοίκησε ή στον οποίο δεν κατοικεί πλέον για μεγάλο χρονικό διάστημα, ενδέχεται οι δεσμοί που διατηρεί με τον εν λόγω χώρο να είναι τόσο ασθενείς που να παύουν να εγείρουν ζήτημα, ή τουλάχιστον χωριστό ζήτημα, υπό το πρίσμα του άρθρου 8 (βλέπε, για παράδειγμα, Andreou Papi κατά Τουρκίας, § 54). Η πιθανότητα να κληρονομήσει κανείς την κυριότητα τέτοιου αγαθού δεν αποτελεί επαρκή συγκεκριμένο δεσμό ώστε να θεωρηθεί ως «κατοικία» (Δημόπουλος και λοιποί κατά Τουρκίας [GC] (dec.), §§ 136-137).

334. Ενώ μπορεί να υφίσταται επικάλυψη μεταξύ της έννοιας της «κατοικίας» και εκείνης της «ιδιοκτησίας» σύμφωνα με το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αριθ. 1, η ύπαρξη μιας «κατοικίας» δεν υπόκειται στην ύπαρξη ενός δικαιώματος ή μεριδίου σε ακίνητο (Surugiu κατά Ρουμανίας, § 63). Ένας ιδιώτης μπορεί να διαθέτει ένα δικαίωμα ιδιοκτησίας σε ένα κτίσμα ή οικοπέδο για τους σκοπούς του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αριθ. 1, χωρίς όμως να διατηρεί επαρκείς δεσμούς με αυτό, ώστε να συνιστά την «κατοικία» του με την έννοια του άρθρου 8 (Khamidov κατά Ρωσίας, § 128).

γ) Καταστάσεις σχετιζόμενες με την έννοια της «κατοικίας»

335. Μεταξύ των πιθανών επεμβάσεων στο δικαίωμα σεβασμού της κατοικίας, μπορούμε να αναφέρουμε τις εξής:

- η εκούσια καταστροφή της κατοικίας (Selcuk και Asker κατά Τουρκίας, § 86),

- η άρνηση χορήγησης άδειας σε μετακινηθέντα άτομα να επιστρέψουν στην κατοικία τους (Κύπρος κατά Τουρκίας [GC], §§ 165-177),

- η έξωση από την κατοικία (Orlic κατά Κροατίας, § 56 και οι εκεί αναφερόμενες παραπομπές), συμπεριλαμβανομένης και της διαταγής έξωσης η οποία δεν έχει ακόμη εκτελεστεί στην πράξη (Gladysheva κατά Ρωσίας, § 97),

- η κατ'οίκον έρευνα (Murray κατά Ηνωμένου Βασιλείου, § 88, Chappell κατά Ηνωμένου Βασιλείου, §§ 50-51, Funke κατά Γαλλίας, § 48) και άλλες

κατ'οίκον επισκέψεις της αστυνομίας (Encen κατά Ολλανδίας, com.dec., Kanthak κατά Γερμανίας, Com.dec.), η συνεργασία με την αστυνομία δεν αποκλείει την «παρέμβαση» (Saint-Paul Luxembourg S.A. κατά Λουξεμβούργου, § 38). Το γεγονός ότι το αδίκημα που έδωσε αφορμή για την έρευνα διαπράχθηκε από τρίτο δεν ασκεί επιρροή (Buck κατά Γερμανίας),

- οι αποφάσεις επί ζητημάτων χωροταξικού σχεδιασμού (Buckley κατά Ηνωμένου Βασιλείου, § 60) και οι διαταγές απαλλοτρίωσης (Howard κατά Ηνωμένου Βασιλείου, Com.dec.),

- η υποχρέωση που επιβάλλεται στις εταιρείες να επιτρέπουν στους φορολογικούς ελεγκτές την πρόσβαση στους χώρους τους προκειμένου να αντιγράψουν τα στοιχεία που είναι αποθηκευμένα στους σέρβερ τους (Bernh Larsen Holding AS και λοιποί κατά Νορβηγίας, § 106).

336. Το άρθρο 8 μπορεί επίσης να έχει εφαρμογή σε σοβαρή ρύπανση του περιβάλλοντος που επηρεάζει άμεσα την κατοικία (López Ostra κατά Ισπανίας, § 51, Powell και Rayner κατά Ηνωμένου Βασιλείου, § 40, Fadeïeva κατά Ρωσίας, §§ 68-69, και Deés κατά Ουγγαρίας, §§ 21-24). Μπορεί να πρόκειται για θορύβους, οσμές ή άλλες μορφές ρύπανσης των οποίων οι ανεπιθύμητες επιπτώσεις που καθιστούν την απόλαυση της κατοικίας αδύνατη (για παραδείγματα, βλέπε Moreno Gómez κατά Ισπανίας, § 53, και Martínez Martínez και Pino Manzano κατά Ισπανίας, §§ 41 et 45) – σε αντίθεση με την γενική υποβάθμιση του περιβάλλοντος και τις οχλήσεις που είναι σύμφυτες με την σύγχρονη κοινωνία. Συνεπώς, οι οχλήσεις που προκαλούνται πρέπει να φθάνουν σε ένα ορισμένο επίπεδο σοβαρότητας (Leon και Agnieszka Kania κατά Πολωνίας, § 100). Οι προσβολές αυτές μπορούν να προέρχονται από ιδιωτικούς ή δημόσιους φορείς.

Το άρθρο 8 μπορεί να εφαρμόζεται και σε σχέση με κινδύνους οι οποίοι δεν έχουν ακόμη πραγματοποιηθεί και μπορούν να έχουν άμεση επίπτωση στην κατοικία (Hardy και Maile κατά Ηνωμένου Βασιλείου, §§ 190-192).

337. Υφίστανται εν τούτοις μέτρα τα οποία θίγουν την απόλαυση της κατοικίας και τα οποία συντρέχει λόγος να εξεταστούν υπό το πρίσμα του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1. Πρόκειται ιδίως:

- για κλασσικές υποθέσεις απαλλοτρίωσης (Mehmet Salih και Abdülsamet Çakmak κατά Τουρκίας, § 22, Mutlu κατά Τουρκίας, § 23),

- ορισμένες πτυχές των μισθώσεων όπως το ύψος του μισθώματος (Langborger κατά Σουηδίας, § 39).

338. Ομοίως, ορισμένα μέτρα τα οποία αποτελούν παραβίαση του άρθρου 8 δεν οδηγούν αναγκαστικά σε διαπίστωση παραβίασης του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1 (Surugiu κατά Ρουμανίας) και αντιστρόφως (Öneriyildiz κατά Τουρκίας [GC], § 160).

339. Στο πλαίσιο των επικινδύνων δραστηριοτήτων, το άρθρο 2 της Σύμβασης μπορεί να έχει επίσης εφαρμογή (ό.α., Kolyadenko και λοιποί κατά Ρωσίας, §§ 212-213 et 216).

340. Ο σεβασμός της κατοικίας μπορεί να συνεπάγεται την υιοθέτηση από τις δημόσιες εξουσίες μέτρων που στοχεύουν στην επιβολή του σεβασμού του δικαιώματος αυτού (θετικές υποχρεώσεις) ακόμη και στις σχέσεις μεταξύ των ατόμων, προκειμένου ιδίως να αποφευχθούν τυχόν εισβολές και επεμβάσεις στην κατοικία που υπερβαίνουν τη συνήθη ενόχληση που σχετίζεται με την γειτονία (Surugiu κατά Ρουμανίας, § 59 και οι παρατιθέμενες παραπομπές, Novoseletskiy κατά Ουκρανίας, § 68,).

Εν τούτοις, η υποχρέωση αυτή δεν πρέπει να φθάνει στο σημείο να επιβάλλει στις εθνικές αρχές ένα αφόρητο ή δυσανάλογο βάρος (ό.α., § 70).

341. Στο πλαίσιο των επικινδύνων δραστηριοτήτων ειδικότερα, τα Κράτη έχουν την υποχρέωση να θεσπίσουν ρυθμίσεις προσαρμοσμένες στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτής της δραστηριότητας, ειδικότερα σε ό,τι αφορά το επίπεδο του εμπεριεχόμενου κινδύνου. Οι ρυθμίσεις αυτές πρέπει να εξασφαλίζουν την αποτελεσματική προστασία των πολιτών η ζωή των οποίων μπορεί να κινδυνεύει (Di Sarro και λοιποί κατά Ιταλίας, § 106). Η ανάθεση σε ιδιωτικούς φορείς της διαχείρισης μιας δημόσιας υπηρεσίας δεν απαλλάσσει το Κράτος από την υποχρέωση επαγρύπνησης (ό.α.).

342. Το Κράτος οφείλει να λάβει εύλογα και επαρκή μέτρα για την προστασία του δικαιώματος στην κατοικία. Το Δικαστήριο έχει επικρίνει τα ακόλουθα:

- την παρατεταμένη αδυναμία ενός δήμου να εξασφαλίσει επί πολλούς μήνες την ομαλή λειτουργία της συλλογής και της απόρριψης των οικιακών απορριμμάτων (ό.α.),
- την αμέλεια των αρμοδίων αρχών να προστατεύσουν κατά των πλημμυρών τις κατοικίες που βρίσκονται στο καθοδικό ρεύμα ενός φράγματος (Kolyadenko και λοιποί κατά Ρωσίας, § 216).

Οι διαδικαστικές υποχρεώσεις που απορρέουν από το άρθρο 8 επιβάλλουν επίσης την πρόσβαση του κοινού σε πληροφορίες που του επιτρέπουν να αξιολογήσει τον κίνδυνο στον οποίο είναι εκτεθειμένο (Giacomelli κατά Ιταλίας, § 83).

δ) Η σημασία της έννοιας «αλληλογραφία»

343. Το δικαίωμα σεβασμού της «αλληλογραφίας» με την έννοια του άρθρου 8 § 1 στοχεύει στην προστασία του εμπιστευτικού χαρακτήρα των ιδιωτικών επικοινωνιών στους ακόλουθους τομείς:

- στην αλληλογραφία μεταξύ ατόμων, ιδιωτικής ή επαγγελματικής φύσεως (Niemietz κατά Γερμανίας, § 32 in fine), συμπεριλαμβανομένων των περιπτώσεων στις οποίες ο αποστολέας ή ο παραλήπτης είναι κρατούμενος (Silver και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου, § 84, και Mehmet Nuri Özgen και λοιποί κατά Τουρκίας, § 41), καθώς και των δεμάτων που κατάσχουν τελωνειακοί υπάλληλοι (X. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, Com.dec. της 12 Οκτωβρίου 1978),

- στις τηλεφωνικές συνομιλίες (Klass και λοιποί κατά Γερμανίας, §§ 21 και 41, Malone κατά Ηνωμένου Βασιλείου, § 64, Margareta και Roger Andersson κατά Σουηδίας, § 72), από ιδιωτικούς ή επαγγελματικούς χώρους (Halford κατά Ηνωμένου Βασιλείου, §§ 44-46, Copland κατά Ηνωμένου Βασιλείου, § 41), συμπεριλαμβανομένων των πληροφοριών που σχετίζονται με τις εν λόγω συνομιλίες, ιδίως την ημερομηνία και τη διάρκεια αυτών καθώς και τους αριθμούς των οποίων έγινε κλήση (P.G. και J.H. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, § 42),

- στα μηνύματα μέσω συστήματος τηλεειδοποίησης (Taylor-Sabori κατά Ηνωμένου Βασιλείου),

- στις παλαιότερες μορφές ηλεκτρονικής επικοινωνίας όπως το τέλεξ (Christie κατά Ηνωμένου Βασιλείου, Com.dec.),

- στα ηλεκτρονικά μηνύματα (e-mails) και στην προσωπική χρήση του διαδικτύου, συμπεριλαμβανομένου και του τόπου εργασίας (Copland κατά Ηνωμένου Βασιλείου, §§ 41-42), καθώς και στην αποστολή ηλεκτρονικών ταχυδρομείων προς κρατούμενο στην ηλεκτρονική διεύθυνση της φυλακής (Helander κατά Φινλανδίας (dec.), § 48),

- σε ένα ιδιωτικό ραδιόφωνο (X. και Y. κατά Βελγίου, Com.dec.), αλλά όχι όταν αυτό εκπέμπει σε δημόσια συχνότητα και είναι συνεπώς προσβάσιμο σε άλλους (B.C. κατά Ελβετίας, Com.dec.),

- στην παραβίαση αλληλογραφίας μέσα στα πλαίσια επαγγελματικών δραστηριοτήτων ή σε επαγγελματικούς χώρους (Kopp κατά Ελβετίας, § 50, Halford κατά Ηνωμένου βασιλείου, §§ 44-46),

- στα ηλεκτρονικά δεδομένα τα οποία κατάσχονται κατά τη διάρκεια έρευνας σε γραφείο δικηγόρου (Wieser και Bicos Beteiligungen GmbH κατά Αυστρίας, § 45).

- στα ηλεκτρονικά δεδομένα στους σέρβερ εταιρειών (Bernh Larsen Holding AS και λοιποί κατά Νορβηγίας, § 106).

344. Το περιεχόμενο της αλληλογραφίας δεν ασκεί καμία επιρροή επί του ζητήματος της επέμβασης (A. κατά Γαλλίας, §§ 35-37, Frérot κατά Γαλλίας, § 54).

345. Δεν υφίσταται *de minimis* αρχή προκειμένου να διαπιστωθεί επέμβαση: αρκεί το άνοιγμα και μίας μόνο επιστολής (Narinen κατά Φινλανδίας, § 32, Idalov κατά Ρωσίας [GC], § 197).

346. Έως σήμερα, το Δικαστήριο έχει κρίνει τις ακόλουθες θετικές υποχρεώσεις όσον αφορά συγκεκριμένα την αλληλογραφία:

- την υποχρέωση αποτροπής της αποκάλυψης ιδιωτικών συνομιλιών στο δημόσιο πεδίο (Craxi κατά Ιταλίας (αρ.2), §§ 68-76),

- την υποχρέωση συνδρομής των κρατουμένων στην αλληλογραφία παρέχοντάς τους τα αναγκαία (Cotlet κατά Ρουμανίας, §§ 60-65, Gagiu κατά Ρουμανίας, § 91),

- τη υποχρέωση εκτέλεσης μιας απόφασης του Συνταγματικού Δικαστηρίου που διατάσσει την καταστροφή κασετών ήχου στις οποίες είχαν καταγραφεί τηλεφωνικές συνδιαλέξεις μεταξύ ενός δικηγόρου και πελάτη του (Chadimová κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας, § 146).

347. Οι παρεμβάσεις στο δικαίωμα του σεβασμού της αλληλογραφίας μπορεί να περιλάβει τις ακόλουθες πράξεις που είναι καταλογιστέες στις δημόσιες αρχές:

- έλεγχος της αλληλογραφίας (Campbell κατά Ηνωμένου Βασιλείου, § 33),

- υποκλοπή με διάφορα μέσα και ηχογράφηση προσωπικών ή επαγγελματικών συνδιαλέξεων (Amann κατά Ελβετίας [GC], § 45), όπως για παράδειγμα οι τηλεφωνικές παρακολουθήσεις (Malone κατά Ηνωμένου Βασιλείου, § 64), ακόμη και όταν γίνονται από την γραμμή τρίτου (Lambert κατά Γαλλίας, § 21),

- αποθήκευση στην μνήμη υποκλαπέντων δεδομένων που αφορούν την χρήση του τηλεφώνου, του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και του διαδικτύου (Copland κατά Ηνωμένου Βασιλείου, § 44). Το απλό γεγονός ότι τα δεδομένα αυτά μπορούν να κτηθούν νομίμως, υπό την μορφή λογαριασμών τηλεφώνου για παράδειγμα, δεν αποκλείει την διαπίστωση μιας «παρέμβασης». Το γεγονός ότι οι πληροφορίες δεν κοινοποιήθηκαν σε τρίτους ή χρησιμοποιήθηκαν σε πειθαρχικές ή άλλες διαδικασίες κατά του ενδιαφερομένου προσώπου είναι επίσης αδιάφορο (ό.α., § 43),

- προώθηση αλληλογραφίας σε τρίτον (Luordo κατά Ιταλίας, § 94),

- αντιγραφή ηλεκτρονικών αρχείων, συμπεριλαμβανομένων και των αρχείων που ανήκουν σε εταιρείες (Bernh Larsen Holding AS και λοιποί κατά Νορβηγίας, § 106),

- συστηματική καταγραφή από τις σωφρονιστικές αρχές των συνδιαλέξεων μεταξύ ενός κρατουμένου και των συγγενών του στην αίθουσα επισκέψεων της φυλακής (Wisse κατά Γαλλίας, § 29),

- άρνηση εκ μέρους των σωφρονιστικών αρχών να προωθήσει μία επιστολή προς τον παραλήπτη της (Mehmet Nuri Ozen και λοιποί κατά Τουρκίας, § 42),

- μυστική παρακολούθηση σε ορισμένες περιπτώσεις (Kennedy κατά Ηνωμένου Βασιλείου, §§ 122- 124 και αναφερόμενες εκεί παραπομπές).

348. Μία «κρίσιμη συνεισφορά» των αρχών σε ηχογράφηση η οποία πραγματοποιήθηκε από ιδιώτη συνιστά παρέμβαση από «δημόσια αρχή» (Van Vondel κατά Ολλανδίας, § 49).

349. Η καταγγελλόμενη κατάσταση μπορεί να υπάγεται στο άρθρο 8 § 1, υπό το πρίσμα τόσο του σεβασμού της αλληλογραφίας όσο και εκείνου των άλλων σφαιρών του άρθρου 8 (για παράδειγμα, Chadimová κατά της Δημοκρατίας της Τσεχίας, § 143 και αναφερόμενες εκεί παραπομπές).

5. Η έννοια της «περιουσίας»

Άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1 – Προστασία της περιουσίας

1. Παν φυσικόν ή νομικόν πρόσωπον δικαιούται σεβασμού της περιουσίας του (...)

α) Προστατευόμενη περιουσία

350. Ένας προσφεύγων δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1 παρά μόνο στο μέτρο που οι αποφάσεις στις οποίες προσάπτει παραβίαση αναφέρονται στην «περιουσία» του υπό την έννοια της διάταξης αυτής. Η έννοια της «περιουσίας» μπορεί να περιλαμβάνει τόσο την «υφιστάμενη περιουσία» όσο και περιουσιακές αξίες, συμπεριλαμβανομένων των απαιτήσεων, δυνάμει των οποίων ο προσφεύγων μπορεί να υποστηρίξει ότι έχει τουλάχιστον μία «θεμιτή προσδοκία» να επιτύχει την πραγματική απόλαυση ενός δικαιώματος κυριότητας (J.A. Pye (Oxford) Ltd και J.A. Pye (Oxford) Land Ltd κατά Ηνωμένου Βασιλείου [GC], § 61, Maltzan και λοιποί κατά Γερμανίας (dec.) [GC], § 74c), Korecký κατά Σλοβακίας [GC], § 35c)).

Μία «προσδοκία» είναι «θεμιτή» εφόσον βασίζεται είτε σε μία νομοθετική διάταξη είτε σε μία δικαιοπραξία επί του επίμαχου περιουσιακού συμφέροντος (Saghinadze και λοιποί κατά Γεωργίας, § 103).

β) Αυτόνομη σημασία

351. Η έννοια της «περιουσίας» την οποία προβλέπει το πρώτο μέρος του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1 έχει μία αυτόνομη σημασία η οποία δεν περιορίζεται στην κυριότητα ενσώματων αγαθών και η οποία είναι ανεξάρτητη από τους τυπικούς χαρακτηρισμούς του εθνικού δικαίου: ορισμένα άλλα δικαιώματα και συμφέροντα τα οποία αποτελούν περιουσιακά στοιχεία μπορούν ομοίως να θεωρούνται «δικαιώματα κυριότητας» και ως εκ τούτου «περιουσία» υπό την έννοια αυτής της διάταξης. Αυτό που έχει σημασία είναι να ερευνείται εάν οι συνθήκες μίας δεδομένης υπόθεσης, κρινόμενες στο σύνολό τους, μπορούν να θεωρηθούν ότι έχουν καταστήσει τον προσφεύγοντα δικαιούχο ενός ουσιαστικού συμφέροντος προστατευόμενου από το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1 (*Depalle κατά Γαλλίας* [GC], § 62, *Anheuser-Busch Inc. κατά Πορτογαλίας* [GC], § 63, *Öneryıldız κατά Τουρκίας* [GC], § 124, *Broniowski κατά Πολωνίας* [GC], § 129, *Beyeler κατά Ιταλίας* [GC], § 100, *Ιατρίδης κατά Ελλάδας* [GC], § 54, *Fabris κατά Γαλλίας* [GC], § 51, *Centro Europa 7 S.r.l. και Di Stefano κατά Ιταλίας* [GC], § 171).

Στην περίπτωση των άυλων αγαθών, το Δικαστήριο έχει λάβει ειδικότερα υπόψη το αν η επίμαχη νομική κατάσταση οδηγούσε σε οικονομικά δικαιώματα και συμφέροντα και είχε ως εκ τούτου κάποια οικονομική αξία (*Raeffgen GmbH κατά Γερμανίας* (dec.)).

γ) Υφιστάμενη περιουσία

352. Το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1 εφαρμόζεται μόνο επί της υφιστάμενης περιουσίας (*Marcckx κατά Βελγίου*, § 50, *Anheuser-Busch Inc. κατά Πορτογαλίας* [GC], § 64). Δεν εγγυάται το δικαίωμα απόκτησης περιουσίας (*Slivenko και λοιποί κατά Λετονίας* (dec.) [GC], § 121, *Korecký κατά Σλοβακίας* [GC], § 35b)).

353. Ένα άτομο το οποίο καταγγέλλει παραβίαση του δικαιώματός του στο σεβασμό της περιουσίας του πρέπει καταρχάς να αποδεικνύει την ύπαρξη ενός τέτοιου δικαιώματος (*Pistoroná κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας*, § 38, *Des Fours Walderode κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας* (dec.), *Zhigalev κατά Ρωσίας*, § 131).

354. Σε περίπτωση ύπαρξης αμφισβήτησης ως προς το αν ένας προσφεύγων έχει ένα περιουσιακό δικαίωμα, το οποίο θα μπορούσε να προστατευτεί από το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου 1, το Δικαστήριο καλείται να ορίσει τη νομική κατάσταση του ενδιαφερομένου (J.A. Pye (Oxford) Ltd και J.A. Pye (Oxford) Land Ltd κατά Ηνωμένου Βασιλείου [GC], § 61).

δ) Απαιτήσεις

355. Όταν η σχετική περιουσιακή αξίωση αποτελεί απαίτηση, προκειμένου να θεωρηθεί «*περιουσιακή αξία*» πρέπει να έχει επαρκή βάση στο εθνικό δίκαιο, για παράδειγμα να έχει επιβεβαιωθεί από μία ευρέως καθιερωθείσα νομολογία των δικαστηρίων (Plechanow κατά Πολωνίας, § 83, Vilho Eskelinen και λοιποί κατά Φινλανδίας [GC], § 94, Anheuser-Busch Inc. κατά Πορτογαλίας [GC], § 65, Korecký κατά Σλοβακίας [GC], § 52, Draon κατά Γαλλίας [GC], § 68).

356. Μία απαίτηση αναγνωρισθείσα με δικαστική απόφαση αποτελεί «*περιουσία*» εφόσον αυτή είναι επαρκώς θεμελιωμένη ώστε να είναι απαιτητή (Ελληνικά Διυλιστήρια Στραν και Στρατής Ανδρεάδης κατά Ελλάδας, § 59, Bourdon κατά Ρωσίας, § 40, Koton κατά Ρωσίας [GC], § 90).

357. Η νομολογία του Δικαστηρίου δεν θεωρεί την ύπαρξη μίας «*πραγματικής αμφισβήτησης*» ή μίας «*υποστηρίξιμης αξίωσης*» ως κριτήριο το οποίο επιτρέπει την κρίση περί ύπαρξης μίας «*θεμιτής προσδοκίας*» προστατευόμενης από το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1 (Korecký κατά Σλοβακίας [GC], § 52, Vilho Eskelinen και λοιποί κατά Φινλανδίας [GC], § 94).

358. Δεν μπορεί να διαπιστωθεί ύπαρξη μίας θεμιτής προσδοκίας σε περίπτωση αμφισβήτησης ως προς τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να ερμηνευτεί και εφαρμοστεί το εθνικό δίκαιο και όταν τα επιχειρήματα που έχει αναπτύξει ο προσφεύγων ως προς τούτο έχουν απορριφθεί οριστικά από τα εθνικά δικαστήρια (Anheuser-Busch Inc. κατά Πορτογαλίας [GC], § 65, Korecký κατά Σλοβακίας [GC], § 50, Centro Europa 7 S.r.l. και Di Stefano κατά Ιταλίας [GC], § 173).

359. Η έννοια της «*περιουσίας*» μπορεί να επεκταθεί σε μία ιδιαίτερη ωφέλεια την οποία τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα έχουν αποστερηθεί εξαιτίας μιας προϋπόθεσης χορήγησης που ενέχει διάκριση (για την διαφορετική μεταχείριση

ανδρών και γυναικών σε ό,τι αφορά αξίωση για μία μη ανταποδοτική κοινωνική παροχή, βλέπε *Stec και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (dec.) [GC], § 55, για διάκριση μεταξύ δικαιούχων σύνταξης γήρατος βάσει της υπηκοότητάς τους, βλέπε *Andrejeva κατά Λετονίας* [GC], § 79, για την αποστέρηση κληρονομικών δικαιωμάτων των φυσικών τέκνων, βλέπε *Fabris κατά Γαλλίας* [GC], § 50).

ε) Απόδοση περιουσιακών στοιχείων

360. Το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1 δεν μπορεί να ερμηνευθεί ότι επιβάλλει στα συμβαλλόμενα Κράτη μία γενική υποχρέωση απόδοσης περιουσιακών στοιχείων τα οποία τους εκχωρήθηκαν πριν να επικυρώσουν τη Σύμβαση. Ομοίως, το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1 δεν επιβάλλει στα συμβαλλόμενα Κράτη κανένα περιορισμό επί της ελευθερίας καθορισμού του πεδίου εφαρμογής των νομοθεσιών που μπορούν να υιοθετούν ως προς την απόδοση περιουσιακών στοιχείων και επί της ελευθερίας επιλογής των προϋποθέσεων υπό τις οποίες δέχονται να αποκαταστήσουν ένα δικαίωμα κυριότητας σε άτομα από τα οποία το εν λόγω δικαίωμα αφαιρέθηκε.

361. Ειδικότερα, τα συμβαλλόμενα Κράτη απολαμβάνουν ενός ευρέος περιθωρίου εκτίμησης όσον αφορά τον αποκλεισμό ορισμένων κατηγοριών πρώην ιδιοκτητών από το εν λόγω δικαίωμα απόδοσης. Στις περιπτώσεις κατηγοριών ιδιοκτητών που έχουν αποκλεισθεί κατ' αυτόν τον τρόπο, μία αίτηση αποκατάστασης υποβληθείσα από άτομο το οποίο ανήκει σε κάποια από τις κατηγορίες αυτές δεν μπορεί να αποτελέσει τη βάση μίας «*θεμιτής προσδοκίας*» που προστατεύεται από το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1.

362. Αντιθέτως, όταν ένα συμβαλλόμενο Κράτος, κατόπιν επικύρωσης της Σύμβασης, συμπεριλαμβανομένου του Πρωτοκόλλου αριθ.1, υιοθετεί μία νομοθεσία η οποία προβλέπει την ολική ή μερική απόδοση περιουσιακών στοιχείων τα οποία κατασχέθηκαν δυνάμει ενός προγενέστερου καθεστώτος, η νομοθεσία αυτή μπορεί να θεωρηθεί ότι γεννά ένα νέο δικαίωμα κυριότητας προστατευόμενο από το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1 υπέρ των ατόμων εκείνων που πληρούν τις προϋποθέσεις απόδοσης. Η ίδια αρχή μπορεί να εφαρμόζεται ως προς τους μηχανισμούς απόδοσης ή αποζημίωσης που θεσπίστηκαν δυνάμει μίας νομοθεσίας υιοθετηθείσας πριν από την επικύρωση της Σύμβασης εφόσον η νομοθεσία αυτή παραμένει σε ισχύ κατόπιν της

επικύρωσης του Πρωτοκόλλου αριθ.1 (Maltzan κατά Γερμανίας (dec.) [GC], § 74d), Korecký κατά Σλοβακίας [GC], § 35d)).

363. Η ελπίδα αναγνώρισης ενός δικαιώματος κυριότητας, το οποίο δεν είναι δυνατόν να ασκηθεί αποτελεσματικά, δεν μπορεί να θεωρηθεί «περιουσία» υπό την έννοια του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1, και το ίδιο ισχύει για μία υπό αίρεση απαίτηση η οποία ματαιώνεται λόγω μη πλήρωσης της αίρεσης (Malhous κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας (dec.) [GC], Korecký κατά Σλοβακίας [GC], § 35c)).

364. Η πεποίθηση ότι ένας νόμος ο οποίος ίσχυε προηγουμένως θα τροποποιείτο προς όφελος ενός προσφεύγοντος δεν μπορεί να θεωρηθεί ως μία μορφή θεμιτής προσδοκίας ως προς το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1. Υφίσταται διαφορά μεταξύ της απλής ελπίδας, όσο κατανοητή κι αν είναι αυτή, και θεμιτής προσδοκίας, η οποία πρέπει να είναι πιο συγκεκριμένη και να στηρίζεται σε διάταξη νόμου ή νομική πράξη, όπως μία δικαστική απόφαση (Gratzinger και Gratzingerova κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας (dec.) [GC], § 73, Maltzan και λοιποί κατά Γερμανίας (dec.) [GC], § 112).

στ) Μελλοντικά εισοδήματα

365. Τα μελλοντικά εισοδήματα αποτελούν «περιουσία» μόνο εφόσον οι σχετικές αξιώσεις έχουν γεννηθεί ή υφίσταται δικαστική αναγνώρισή τους (Ian Edgar (Liverpool) Ltd κατά Ηνωμένου Βασιλείου (dec.), Wendenburg και λοιποί κατά Γερμανίας (dec.), Levänen και λοιποί κατά Φινλανδίας (dec.), Anheuser-Busch Inc. κατά Πορτογαλίας [GC], § 64, N.K.M. κατά Ουγγαρίας, § 36).

ζ) Πελατεία

366. Το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1 εφαρμόζεται στους ελεύθερους επαγγελματίες και στην πελατεία τους, διότι πρόκειται για οντότητες που έχουν μία συγκεκριμένη αξία. Καθώς έχουν από πολλές απόψεις τον χαρακτήρα ενός ιδιωτικού δικαιώματος, αναλύονται ως περιουσιακή αξία και συνεπώς ως περιουσία υπό την έννοια της πρώτης φράσης του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1 (Lederer κατά Γερμανίας (dec.), Buzescu κατά Ρουμανίας, § 81, Wendenburg και λοιποί κατά Γερμανίας (dec.), Olbertz κατά Γερμανίας

(dec.), Döring κατά Γερμανίας (dec.), Van Marle και λοιποί κατά Ολλανδίας, § 41).

η) Άδειες εκμετάλλευσης εμπορικής επιχείρησης

367. Μία άδεια εκμετάλλευσης εμπορικής επιχείρησης αποτελεί περιουσία. Η αφαίρεση αυτής αναλύεται ως προσβολή του δικαιώματος σεβασμού της περιουσίας όπως το εγγυάται το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1 (Megadat.com SRL κατά Μολδαβίας, §§ 62-63, Bimer S.A. κατά Μολδαβίας, § 49, Rosenzweig και Bonded Warehouses Ltd κατά Πολωνίας, § 49, Capital Bank AD κατά Βουλγαρίας, § 130, Tre Traktörer AB κατά Σουηδίας, § 53).

368. Τα συμφέροντα που σχετίζονται με την εκμετάλλευση της άδειας χρήσεως συνιστούν περιουσιακά συμφέροντα που καλούν την προστασία του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αριθ. 1 και, χωρίς την παραχώρηση ραδιοσυχνότητων εκπομπής, η άδεια καθίσταται άνευ περιεχομένου (Centro Europa 7 S.r.l. και Di Stefano κατά Ιταλίας [GC], §§ 177-178).

θ) Πληθωρισμός

369. Το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1 δε δημιουργεί μία γενική υποχρέωση για τα Κράτη να διατηρούν, μέσω μίας συστηματικής αναπροσαρμογής των χρημάτων που αποταμιεύονται, την αγοραστική δύναμη ποσών κατατεθειμένων σε χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς (Rudzińska κατά Πολωνίας (dec.), Gayduk και λοιποί κατά Ουκρανίας (dec.), Riabykh κατά Ρωσίας, § 63). Το ίδιο ισχύει a fortiori και για ποσά που κατατέθηκαν σε άλλους, μη χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς (Flores Cardoso κατά Πορτογαλίας, §§ 54-55).

Ούτε υποχρεώνει το Κράτος να διατηρεί την αξία των απαιτήσεων ή να εφαρμόζει επί ιδιωτικών απαιτήσεων τόκους υπερημερίας λαμβάνοντας υπόψη τον πληθωρισμό (Todorov κατά Βουλγαρίας (dec.)).

ι) Πνευματική ιδιοκτησία

370. Το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1 εφαρμόζεται επί της πνευματικής ιδιοκτησίας αυτής καθεαυτής (Anheuser-Busch Inc. κατά Πορτογαλίας [GC], § 72).

371. Ομοίως εφαρμόζεται επί αίτησης καταχώρισης ενός σήματος (ό.α., § 78).

ια) Μετοχές

372. Μετοχές οι οποίες έχουν οικονομική αξία μπορούν να θεωρηθούν περιουσία (Olczak κατά Πολωνίας (dec.), § 60, Sovtransavto Holding κατά Ουκρανίας, § 91).

ιβ) Παροχές κοινωνικής ασφάλισης

373. Τίποτα δεν αιτιολογεί τη διάκριση μεταξύ ανταποδοτικών και μη ανταποδοτικών παροχών για τους σκοπούς της δυνατότητας εφαρμογής του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1.

374. Αν και το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1 δεν περιλαμβάνει το δικαίωμα λήψης κοινωνικών παροχών, οποιουδήποτε είδους, όταν ένα Κράτος θεσπίζει νομοθεσία η οποία προβλέπει την αυτόματη καταβολή μίας κοινωνικής παροχής – είτε η χορήγηση της εν λόγω παροχής εξαρτάται ή όχι από την προηγούμενη καταβολή εισφορών – η εν λόγω νομοθεσία πρέπει να θεωρείται ότι γεννά ένα περιουσιακό συμφέρον το οποίο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1 για τα άτομα που εκπληρώνουν της προϋποθέσεις που θέτει (Stec και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου (dec.) [GC], §§ 53-55, Andrejeva κατά Λετονίας [GC], § 77, και Moscal κατά Πολωνίας, § 38).

III. ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΑΡΑΔΕΚΤΟΥ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΟΥΣΙΑ

A. Πρόδηλη έλλειψη βάσης

Άρθρο 35 § 3(α) – Προϋποθέσεις παραδεκτού

Το Δικαστήριο κηρύσσει απαράδεκτη οποιαδήποτε ατομική προσφυγή που υποβάλλεται δυνάμει του άρθρου 34, όταν εκτιμά:

α) ότι η προσφυγή είναι προφανώς αβάσιμη (...)

1. Γενική εισαγωγή

375. Ακόμη κι όταν μία προσφυγή είναι συμβατή με τη Σύμβαση, και έχουν εκπληρωθεί όλες οι τυπικές προϋποθέσεις παραδεκτού, το Δικαστήριο μπορεί εν τούτοις να την κηρύξει απαράδεκτη για λόγους ελκόμενους από την εξέταση της ουσίας. Μεταξύ των λόγων αυτών, η πλέον συνηθισμένη περίπτωση είναι η απόρριψη της προσφυγής ως προδήλως αβάσιμης. Είναι αλήθεια ότι η χρήση του όρου «προδήλως» στο άρθρο 35 § 3 α) ενδέχεται να δημιουργεί σύγχυση: υπό την κυριολεκτική έννοια του, θα μπορούσε κανείς να θεωρήσει ότι αυτός ο λόγος παραδέκτου εφαρμόζεται μόνο επί προσφυγών των οποίων ο ιδιόρρυθμος και αβάσιμος χαρακτήρας θα ήταν άμεσα προφανής για οποιονδήποτε μέσο αναγνώστη. Εν τούτοις, από την πάγια και πολύ πλούσια νομολογία των οργάνων της Σύμβασης (δηλαδή του Δικαστηρίου και, πριν από την 1^η Νοεμβρίου 1998, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου) προκύπτει ότι ο όρος αυτός πρέπει ερμηνεύεται ευρύτερα, υπό την έννοια της οριστικής έκβασης της υπόθεσης. Πράγματι, «προδήλως αβάσιμη» είναι οποιαδήποτε προσφυγή η οποία, κατόπιν προκαταρκτικής εξέτασης του περιεχομένου της, δεν παρουσιάζει καμία ένδειξη παραβίασης των δικαιωμάτων που εγγυάται η Σύμβαση, κατά τρόπο που να μπορεί αυτή να κηρυχθεί εξ αρχής απαράδεκτη, χωρίς να διέλθει από το τυπικό στάδιο της εξέτασης της ουσίας της υπόθεσης (το οποίο θα κατέληγε φυσιολογικά σε μία απόφαση επί της ουσίας).

376. Το γεγονός ότι, προκειμένου να διαπιστώσει πρόδηλη έλλειψη βάσης, το Δικαστήριο χρειάζεται ενίοτε να συλλέξει παρατηρήσεις των διαδίκων και να καταφύγει σε ένα μακροσκελές αναλυτικό σκεπτικό στην απόφασή του, ουδόλως αλλάζει τον «προδήλως» αβάσιμο χαρακτήρα της προσφυγής (Mentzen κατά Λετονίας (dec.)).

377. Η απόλυτη πλειοψηφία των προδήλως αβάσιμων προσφυγών κηρύσσονται απαράδεκτες *de plano* από έναν μόνο δικαστή ή από μία επιτροπή τριών δικαστών (άρθρα 27 και 28 της Σύμβασης). Εν τούτοις, ορισμένες προσφυγές αυτού του είδους εξετάζονται από τμήματα ή ακόμη – σε εξαιρετικές περιπτώσεις – από το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης (Gratzinger και Gratzingerova κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας [GC] (dec.), Δημόπουλος και λοιποί κατά Τουρκίας [GC] (dec.)).

378. Όταν αναφερόμαστε σε μία «προδήλως αβάσιμη» προσφυγή, μπορεί να πρόκειται είτε για την προσφυγή στο σύνολό της ή για μία συγκεκριμένη αιτίαση διατυπωθείσα εντός του ευρύτερου πλαισίου μίας υπόθεσης. Έτσι, σε ορισμένες περιπτώσεις, ένα τμήμα της προσφυγής μπορεί να απορριφθεί ως εμπύκτον σε «δικαιοδοσία τετάρτου βαθμού», ενώ το υπόλοιπο τμήμα της προσφυγής μπορεί να κηρυχθεί παραδεκτό και μάλιστα να οδηγήσει σε διαπίστωση παραβίασης της Σύμβασης. Είναι ως εκ τούτου πιο ακριβές να μιλούμε για «προδήλως αβάσιμες αιτιάσεις».

379. Προκειμένου να γίνουν κατανοητά η σημασία και το εύρος της έννοιας της πρόδηλης έλλειψης βάσης, πρέπει να υπενθυμισθεί ότι μία εκ των θεμελιωδών αρχών επί των οποίων στηρίζεται ολόκληρο το σύστημα της Σύμβασης είναι εκείνη της επικουρικότητας. Εντός του συγκεκριμένου πλαισίου του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, τούτο σημαίνει ότι το καθήκον διασφάλισης του σεβασμού των δικαιωμάτων που καθιερώνει η Σύμβαση, καθώς και η εφαρμογή και κύρωση αυτών βαρύνουν καταρχήν τις αρχές των συμβαλλομένων Κρατών και όχι το Δικαστήριο. Μόνο σε περίπτωση αποτυχίας των εθνικών αρχών μπορεί το τελευταίο να παρέμβει (Scordino κατά Ιταλίας (αριθ.1) [GC], § 140). Είναι ως εκ τούτου προτιμητέο οι διερευνήσεις ως προς τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης και η εξέταση των ζητημάτων που εγείρουν, να πραγματοποιούνται στο μέτρο του δυνατού σε εθνικό επίπεδο, προκειμένου οι εθνικές αρχές, που είναι οι πλέον κατάλληλες να

το πράξουν, ως ευρισκόμενες σε άμεση και συνεχή επαφή με τις ζωντανές δυνάμεις της χώρας τους, να λαμβάνουν μέτρα για την επανόρθωση των επικαλούμενων παραβιάσεων της Σύμβασης (*Βαρνάβα και λοιποί κατά Τουρκίας* [GC], § 164).

380. Οι προδήλως αβάσιμες αιτιάσεις μπορούν να ταξινομηθούν σε τέσσερις διαφορετικές κατηγορίες: αιτιάσεις «τετάρτου βαθμού δικαιοδοσίας», αιτιάσεις ως προς τις οποίες υφίσταται προφανής ή σαφής απουσία παραβίασης, μη τεκμηριωθείσες αιτιάσεις, και, τέλος, συγκεχυμένες και ιδιόρρυθμες αιτιάσεις.

2. «Τέταρτος βαθμός δικαιοδοσίας»

381. Μία ιδιαίτερη κατηγορία αιτιάσεων που υποβάλλονται ενώπιον του Δικαστηρίου αποκαλούνται κοινώς «αιτιάσεις τετάρτου βαθμού δικαιοδοσίας». Ο όρος αυτός – ο οποίος δεν περιλαμβάνεται στο κείμενο της Σύμβασης και εισήχθη από τη νομολογία των οργάνων της Σύμβασης (*Kemmache κατά Γαλλίας (αριθ.3)*, § 44) – είναι κάπως παράδοξος, διότι εστιάζει σε κάτι που το Δικαστήριο *δεν είναι*: δεν είναι εφετείο, ούτε αναιρετικό ή αναθεωρητικό δικαστήριο ως προς τα δικαστήρια των Κρατών μελών της Σύμβασης, και δε δύναται να επανεξετάσει την υπόθεση με τον ίδιο τρόπο που θα το έπραττε ένα ανώτατο εθνικό δικαστήριο. Οι υποθέσεις τετάρτου βαθμού δικαιοδοσίας προέρχονται επομένως από μία εσφαλμένη αντίληψη, εκ μέρους των προσφευγόντων, του ρόλου του Δικαστηρίου και του χαρακτήρα του δικαστικού μηχανισμού που έχει θεσπίσει η Σύμβαση.

382. Πράγματι, παρά τις ιδιαιτερότητές της, η Σύμβαση παραμένει μία διεθνής συνθήκη η οποία υπακούει στους ίδιους κανόνες με τις υπόλοιπες διακρατικές συνθήκες, ιδίως εκείνες της Σύμβασης της Βιέννης επί του δικαίου των συνθηκών (*Demir και Baykara κατά Τουρκίας* [GC], § 65). Το Δικαστήριο δεν μπορεί συνεπώς να υπερβεί τα όρια των γενικών αρμοδιοτήτων που τα συμβαλλόμενα Κράτη του ανέθεσαν δια της κυρίαρχης βούλησής τους. Τα όρια αυτά ορίζονται στο άρθρο 19 της Σύμβασης το οποίο προβλέπει:

«Προκειμένου να διασφαλισθεί ο σεβασμός των υποχρεώσεων που απορρέουν για τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη από την παρούσα Σύμβαση και τα Πρωτόκολλα αυτής, συστήνεται Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (...)»

383. Ως εκ τούτου, η δικαιοδοσία του Δικαστηρίου περιορίζεται στον έλεγχο της τήρησης, από τα συμβαλλόμενα Κράτη, των δεσμεύσεων ως προς τα δικαιώματα του ανθρώπου, τις οποίες ανέλαβαν προσχωρώντας στη Σύμβαση (και στα Πρωτόκολλα αυτής). Επιπλέον, ελλείψει εξουσιών άμεσης παρέμβασης στις εθνικές έννομες τάξεις των συμβαλλόμενων Μερών, πρέπει να σέβεται την αυτονομία των εν λόγω έννομων τάξεων. Τούτο σημαίνει ότι το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να εξετάσει τα πραγματικά ή νομικά σφάλματα στα οποία υποτίθεται ότι περιέπεσε ένα δικαστήριο, εκτός εάν και στο μέτρο που θα μπορούσαν να θίξουν τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που προστατεύονται από την Σύμβαση. Το Δικαστήριο δεν μπορεί να εκτιμήσει το ίδιο τα πραγματικά ή νομικά στοιχεία που οδήγησαν ένα εθνικό δικαστήριο να λάβει μία απόφαση έναντι κάποιας άλλης, ειδήλλως, θα αναγορευόταν σε δικαστή τρίτου ή τετάρτου βαθμού και θα παραγνώριζε τα όρια της αποστολής του (Garcia Ruiz κατά Ισπανίας [GC], § 28, Perlala κατά Ελλάδας, § 25).

384. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, κατά γενικό κανόνα, το Δικαστήριο δεν μπορεί να αμφισβητήσει τις ακόλουθες διαπιστώσεις και τα συμπεράσματα των εθνικών δικαστηρίων:

- την στοιχειοθέτηση των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης,
- την ερμηνεία και εφαρμογή του εθνικού δικαίου,
- το παραδεκτό και την αξιολόγηση των αποδείξεων σε μία δίκη,
- τον κατ' ουσία δίκαιο χαρακτήρα του αποτελέσματος μίας διένεξης αστικής φύσης,
- την ενοχή ή μη ενός κατηγορουμένου σε μία ποινική υπόθεση.

385. Η μόνη περίπτωση στην οποία το Δικαστήριο δύναται κατ'εξαίρεση να αμφισβητήσει τις εν λόγω διαπιστώσεις και συμπεράσματα είναι όταν αυτά πάσχουν από κατάφωρη και πρόδηλη αυθαιρεσία, κατά τρόπο που έρχεται σε ευθεία αντίθεση με την αίσθηση του δικαίου και της κοινής λογικής, και επιφέρουν αφ'εαυτών μία παραβίαση της Σύμβασης (Syssoyeva και λοιποί κατά Λετονίας [GC], § 89).

386. Μία αιτίαση δικαιοδοσίας τετάρτου βαθμού μπορεί να διατυπωθεί υπό το πρίσμα οποιασδήποτε διάταξης της Σύμβασης και ανεξαρτήτως του

τομέα δικαίου στον οποίο υπάγεται η διαφορά σε εθνικό επίπεδο. Η θεωρία της δικαιοδοσίας τετάρτου βαθμού εφαρμόζεται, μεταξύ άλλων, σε υποθέσεις:

- αστικές (Garcia Ruiz κατά Ισπανίας [GC] § 28 και Pla και Puncernau κατά Ανδόρας, § 26),
- ποινικές (Perlala κατά Ελλάδα, § 25 καθώς και Khan κατά Ηνωμένου Βασιλείου, § 34),
- φορολογικές (Dukmedjian κατά Γαλλίας, § 71),
- κοινωνικές (Marion κατά Γαλλίας, § 22),
- διοικητικές (Αγαθός και 49 άλλοι κατά Ελλάδα, § 26),
- εκλογικές (Adamsons κατά Λετονίας, § 118),
- σχετικές με την είσοδο, παραμονή και απομάκρυνση αλλοδαπών (Syssoyeva και λοιποί κατά Λετονίας (διαγραφή) [GC]).

387. Εν τούτοις, αιτιάσεις τετάρτου βαθμού συνήθως διατυπώνονται στο πεδίο του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης σχετικά με το δικαίωμα σε «δίκαιη δίκη» σε αστικές και ποινικές υποθέσεις. Δεν πρέπει να λησμονούμε – διότι επί αυτού εντοπίζεται η πηγή πολυάριθμων παρανοήσεων από την πλευρά των προσφευγόντων – ότι ο επιθυμητός από το άρθρο 6 § 1 «δίκαιος χαρακτήρας» δεν είναι ο «ουσιαστικός» δίκαιος χαρακτήρας, έννοια η οποία βρίσκεται στα όρια του δικαιώματος και της ηθικής και την οποία μόνο ο δικαστής της ουσίας μπορεί να εφαρμόσει. Το άρθρο 6 § 1 εγγυάται μόνο τον «διαδικαστικό» δίκαιο χαρακτήρα ο οποίος, στην πράξη, μεταφράζεται σε μία κατ'αντιμωλία διαδικασία όπου οι διάδικοι εξετάζονται και τοποθετούνται επί ίσης βάσης ενώπιον του δικαστή (Star Cate Επίλεκτα Γεύματα και λοιποί κατά Ελλάδα (dec.)).

388. Κατά συνέπεια, όταν μία αιτίαση δικαιοδοσίας τετάρτου βαθμού διατυπώνεται στο πεδίο του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης, το Δικαστήριο την απορρίπτει διαπιστώνοντας ότι ο προσφεύγων έτυχε μίας κατ'αντιμωλία διαδικασίας· ότι μπόρεσε, στα διάφορα στάδια αυτής, να εκθέσει τα επιχειρήματα και τις αποδείξεις που έκρινε κρίσιμα για την υπεράσπιση της υπόθεσής του· ότι μπόρεσε να αμφισβητήσει αποτελεσματικά τα επιχειρήματα και τις αποδείξεις που προσκόμισε ο αντίδικος· ότι όλα τα αντικειμενικά κρίσιμα επιχειρήματά του για την επίλυση της διαφοράς έτυχαν προσήκουσας ακρόασης και εξέτασης από το δικαστήριο· ότι η επίδικη απόφαση είναι ευρέως

αιτιολογημένη, όσον αφορά τόσο τα πραγματικά περιστατικά όσο και το νομικό μέρος· και ότι, συνεπώς, η διαδικασία κρινόμενη στο σύνολό της ήταν δίκαιη (*Garcia Ruiz κατά Ισπανίας* [GC] και *Khan κατά Ηνωμένου Βασιλείου*).

3. Προφανής ή σαφής απουσία παραβίασης

389. Υφίσταται ομοίως πρόδηλη έλλειψη βάσης όταν η αιτίαση του προσφεύγοντος, η οποία παρότι πληροί όλες τις τυπικές προϋποθέσεις παραδεκτού, είναι σύμφωνη προς τη Σύμβαση και δεν αποτελεί περίπτωση τετάρτου βαθμού, δεν παρουσιάζει ωστόσο καμία ένδειξη παραβίασης των δικαιωμάτων που εγγυάται η Σύμβαση. Σε μία τέτοια περίπτωση, η προσέγγιση του Δικαστηρίου έγκειται στην εξέταση της ουσίας της αιτίασης, στη διατύπωση συμπεράσματος περί απουσίας οποιασδήποτε ένδειξης παραβίασης και στην κήρυξη της εν λόγω αιτίασης απαράδεκτης χωρίς να απαιτούνται περαιτέρω ενέργειες. Μπορούμε να διακρίνουμε τρία είδη αιτιάσεων οι οποίες απαιτούν μία τέτοια προσέγγιση.

α) Καμία ένδειξη αυθαιρεσίας ή αδικίας

390. Σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, καταρχήν αρμόδιες να διασφαλίζουν το σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων που καθιερώνει η Σύμβαση είναι οι εθνικές αρχές. Συνεπώς, κατά γενικό κανόνα, η στοιχειοθέτηση των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης και η ερμηνεία του εθνικού δικαίου εμπίπτουν στην απόλυτη αρμοδιότητα των εθνικών δικαστηρίων και άλλων αρχών, των οποίων οι διαπιστώσεις και τα συμπεράσματα σε αυτούς τους τομείς δεσμεύουν το Δικαστήριο. Εν τούτοις, σύμφωνα με την αρχή της αποτελεσματικότητας των δικαιωμάτων η οποία είναι συνυφασμένη με ολόκληρο το σύστημα της Σύμβασης, το Δικαστήριο μπορεί και πρέπει να διαβεβαιώνεται ότι η διαδικασία λήψης απόφασης που οδήγησε στην πράξη που καταγγέλλει ο προσφεύγων ήταν δίκαιη και απαλλαγμένη από αυθαιρεσίες (η διαδικασία λήψης απόφασης εν προκειμένω μπορεί να είναι διοικητική ή δικαστική, ή και τα δύο, αναλόγως την περίπτωση).

391. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο δύναται να κηρύξει προδήλως αβάσιμη μία αιτίαση η οποία εξετάστηκε κατ'ουσίαν από τις αρμόδιες εθνικές

αρχές κατά τη διάρκεια μίας διαδικασίας η οποία πληρούσε *a priori* τις ακόλουθες προϋποθέσεις (και ελλείπει ενδείξεων περί του αντιθέτου):

- η διαδικασία διεξήχθη ενώπιον οργάνων αρμόδιων ως προς τούτο βάσει των διατάξεων του εθνικού δικαίου,

- η διαδικασία διεξήχθη σύμφωνα με τις δικονομικές διατάξεις του εθνικού δικαίου,

- ο ενδιαφερόμενος διάδικος μπόρεσε να υποβάλει τα επιχειρήματα και τα αποδεικτικά στοιχεία του τα οποία εξετάστηκαν προσηκόντως από την επίμαχη αρχή,

- τα αρμόδια όργανα εξέτασαν και έλαβαν υπόψη όλα τα πραγματικά και νομικά στοιχεία τα οποία είναι αντικειμενικά κρίσιμα για τη δίκαιη επίλυση της υπόθεσης,

- η διαδικασία κατέληξε σε μία επαρκώς αιτιολογημένη απόφαση.

β) Καμία ένδειξη μη αναλογικότητας μεταξύ των σκοπών και των μέσων

392. Όταν το επικαλούμενο βάσει της Σύμβασης δικαίωμα δεν είναι απόλυτο και υπόκειται σε άμεσους (ρητά αναφερόμενους στη Σύμβαση) ή έμμεσους (καθορισθέντες από τη νομολογία του Δικαστηρίου) περιορισμούς, το Δικαστήριο καλείται συχνά να προβεί σε μία ανάλυση της αναλογικότητας της προβαλλόμενης επέμβασης.

393. Μεταξύ των διατάξεων που διατυπώνουν ρητά τους επιτρεπόμενους περιορισμούς, πρέπει να διακρίνουμε μία συγκεκριμένη υπο-ομάδα τεσσάρων άρθρων: το άρθρο 8 (δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής), το άρθρο 9 (ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας), το άρθρο 10 (ελευθερία έκφρασης), το άρθρο 11 (ελευθερία του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι). Όλα αυτά τα άρθρα έχουν την ίδια δομή: η παράγραφος 1 διατυπώνει το σχετικό θεμελιώδες δικαίωμα, ενώ η παράγραφος 2 προβλέπει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες το Κράτος μπορεί να περιορίσει την άσκηση του δικαιώματος αυτού. Τα κείμενα των δεύτερων αυτών παραγράφων δεν είναι πανομοιότυπα, αλλά έχουν την ίδια δομή. Για παράδειγμα, όσον αφορά το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, το άρθρο 8 § 2 προβλέπει:

«Δεν επιτρέπεται να υπάρξει επέμβασις δημοσίας αρχής εν τη ασκήσει του δικαιώματος τούτου, εκτός εάν η επέμβασις αυτή προβλέπεται υπό του νόμου και αποτελεί μέτρο το οποίον, εις μίαν δημοκρατικήν κοινωνίαν, είναι αναγκαίον διά την εθνικήν ασφάλειαν, την οικονομικήν ευημερίαν της χώρας, την προάσπισιν της τάξεως και την πρόληψιν ποινικών παραβάσεων, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων.»

Το άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου αριθ.4 (ελευθερία κυκλοφορίας) ανήκει και αυτό σε αυτή την κατηγορία διατάξεων καθώς η παράγραφος 3 ακολουθεί την ίδια δομή.

394. Όταν το Δικαστήριο καλείται να εξετάσει την επέμβαση των δημόσιων εξουσιών στην άσκηση κάποιου εκ των προαναφερόμενων δικαιωμάτων, προβαίνει πάντοτε σε ανάλυση τριών σταδίων. Εφόσον έχει όντως υπάρξει «επέμβαση» εκ μέρους του Κράτους (και πρόκειται για ένα ξεχωριστό προκαταρκτικό ζήτημα που πρέπει να επιλυθεί, διότι η απάντηση δεν είναι πάντοτε προφανής), το Δικαστήριο προσπαθεί να απαντήσει σε τρία διαδοχικά ερωτήματα:

- Η επέμβαση προβλέπεται από έναν επαρκώς προσβάσιμο και προβλέψιμο «νόμο»;

- Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης, η επέμβαση επιδιώκει τουλάχιστον έναν από τους εξαντλητικώς απαριθμημένους (και τον οποίων ο κατάλογος ποικίλλει ελαφρά ανάλογα με το άρθρο) «θεμιτούς σκοπούς»;

- Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης, η επέμβαση είναι «αναγκαία εντός μίας δημοκρατικής κοινωνίας» για να επιτύχει το θεμιτό σκοπό που επιδιώκει; Άλλως ειπείν, υφίσταται σχέση αναλογικότητας μεταξύ του σκοπού αυτού και των υπό κρίση περιορισμών;

395. Μόνο σε περίπτωση καταφατικής απάντησης σε καθένα από τα τρία αυτά ερωτήματα θεωρείται η επέμβαση σύμφωνη προς τη Σύμβαση, ενώ τυχόν αρνητική απάντηση συνεπάγεται διαπίστωση περί παραβίασης. Εξετάζοντας το τελευταίο από τα τρία αυτά ερωτήματα, το Δικαστήριο πρέπει να λαμβάνει υπόψη το περιθώριο εκτίμησης το οποίο διαθέτει το Κράτος και του οποίου η έκταση ποικίλλει σημαντικά αναλόγως των συνθηκών, της φύσης του προστατευόμενου δικαιώματος καθώς και της φύσης της επέμβασης (*Stoll κατά Ελβετίας* [GC], § 105, *Demir και Baykara κατά Τουρκίας* [GC], § 119, *Σ. και Marper κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [GC], § 102, *Mentzen κατά Λετονίας* (dec.)).

396. Η ίδια αρχή εφαρμόζεται όχι μόνο στα προαναφερόμενα άρθρα, αλλά και στην πλειοψηφία των άλλων διατάξεων της Σύμβασης – συμπεριλαμβανομένης της περίπτωσης έμμεσων περιορισμών, που δεν περιλαμβάνονται στο κείμενο του επίμαχου άρθρου. Για παράδειγμα, το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο, το οποίο αναγνωρίζει το άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης, δεν είναι απόλυτο: υπόκειται σε περιορισμούς που γίνονται σιωπηρά δεκτοί, διότι από την ίδια την φύση του απαιτεί μία ρύθμιση εκ μέρους του Κράτους. Τα συμβαλλόμενα Κράτη απολαμβάνουν ως προς τούτο ενός σχετικού περιθωρίου εκτίμησης. Εναπόκειται αντιθέτως στο Δικαστήριο η τελική απόφαση σχετικά με την τήρηση των απαιτήσεων της Σύμβασης. Οφείλει να εξακριβώσει ότι οι περιορισμοί αυτοί δεν περιορίζουν την ανοικτή πρόσβαση σε έναν ενδιαφερόμενο, κατά τρόπο ή σε βαθμό που το δικαίωμα να θίγεται στην ίδια την ουσία του. Επιπλέον, οι περιορισμοί αυτοί στο δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο δεν συμβιβάζονται με το άρθρο 6 § 1 παρά μόνον αν επιδιώκουν ένα θεμιτό σκοπό και αν υπάρχει εύλογη σχέση αναλογικότητας μεταξύ των χρησιμοποιούμενων μέσων και του επιδιωκόμενου σκοπού (*Cudak κατά Λιθουανίας* [GC], § 55).

397. Αν, κατά την προκαταρκτική εξέταση της προσφυγής, το Δικαστήριο πεισθεί ότι εκπληρώθηκαν οι πιο πάνω προϋποθέσεις, και ότι, λαμβανομένων υπόψη όλων των σχετικών συνθηκών της υπόθεσης, δεν υπήρξε προφανής έλλειψη αναλογικότητας μεταξύ των επιδιωκόμενων από την κρατική επέμβαση σκοπών και των χρησιμοποιούμενων μέσων, κηρύσσει απαράδεκτη την υπό κρίση αιτίαση λόγω πρόδηλης έλλειψης βάσης. Η αιτιολογία της απόφασης περί απαραδέκτου είναι σε αυτή την περίπτωση όμοια ή παρόμοια με εκείνη που θα υιοθετούσε το Δικαστήριο σε μία απόφαση η οποία διαπιστώνει, επί της ουσίας, μη παραβίαση (*Mentzen κατά Λετονίας* (dec.)).

γ) Άλλα σχετικώς απλά ζητήματα ουσίας

398. Επιπλέον των πιο πάνω περιγραφόμενων καταστάσεων, το Δικαστήριο κηρύσσει προδήλως αβάσιμη μία αιτίαση αν πεισθεί ότι, για λόγους ουσίας, δεν υφίσταται καμία ένδειξη παραβίασης της επικαλούμενης διάταξης της Σύμβασης. Τούτο προκύπτει ιδίως σε δύο περιπτώσεις:

- όταν υφίσταται μία πάγια και πλούσια νομολογία του Δικαστηρίου, διατυπωθείσα σε πανομοιότυπες ή παρόμοιες υποθέσεις, και η οποία επιτρέπει να συναχθεί συμπέρασμα περί απουσίας παραβίασης της Σύμβασης στην προκειμένη περίπτωση (*Galev και λοιποί κατά Βουλγαρίας* (dec.)),

- ακόμη και σε περίπτωση έλλειψης νομολογίας η οποία να εξετάζει με άμεσο και συγκεκριμένο τρόπο το προβληθέν ζήτημα, τα υφιστάμενα νομολογιακά στοιχεία επιτρέπουν να συναχθεί το συμπέρασμα ότι δεν υφίσταται καμία ένδειξη παραβίασης της Σύμβασης (*Hartung κατά Γαλλίας* (dec.)).

399. Στις δύο προαναφερόμενες περιπτώσεις, το Δικαστήριο μπορεί να οδηγηθεί να εξετάσει εκτενώς και με κάθε λεπτομέρεια τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης και όλα τα υπόλοιπα συναφή πραγματικά στοιχεία (*Collins και Akaziebie κατά Σουηδίας* (dec.)).

4. Μη τεκμηριωθείσες αιτιάσεις: έλλειψη αποδείξεων

400. Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου έχει τον χαρακτήρα μίας κατ'αντιμωλία διαδικασίας. Ως εκ τούτου, είναι ευθύνη των διαδίκων – ήτοι του προσφεύγοντος και της εναγόμενης κυβέρνησης– να τεκμηριώσουν τις θέσεις τους τόσο ως προς τα πραγματικά περιστατικά (παρέχοντας στο Δικαστήριο τα απαραίτητα πραγματικά αποδεικτικά στοιχεία) όσο και ως προς το νομικό μέρος (εξηγώντας τον λόγο που, κατά την άποψή τους, η επικαλούμενη διάταξη της Σύμβασης παραβιάσθηκε ή όχι).

401. Στο μέτρο που έχει εφαρμογή στην προκειμένη περίπτωση, το άρθρο 47 του κανονισμού του Δικαστηρίου, το οποίο διέπει το περιεχόμενο των ατομικών προσφυγών, προβλέπει:

«1. Σύμφωνα με το άρθρο 34 της Σύμβασης, μια προσφυγή θα πρέπει να παρουσιάζεται στο έντυπο προσφυγής το οποίο παρέχεται από την Γραμματεία, εκτός εάν το Δικαστήριο αποφασίσει διαφορετικά. Θα πρέπει να περιλαμβάνει όλες τις απαιτούμενες πληροφορίες στα αντίστοιχα μέρη του εντύπου προσφυγής και να αναφέρει:

(...)

(δ) συνοπτική και ευανάγνωστη έκθεση των πραγματικών περιστατικών,

(ε) συνοπτική και ευανάγνωστη έκθεση της ή των επικαλουμένων παραβιάσεων της Σύμβασης καθώς και των σχετικών επιχειρημάτων, και

(...)

2. (α) Όλες οι πληροφορίες που μνημονεύονται στην πιο πάνω παράγραφο 1 (δ) έως (στ) πρέπει να παρέχονται στο αντίστοιχο μέρος του εντύπου προσφυγής και θα πρέπει να είναι επαρκείς έτσι ώστε να μπορέσει το Δικαστήριο να καθορίσει τη φύση και το σκοπό της προσφυγής χωρίς να ανατρέξει σε οποιοδήποτε άλλο έγγραφο.

(...)

3.1. Το έντυπο της προσφυγής πρέπει να είναι υπογεγραμμένο από τον προσφεύγοντα ή τον εκπρόσωπό του και να συνοδεύεται από:

(α) αντίγραφα των εγγράφων που σχετίζονται με τις επίδικες αποφάσεις ή μέτρα, δικαστικά ή άλλης φύσης,

(β) αντίγραφα των εγγράφων και αποφάσεων που πιστοποιούν ότι ο προσφεύγων έχει συμμορφωθεί με την προϋπόθεση της εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων και με την προθεσμία που προβλέπεται στο άρθρο 35 § 1 της Σύμβασης,

(...)

5.1. Η μη συμμόρφωση με τις προϋποθέσεις που ορίζονται στις παραγράφους 1 ως 3 του παρόντος Κανονισμού θα έχει ως αποτέλεσμα να μην εξεταστεί η προσφυγή από το Δικαστήριο, εκτός εάν:

(α) ο προσφεύγων προσκομίσει επαρκείς εξηγήσεις για τη μη συμμόρφωση,

(...)

(γ) το Δικαστήριο αποφασίσει διαφορετικά αυτεπαγγέλτως ή κατόπιν αιτήσεως του προσφεύγοντος.

(...))»

402. Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 44Γ § 1 του κανονισμού του Δικαστηρίου,

«Όταν ένας διάδικος παραλείπει να προσκομίσει τις απαιτούμενες από το Δικαστήριο αποδείξεις ή πληροφορίες ή παραλείπει να αποκαλύψει αυτοβούλως τις σχετικές πληροφορίες, ή δε συμμετέχει αποτελεσματικά στη διαδικασία, το Δικαστήριο μπορεί να εξαγάγει από τη συμπεριφορά του τα συμπεράσματα που κρίνει κατάλληλα.»

403. Σε περίπτωση μη εκπλήρωσης των προαναφερόμενων προϋποθέσεων, το Δικαστήριο κηρύσσει απαράδεκτη την προσφυγή λόγω πρόδηλης έλλειψη βάσης. Ειδικότερα, τούτο μπορεί να προκύψει στις ακόλουθες περιπτώσεις:

- όταν ο προσφεύγων περιορίζεται στην παράθεση μίας ή περισσότερων διατάξεων της Σύμβασης χωρίς να εξηγεί με ποιο τρόπο αυτές παραβιάστηκαν,

εκτός αν τούτο καθίσταται προφανές από τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης (*Trofimchuk κατά Γαλλίας* (dec.), *Baillard κατά Γαλλίας* (dec.)),

- όταν ο προσφεύγων παραλείπει ή αρνείται να προσκομίσει έγγραφες αποδείξεις σε στήριξη των ισχυρισμών του (ιδίως αποφάσεις δικαστηρίων και άλλων εθνικών αρχών), εκτός αν υφίστανται εξαιρετικές περιστάσεις ανεξάρτητες από τη βούλησή του και οι οποίες τον εμποδίζουν να πράξει τούτο (για παράδειγμα, όταν η διεύθυνση της φυλακής αρνείται σε έναν κρατούμενο να διαβιβάσει έγγραφα του φακέλου του στο Δικαστήριο) ή εκτός αν το ίδιο το Δικαστήριο ορίσει διαφορετικά.

5. Συγκεκριμένες ή ιδιόρρυθμες αιτιάσεις

404. Το Δικαστήριο απορρίπτει ως προδήλως αβάσιμες αιτιάσεις οι οποίες είναι συγκεκριμένες σε τέτοιο βαθμό που είναι αντικειμενικά αδύνατο για το Δικαστήριο να κατανοήσει τα πραγματικά περιστατικά που καταγγέλλει ο προσφεύγων και τα παράπονα που επιθυμεί να του απευθύνει. Σε τέτοιες περιπτώσεις, η απουσία οποιασδήποτε ένδειξης παραβίασης της Σύμβασης είναι προφανής για οποιοδήποτε μέσο παρατηρητή, ακόμη κι αν αυτός στερείται νομικών γνώσεων.

B. Απουσία σημαντικής βλάβης

Άρθρο 35 § 3β) – Κριτήρια παραδεκτού

3. Το Δικαστήριο κηρύσσει απαράδεκτη οποιαδήποτε ατομική προσφυγή που υποβάλλεται δυνάμει του άρθρου 34, όταν εκτιμά ότι (...)

β. ο προσφεύγων δεν έχει υποστεί σημαντική βλάβη, εκτός εάν ο σεβασμός των δικαιωμάτων του ανθρώπου, όπως αυτά ορίζονται από τη Σύμβαση και τα Πρωτόκολλα αυτής απαιτεί την εξέταση της προσφυγής επί της ουσίας και υπό την προϋπόθεση ότι δεν μπορεί να απορριφθεί για τον λόγο αυτό καμία υπόθεση η οποία δεν έχει εξετασθεί δεόντως από εσωτερικό δικαστήριο.

1. Πλαίσιο υιοθέτησης του νέου κριτηρίου

405. Με τη θέση σε ισχύ του Πρωτοκόλλου αριθ.14, την 1^η Ιουνίου 2010, ένα νέο κριτήριο παραδεκτού προστέθηκε στα προβλεπόμενα στο άρθρο 3 κριτήρια. Σύμφωνα με το άρθρο 20 του Πρωτοκόλλου, η νέα διάταξη εφαρμόζεται επί όλων των προσφυγών που εκκρεμούν ενώπιον του Δικαστηρίου, με εξαίρεση εκείνες που κηρύχθηκαν παραδεκτές πριν από την έναρξη ισχύος του Πρωτοκόλλου. Αντίστοιχα, στην υπόθεση Vistiņš και Perepjolkins κατά Λετονίας [GC], § 66, η προκαταρκτική ένσταση έλλειψης σημαντικής βλάβης που προβλήθηκε από την κυβέρνηση απορρίφθηκε για τον λόγο ότι η προσφυγή είχε κηρυχθεί παραδεκτή το 2006, ήτοι πριν από τη θέση σε ισχύ του Πρωτοκόλλου αριθ. 14.

Η εισαγωγή του νέου αυτού κριτηρίου κρίθηκε αναγκαία λαμβανομένου υπόψη του συνεχώς αυξανόμενου φόρτου εργασίας του Δικαστηρίου. Δίδει σε αυτό ένα συμπληρωματικό εργαλείο, το οποίο θα πρέπει να το βοηθά να επικεντρώνεται στις υποθέσεις που δικαιολογούν μία επί της ουσίας εξέταση. Άλλως ειπείν, επιτρέπει στο Δικαστήριο να απορρίπτει υποθέσεις οι οποίες έχουν κριθεί «ελάσσονος σημασίας» κατ'εφαρμογή της αρχής σύμφωνα με την οποία οι δικαστές δεν πρέπει εξετάζουν τέτοιες υποθέσεις («*de minimis non curat praetor*»).

406. Η έννοια του '*de minimis*', αν και δεν είχε συμπεριληφθεί επισήμως στη Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου πριν από την 1^η Ιουνίου 2010, είχε ωστόσο αναφερθεί σε πολυάριθμες αποκλίνοσες απόψεις μελών της Επιτροπής (βλ. εκθέσεις της Επιτροπής σε Eyoum-Priso κατά Γαλλίας, H.F.K.-F. κατά Γερμανίας, Lechesne κατά Γαλλίας), και δικαστών του Δικαστηρίου (βλέπε, παραδείγματος χάριν, Dudgeon κατά Ηνωμένου Βασιλείου, O'Halloran και Francis κατά Ηνωμένου Βασιλείου [GC], και Micallef κατά Μάλτας [GC]) καθώς και από Κυβερνήσεις στις παρατηρήσεις τους ενώπιον του Δικαστηρίου (βλέπε, παραδείγματος χάριν, Κουμουτσέα και λοιποί κατά Ελλάδα (dec.)).

2. Αντικείμενο

407. Το άρθρο 35 § 3β) περιλαμβάνει τρία ξεχωριστά στοιχεία. Πρώτον, διατυπώνει το κριτήριο παραδεκτού αυτό καθεαυτό: το Δικαστήριο μπορεί να κηρύσσει απαράδεκτη οποιαδήποτε ατομική προσφυγή οσάκις εκτιμά ότι ο προσφεύγων δεν έχει υποστεί σημαντική βλάβη. Εν συνεχεία ακολουθούν δύο ρήτρες διασφάλισης. Πρώτον, το Δικαστήριο δεν μπορεί να κηρύσσει απαράδεκτη μία προσφυγή εάν ο σεβασμός των δικαιωμάτων του ανθρώπου απαιτεί εξέταση επί της ουσίας. Δεύτερον, δεν μπορεί να απορρίπτεται στη βάση αυτού του νέου κριτηρίου μία υπόθεση η οποία δεν έχει εξετασθεί δεόντως από εθνικό δικαστήριο. Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι, σύμφωνα με το άρθρο 5 του Πρωτοκόλλου αριθ. 15, το οποίο τροποποιεί την Σύμβαση αλλά δεν έχει ακόμη τεθεί σε ισχύ, η δεύτερη ρήτρα εξασφάλισης θα καταργηθεί⁴. Όταν πληρούνται οι τρεις προϋποθέσεις του κριτηρίου του απαραδέκτου, το Δικαστήριο κηρύσσει την αιτίαση απαράδεκτη κατ'εφαρμογήν του άρθρου 35 §§ 3 β) και 4 της Σύμβασης.

408. Στην υπόθεση *Shefer κατά Ρωσίας* (dec.), το Δικαστήριο σημειώνει ότι, ενώ δεν υπάρχει επίσημη ιεραρχία μεταξύ των τριών στοιχείων που αναφέρονται στο άρθρο 35 § 3 β), το ζήτημα της «σημαντικής βλάβης» βρίσκεται στο επίκεντρο του νέου κριτηρίου. Στις περισσότερες περιπτώσεις, ακολουθείται πράγματι μία ιεραρχική προσέγγιση, κατά την οποία έκαστο στοιχείο του νέου κριτηρίου εξετάζεται με την σειρά του.

409. Μόνο το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να ερμηνεύσει αυτή την προϋπόθεση παραδεκτού και να την εφαρμόσει. Κατά τη διάρκεια των δύο πρώτων ετών από την έναρξη ισχύος του Πρωτοκόλλου, η εφαρμογή αυτού του κριτηρίου γινόταν από τα τμήματα και το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης (άρθρο 20 § 2 του Πρωτοκόλλου αριθ.14) Από την 1η Ιουνίου 2012 το κριτήριο χρησιμοποιείται από όλες τις δικαστικές συνθέσεις του Δικαστηρίου.

410. Το Δικαστήριο μπορεί να θέσει αυτήν την νέα προϋπόθεση του παραδεκτού αυτεπαγγέλτως (*Ionescu κατά Ρουμανίας* (dec.)) ή σε απάντηση ένστασης προβληθείσας από την κυβέρνηση (*Gaglione και λοιποί κατά Ιταλίας*). Σε ορισμένες περιπτώσεις, εξετάζει το νέο κριτήριο πριν από τις άλλες

⁴ Στο άρθρο 35, παράγραφος 3, εδάφιο β) της Σύμβασης οι λέξεις «και υπό την προϋπόθεση ότι καμία υπόθεση δεν θα μπορεί να απορριφθεί για τον λόγο αυτό, εφόσον δεν έχει προσηκόντως εξεταστεί από ένα εθνικό δικαστήριο» θα διαγραφούν.

προϋποθέσεις του παραδεκτού (*Korolev κατά Ρωσίας* (dec.), *Rinck κατά Γαλλίας* (dec.), *Gaftoniuc κατά Ρουμανίας* (dec.), *Burov κατά Μολδαβίας* (dec.), *Shefer κατά Ρωσίας* (dec.)). Σε άλλες περιπτώσεις, εξετάζει το νέο κριτήριο μόνον αφού έχει αποκλείσει τα άλλα (*Ionescu κατά Ρουμανίας* (dec.), *Holub κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας* (dec.)).

3. Επί του ερωτήματος αν ο προσφεύγων υπέστη σημαντική βλάβη

411. Το κύριο στοιχείο που περιέχεται στο κριτήριο είναι το ζήτημα του κατά πόσον ο προσφεύγων υπέστη «σημαντική βλάβη». Η «σημαντική βλάβη» παραπέμπει στην ιδέα ότι η παραβίαση ενός δικαιώματος, όσο και αν είναι αληθινή από καθαρά νομική άποψη, θα πρέπει να φθάσει ένα ελάχιστο επίπεδο σοβαρότητας προκειμένου να δικαιολογήσει την εξέταση από ένα διεθνές δικαστήριο. Οι παραβιάσεις καθαρά τεχνικής φύσεως και μικρής σημασίας εκτός ενός τυπολατρικού πλαισίου δε χρήζουν εξέτασης σε ευρωπαϊκό επίπεδο (*Shefer κατά Ρωσίας* (dec.)). Η αξιολόγηση αυτού του ελάχιστου επιπέδου είναι σχετική και εξαρτάται από όλες τις συνθήκες της υπόθεσης. Η σοβαρότητα μιας παραβίασης πρέπει να εκτιμάται λαμβανομένων υπόψη τόσο της υποκειμενικής αντίληψης του προσφεύγοντος όσο και του αντικειμενικού διακυβεύματος μιας συγκεκριμένης υπόθεσης (*Korolev κατά Ρωσίας* (dec.)). Εν τούτοις, η υποκειμενική εντύπωση του προσφεύγοντος δεν επαρκεί αφ'εαυτής για να οδηγήσει το Δικαστήριο στο συμπέρασμα ότι ο ενδιαφερόμενος υπέστη σημαντική βλάβη. Αυτή η υποκειμενική εντύπωση πρέπει να δικαιολογείται από αντικειμενικούς λόγους (*Ladygin κατά Ρωσίας* (dec.)). Μία παραβίαση της Σύμβασης μπορεί να αφορά σημαντικά ζητήματα αρχής και έτσι να προξενεί σημαντική βλάβη όποιο και αν είναι το διακυβευόμενο περιουσιακό συμφέρον (*Korolev κατά Ρωσίας* (dec.)). Στην απόφαση *Giuran κατά Ρουμανίας*, §§ 17-25, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο προσφεύγων είχε υποστεί σημαντική βλάβη για τον λόγο ότι η διαδικασία αφορούσε γι'αυτόν ένα ζήτημα αρχής, ήτοι το δικαίωμά του για σεβασμό της περιουσίας και της κατοικίας του, την στιγμή που η εθνική διαδικασία η οποία αποτελούσε το αντικείμενο της αιτίασης εδίωκε την ανάκτηση των πραγμάτων που είχαν κλαπεί από την κατοικία του προσφεύγοντος, αξίας 350 ευρώ.

412. Επίσης, για την αξιολόγηση της υποκειμενικής σημασίας της υπόθεσης για τον προσφεύγοντα, το Δικαστήριο μπορεί να λάβει υπόψη την συμπεριφορά του τελευταίου, όπως για παράδειγμα να ερευνήσει αν αυτός παρέμεινε αδρανής κατά την διάρκεια της διαδικασίας για ένα ορισμένο διάστημα. Αποδεικνύοντας έτσι το περιορισμένο ενδιαφέρον του για την έκβαση της (*Shefer κατά Ρωσίας* (dec.)). Στην απόφαση *Giusti κατά Ιταλίας*, §§ 22- 36, το Δικαστήριο μνημόνευσε για πρώτη φορά ορισμένα νέα στοιχεία που πρέπει να ληφθούν υπόψη για τον καθορισμό του ελαχίστου της σοβαρότητας το οποίο απαιτείται προκειμένου να αιτιολογηθεί μία εξέταση από μία διεθνή δικαιοδοσία, ήτοι την φύση του δικαιώματος την παραβίαση του οποίου επικαλείται ο προσφεύγων, τη σοβαρότητα της επικαλούμενης παραβίασης και/ή τις δυνητικές συνέπειες της παραβίασης για την προσωπική κατάσταση του προσφεύγοντος. Προκειμένου να αξιολογήσει τις περιστάσεις αυτές, το Δικαστήριο θα εξετάζει ιδίως το διακύβευμα ή την έκβαση της εθνικής διαδικασίας.

α) Έλλειψη σημαντικής οικονομικής βλάβης

413. Σε ορισμένες περιπτώσεις, το επίπεδο της σοβαρότητας αξιολογείται υπό το φως των οικονομικών συνεπειών του επίδικου ζητήματος και της σημασίας της υπόθεσης για τον προσφεύγοντα. Οι οικονομικές επιπτώσεις δεν αξιολογούνται μόνον υπό το φως της αποζημίωσης της ηθικής βλάβης που ζητείται από τον προσφεύγοντα. Στην απόφαση *Kiousi κατά Ελλάδας*, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι το αιτηθέν για την ηθική βλάβη ποσό, ήτοι 1.000 EUR, δεν ήταν κατάλληλο για να υπολογιστεί το πραγματικό διακύβευμα για τον προσφεύγοντα. Τούτο διότι η ηθική βλάβη υπολογίζεται συχνά από τους ίδιους τους προσφεύγοντες στην βάση των δικών τους εικασιών ως προς το ύψος του αντικειμένου της διαφοράς.

414. Σε ό,τι αφορά την ασήμαντη οικονομική επίπτωση, το Δικαστήριο έχει διαπιστώσει μέχρι σήμερα την έλλειψη «σημαντικής βλάβης» στις ακόλουθες υποθέσεις στις οποίες το εν λόγω ποσό ήταν ίσο με ή μικρότερο από περίπου 500 EUR:

– σε διαδικασία στην οποία το επίδικο ποσό ήταν 90 EUR (*Ionescu κατά Ρουμανίας* (dec.)),

- σε υπόθεση στην οποία οι αρχές δεν κατέβαλαν στον προσφεύγοντα ποσό που αντιστοιχεί σε λιγότερο από ένα ευρώ (Korolev κατά Ρωσίας (dec.)),
- σε υπόθεση όπου οι αρχές δεν κατέβαλαν στον προσφεύγοντα ποσό που αντιστοιχεί σε 12 EUR περίπου (Vasilchenko κατά Ρωσίας, § 49),
- σε πρόστιμο για παράβαση του κώδικα κυκλοφορίας ύψους 150 EUR και σημείωση ενός βαθμού ποινής στην άδεια οδηγού του προσφεύγοντος (Rinck κατά Γαλλίας (dec.)),
- σε καθυστερημένη καταβολή 25 EUR (Gaftoniuc κατά Ρουμανίας (dec.)),
- σε μη επιστροφή 125 EUR (Stefanescu κατά Ρουμανίας (dec.)),
- σε μη καταβολή 12 EUR από τις κρατικές αρχές στον προσφεύγοντα (Fedotov κατά Μολδαβίας (dec.)),
- σε μη καταβολή στον προσφεύγοντα από τις κρατικές αρχές 107 EUR, πλέον 121 EUR για έξοδα και δικαστική δαπάνη, ήτοι συνολικά EUR (Burov κατά Μολδαβίας (dec.)),
- σε υπόθεση που αφορούσε ένα πρόστιμο 135 EUR, πάγιο τέλος 22 EUR και σημείωση ενός βαθμού ποινής στην άδεια οδηγού της προσφεύγουσας (Fernandez κατά Γαλλίας (dec.)),
- σε υπόθεση όπου το Δικαστήριο σημείωσε ότι το ποσό της επίδικης υλικής ζημίας ήταν 504 EUR (Κιούση κατά Ελλάδας (dec.)),
- σε υπόθεση στην οποία η αρχική αξίωση των 99 EUR, που προβλήθηκε από τον προσφεύγοντα κατά του δικηγόρου του, ελήφθη υπόψη επιπρόσθετα στο γεγονός ότι σε αυτόν επιδικάστηκε το ισόποσο 1.515 EUR για την διάρκεια της διαδικασίας επί της ουσίας (Havelka κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας (dec.)),
- σε υπόθεση καθυστερούμενων μισθών ύψους αντιστοίχου με περίπου 200 EUR (Guruygan κατά Αρμενίας (dec.)),
- σε υπόθεση που αφορούσε έξοδα 227 EUR (Šumbera κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας (dec.)),
- σε υπόθεση που αφορούσε την εκτέλεση μιας απόφασης που επιδίκαζε το ποσό των 34 EUR (Shefer κατά Ρωσίας (dec.)),
- σε υπόθεση που αφορούσε την αποκατάσταση της ηθικής βλάβης 445 EUR για την διακοπή της παροχής ηλεκτρικού ρεύματος (Bazelyuk κατά Ουκρανίας (dec.)),

– σε υπόθεση που αφορούσε διοικητικά πρόστιμα 50 EUR (*Boelens και λοιποί κατά Βελγίου* (dec.)),

– σε υπόθεση όπου οι αιτιάσεις αναφέρονταν σε αμοιβές μεταξύ 98 και 137 EUR πλέον τόκων υπερημερίας (*Hudecová και λοιποί κατά Σλοβακίας* (dec.)).

415. Στην απόφαση *Havelka κατά της Δημοκρατίας της Τσεχίας*, το Δικαστήριο έλαβε υπόψη ότι, παρά το γεγονός ότι η επιδίκαση 1.515 EUR δεν μπορούσε ακριβολογώντας να θεωρηθεί ότι παρέχει ικανή και επαρκή επανόρθωση βάσει της νομολογίας του Δικαστηρίου, το ποσό αυτό δεν διέφερε από την προσήκουσα δίκαιη ικανοποίηση, σε σημείο που να προκαλεί στον προσφεύγοντα σημαντική βλάβη.

416. Τέλος, το Δικαστήριο έχει επίγνωση ότι η επίπτωση μιας υλικής ζημίας δεν πρέπει να αποτιμάται αφηρημένα: ακόμη και μία μικρή υλική ζημία μπορεί να είναι σημαντική, ανάλογα με την ειδική κατάσταση του προσώπου και με την οικονομική κατάσταση της χώρας ή της περιοχής που αυτό κατοικεί. Έτσι, το Δικαστήριο εξετάζει το αποτέλεσμα της οικονομικής απώλειας λαμβάνοντας υπόψη την ατομική κατάσταση του προσφεύγοντος. Στην απόφαση *Fernandez κατά Γαλλίας*, το γεγονός ότι η προσφεύγουσα ήταν δικαστής στο διοικητικό εφετείο της Μασσαλίας οδήγησε στο Δικαστήριο να αποφανθεί ότι το πρόστιμο των 135 EUR που της είχε επιβληθεί δεν συνιστούσε γι' αυτήν σημαντικό ποσό.

β) Σημαντική οικονομική βλάβη

417. Αντιθέτως, όταν το Δικαστήριο θεωρεί ότι ο προσφεύγων υπέστη σημαντική οικονομική βλάβη, μπορεί να απορρίψει το κριτήριο. Έτσι συνέβη για παράδειγμα στις ακόλουθες περιπτώσεις:

– σε υπόθεση όπου διαπιστώθηκαν καθυστερήσεις μεταξύ εννέα και σαράντα-εννέα μηνών για την εκτέλεση αποφάσεων που επιδίκασαν αποζημίωση για την διάρκεια διαδικασιών στις οποίες τα σχετικά ποσά κυμαίνονταν μεταξύ 200 και 13.749,99 EUR (*Gaglione και λοιποί κατά Ιταλίας*),

– σε υπόθεση που αφορούσε καθυστερήσεις στην πληρωμή αποζημίωσης για απαλλοτριωθείσα ιδιοκτησία και ποσά ανερχόμενα σε δεκάδες χιλιάδες ευρώ (*Sancho Cruz και λοιποί κατά Πορτογαλίας*, §§ 32-35),

- σε υπόθεση που αφορούσε αμφισβητούμενα εργασιακά δικαιώματα και στην οποία το αιτούμενο ποσό ήταν 1.800 EUR περίπου (Živić κατά Σερβίας),
- σε υπόθεση που αφορούσε την διάρκεια των δεκαπέντε ετών και πέντε μηνών μιας δίκης ενώπιον πολιτικών δικαστηρίων και την απουσία οποιουδήποτε ενδίκου μέσου, ενώ η αξίωση ήταν «σημαντικό ποσό» (Giusti κατά Ιταλίας, §§ 22-36),
- σε υπόθεση που αφορούσε την διάρκεια δίκης ενώπιον πολιτικών δικαστηρίων, όπου το αιτούμενο ποσό αφορούσε επιδόματα αναπηρίας ύψους που δεν ήταν αμελητέο (De Ieso κατά Ιταλίας),
- σε υπόθεση όπου είχε επιβληθεί στην προσφεύγουσα να καταβάλει δικαστικά έξοδα τα οποία υπερέβαιναν το 20 % του ύψους του μηνιαίου εισοδήματός της (Pietka κατά Πολωνίας, §§ 33-41).

γ) Έλλειψη σημαντικής μη οικονομικής βλάβης

418. Εν τούτοις, το Δικαστήριο δεν ασχολείται αποκλειστικά με υποθέσεις ασήμαντων ποσών, όταν εφαρμόζει το κριτήριο της μη σημαντικής βλάβης. Η έκβαση μιας υπόθεσης σε εθνικό επίπεδο μπορεί να έχει συνέπειες άλλες εκτός από οικονομικές. Στις αποφάσεις Holub κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας, Braňi Zátkoné, A.S., κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας, Matoušek κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας, Čvanajda κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας, Jirsák κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας, και Hanzl και Šradrma κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας, το Δικαστήριο στήριξε τις αποφάσεις του στο γεγονός ότι οι μη κοινοποιηθείσες παρατηρήσεις των άλλων διαδίκων δεν περιείχαν κάποιο στοιχείο νέο ή σχετικό με την υπόθεση και ότι η απόφαση που εκδόθηκε από το συνταγματικό δικαστήριο σε κάθε μία από τις υποθέσεις αυτές δεν στηριζόταν πάνω σε αυτές. Στην απόφαση Liga Portuguesa de Futebol Profissional κατά Πορτογαλίας, το Δικαστήριο ακολούθησε την ίδια σκέψη με εκείνη που παρατίθεται στην απόφαση Holub κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας. Η εν λόγω βλάβη ήταν το γεγονός ότι δεν κοινοποιήθηκε στην προσφεύγουσα εταιρεία η γνώμη του εισαγγελέως και όχι το ποσό των 19 εκατομμυρίων ευρώ το οποίο η εταιρεία θα μπορούσε να υποχρεωθεί να καταβάλει. Το Δικαστήριο δέχθηκε ότι η προσφεύγουσα εταιρεία δεν υπέστη ζημία από την μη κοινοποίηση της εν λόγω γνώμης.

419. Ομοίως, στην απόφαση Jančev κατά της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας, η αιτίαση αφορούσε την μη δημόσια απαγγελία της απόφασης του πρωτοδίκου δικαστηρίου. Το Δικαστήριο συμπέρανε ότι ο προσφεύγων δεν υπέστη σημαντική βλάβη διότι δεν ήταν ο ζημιωθείς διάδικος. Το Δικαστήριο έλαβε επίσης υπόψη ότι η υποχρέωση της κατεδάφισης του τοίχου και της απομάκρυνσης των τούβλων, η οποία ήταν η συνέπεια της παράνομης συμπεριφοράς του προσφεύγοντος, δεν επέβαλε σημαντικό οικονομικό βάρος σε αυτόν. Μία άλλη υπόθεση στην οποία ο προσφεύγων δεν επικαλέστηκε άμεσα ένα σημαντικό χρηματικό ποσό ήταν η απόφαση Sanu κατά Ρουμανίας (dec.). Στην υπόθεση αυτή, ο προσφεύγων παραπονέθηκε για την μη εκτέλεση ορισμένων αποφάσεων υπέρ του, συμπεριλαμβανομένης και της έκδοσης ενός πιστοποιητικού.

420. Στην υπόθεση Gagliano Giorgi κατά Ιταλίας, το Δικαστήριο ασχολήθηκε για πρώτη φορά με μία αιτίαση που αφορούσε την διάρκεια μιας ποινικής δίκης. Διαπιστώνοντας το γεγονός ότι η ποινή του προσφεύγοντος μειώθηκε εξαιτίας της διάρκειας της διαδικασίας, το Δικαστήριο συμπέρανε ότι η μείωση αποζημίωσε τον προσφεύγοντα και μάλιστα μείωσε σημαντικά οποιαδήποτε βλάβη την οποία αυτός μπορεί να υπέστη από την διάρκεια της διαδικασίας αυτής. Όθεν, το Δικαστήριο δέχθηκε ότι ο προσφεύγων δεν υπέστη σημαντική βλάβη. Στην απόφαση Galović κατά Κροατίας, το Δικαστήριο έκρινε ότι η προσφεύγουσα είχε ωφεληθεί στην πραγματικότητα από την υπερβολική διάρκεια μιας πολιτικής διαδικασίας, διότι αυτή παρέμεινε στην ιδιοκτησία της ακόμη έξι έτη και δύο μήνες. Δύο ακόμη ολλανδικές υποθέσεις, ήτοι οι υποθέσεις Celik κατά Ολλανδίας και Van der Putten κατά Ολλανδίας ασχολήθηκαν επίσης με την διάρκεια ποινικών διαδικασιών και την απουσία πραγματικής προσφυγής. Οι αιτιάσεις των προσφευγόντων αφορούσαν μόνον την διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον του ανωτάτου δικαστηρίου ως συνέπεια του χρόνου που χρειάστηκε το εφετείο για να συμπληρώσει την δικογραφία. Εν τούτοις, και στις δύο υποθέσεις, οι προσφεύγοντες κατέθεσαν στο ανώτατο δικαστήριο αίτηση αναίρεσης σχετικά με νομικά ζητήματα χωρίς να αναφέρουν τους λόγους αναίρεσης. Διαπιστώνοντας ότι δεν διατυπώθηκε κάποια αιτίαση σχετικά με την απόφαση του εφετείου ή με οποιαδήποτε πλευρά των

προηγούμενων ποινικών διαδικασιών, το Δικαστήριο έκρινε και στις δύο περιπτώσεις ότι οι προσφεύγοντες δεν υπέστησαν σημαντική βλάβη.

421. Στην απόφαση Zwinkels κατά Ολλανδίας (dec.), η μοναδική παρέμβαση στο δικαίωμα του σεβασμού της κατοικίας βάσει του άρθρου 8 αφορούσε την μη εξουσιοδοτημένη είσοδο επιθεωρητών εργασίας σε ένα χώρο στάθμευσης αυτοκινήτου και έτσι το Δικαστήριο απέρριψε αυτήν την αιτίαση διότι δεν είχε «περισσότερη από ελάχιστη επίπτωση» στο δικαίωμα κατοικίας ή ιδιωτικής ζωής του προσφεύγοντος.

δ) Σημαντική μη οικονομική βλάβη

422. Σε ό,τι αφορά τις υποθέσεις στις οποίες το Δικαστήριο απέρριψε το νέο κριτήριο, στην απόφαση 3A.CZ s.r.o. κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας, § 34, το Δικαστήριο έκρινε ότι έκρινε ότι οι μη κοινοποιηθείσες παρατηρήσεις θα μπορούσαν να περιέχουν κάποιες νέες πληροφορίες τις οποίες δεν γνώριζε η προσφεύγουσα εταιρεία. Διακρίνοντας την υπόθεση αυτή από την σειρά των υποθέσεων Holub κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας (dec.), το Δικαστήριο δεν μπορούσε να δεχθεί ότι η εταιρεία δεν είχε υποστεί σημαντική βλάβη. Το ίδιο σκεπτικό χρησιμοποιήθηκε στις υποθέσεις BENet Praha, spol. s r.o., κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας, § 135, και Joos κατά Ελβετίας, § 20.

423. Στην υπόθεση Luchaninova κατά Ουκρανίας, §§ 46-50, το Δικαστήριο παρατήρησε ότι η έκβαση της διαδικασίας, την οποία η προσφεύγουσα κατήγγειλε ως παράνομη και διεξαχθείσα κατά τρόπο μεροληπτικό, είχε ιδιαίτερα αρνητική επίπτωση στην επαγγελματική ζωή της. Ειδικότερα, η καταδίκη της προσφεύγουσας χρησίμευσε ως αιτιολογία για την απόλυσή της. Συνεπώς, η προσφεύγουσα είχε υποστεί σημαντική ζημία. Στην υπόθεση Diacenco κατά Ρουμανίας, § 46, το ζήτημα αρχής για τον προσφεύγοντα ήταν το δικαίωμα στο τεκμήριο αθωότητας το οποίο προστατεύεται από το άρθρο 6 § 2.

424. Στην υπόθεση Van Velden κατά Ολλανδίας, §§ 33-39, ο προσφεύγων επικαλέστηκε το άρθρο 5 § 4 της Σύμβασης. Η κυβέρνηση υποστήριξε ότι ο προσφεύγων δεν είχε υποστεί σημαντική βλάβη αφού ολόκληρο το διάστημα της προφυλάκισής του είχε αφαιρεθεί από την ποινή φυλάκισής του. Εν τούτοις, το Δικαστήριο έκρινε ότι ήταν σύνηθες στην ποινική

δικονομία πολλών συμβαλλομένων Κρατών να αφαιρούν από την ποινή τα διαστήματα κράτησης που εκτίθηκαν πριν από την τελεσίδικη καταδίκη: αν το Δικαστήριο έπρεπε να θεωρεί γενικώς ότι οποιαδήποτε βλάβη προκύπτουσα από προφυλάκιση ακυρώνεται εξ αυτού *ipso facto* για τους σκοπούς της Σύμβασης, τούτο θα αφαιρούσε από το πεδίο αρμοδιότητάς του ένα μεγάλο μέρος δυνητικών αιτιάσεων υπό το πρίσμα του άρθρου 5. Ως εκ τούτου, η ένσταση της κυβέρνησης βάσει του κριτηρίου της μη σημαντικής βλάβης απορρίφθηκε. Άλλη μία περίπτωση στην οποία απορρίφθηκε η ένσταση της κυβέρνησης βάσει του κριτηρίου αυτού ήταν η υπόθεση Bannikov κατά Λετονίας, §§ 54-60. Σε αυτήν την υπόθεση, το διάστημα της προφυλάκισης ήταν ένα έτος, έντεκα μήνες και δεκαοκτώ ημέρες.

425. Σε τρεις ενδιαφέρουσες περιπτώσεις που αφορούσαν αιτιάσεις υπό το πρίσμα των άρθρων 9, 10 και 11, οι ενστάσεις της κυβέρνησης στην βάση της μη σημαντικής βλάβης απερρίφθησαν επίσης. Στην υπόθεση Vartic κατά Ρουμανίας (αρ. 2), §§ 37-41, ο προσφεύγων παραπονέθηκε διότι, αρνούμενες να του χορηγήσουν τη χορτοφαγική διαίτα που απαιτούσαν οι Βουδιστικές πεποιθήσεις του, οι αρχές της φυλακής είχαν παραβιάσει το δικαίωμά του να εκδηλώνει την θρησκεία του σύμφωνα με το άρθρο 9. Το Δικαστήριο δέχθηκε ότι το αντικείμενο της αιτίας είχε ένα σημαντικό ζήτημα αρχής. Στην υπόθεση Eon κατά Γαλλίας, § 34, αιτίαση ελκόμενη από το άρθρο 10 αναφερόταν στο κατά πόσον η εξύβριση του αρχηγού του Κράτους θα έπρεπε να παραμείνει ποινικό αδίκημα. Απορρίπτοντας την ένσταση της κυβέρνησης, το Δικαστήριο έκρινε ότι το ζήτημα ήταν υποκειμενικά σημαντικό για τον προσφεύγοντα και αντικειμενικά ένα ζήτημα δημοσίου συμφέροντος. Στην υπόθεση Berladir και λοιποί κατά Ρωσίας, § 34, το Δικαστήριο δεν έκρινε προσηκόν να απορρίψει τις αιτιάσεις τις ελκόμενες από τα άρθρα 10 και 11 με αναφορά στο άρθρο 35 § 3 β) της Σύμβασης για τον λόγο ότι αυτές αφορούσαν αναμφισβήτητα ένα ζήτημα αρχής.

4. Δύο ρήτρες διασφάλισης

426. Μόλις το Δικαστήριο καθορίσει, ακολουθώντας την πιο πάνω περιγραφόμενη προσέγγιση, ότι δεν έχει προκληθεί σημαντική βλάβη, θα

προχωρήσει στον έλεγχο του κατά πόσον οι δύο ρήτρες εξασφάλισης που περιέχονται στο άρθρο 35 § 3 β) θα το υποχρέωναν παρ'όλα αυτά να εξετάσει επί της ουσίας την αιτίαση.

α) Επί του ερωτήματος εάν ο σεβασμός των δικαιωμάτων του ανθρώπου απαιτεί μία επί της ουσίας εξέταση της προσφυγής

427. Το δεύτερο στοιχείο αποτελεί μία ρήτρα διασφάλισης (Αιτιολογική έκθεση στο Πρωτόκολλο αριθ.14, § 81) δυνάμει της οποίας η προσφυγή δε θα κηρύσσεται απαράδεκτη, εάν ο σεβασμός των δικαιωμάτων του ανθρώπου τον οποίο εγγυάται η Σύμβαση και τα Πρωτόκολλά της απαιτεί μία επί της ουσίας εξέταση της προσφυγής. Η διατύπωση αυτού του στοιχείου εμπνέεται από τη δεύτερη φράση του άρθρου 37 § 1 της Σύμβασης, όπου επιτελείται μία παρόμοια λειτουργία στο πλαίσιο της απόφασης διαγραφής προσφυγής από το πινάκιο. Η ίδια διατύπωση εφαρμόζεται και στο άρθρο 39 § 1 ως βάση για την επίτευξη ενός φιλικού διακανονισμού μεταξύ των διαδίκων.

428. Τα όργανα της Σύμβασης έχουν, κατά πάγια νομολογία, δεχθεί ότι αυτές οι διατάξεις τα υποχρεώνουν να συνεχίσουν την εξέταση μίας υπόθεσης, παρά τη διευθέτηση αυτής από τους διαδίκους ή την ύπαρξη οποιουδήποτε άλλου λόγου διαγραφής της προσφυγής από το πινάκιο. Το Δικαστήριο έχει κρίνει αναγκαίο να προβεί σε βαθύτερη εξέταση υπόθεσης η οποία εγείρει γενικότερα ζητήματα σχετικά με την τήρηση της Σύμβασης (Tyrrer κατά Ηνωμένου Βασιλείου, §§ 24-27).

429. Παρόμοια ζητήματα γενικού χαρακτήρα τίθενται για παράδειγμα όταν πρέπει να διευκρινισθούν οι υποχρεώσεις των Κρατών ως προς τη Σύμβαση ή να παρακινηθεί το καθ'ου Κράτος να επιλύσει ένα συστηματικό πρόβλημα το οποίο θίγει και άλλα άτομα που βρίσκονται στην ίδια κατάσταση με τον προσφεύγοντα.

430. Αυτή ακριβώς η προσέγγιση ακολουθήθηκε στην υπόθεση Finger κατά Βουλγαρίας, §§ 67-77, όπου το Δικαστήριο έκρινε άσκοπο να καθορίσει αν ο προσφεύγων είχε υποστεί σημαντική βλάβη δεδομένου ότι ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων επέβαλε την εξέταση της ουσίας της υπόθεσης (που

αφορούσε πιθανό συστημικό πρόβλημα υπερβολικής διάρκειας της πολιτικής δίκης και την έλλειψη αποτελεσματικής προσφυγής).

431. Στην υπόθεση Živić κατά Σερβίας, §§ 36-42, το Δικαστήριο επίσης έκρινε ότι, ακόμη και αν υποτεθεί ότι ο προσφεύγων δεν υπέστη σημαντική βλάβη, η υπόθεση έθετε ζητήματα γενικού ενδιαφέροντος που απαιτούσαν εξέταση. Τούτο λόγω των ανακολουθιών της νομολογίας του περιφερειακού δικαστηρίου του Βελιγραδίου, αναφορικά με το δικαίωμα για δίκαιο μισθό και για ίσο μισθό για ίση εργασία, ήτοι τη χορήγηση της ίδιας αύξησης μισθού που παραχωρήθηκε σε μία συγκεκριμένη κατηγορία αστυνομικών.

432. Αντίστοιχα, στην υπόθεση Nicoleta Gheorghe κατά Ρουμανίας, το Δικαστήριο απέρριψε το νέο κριτήριο παρά το αμελητέο του επιδίκου ποσού (17 EUR), διότι για το εθνικό δικαστήριο ήταν αναγκαία η έκδοση μιας κατ' αρχήν απόφασης επί του ζητήματος (η υπόθεση αφορούσε ζήτημα τεκμηρίου αθωότητας και ισότητας των όπλων σε ποινική διαδικασία και ήταν η πρώτη απόφαση μετά την τροποποίηση του εθνικού δικαίου). Στην υπόθεση Juhas Duric c. Serbie (αναψηλάφηση), ο προσφεύγων παραπονούνταν για την πληρωμή αμοιβής στον διορισθέντα από την αστυνομία συνήγορο υπεράσπισης κατά την διάρκεια μιας ποινικής προκαταρκτικής εξέτασης. Το Δικαστήριο δέχθηκε ότι τα επίδικα ζητήματα δεν μπορούσαν να θεωρηθούν ασήμαντα ή ότι, εξ αυτού, δεν άξιζαν μιας εξέτασης επί της ουσίας, δεδομένου ότι σχετίζονταν με την λειτουργία της ποινικής δικαιοσύνης. Όθεν, η ένσταση της κυβέρνησης στην βάση του νέου κριτηρίου για το παραδεκτό απορρίφθηκε διότι ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων απαιτούσε εξέταση επί της ουσίας.

433. Όπως αναφέρεται στην παράγραφο 39 της Αιτιολογικής Έκθεσης του Πρωτοκόλλου αριθ. 14, η εφαρμογή της νέας προϋπόθεσης του παραδεκτού στοχεύει στην αποφυγή της απόρριψης υποθέσεων, οι οποίες, παρά την ασήμαντη φύση τους, θέτουν σοβαρά ζητήματα εφαρμογής ή ερμηνείας της Σύμβασης ή σημαντικά ζητήματα σχετικά με το εθνικό δίκαιο.

434. Το Δικαστήριο έχει κρίνει ήδη ότι ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν επέβαλε την συνέχιση της εξέτασης μιας προσφυγής όταν, για παράδειγμα, η εφαρμοστέα νομοθεσία είχε τροποποιηθεί και παρόμοια ζητήματα είχαν επιλυθεί σε άλλες υποθέσεις των οποίων αυτό είχε επιληφθεί (Léger κατά Γαλλίας (διαγραφή) [GC], § 51, Rinck κατά Γαλλίας (dec.) και

Fedotova κατά Ρωσίας), ή όταν ο εφαρμοστέος νόμος είχε καταργηθεί και η αιτίαση ενώπιον του Δικαστηρίου παρουσίαζε μόνον ιστορικό ενδιαφέρον (Ionescu κατά Ρουμανίας (dec.)). Αντίστοιχα, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν επιβάλλει στο Δικαστήριο να εξετάζει μία προσφυγή όταν το ίδιο και η Επιτροπή Υπουργών έχουν αντιμετωπίσει το ζήτημα υπό το πρίσμα ενός συστημικού προβλήματος, όπως για παράδειγμα η μη εκτέλεση εθνικών δικαστικών αποφάσεων στη Ρωσία (Vasilchenko κατά Ρωσίας) ή στη Ρουμανία (Gaftoniuc κατά Ρουμανίας (dec.)), και Savu κατά Ρουμανίας (dec.) ή ακόμη στη Δημοκρατία της Μολδαβίας (Burov κατά Μολδαβίας (dec.)) ή στην Αρμενία (Guruyan κατά Αρμενίας (dec.)). Επί πλέον, όταν το ζήτημα σχετίζεται με την διάρκεια διαδικασιών στην Ελλάδα (Κιούση κατά Ελλάδας (dec.)) ή στην Δημοκρατία της Τσεχίας (Havelka κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας (dec.)), το Δικαστήριο είχε ήδη πολυάριθμες ευκαιρίες να επιληφθεί του ζητήματος σε προηγούμενες αποφάσεις του. Τούτο ισχύει επίσης για την δημόσια έκδοση των αποφάσεων (Jančev κατά της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας (dec.)) ή την δυνατότητα να λάβει κάποιος γνώση και να σχολιάσει παρατηρήσεις ή αποδεικτικά στοιχεία που κατατέθηκαν από τον αντίδικο (Bazelyuk κατά Ουκρανίας (dec.)).

β) Επί του ερωτήματος εάν η υπόθεση έχει ήδη εξετασθεί δεόντως από εθνικό δικαστήριο

435. Τέλος, το άρθρο 35 § 3 β) δεν επιτρέπει την απόρριψη μιας προσφυγής στην βάση της προϋπόθεσης του παραδεκτού, αν η υπόθεση δεν εξετάστηκε δεόντως από ένα εθνικό δικαστήριο. Ο σκοπός του κανόνα αυτού, ο οποίος χαρακτηρίζεται από τους συντάκτες του κειμένου ως «δεύτερη ρήτρα εξασφάλισης», είναι να εξασφαλίζει ότι κάθε υπόθεση θα αποτελεί το αντικείμενο δικαστικής εξέτασης, είτε σε εθνικό είτε σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Όπως αναφέρεται πιο πάνω, αυτή η δεύτερη ρήτρα εξασφάλισης θα καταργηθεί με τη θέση σε ισχύ του Πρωτοκόλλου αριθ. 15 που τροποποιεί την Σύμβαση.

436. Ο σκοπός της δεύτερης ρήτρας εξασφάλισης είναι συνεπώς να αποφύγει μία αρνησιδικία για τον προσφεύγοντα (Korolev κατά Ρωσίας (dec.), Gaftoniuc κατά Ρουμανίας (dec.), και Fedotov κατά Μολδαβίας (dec.)). Ο προσφεύγων πρέπει να έχει την δυνατότητα να παρουσιάσει τα επιχειρήματά

του στο πλαίσιο μιας διαδικασίας κατ' αντιμωλία ενώπιον ενός τουλάχιστον βαθμού εθνικής δικαιοδοσίας (Ionescu κατά Ρουμανίας (dec.), και Stefanescu κατά Ρουμανίας (dec.)).

437. Η ρήτρα δεύτερης εξασφάλισης είναι επίσης σύμφωνη με την αρχή της επικουρικότητας, όπως προκύπτει κυρίως από το άρθρο 13 της Σύμβασης, το οποίο επιβάλλει την ύπαρξη σε εθνικό επίπεδο ενός αποτελεσματικού ενδίκου μέσου κατά των παραβιάσεων. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, ο όρος «υπόθεση» δεν πρέπει να εξομοιώνεται με τον όρο «προσφυγή», ήτοι με άλλα λόγια την υποβαλλόμενη στο Δικαστήριο του Στρασβούργου αιτίαση. Σε διαφορετική περίπτωση, θα ήταν αδύνατον να κηρυχθεί απαράδεκτη μία προσφυγή αναφορικά με παραβιάσεις που φέρονται να προκλήθηκαν από αρχές αποφαινόμενες σε τελευταίο βαθμό, καθώς οι πράξεις τους δεν υπάγονται εξ ορισμού σε περαιτέρω εθνική εξέταση (Holub κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας (dec.)). Με τον όρο «υπόθεση» εννοείται επομένως η αγωγή, η απαίτησης ή η αξίωση την οποία ο προσφεύγων έχει εισαγάγει ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων.

438. Στην απόφαση Dudek κατά Γερμανίας, η αιτίαση της υπερβολικής διάρκειας μιας πολιτικής δίκης βάσει του γερμανικού δικαίου δεν είχε εξετασθεί δεόντως από ένα εθνικό δικαστήριο διότι δεν είχε ακόμη θεσπιστεί ένα αποτελεσματικό ένδικο μέσο προς τούτο. Όθεν, το κριτήριο δεν θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στην περίπτωση αυτή. Στην υπόθεση Finger κατά Βουλγαρίας, §§ 67-77, το Δικαστήριο έκρινε ότι το κύριο σημείο που επίθετο στην υπόθεση αυτή ήταν ακριβώς το κατά πόσον η αιτίαση της προσφεύγουσας σχετικά με την κατ' αυτήν υπερβολική διάρκεια της δίκης μπορούσε να εξετασθεί νόμιμα σε εθνικό επίπεδο. Για τον λόγο αυτό, η υπόθεση δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ως πληρούσα τη δεύτερη ρήτρα εξασφάλισης. Το Δικαστήριο υιοθέτησε την ίδια προσέγγιση στην υπόθεση Flisar κατά Σλοβενίας, § 28. Το Δικαστήριο σημείωσε ότι ο προσφεύγων παραπονέθηκε ακριβώς διότι η υπόθεσή του δεν εξετάστηκε προσηκόντως από τα εθνικά δικαστήρια. Σημείωσε επίσης ότι το συνταγματικό δικαστήριο δεν εξέτασε τον ισχυρισμό του προσφεύγοντος σύμφωνα με τον οποίο υπήρξε παραβίαση των εγγυήσεων του άρθρου 6 της Σύμβασης. Όθεν, το Δικαστήριο απέρριψε την ένσταση της κυβέρνησης βάσει του κριτηρίου αυτού. Στην υπόθεση Fomin κατά Μολδαβίας, η προσφεύγουσα

παραπονέθηκε βάσει του άρθρου 6 ότι τα δικαστήρια δεν είχαν αιτιολογήσει επαρκώς τις αποφάσεις τους, με τις οποίες την καταδίκασαν για μία διοικητική παράβαση. Στην υπόθεση αυτή το Δικαστήριο συνένωσε το ζήτημα του κατά πόσον η αιτίασή της είχε εξετασθεί προσηκόντως από ένα εθνικό δικαστήριο με την ουσία των αιτιάσεων, απορρίπτοντας εν τέλει την εφαρμογή του κριτηρίου και διαπιστώνοντας παραβίαση του άρθρου 6.

439. Σε ό,τι αφορά την ερμηνεία του όρου «δεόντως», το εν λόγω κριτήριο δεν πρέπει να ερμηνεύεται με την ίδια αυστηρότητα σε σχέση με τις απαιτήσεις της δίκαιης δίκης, οι οποίες προβλέπονται από το άρθρο 6 (*Ionescu κατά Ρουμανίας* (dec.), και *Liga Portuguesa de Futebol Profissional κατά Πορτογαλίας* (dec.)). Αντιθέτως, όπως διευκρινίζεται στην υπόθεση *Šumbera κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας* (dec.), ορισμένα κενά στον δίκαιο χαρακτήρα της δίκης μπορούν, λόγω της φύσης και της έντασής τους, να έχουν συνέπειες στο κατά πόσον η υπόθεση εξετάσθηκε «δεόντως» (εξ ου και η παραδοχή του Δικαστηρίου σύμφωνα με την οποία το νέο κριτήριο δεν είχε εφαρμογή στην υπόθεση *Fomin κατά Μολδαβίας*).

440. Περαιτέρω, η έννοια «δεόντως εξετασθείσα» δεν επιβάλλει στο Κράτος να εξετάσει την ουσία οποιασδήποτε αιτίασης υποβάλλεται στα εθνικά δικαστήρια, όσο επιπόλαιη και αν είναι. Στην υπόθεση *Ladygin κατά Ρωσίας* (dec.), το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι, όταν ένας προσφεύγων επιχειρεί να υποβάλει μία αιτίαση η οποία προδήλως στερείται βάσεως στο εθνικό δίκαιο, το τελευταίο κριτήριο βάσει του άρθρου 35 § 3 b) πληρούται παρά ταύτα.

441. Όταν η απόφαση αφορά επικαλούμενη παραβίαση που διαπράχθηκε κατά τον τελευταίο βαθμό δικαιοδοσίας του εθνικού νομικού συστήματος, το Δικαστήριο μπορεί να μην εφαρμόσει το κριτήριο της δέουσας εξέτασης. Διαφορετική ερμηνεία θα εμπόδιζε το Δικαστήριο να απορρίψει μία αιτίαση, όσο ασήμαντη και αν είναι αυτή, εφόσον η επικαλούμενη παραβίαση έλαβε χώρα στο τελευταίο στάδιο εθνικής δικαιοδοσίας (*Çelik κατά Ολλανδίας* (dec.)).

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

Η νομολογία που αναφέρεται στον Οδηγό αυτό αναφέρεται σε αποφάσεις που έχουν εκδοθεί από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και σε αποφάσεις ή εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Εκτός αν άλλως αναφέρεται, όλες οι αναφορές αφορούν απόφαση επί της ουσίας εκδοθείσα από κάποιο τμήμα του Δικαστηρίου. Η συντόμευση (dec.) υποδεικνύει ότι πρόκειται για απόφαση του Δικαστηρίου επί του παραδεκτού και η συντόμευση [GC] ότι η υπόθεση δικάστηκε από το Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης.

Οι υπερσύνδεσμοι στις υποθέσεις που αναφέρονται στην ηλεκτρονική μορφή του Οδηγού παραπέμπουν στην βάση δεδομένων [HUDOC](http://hudoc.echr.coe.int) (<<http://hudoc.echr.coe.int>>), η οποία παρέχει πρόσβαση στην νομολογία του Δικαστηρίου (αποφάσεις του Τμήματος Μείζονος Σύνθεσης, των τμημάτων και των επιτροπών, αποφάσεις, κοινοποιηθείσες υποθέσεις, συμβουλευτικές γνώμες και νομικές περιλήψεις από το Ενημερωτικό Σημείωμα Νομολογίας), της Επιτροπής (αποφάσεις και εκθέσεις) και της Επιτροπής Υπουργών (ψηφίσματα).

Το Δικαστήριο εκδίδει τις αποφάσεις του στα αγγλικά και/ή στα γαλλικά, τις δύο επίσημες γλώσσες του. Η βάση δεδομένων HUDOC παρέχει επίσης πρόσβαση σε μεταφράσεις σε τριάντα περίπου μη επίσημες γλώσσες για αρκετές σημαντικές υποθέσεις και συνδέσμους προς εκατό περίπου on-line συλλογές νομολογίας που έχουν παραχθεί από τρίτους.

—A—

- A, B and C v. Ireland* [GC], no. 25579/05, ECHR 2010
- A. Menarini Diagnostics S.r.l. v. Italy*, no. 43509/08, 27 September 2011
- A. v. France*, 23 November 1993, Series A no. 277-B
- A. v. Norway*, no. 28070/06, 9 April 2009
- A. v. the United Kingdom*, 23 September 1998, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VI
- A.A. v. the United Kingdom*, no. 8000/08, 20 September 2011
- A.D.T. v. the United Kingdom*, no. 35765/97, ECHR 2000-IX
- A.N.H. v. Finland* (dec.), no. 70773/11, 12 February 2013
- Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. the United Kingdom*, 28 May 1985, Series A no. 94
- Abdulkhakov v. Russia*, no. 14743/11, 2 October 2012
- Abdulrahman v. the Netherlands* (dec.), no. 66994/12, 5 February 2013

Adam and Others v. Germany (dec.), no. 290/03, 1 September 2005
Ādamsons v. Latvia, no. 3669/03, 24 June 2008
Adesina v. France (dec.), no. 31398/96, 13 September 1996
Adolf v. Austria, 26 March 1982, Series A no. 49
Aerts v. Belgium, 30 July 1998, *Reports* 1998-V
Agathos and Others v. Greece, no. 19841/02, 23 September 2004
Agbovi v. Germany (dec.), no. 71759/01, 25 September 2006
Ageyevy v. Russia, no. 7075/10, 18 April 2013
AGOSI v. the United Kingdom, 24 October 1986, Series A no. 108
Ahmet Sadik v. Greece, 15 November 1996, *Reports* 1996-V
Ahmut v. the Netherlands, 28 November 1996, *Reports* 1996-VI
Ahrens v. Germany, no. 45071/09, 22 March 2012
Ahtinen v. Finland (dec.), no. 48907/99, 31 May 2005
Air Canada v. the United Kingdom, 5 May 1995, Series A no. 316-A
Airey v. Ireland, 9 October 1979, Series A no. 32
Aizpurua Ortiz and Others v. Spain, no. 42430/05, 2 February 2010
Akdivar and Others v. Turkey, 16 September 1996, *Reports* 1996-IV
Aksoy v. Turkey, 18 December 1996, *Reports* 1996-VI
Aksu v. Turkey [GC], nos. 4149/04 and 41029/04, ECHR 2012
Al-Adsani v. the United Kingdom [GC], no. 35763/97, ECHR 2001-XI
Alatulkkila and Others v. Finland, no. 33538/96, 28 July 2005
Alaverdyan v. Armenia (dec.), no. 4523/04, 24 August 2010
Albayrak v. Turkey, no. 38406/97, 31 January 2008
Albert and Le Compte v. Belgium, 10 February 1983, Series A no. 58
Aldrian v. Austria (dec.), no. 16266/90, Commission decision of 7 May 1990, *Decisions and Reports (DR)* 65
Aleksandr Zaichenko v. Russia, no. 39660/02, 18 February 2010
Aleksanyan v. Russia, no. 46468/06, 22 December 2008
Aliev v. Georgia, no. 522/04, 13 January 2009
Al-Jedda v. the United Kingdom [GC], no. 27021/08, ECHR 2011
Allan v. the United Kingdom (dec.), no. 48539/99, 28 August 2001
Allen v. the United Kingdom [GC], no. 25424/09, ECHR 2013
Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão and Others v. Portugal, nos. 29813/96 and 30229/96, ECHR 2000-I
Al-Moayad v. Germany (dec.), no. 35865/03, 20 February 2007
Al-Nashif v. Bulgaria, no. 50963/99, 20 June 2002
Al-Saadoon and Mufdhi v. the United Kingdom, no. 61498/08, ECHR 2010
Al-Skeini and Others v. the United Kingdom [GC], no. 55721/07, ECHR 2011
Amann v. Switzerland [GC], no. 27798/95, ECHR 2000-II
An and Others v. Cyprus, no. 18270/91, Commission decision of 8 October 1991
Anayo v. Germany, no. 20578/07, 21 December 2010
Anchugov and Gladkov v. Russia, nos. 11157/04 and 15162/05, 4 July 2013
Andrášik and Others v. Slovakia (dec.), nos. 57984/00 and others, ECHR 2002-IX
Andrejeva v. Latvia [GC], no. 55707/00, ECHR 2009
Andreou Papi v. Turkey, no. 16094/90, 22 September 2009
Andronicou and Constantinou v. Cyprus, 9 October 1997, *Reports* 1997-VI
Andronikashvili v. Georgia (dec.), no. 9297/08, 22 June 2010
Anheuser-Busch Inc. v. Portugal [GC], no. 73049/01, ECHR 2007-I

Apay v. Turkey (dec.), no. 3964/05, 11 December 2007
APEH Üldözöttének Szövetsége and Others v. Hungary, no. 32367/96, ECHR 2000-X
Apinis v. Latvia (dec.), no. 46549/06, 20 September 2011
Aquilina v. Malta [GC], no. 25642/94, ECHR 1999-III
Arat v. Turkey, no. 10309/03, 10 November 2009
Armonienė v. Lithuania, no. 36919/02, 25 November 2008
Assanidze v. Georgia [GC], no. 71503/01, ECHR 2004-II
Association 21 December 1989 and Others v. Romania, nos. 33810/07 and 18817/08, 24 May 2011
Association Les témoins de Jéhovah v. France (dec.), no. 8916/05, 21 September 2010
Athanassoglou and Others v. Switzerland [GC], no. 27644/95, ECHR 2000-IV
Ayuntamiento de Mula v. Spain (dec.), no. 55346/00, ECHR 2001-I
Azemi v. Serbia (dec.), no. 11209/09, 5 November 2013
Azinas v. Cyprus [GC], no. 56679/00, ECHR 2004-III

—B—

B. v. France, 25 March 1992, Series A no. 232-C
B.B. and F.B. v. Germany, nos. 18734/09 and 9424/11, 14 March 2013
B.C. v. Switzerland (dec.), no. 21353/93, Commission decision of 27 February 1995
Bagheri and Maliki v. the Netherlands (dec.), no. 30164/06, 15 May 2007
Baillard v. France (dec.), no. 6032/04, 25 September 2008
Balan v. Moldova (dec.), no. 44746/08, 24 January 2012
Balmer-Schafroth and Others v. Switzerland, 26 August 1997, *Reports* 1997-IV
Balsytė-Lideikienė v. Lithuania, no. 72596/01, 4 November 2008
Bandaletov v. Ukraine, no. 23180/06, 31 October 2013
Banković and Others v. Belgium and Others (dec.) [GC], no. 52207/99, ECHR 2001-XII
Bannikov v. Latvia, no. 19279/03, 11 June 2013
Barberà, Messegué and Jabardo v. Spain, 6 December 1988, Series A no. 146
Baumann v. France, no. 33592/96, ECHR 2001-V
Bazelyuk v. Ukraine (dec.), no. 49275/08, 27 March 2012
Bazorkina v. Russia, no. 69481/01, 27 July 2006
Beaumont v. France, 24 November 1994, Series A no. 296-B
Beer and Regan v. Germany [GC], no. 28934/95, 18 February 1999
Beganović v. Croatia, no. 46423/06, 25 June 2009
Behrami v. France and Saramati v. France, Germany and Norway (dec.) [GC], nos. 71412/01 and 78166/01, 2 May 2007
Bekauri v. Georgia (preliminary objections), no. 14102/02, 10 April 2012
Bekirski v. Bulgaria, no. 71420/01, 2 September 2010
Belilos v. Switzerland, 29 April 1988, Series A no. 132
Ben Salah Adraqui and Dhaima v. Spain (dec.), no. 45023/98, ECHR 2000-IV
Bendenoun v. France, 24 February 1994, Series A no. 284
Benet Praha, spol. s r.o., v. the Czech Republic (dec.), no. 38354/06, 28 September 2010
BENet Praha, spol. s r.o., v. the Czech Republic, no. 33908/04, 24 February 2011
Benham v. the United Kingdom [GC], 10 June 1996, *Reports* 1996-III
Bensaid v. the United Kingdom, no. 44599/98, ECHR 2001-I
Bentham v. the Netherlands, 23 October 1985, Series A no. 97
Berdzenishvili v. Russia (dec.), no. 31697/03, ECHR 2004-II
Berić and Others v. Bosnia and Herzegovina (dec.), nos. 36357/04 et al., 16 October 2007

Berladir and Others v. Russia, no. 34202/06, 10 July 2012
Bernardet v. France (dec.), no. 31406/96, 27 November 1996
Bernh Larsen Holding AS and Others v. Norway, no. 24117/08, 14 March 2013
Berrehab v. the Netherlands, 21 June 1988, Series A no. 138
Beyeler v. Italy [GC], no. 33202/96, ECHR 2000-I
Beygo v. 46 Member States of the Council of Europe (dec.), no. 36099/06, 16 June 2009
Bic and Others v. Turkey (dec.), no. 55955/00, 2 February 2006
Bigaeva v. Greece, no. 26713/05, 28 May 2009
Bijelić v. Montenegro and Serbia, no. 11890/05, 28 April 2009
Bimer S.A. v. Moldova, no. 15084/03, 10 July 2007
Blagojević v. the Netherlands (dec.), no. 49032/07, 9 June 2009
Blečić v. Croatia [GC], no. 59532/00, ECHR 2006-III
Blondje v. the Netherlands (dec.), no. 7245/09, ECHR 2009
Bock v. Germany (dec.), no. 22051/07, 19 January 2010
Boelens and Others v. Belgium (dec.), no. 20007/09, 11 September 2012
Boicenco v. Moldova, no. 41088/05, 11 July 2006
Boivin v. 34 Member States of the Council of Europe (dec.), no. 73250/01, ECHR 2008
Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland [GC], no. 45036/98, ECHR 2005-VI
Botta v. Italy, 24 February 1998, Reports 1998-I
Bottaro v. Italy (dec.), no. 56298/00, 23 May 2002
Bouglame v. Belgium (dec.), no. 16147/08, 2 March 2010
Bouilloc v. France (dec.), no. 34489/03, 28 November 2006
Boulois v. Luxembourg [GC], no. 37575/04, ECHR 2012
Boyle v. the United Kingdom, 28 February 1994, opinion of the Commission, Series A no. 282-B
Božinovski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia (dec.), no. 68368/01, 1 February 2005
Brândușe v. Romania, no. 6586/03, 7 April 2009
Bratři Zátkové, A.S., v. the Czech Republic (dec.), no. 20862/06, 8 February 2011
Brežec v. Croatia, no. 7177/10, 18 July 2013
Broca and Texier-Micault v. France, nos. 27928/02 and 31694/02, 21 October 2003
Bronda v. Italy, 9 June 1998, Reports 1998-IV
Broniowski v. Poland (dec.) [GC], no. 31443/96, ECHR 2002-X
Broniowski v. Poland [GC], no. 31443/96, ECHR 2004-V
Brown v. the United Kingdom (dec.), no. 38644/97, 24 November 1998
Brudnicka and Others v. Poland, no. 54723/00, ECHR 2005-II
Brüggemann and Scheuten v. Germany, no. 6959/75, Commission decision of 19 May 1976, DR 5
Brumărescu v. Romania [GC], no. 28342/95, ECHR 1999-VII
Brusco v. France, no. 1466/07, 14 October 2010
Brusco v. Italy (dec.), no. 69789/01, ECHR 2001-IX
Buchholz v. Germany, 6 May 1981, Series A no. 42
Buck v. Germany, no. 41604/98, ECHR 2005-IV
Buckley v. the United Kingdom, 25 September 1996, Reports 1996-IV
Bui Van Thanh and Others v. the United Kingdom, no. 16137/90, Commission decision of 12 March 1990, DR 65
Buijen v. Germany, no. 27804/05, 1 April 2010
Buj v. Croatia, no. 24661/02, 1 June 2006
Buldakov v. Russia, no. 23294/05, 19 July 2011
Bulinwar OOD and Hrusanov v. Bulgaria, no. 66455/01, 12 April 2007

Burden v. the United Kingdom [GC], no. 13378/05, ECHR 2008
Burdov v. Russia (no. 2), no. 33509/04, ECHR 2009
Burdov v. Russia, no. 59498/00, ECHR 2002-III
Burghartz v. Switzerland, 22 February 1994, Series A no. 280-B
Burov v. Moldova (dec.), no. 38875/03, 14 June 2011
Buzescu v. Romania, no. 61302/00, 24 May 2005

—C—

C.A.S. and C.S. v. Romania, no. 26692/05, 20 March 2012
C.C. v. Spain, no. 1425/06, 6 October 2009
Çakıcı v. Turkey [GC], no. 23657/94, ECHR 1999-IV
Çakir and Others v. Cyprus (dec.), no. 7864/06, 29 April 2010
Caldas Ramirez de Arrellano v. Spain (dec.), no. 68874/01, ECHR 2003-I
Campbell and Fell v. the United Kingdom, 28 June 1984, Series A no. 80
Campbell v. the United Kingdom, 25 March 1992, Series A no. 233
Cankoçak v. Turkey, nos. 25182/94 and 26956/95, 20 February 2001
Cantoni v. France [GC], 15 November 1996, *Reports* 1996-V
Capital Bank AD v. Bulgaria, no. 49429/99, ECHR 2005-XII
Carson and Others v. the United Kingdom [GC], no. 42184/05, ECHR 2010
Castells v. Spain, 23 April 1992, Series A no. 236
Catan and Others v. the Republic of Moldova and Russia [GC], nos. 43370/04, 8252/05 and 18454/06, ECHR 2012
Čavajda v. the Czech Republic (dec.), no. 17696/07, 29 March 2011
Çelik v. the Netherlands (dec.), no. 12810/13, 27 August 2013
Çelik v. Turkey (dec.), no. 52991/99, ECHR 2004-X
Celniku v. Greece, no. 21449/04, 5 July 2007
Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italy [GC], no. 38433/09, ECHR 2012
Chadimová v. the Czech Republic, no. 50073/99, 18 April 2006
Chagos Islanders v. the United Kingdom (dec.), no. 35622/04, 11 December 2012
Chapman v. Belgium (dec.), no. 39619/05, 5 March 2013
Chapman v. the United Kingdom [GC], no. 27238/95, ECHR 2001-I
Chappell v. the United Kingdom, 30 March 1989, Series A no. 152-A
Chappex v. Switzerland (dec.), no. 20338/92, 12 October 1994
Charzyński v. Poland (dec.), no. 15212/03, ECHR 2005-V
Chaudet v. France, no. 49037/06, 29 October 2009
Chauvy and Others v. France, no. 64915/01, ECHR 2004-VI
Chavdarov v. Bulgaria, no. 3465/03, 21 December 2010
Chelu v. Romania, no. 40274/04, 12 January 2010
Chernitsyn v. Russia, no. 5964/02, 6 April 2006
Chevrol v. France, no. 49636/99, ECHR 2003-III
Chiragov and Others v. Armenia (dec.) [GC], no. 13216/05, 14 December 2011
Christie v. the United Kingdom, no. 21482/93, Commission decision of 27 June 1994, DR 78-B
Christine Goodwin v. the United Kingdom [GC], no. 28957/95, ECHR 2002-VI
Church of X. v. the United Kingdom, no. 3798/68, Commission decision of 17 December 1968, Collection 29
Çinar v. Turkey (dec.), no. 28602/95, 13 November 2003
Ciobanu v. Romania (dec.), no. 52414/99, 16 December 2003
Ciubotaru v. Moldova, no. 27138/04, 27 April 2010
Ciulla v. Italy, 22 February 1989, Series A no. 148

Ciupercescu v. Romania, no. 35555/03, 15 June 2010
Cocchiarella v. Italy [GC], no. 64886/01, ECHR 2006-V
Colibaba v. Moldova, no. 29089/06, 23 October 2007
Collectif national d'information et d'opposition à l'usine Melox – Collectif Stop Melox et Mox v. France (dec.), no. 75218/01, 28 March 2006
Collins and Akaziebie v. Sweden (dec.), no. 23944/05, 8 March 2007
Confédération française démocratique du travail v. the European Communities, no. 8030/77, Commission decision of 10 July 1978, DR 13
Connolly v. 15 Member States of the European Union (dec.), no. 73274/01, 9 December 2008
Constantinescu v. Romania, no. 28871/95, ECHR 2000-VIII
Cooperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A. v. the Netherlands (dec.), no. 13645/05, ECHR 2009
Cooperativa Agricola Slobozia-Hanesei v. Moldova, no. 39745/02, 3 April 2007
Copland v. the United Kingdom, no. 62617/00, ECHR 2007-I
Costa and Pavan v. Italy, no. 54270/10, 28 August 2012
Costello-Roberts v. the United Kingdom, 25 March 1993, Series A no. 247-C
Cotlet v. Romania, no. 38565/97, 3 June 2003
Craxi v. Italy (no. 2), no. 25337/94, 17 July 2003
Cudak v. Lithuania [GC], no. 15869/02, ECHR 2010
Cvetković v. Serbia, no. 17271/04, 10 June 2008
Cyprus v. Turkey [GC], no. 25781/94, ECHR 2001-IV

—D—

D.B. v. Turkey, no. 33526/08, 13 July 2010
D.H. and Others v. the Czech Republic [GC], no. 57325/00, ECHR 2007-IV
D.J. and A.-K.R. v. Romania (dec.), no. 34175/05, 20 October 2009
Dadouch v. Malta, no. 38816/07, 20 July 2010
Dalban v. Romania [GC], no. 28114/95, ECHR 1999-VI
Dalea v. France (dec.), no. 964/07, 2 February 2010
Dalia v. France, 19 February 1998, Reports 1998-I
Dayanan v. Turkey, no. 7377/03, 13 October 2009
De Becker v. Belgium, no. 214/56, Commission decision of 9 June 1958
De Bruin v. the Netherlands (dec.), no. 9765/09, 17 September 2013
De Geouffre de la Pradelle v. France, 16 December 1992, Series A no. 253-B
De Ieso v. Italy, no. 34383/02, 24 April 2012
De Moor v. Belgium, 23 June 1994, Series A no. 292-A
De Saedeleer v. Belgium, no. 27535/04, 24 July 2007
De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium, 18 June 1971, Series A no. 12
Deés v. Hungary, no. 2345/06, 9 November 2010
Del Río Prada v. Spain [GC], no. 42750/09, ECHR 2013
Demades v. Turkey, no. 16219/90, 31 July 2003
Demicoli v. Malta, 27 August 1991, Series A no. 210
Demir and Baykara v. Turkey [GC], no. 34503/97, ECHR 2008
Demirbaş and Others v. Turkey (dec.), nos. 1093/08 and others, 9 November 2010
Demopoulos and Others v. Turkey (dec.) [GC], nos. 46113/99 et al., ECHR 2010
Dennis and Others v. the United Kingdom (dec.), no. 76573/01, 2 July 2002
Depalle v. France [GC], no. 34044/02, ECHR 2010
Depauw v. Belgium (dec.), no. 2115/04, 15 May 2007

Des Fours Walderode v. the Czech Republic (dec.), no. 40057/98, ECHR 2004-V
Deweer v. Belgium, 27 February 1980, Series A no. 35
Di Giovanni v. Italy, no. 51160/06, 9 July 2013
Di Salvo v. Italy (dec.), no. 16098/05, 11 January 2007
Di Sante v. Italy (dec.), no. 56079/00, 24 June 2004
Di Sarno and Others v. Italy, no. 30765/08, 10 January 2012
Diacenco v. Romania, no. 124/04, 7 February 2012
Dickson v. the United Kingdom [GC], no. 44362/04, ECHR 2007-V
Dimitrescu v. Romania, nos. 5629/03 and 3028/04, 3 June 2008
Dink v. Turkey, nos. 2668/07 et al., 14 September 2010
Djokaba Lambi Longa v. the Netherlands (dec.), no. 33917/12, ECHR 2012
Doran v. Ireland, no. 50389/99, ECHR 2003-X
Döring v. Germany (dec.), no. 37595/97, ECHR 1999-VIII
Döşemealtı Belediyesi v. Turkey (dec.), no. 50108/06, 23 March 2010
Draon v. France [GC], no. 1513/03, 6 October 2005
Drijfhout v. the Netherlands (dec.), no. 51721/09, 22 February 2011
Drozd and Janousek v. France and Spain, 26 June 1992, Series A no. 240
Dubus S.A. v. France, no. 5242/04, 11 June 2009
Dudek v. Germany (dec.), nos. 12977/09 et al., 23 November 2010
Dudgeon v. the United Kingdom, 22 October 1981, Series A no. 45
Dukmedjian v. France, no. 60495/00, 31 January 2006
Durđević v. Croatia, no. 52442/09, ECHR 2011
Duringer and Grunge v. France (dec.), nos. 61164/00 and 18589/02, ECHR 2003-II
Durini v. Italy, no. 19217/91, Commission decision of 12 January 1994, DR 76-B
Dvořáček and Dvořáčková v. Slovakia, no. 30754/04, 28 July 2009

—E—

E.B. v. France [GC], no. 43546/02, 22 January 2008
E.S. v. Germany, no. 262/57, Commission decision of 28 August 1957, Yearbook 1
Eberhard and M. v. Slovenia, nos. 8673/05 and 9733/05, 1 December 2009
Eckle v. Germany, 15 July 1982, Series A no. 51
Éditions Périscope v. France, 26 March 1992, Series A no. 234-B
Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası v. Turkey, no. 20641/05, ECHR 2012
Egmez v. Cyprus, no. 30873/96, ECHR 2000-XII
El Majjaoui and Stichting Touba Moskee v. the Netherlands (striking out) [GC], no. 25525/03, 20 December 2007
Ellès and Others v. Switzerland, no. 12573/06, 16 December 2010
Elli Poluhas Dödsbo v. Sweden, no. 61564/00, ECHR 2006-I
El-Masri v. the former Yugoslav Republic of Macedonia [GC], no. 39630/09, ECHR 2012
Emesa Sugar N.V. v. the Netherlands (dec.), no. 62023/00, 13 January 2005
Emine Araç v. Turkey, no. 9907/02, 23 September 2008
Enea v. Italy [GC], no. 74912/01, ECHR 2009
Engel and Others v. the Netherlands, 8 June 1976, Series A no. 22
Enukidze and Girgvliani v. Georgia, no. 25091/07, 26 April 2011
Eon v. France, no. 26118/10, 14 March 2013
Epözdemir v. Turkey (dec.), no. 57039/00, 31 January 2002
Evans v. the United Kingdom [GC], no. 6339/05, ECHR 2007-I
Evcen v. the Netherlands, no. 32603/96, Commission decision of 3 December 1997

Eyoum-Priso v. France, no. 24352/94, Commission report of 9 April 1997
Ezeh and Connors v. the United Kingdom [GC], nos. 39665/98 and 40086/98, ECHR 2003-X

—F—

Fabris v. France [GC], no. 16574/08, ECHR 2013
Fadeyeva v. Russia, no. 55723/00, ECHR 2005-IV
Fairfield v. the United Kingdom (dec.), no. 24790/04, ECHR 2005-VI
Fakhretdinov and Others v. Russia (dec.), nos. 26716/09, 67576/09 and 7698/10, 23 September 2010
Farcaș v. Romania (dec.), no. 32596/04, 14 September 2010
Fawsie v. Greece, no. 40080/07, 28 October 2010
Fayed v. the United Kingdom, 21 September 1994, Series A no. 294-B
Fédération chrétienne des témoins de Jéhovah de France v. France (dec.), no. 53430/99, ECHR 2001-XI
Federation of French Medical Trade Unions and National Federation of Nurses v. France (dec.), no. 10983/84, Commission decision of 12 May 1986, DR 47
Fedotov v. Moldova (dec.), no. 51838/07, 24 May 2011
Fedotova v. Russia, no. 73225/01, 13 April 2006
Feldbrugge v. the Netherlands, 29 May 1986, Series A no. 99
Fener Rum Patrikliği (Ecumenical Patriarchy) v. Turkey (dec.), no. 14340/05, 12 June 2007
Fernandez v. France (dec.), no. 65421/10, 17 January 2012
Fernie v. the United Kingdom (dec.), no. 14881/04, 5 January 2006
Ferrazzini v. Italy [GC], no. 44759/98, ECHR 2001-VII
Ferreira Alves v. Portugal (no. 6), nos. 46436/06 and 55676/08, 13 April 2010
Filipović v. Serbia, no. 27935/05, 20 November 2007
Financial Times Ltd and Others v. the United Kingdom, no. 821/03, 15 December 2009
Finger v. Bulgaria, no. 37346/05, 10 May 2011
Fischer v. Austria (dec.), no. 27569/02, ECHR 2003-VI
Fiume v. Italy, no. 20774/05, 30 June 2009
Flisar v. Slovenia, no. 3127/09, 29 September 2011
Flores Cardoso v. Portugal, no. 2489/09, 29 May 2012
Fogarty v. the United Kingdom [GC], no. 37112/97, ECHR 2001-XI
Folgerø and Others v. Norway (dec.), no. 15472/02, 14 February 2006
Folgerø and Others v. Norway [GC], no. 15472/02, ECHR 2007-III
Fomin v. Moldova, no. 36755/06, 11 October 2011
Foti and Others v. Italy, 10 December 1982, Series A no. 56
Frérot v. France, no. 70204/01, 12 June 2007
Fressoz and Roire v. France [GC], no. 29183/95, ECHR 1999-I
Friend and Others v. the United Kingdom (dec.), nos. 16072/06 and 27809/08, 24 November 2009
Funke v. France, 25 February 1993, Series A no. 256-A

—G—

Gäfgen v. Germany [GC], no. 22978/05, ECHR 2010
Gaftoniuc v. Romania (dec.), no. 30934/05, 22 February 2011
Gagiu v. Romania, no. 63258/00, 24 February 2009
Gagliano Giorgi v. Italy, no. 23563/07, ECHR 2012
Gaglione and Others v. Italy, nos. 45867/07 et al., 21 December 2010
Galev and Others v. Bulgaria (dec.), no. 18324/04, 29 September 2009
Galić v. the Netherlands (dec.), no. 22617/07, 9 June 2009
Galović v. Croatia (dec.), no. 54388/09, 5 March 2013

García Ruiz v. Spain [GC], no. 30544/96, ECHR 1999-I
Gardean and S.C. Grup 95 SA v. Romania (revision), no. 25787/04, 30 April 2013
Gardel v. France, no. 16428/05, ECHR 2009
Garnaga v. Ukraine, no. 20390/07, 16 May 2013
Gas and Dubois v. France (dec.), no. 25951/07, 31 August 2010
Gasparini v. Italy and Belgium (dec.), no. 10750/03, 12 May 2009
Gast and Popp v. Germany, no. 29357/95, ECHR 2000-II
Gayduk and Others v. Ukraine (dec.), nos. 45526/99 and others, ECHR 2002-VI
Gennari v. Italy (dec.), no. 46956/99, 5 October 2000
Gentilhomme, Schaff-Benhadj and Zerouki v. France, nos. 48205/99, 48207/99 and 48209/99, 14 May 2002
Georgel and Georgeta Stoicescu v. Romania, no. 9718/03, 26 July 2011
Georgiadis v. Greece, 29 May 1997, *Reports* 1997-III
Georgian Labour Party v. Georgia, no. 9103/04, ECHR 2008
Geraguyn Khorhurd Patgamavorakan Akumb v. Armenia (dec.), no. 11721/04, 14 April 2009
Giacomelli v. Italy, no. 59909/00, ECHR 2006-XII
Gillan and Quinton v. the United Kingdom, no. 4158/05, ECHR 2010
Gillberg v. Sweden [GC], no. 41723/06, 3 April 2012
Gillow v. the United Kingdom, 24 November 1986, Series A no. 109
Giuliani and Gaggio v. Italy [GC], no. 23458/02, ECHR 2011
Giummarra and Others v. France (dec.), no. 61166/00, 12 June 2001
Giuran v. Romania, no. 24360/04, ECHR 2011
Giusti v. Italy, no. 13175/03, 18 October 2011
Gladysheva v. Russia, no. 7097/10, 6 December 2011
Glass v. the United Kingdom, no. 61827/00, ECHR 2004-II
Glor v. Switzerland, no. 13444/04, ECHR 2009
Godelli v. Italy, no. 33783/09, 25 September 2012
Gorou v. Greece (no. 2) [GC], no. 12686/03, 20 March 2009
Gorraiz Lizarraga and Others v. Spain, no. 62543/00, ECHR 2004-III
Goția v. Romania (dec.), no. 24315/06, 5 October 2010
Grădinar v. Moldova, no. 7170/02, 8 April 2008
Grässer v. Germany (dec.), no. 66491/01, 16 September 2004
Gratzinger and Gratzingerova v. the Czech Republic (dec.) [GC], no. 39794/98, ECHR 2002-VII
Greco v. Romania, no. 75101/01, 30 November 2006
Greek Federation of Bank Employee Unions v. Greece (dec.), no. 72808/10, 6 December 2011
Grišankova and Grišankovs v. Latvia (dec.), no. 36117/02, ECHR 2003-II
Groni v. Albania, no. 25336/04, 7 July 2009
Grossi and Others v. Italy (revision), no. 18791/03, 30 October 2012
Grzinčič v. Slovenia, no. 26867/02, 3 May 2007
Guerra and Others v. Italy, 19 February 1998, *Reports* 1998-I
Guillot v. France, 24 October 1996, *Reports* 1996-V
Guisset v. France, no. 33933/96, ECHR 2000-IX
Gül v. Switzerland, 19 February 1996, *Reports* 1996-I
Gülmez v. Turkey, no. 16330/02, 20 May 2008
Güneş v. Turkey (dec.), no. 53916/00, 13 May 2004
Gurguchiani v. Spain, no. 16012/06, 15 December 2009
Guruyan v. Armenia (dec.), no. 11456/05, 24 January 2012

Gutfreund v. France, no. 45681/99, ECHR 2003-VII
Güzel Erdagöz v. Turkey, no. 37483/02, 21 October 2008

—H—

H.F. K.-F. v. Germany, no. 25629/94, Commission report of 10 September 1996
Haas v. Switzerland (dec.), no. 31322/07, 20 May 2010
Haas v. Switzerland, no. 31322/07, 20 January 2011
Haas v. the Netherlands, no. 36983/97, ECHR 2004-I
Hadrabová and Others v. the Czech Republic (dec.), nos. 42165/02 and 466/03, 25 September 2007
Hadri-Vionnet v. Switzerland, no. 55525/00, 14 February 2008
Hajduová v. Slovakia, no. 2660/03, 30 November 2010
Halford v. the United Kingdom, 25 June 1997, *Reports* 1997-III
Hamer v. Belgium, no. 21861/03, ECHR 2007-V
Hamidovic v. Italy (dec.), no. 31956/05, 13 September 2011
Hanzl and Špadrna v. the Czech Republic (dec.), no. 30073/06, 15 January 2013
Harabin v. Slovakia, no. 58688/11, 20 November 2012
Hardy and Maile v. the United Kingdom, no. 31965/07, 14 February 2012
Hartman v. the Czech Republic, no. 53341/99, ECHR 2003-VIII
Hartung v. France (dec.), no. 10231/07, 3 November 2009
Harutyunyan v. Armenia, no. 36549/03, ECHR 2007-III
Havelka v. the Czech Republic (dec.), no. 7332/10, 20 September 2011
Helander v. Finland (dec.) no. 10410/10, 10 September 2013
Helmers v. Sweden, 29 October 1991, Series A no. 212-A
Hingitaq 53 and Others v. Denmark (dec.), no. 18584/04, ECHR 2006-I
Hirsi Jamaa and Others v. Italy [GC], no. 27765/09, ECHR 2012
Hofmann v. Germany (dec.), no. 1289/09, 23 February 2010
Hokkanen v. Finland (dec.), no. 25159/94, 15 May 1996
Hokkanen v. Finland, 23 September 1994, Series A no. 299-A
Holland v. Sweden (dec.), no. 27700/08, 9 February 2010
Holub v. the Czech Republic (dec.), no. 24880/05, 14 December 2010
Hornsby v. Greece, 19 March 1997, *Reports* 1997-II
Horsham v. the United Kingdom, no. 23390/94, Commission decision of 4 September 1995
Horvat v. Croatia, no. 51585/99, ECHR 2001-VIII
Hotter v. Austria (dec.), no. 18206/06, 7 October 2010
Howard v. the United Kingdom, no. 10825/84, Commission decision of 18 October 1985, DR 52
Hristozov and Others v. Bulgaria, nos. 47039/11 and 358/12, ECHR 2012
Hudecová and Others v. Slovakia (dec.), no. 53807/09, 18 December 2012
Humen v. Poland [GC], no. 26614/95, 15 October 1999
Hüseyin Turan v. Turkey, no. 11529/02, 4 March 2008
Hussein v. Albania and 20 Other Contracting States (dec.), no. 23276/04, 14 March 2006
Hutten-Czapska v. Poland [GC], no. 35014/97, ECHR 2006-VIII

—I—

I.J.L. v. the United Kingdom (dec.), no. 39029/97, 6 July 1999
I.T.C. Ltd v. Malta (dec.), no. 2629/06, 11 December 2007
Iambor v. Romania (no. 1), no. 64536/01, 24 June 2008
Ian Edgar (Liverpool) Ltd v. the United Kingdom (dec.), no. 37683/97, ECHR 2000-I

Iatridis v. Greece [GC], no. 31107/96, ECHR 1999-II
İçyer v. Turkey (dec.), no. 18888/02, ECHR 2006-I
Idalov v. Russia [GC], no. 5826/03, 22 May 2012
Ignats v. Latvia (dec.), no. 38494/05, 24 September 2013
Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia [GC], no. 48787/99, ECHR 2004-VII
İlhan v. Turkey [GC], no. 22277/93, ECHR 2000-VII
Illiu and Others v. Belgium (dec.), no. 14301/08, 19 May 2009
Imakayeva v. Russia, no. 7615/02, ECHR 2006-XIII
Imbrioscia v. Switzerland, 24 November 1993, Series A no. 275
Ionescu v. Romania (dec.), no. 36659/04, 1 June 2010
Iordache v. Romania, no. 6817/02, 14 October 2008
İpek v. Turkey (dec.), no. 39706/98, 7 November 2000
Ireland v. the United Kingdom, 18 January 1978, Series A no. 25
Isaak and Others v. Turkey (dec.), no. 44587/98, 28 September 2006
Islamic Republic of Iran Shipping Lines v. Turkey, no. 40998/98, ECHR 2007-V
Issa and Others v. Turkey, no. 31821/96, 16 November 2004
Ivan Atanasov v. Bulgaria, no. 12853/03, 2 December 2010
Ivançov and Others v. Moldova and Russia, no. 23687/05, 15 November 2011

—J—

J.A. Pye (Oxford) Ltd and J.A. Pye (Oxford) Land Ltd v. the United Kingdom [GC], no. 44302/02, ECHR 2007-III
James and Others v. the United Kingdom, 21 February 1986, Series A no. 98
Jančev. v. the former Yugoslav Republic of Macedonia (dec.), no. 18716/09, 4 October 2011
Janowiec and Others v. Russia [GC], nos. 55508/07 and 29520/09, ECHR 2013
Jasinskis v. Latvia, no. 45744/08, 21 December 2010
Jeličić v. Bosnia and Herzegovina (dec.), no. 41183/02, ECHR 2005-XII
Jenița Mocanu v. Romania, no. 11770/08, 17 December 2013
Jensen and Rasmussen v. Denmark (dec.), no. 52620/99, 20 March 2003
Jensen v. Denmark (dec.), no. 48470/99, ECHR 2001-X
Jian v. Romania (dec.), no. 46640/99, 30 March 2004
Jirsák v. the Czech Republic (dec.), no. 8968/08, 5 April 2012
Johansen v. Norway, 7 August 1996, Reports 1996-III
Johnston and Others v. Ireland, 18 December 1986, Series A no. 112
Johti Sappmelacat Ry and Others v. Finland (dec.), no. 42969/98, 18 January 2005
Joos v. Switzerland, no. 43245/0, 15 November 2012
Jovanović v. Croatia (dec.), no. 59109/00, ECHR 2002-III
Juhas Đurić v. Serbia (revision), no. 48155/06, 10 April 2012
Jurisc and Collegium Mehrerau v. Austria, no. 62539/00, 27 July 2006
Jussila v. Finland [GC], no. 73053/01, ECHR 2006-XIII

—K—

K. v. the United Kingdom, no. 11468/85, Commission decision of 15 October 1986, DR 50
K.H. and Others v. Slovakia, no. 32881/04, ECHR 2009
K.S. and K.S. AG v. Switzerland, no. 19117/91, Commission decision of 12 January 1994, DR 76-B
Kaburov v. Bulgaria (dec.), no. 9035/06, 19 June 2012
Kadiķis v. Latvia (dec.), no. 47634/99, 29 June 2000
Kafkaris v. Cyprus (dec.), no. 9644/09, 21 June 2011

Kalashnikov v. Russia, no. 47095/99, ECHR 2002-VI
Kamaliyevy v. Russia, no. 52812/07, 3 June 2010
Kanthak v. Germany, no. 12474/86, Commission decision of 11 October 1988, DR 58
Karakó v. Hungary, no. 39311/05, 28 April 2009
Karapanagiotou and Others v. Greece, no. 1571/08, 28 October 2010
Karassev v. Finland (dec.), no. 31414/96, ECHR 1999-II
Karner v. Austria, no. 40016/98, ECHR 2003-IX
Karoussiotis v. Portugal, no. 23205/08, ECHR 2011
Kaur v. the Netherlands (dec.), no. 35864/11, 15 May 2012
Kaya and Polat v. Turkey (dec.), nos. 2794/05 and 40345/05, 21 October 2008
Kearns v. France, no. 35991/04, 10 January 2008
Keegan v. Ireland, 26 May 1994, Series A no. 290
Kefalas and Others v. Greece, 8 June 1995, Series A no. 318-A
Kemmache v. France (no. 3), 24 November 1994, Series A no. 296-C
Kennedy v. the United Kingdom, no. 26839/05, 18 May 2010
Kerechashvili v. Georgia (dec.), no. 5667/02, ECHR 2006-V
Kerimov v. Azerbaijan (dec.), no. 151/03, 28 September 2006
Kerojärvi v. Finland, 19 July 1995, Series A no. 322
Kezer and Others v. Turkey (dec.), no. 58058/00, 5 October 2004
Khadzhaliyev and Others v. Russia, no. 3013/04, 6 November 2008
Khamidov v. Russia, no. 72118/01, 15 November 2007
Khan v. the United Kingdom, no. 35394/97, ECHR 2000-V
Khashiyev and Akayeva v. Russia, nos. 57942/00 and 57945/00, 24 February 2005
Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia, nos. 11082/06 and 13772/05, 25 July 2013
Kiiskinen v. Finland (dec.), no. 26323/95, ECHR 1999-V
Kikots and Kikota v. Latvia (dec.), no. 54715/00, 6 June 2002
Kiوسي v. Greece (dec.), no. 52036/09, 20 September 2011
Klass and Others v. Germany, 6 September 1978, Series A no. 28
Klyakhin v. Russia, no. 46082/99, 30 November 2004
Koç and Tambaş v. Turkey (dec.), no. 46947/99, 24 February 2005
Koç and Tosun v. Turkey (dec.), no. 23852/04, 13 November 2008
Koch v. Germany, no. 497/09, 19 July 2012
Kök v. Turkey, no. 1855/02, 19 October 2006
Kokhreidze and Ramishvili v. Georgia (dec.), nos. 17092/07 and 22032/07, 25 September 2012
Kolyadenko and Others v. Russia, nos. 17423/05 et al., 28 February 2012
König v. Germany, 28 June 1978, Series A no. 27
Konstantin Markin v. Russia [GC], no. 30078/06, ECHR 2012
Kopecký v. Slovakia [GC], no. 44912/98, ECHR 2004-IX
Köpke v. Germany (dec.), no. 420/07, 5 October 2010
Kopp v. Switzerland, 25 March 1998, Reports 1998-II
Korenjak v. Slovenia (dec.), no. 463/03, 15 May 2007
Korizno v. Latvia (dec.), no. 68163/01, 28 September 2006
Kornakovs v. Latvia, no. 61005/00, 15 June 2006
Korolev v. Russia (dec.), no. 25551/05, 1 July 2010
Kotov v. Russia [GC], no. 54522/00, 3 April 2012
Koumoutsea and Others v. Greece (dec.), no. 56625/00, 13 December 2001

Kozacioğlu v. Turkey [GC], no. 2334/03, 19 February 2009
Kozlova and Smirnova v. Latvia (dec.), no. 57381/00, ECHR 2001-XI
Kroon and Others v. the Netherlands, 27 October 1994, Series A no. 297-C
Krušković v. Croatia, no. 46185/08, 21 June 2011
Kübler v. Germany, no. 32715/06, 13 January 2011
Kudła v. Poland [GC], no. 30210/96, ECHR 2000-XI
Kurić and Others v. Slovenia [GC], no. 26828/06, ECHR 2012
Kurt v. Turkey, 25 May 1998, *Reports* 1998-III
Kutzner v. Germany, no. 46544/99, ECHR 2002-I
Kwakye-Nti and Dufie v. the Netherlands (dec.), no. 31519/96, 7 November 2000
Kyprianou v. Cyprus [GC], no. 73797/01, ECHR 2005-XIII

—L—

L. v. the Netherlands, no. 45582/99, ECHR 2004-IV
L'Érablière A.S.B.L. v. Belgium, no. 49230/07, ECHR 2009
Labsi v. Slovakia, no. 33809/08, 15 May 2012
Laduna v. Slovakia, no. 31827/02, ECHR 2011
Ladygin v. Russia (dec.), no. 35365/05, 30 August 2011
Laidin v. France (no. 2), no. 39282/98, 7 January 2003
Lambert v. France, 24 August 1998, *Reports* 1998-V
Langborger v. Sweden, 22 June 1989, Series A no. 155
Laska and Lika v. Albania, nos. 12315/04 and 17605/04, 20 April 2010
Laskey, Jaggard and Brown v. the United Kingdom, 19 February 1997, *Reports* 1997-I
Łatak v. Poland (dec.), no. 52070/08, 12 October 2010
Lauko v. Slovakia, 2 September 1998, *Reports* 1998-VI
Le Calvez v. France, 29 July 1998, *Reports* 1998-V
Le Compte, Van Leuven and De Meyere v. Belgium, 23 June 1981, Series A no. 43
Leander v. Sweden, 26 March 1987, Series A no. 116
Leandro Da Silva v. Luxembourg, no. 30273/07, 11 February 2010
Lechesne v. France, no. 20264/92, Commission report of 21 May 1997
Lederer v. Germany (dec.), no. 6213/03, ECHR 2006-VI
Léger v. France (striking out) [GC], no. 19324/02, 30 March 2009
Lehtinen v. Finland (dec.), no. 39076/97, ECHR 1999-VII
Lenzing AG v. Germany (dec.), no. 39025/97, 9 September 1998
Leon and Agnieszka Kania v. Poland, no. 12605/03, 21 July 2009
Lepojić v. Serbia, no. 13909/05, 6 November 2007
Levänen and Others v. Finland (dec.), no. 34600/03, 11 April 2006
Libert v. Belgium (dec.), no. 44734/98, 8 July 2004
Lienhardt v. France (dec.), no. 12139/10, 13 September 2011
Liepājnīeks v. Latvia (dec.), no. 37586/06, 2 November 2010
Liga Portuguesa de Futebol Profissional v. Portugal (dec.), no. 49639/09, 3 April 2012
Lilly France v. France (dec.), no. 53892/00, 3 December 2002
Löffler v. Austria, no. 30546/96, 3 October 2000
Loiseau v. France (dec.), no. 46809/99, ECHR 2003-XII
Loizidou v. Turkey (preliminary objections), 23 March 1995, Series A no. 310
Loizidou v. Turkey, 18 December 1996, *Reports* 1996-VI
Lopata v. Russia, no. 72250/01, 13 July 2010

Lopez Cifuentes v. Spain (dec.), no. 18754/06, 7 July 2009
López Ostra v. Spain, 9 December 1994, Series A no. 303-C
Losonci Rose and Rose v. Switzerland, no. 664/06, 9 November 2010
Lowe v. the United Kingdom (dec.), no. 12486/07, 8 September 2009
Luchaninova v. Ukraine, no. 16347/02, 9 June 2011
Lüdi v. Switzerland, 15 June 1992, Series A no. 238
Lukenda v. Slovenia, no. 23032/02, ECHR 2005-X
Luordo v. Italy, no. 32190/96, ECHR 2003-IX
Lutz v. Germany, 25 August 1987, Series A no. 123
Lyons v. the United Kingdom (dec.), no. 15227/03, ECHR 2003-IX

—M—

M. v. Denmark, no. 17392/90, Commission decision of 14 October 1992, DR 73
M. v. the United Kingdom, no. 13284/87, Commission decision of 15 October 1987, DR 54
M.B. v. the United Kingdom, no. 22920/93, Commission decision of 6 April 1994, DR 77-B
M.K. v. France, no. 19522/09, 18 April 2013
M.S.S. v. Belgium and Greece [GC], no. 30696/09, 21 January 2011
Maaouia v. France [GC], no. 39652/98, ECHR 2000-X
Macedo da Costa v. Luxembourg (dec.), no. 26619/07, 5 June 2012
Mackay and BBC Scotland v. the United Kingdom, no. 10734/05, 7 December 2010
Makharadze and Sikharulidze v. Georgia, no. 35254/07, 22 November 2011
Malhous v. the Czech Republic (dec.) [GC], no. 33071/96, ECHR 2000-XII
Malige v. France, 23 September 1998, Reports 1998-VII
Malone v. the United Kingdom, 2 August 1984, Series A no. 82
Maltzan and Others v. Germany (dec.) [GC], nos. 71916/01, 71917/01 and 10260/02, ECHR 2005-V
Mamatkulov and Askarov v. Turkey [GC], nos. 46827/99 and 46951/99, ECHR 2005-I
Mann v. the United Kingdom and Portugal (dec.), no. 360/10, 1 February 2011
Mannai v. Italy, no. 9961/10, 27 March 2012
Manoilescu and Dobrescu v. Romania and Russia (dec.), no. 60861/00, ECHR 2005-VI
Manuel v. Portugal (dec.), no. 62341/00, 31 January 2002
Marckx v. Belgium, 13 June 1979, Series A no. 31
Marckx v. Belgium, Commission report of 10 December 1977, Series B no. 29
Margareta and Roger Andersson v. Sweden, 25 February 1992, Series A no. 226-A
Marion v. France, no. 30408/02, 20 December 2005
Markovic and Others v. Italy [GC], no. 1398/03, ECHR 2006-XIV
Martínez Martínez and Pino Manzano v. Spain, no. 61654/08, 3 July 2012
Maskhadova and Others v. Russia, no. 18071/05, 6 June 2013
Maslov v. Austria [GC], no. 1638/03, ECHR 2008
Maslova and Nalbandov v. Russia, no. 839/02, 24 January 2008
Masson and Van Zon v. the Netherlands, 28 September 1995, Series A no. 327-A
Massuero v. Italy (dec.), no. 58587/00, 1 April 2004
Matoušek v. the Czech Republic (dec.), no. 9965/08, 29 March 2011
Matter v. Slovakia, no. 31534/96, 5 July 1999
Matthews v. the United Kingdom [GC], no. 24833/94, ECHR 1999-I
Matveyev v. Russia, no. 26601/02, 3 July 2008
Matyjek v. Poland (dec.), no. 38184/03, ECHR 2006-VII
McCann and Others v. the United Kingdom, 27 September 1995, Series A no. 324

McCann v. the United Kingdom, no. 19009/04, 13 May 2008
McElhinney v. Ireland and the United Kingdom (dec.) [GC], no. 31253/96, 9 February 2000
McFarlane v. Ireland [GC], no. 31333/06, 10 September 2010
McFeeley and Others v. the United Kingdom, no. 8317/78, Commission decision of 15 May 1980, DR 20
McGinley and Egan v. the United Kingdom, 9 June 1998, *Reports* 1998-III
McKay-Kopecka v. Poland (dec.), no. 45320/99, 19 September 2006
McKerr v. the United Kingdom, no. 28883/95, ECHR 2001-III
McLeod v. the United Kingdom, 23 September 1998, *Reports* 1998-VII
McMichael v. the United Kingdom, 24 February 1995, Series A no. 307-B
McShane v. the United Kingdom, no. 43290/98, 28 May 2002
Medvedyev and Others v. France [GC], no. 3394/03, ECHR 2010
Meftah and Others v. France [GC], nos. 32911/96, 35237/97 and 34595/97, ECHR 2002-VII
Megadat.com SRL v. Moldova, no. 21151/04, ECHR 2008
Mehmet Nuri Özen and Others v. Turkey, nos. 15672/08 et al., 11 January 2011
Mehmet Salih and Abdülsamet Çakmak v. Turkey, no. 45630/99, 29 April 2004
Melnik v. Ukraine, no. 72286/01, 28 March 2006
Meltex Ltd v. Armenia (dec.), no. 37780/02, 27 May 2008
Menteş and Others v. Turkey, 28 November 1997, *Reports* 1997-VIII
Mentzen v. Latvia (dec.), no. 71074/01, ECHR 2004-XII
Merger and Cros v. France (dec.), no. 68864/01, 11 March 2004
Merit v. Ukraine, no. 66561/01, 30 March 2004
Messina v. Italy (no. 2), no. 25498/94, ECHR 2000-X
Micallef v. Malta [GC], no. 17056/06, ECHR 2009
Michalak v. Poland (dec.), no. 24549/03, 1 March 2005
Michaud v. France, no. 12323/11, ECHR 2012
Mieg de Boofzheim v. France (dec.), no. 52938/99, ECHR 2002-X
Migliore and Others v. Italy (dec.), nos. 58511/13, 59971/13 and 59987/13, 12 November 2013
Mihova v. Italy (dec.), no. 25000/07, 30 March 2010
Mikolajová v. Slovakia, no. 4479/03, 18 January 2011
Mikulić v. Croatia, no. 53176/99, ECHR 2002-I
Mileva and Others v. Bulgaria, nos. 43449/02 and 21475/04, 25 November 2010
Milošević v. the Netherlands (dec.), no. 77631/01, 19 March 2002
Miroļubovs and Others v. Latvia, no. 798/05, 15 September 2009
Miszczynski v. Poland (dec.), no. 23672/07, 8 February 2011
Moldovan and Others v. Romania (dec.), nos. 8229/04 et al., 15 February 2011
Mółka v. Poland (dec.), no. 56550/00, ECHR 2006-IV
Monedero Angora v. Spain (dec.), no. 41138/05, ECHR 2008
Monnat v. Switzerland, no. 73604/01, ECHR 2006-X
Monory v. Romania and Hungary, no. 71099/01, 5 April 2005
Montcornet de Caumont v. France (dec.), no. 59290/00, ECHR 2003-VII
Montera v. Italy (dec.), no. 64713/01, 9 July 2002
Moon v. France, no. 39973/03, 9 July 2009
Mooren v. Germany [GC], no. 11364/03, 9 July 2009
Moreira Barbosa v. Portugal (dec.), no. 65681/01, ECHR 2004-V
Moreno Gómez v. Spain, no. 4143/02, ECHR 2004-X
Moretti and Benedetti v. Italy, no. 16318/07, 27 April 2010

Moskal v. Poland, no. 10373/05, 15 September 2009
Moskovets v. Russia, no. 14370/03, 23 April 2009
Mosley v. the United Kingdom, no. 48009/08, 10 May 2011
Mouillet v. France (dec.), no. 27521/04, 13 September 2007
Moustaquim v. Belgium, 18 February 1991, Series A no. 193
MPP Golub v. Ukraine (dec.), no. 6778/05, ECHR 2005-XI
Mrkić v. Croatia (dec.), no. 7118/03, 8 June 2006
Municipal Section of Antilly v. France (dec.), no. 45129/98, ECHR 1999-VIII
Murray v. the United Kingdom, 28 October 1994, Series A no. 300-A
Mustafa and Armağan Akin v. Turkey, no. 4694/03, 6 April 2010
Mutlu v. Turkey, no. 8006/02, 10 October 2006
Mykhaylenky and Others v. Ukraine, nos. 35091/02 et al., ECHR 2004-XII

—N—

N.K.M. v. Hungary, no. 66529/11, 14 May 2013
Nada v. Switzerland [GC], no. 10593/08, ECHR 2012
Nagovitsyn and Nalgiyev v. Russia (dec.), nos. 27451/09 and 60650/09, 23 September 2010
Narinen v. Finland, no. 45027/98, 1 June 2004
Nassau Verzekering Maatschappij N.V. v. the Netherlands (dec.), no. 57602/09, 4 October 2011
Naydyon v. Ukraine, no. 16474/03, 14 October 2010
Nekvedavicius v. Germany (dec.), no. 46165/99, 19 June 2003
Nencheva and Others v. Bulgaria, no. 48609/06, 18 June 2013
Neves e Silva v. Portugal, 27 April 1989, Series A no. 153-A
Nicoleta Gheorghe v. Romania, no. 23470/05, 3 April 2012
Niemietz v. Germany, 16 December 1992, Series A no. 251-B
Nikolova and Vandova v. Bulgaria, no. 20688/04, 17 December 2013
Nikula v. Finland (dec.), no. 31611/96, 30 November 2000
Nizomkhon Dzhurayev v. Russia, no. 31890/11, 3 October 2013
Nogolica v. Croatia (dec.), no. 77784/01, ECHR 2002-VIII
Nolan and K. v. Russia, no. 2512/04, 12 February 2009
Nold v. Germany, no. 27250/02, 29 June 2006
Nölkenbockhoff v. Germany, 25 August 1987, Series A no. 123
Norbert Sikorski v. Poland, no. 17599/05, 22 October 2009
Normann v. Denmark (dec.), no. 44704/98, 14 June 2001
Novinskiy v. Russia, no. 11982/02, 10 February 2009
Novoseletskiy v. Ukraine, no. 47148/99, ECHR 2005-II
Nurmagomedov v. Russia, no. 30138/02, 7 June 2007
Nylund v. Finland (dec.), no. 27110/95, ECHR 1999-VI

—O—

O'Halloran and Francis v. the United Kingdom [GC], nos. 15809/02 and 25624/02, ECHR 2007-III
AO Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia, no. 14902/04, 20 September 2011
Öcalan v. Turkey (dec.), no. 5980/07, 6 July 2010
Öcalan v. Turkey [GC], no. 46221/99, ECHR 2005-IV
Odièvre v. France [GC], no. 42326/98, ECHR 2003-III
Oferta Plus SRL v. Moldova, no. 14385/04, 19 December 2006
Ohlen v. Denmark (striking out), no. 63214/00, 24 February 2005

Olaechea Cahuas v. Spain, no. 24668/03, ECHR 2006-X
Olbertz v. Germany (dec.), no. 37592/97, ECHR 1999-V
Olczak v. Poland (dec.), no. 30417/96, ECHR 2002-X
Oleksandr Volkov v. Ukraine, no. 21722/11, ECHR 2013
Oleksy v. Poland (dec.), no. 1379/06, 16 June 2009
Ölmez v. Turkey (dec.), no. 39464/98, 1 February 2005
Olujic v. Croatia, no. 22330/05, 5 February 2009
Omkananda and Divine Light Zentrum v. Switzerland, no. 8118/77, Commission decision of 19 March 1981, DR
25

Öneryıldız v. Turkey [GC], no. 48939/99, ECHR 2004-XII
Orlic v. Croatia, no. 48833/07, 21 June 2011
Oršuš and Others v. Croatia [GC], no. 15766/03, ECHR 2010
Osman v. the United Kingdom, 28 October 1998, *Reports* 1998-VIII
Osmanov and Husseinov v. Bulgaria (dec.), nos. 54178/00 and 59901/00, 4 September 2003
Österreichischer Rundfunk v. Austria (dec.), no. 57597/00, 25 May 2004
Otto v. Germany (dec.), no. 21425/06, 10 November 2009
Özpınar v. Turkey, no. 20999/04, 19 October 2010
Öztürk v. Germany, 21 February 1984, Series A no. 73

—P—

P. and S. v. Poland, no. 57375/08, 30 October 2012
P.B. and J.S. v. Austria, no. 18984/02, 22 July 2010
P.G. and J.H. v. the United Kingdom, no. 44787/98, ECHR 2001-IX
Paeffgen GmbH v. Germany (dec.), nos. 25379/04, 21688/05, 21722/05 and 21770/05, 18 September 2007
Paksas v. Lithuania [GC], no. 34932/04, ECHR 2011
Paladi v. Moldova [GC], no. 39806/05, 10 March 2009
Palic v. Bosnia and Herzegovina, no. 4704/04, 15 February 2011
Panjeighalehei v. Denmark (dec.), no. 11230/07, 13 October 2009
Pannullo and Forte v. France, no. 37794/97, ECHR 2001-X
Papachelas v. Greece [GC], no. 31423/96, ECHR 1999-II
Papamichalopoulos and Others v. Greece, 24 June 1993, Series A no. 260-B
Papon v. France (dec.), no. 344/04, ECHR 2005-XI
Parizov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia, no. 14258/03, 7 February 2008
Paşa and Erkan Erol v. Turkey, no. 51358/99, 12 December 2006
Patera v. the Czech Republic (dec.), no. 25326/03, 10 January 2006
Pauger v. Austria, no. 24872/94, Commission decision of 9 January 1995, DR 80-B
Paul and Audrey Edwards v. the United Kingdom (dec.), no. 46477/99, 7 June 2001
Paulino Tomás v. Portugal (dec.), no. 58698/00, ECHR 2003-VIII
Peck v. the United Kingdom, no. 44647/98, ECHR 2003-I
Peers v. Greece, no. 28524/95, ECHR 2001-III
Pellegrin v. France [GC], no. 28541/95, ECHR 1999-VIII
Pellegriti v. Italy (dec.), no. 77363/01, 26 May 2005
Peñafiel Salgado v. Spain (dec.), no. 65964/01, 16 April 2002
Peraldi v. France (dec.), no. 2096/05, 7 April 2009
Perez v. France [GC], no. 47287/99, ECHR 2004-I
Perlala v. Greece, no. 17721/04, 22 February 2007
Peruzzo and Martens v. Germany (dec.), nos. 7841/08 and 57900/12, 4 June 2013

Petra v. Romania, 23 September 1998, *Reports* 1998-VII
Petrina v. Romania, no. 78060/01, 14 October 2008
Pfeifer v. Austria, no. 12556/03, 15 November 2007
Philis v. Greece (no. 2), 27 June 1997, *Reports* 1997-IV
Philis v. Greece, no. 28970/95, Commission decision of 17 October 1996
Phillips v. the United Kingdom, no. 41087/98, ECHR 2001-VII
Piechowicz v. Poland, no. 20071/07, 17 April 2012
Pierre-Bloch v. France, 21 October 1997, *Reports* 1997-VI
Piętka v. Poland, no. 34216/07, 16 October 2012
Pini and Others v. Romania, nos. 78028/01 and 78030/01, ECHR 2004-V
Pisano v. Italy (striking out) [GC], no. 36732/97, 24 October 2002
Pištorová v. the Czech Republic, no. 73578/01, 26 October 2004
Pla and Puncernau v. Andorra, no. 69498/01, ECHR 2004-VIII
Plechanow v. Poland, no. 22279/04, 7 July 2009
Płoski v. Poland, no. 26761/95, 12 November 2002
POA and Others v. the United Kingdom (dec.), no. 59253/11, 21 May 2013
Pocius v. Lithuania, no. 35601/04, 6 July 2010
Polanco Torres and Movilla Polanco v. Spain, no. 34147/06, 21 September 2010
Popov v. Moldova, no. 74153/01, 18 January 2005
Poslu and Others v. Turkey, nos. 6162/04 et al., 8 June 2010
Post v. the Netherlands (dec.), no. 21727/08, 20 January 2009
Powell and Rayner v. the United Kingdom, 21 February 1990, Series A no. 172
Poznanski and Others v. Germany (dec.), no. 25101/05, 3 July 2007
Predescu v. Romania, no. 21447/03, 2 December 2008
Predil Anstalt v. Italy (dec.), no. 31993/96, 14 March 2002
Prencipe v. Monaco, no. 43376/06, 16 July 2009
Pressos Compania Naviera S.A. and Others v. Belgium, 20 November 1995, Series A no. 332
Pretty v. the United Kingdom, no. 2346/02, ECHR 2002-III
Preussische Treuhand GmbH & Co. KG a.A. v. Poland (dec.), no. 47550/06, 7 October 2008
Price v. the United Kingdom, no. 12402/86, Commission decision of 9 March 1988, DR 55
Pridatchenko and Others v. Russia, nos. 2191/03, 3104/03, 16094/03 and 24486/03, 21 June 2007
Prokopovich v. Russia, no. 58255/00, ECHR 2004-XI
Prystavska v. Ukraine (dec.), no. 21287/02, ECHR 2002-X
Puchstein v. Austria, no. 20089/06, 28 January 2010
Putistin v. Ukraine, no. 16882/03, 21 November 2013
Putz v. Austria, 22 February 1996, *Reports* 1996-I

—Q—

Quark Fishing Ltd v. the United Kingdom (dec.), no. 15305/06, ECHR 2006-XIV

—R—

R. v. the United Kingdom (dec.), no. 33506/05, 4 January 2007
R.R. v. Poland, no. 27617/04, ECHR 2011
Radio France and Others v. France (dec.), no. 53984/00, ECHR 2003-X
Raimondo v. Italy, 22 February 1994, Series A no. 281-A
Rambus Inc. v. Germany (dec.) no. 40382/04, 16 June 2009
Ramsahai and Others v. the Netherlands [GC], no. 52391/99, ECHR 2007-II

Raninen v. Finland, 16 December 1997, *Reports* 1997-VIII
Rantsev v. Cyprus and Russia, no. 25965/04, ECHR 2010
Rasmussen v. Denmark, 28 November 1984, Series A no. 87
Ravnsborg v. Sweden, 23 March 1994, Series A no. 283-B
Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey (dec.), nos. 41340/98, 41342/98, 41343/98 and 41344/98, 3 October 2000
Řehák v. the Czech Republic (dec.), no. 67208/01, 18 May 2004
Reinprecht v. Austria, no. 67175/01, ECHR 2005-XII
Reklos and Davourlis v. Greece, no. 1234/05, 15 January 2009
Revel and Mora v. France (dec.), no. 171/03, 15 November 2005
Rezgui v. France (dec.), no. 49859/99, ECHR 2000-XI
Rhazali and Others v. France (dec.), no. 37568/09, 10 April 2012
Riad and Idiab v. Belgium, nos. 29787/03 and 29810/03, 24 January 2008
Riener v. Bulgaria, no. 46343/99, 23 May 2006
Rinck v. France (dec.), no. 18774/09, 19 October 2010
Ringeisen v. Austria, 16 July 1971, Series A no. 13
Rizi v. Albania (dec), no. 49201/06, 8 November 2011
Robert Lesjak v. Slovenia, no. 33946/03, 21 July 2009
Roche v. the United Kingdom [GC], no. 32555/96, ECHR 2005-X
Romańczyk v. France, no. 7618/05, 18 November 2010
Rosenzweig and Bonded Warehouses Ltd v. Poland, no. 51728/99, 28 July 2005
Rossi and Others v. Italy (dec.), nos. 55185/08 et al., 16 December 2008
Rotaru v. Romania [GC], no. 28341/95, ECHR 2000-V
RTBF v. Belgium, no. 50084/06, 29 March 2011
Rudzińska v. Poland (dec.), no. 45223/99, ECHR 1999-VI
Ruiz-Mateos v. Spain, 23 June 1993, Series A no. 262
Ryabov v. Russia, no. 3896/04, 31 January 2008
Ryabykh v. Russia, no. 52854/99, ECHR 2003-IX

—S—

S. and Marper v. the United Kingdom [GC], nos. 30562/04 and 30566/04, ECHR 2008
S.H. and Others v. Austria, no. 57813/00, 1 April 2010
S.P., D.P. and A.T. v. the United Kingdom, no. 23715/96, Commission decision of 20 May 1996
Sabanchiyeva and Others v. Russia, no. 38450/05, ECHR 2013
Sablon v. Belgium, no. 36445/97, 10 April 2001
Sabri Güneş v. Turkey [GC], no. 27396/06, 29 June 2012
Saccoccia v. Austria (dec.), no. 69917/01, 5 July 2007
Sadak v. Turkey, nos. 25142/94 and 27099/95, 8 April 2004
Saghinadze and Others v. Georgia, no. 18768/05, 27 May 2010
Şahmo v. Turkey (dec.), no. 37415/97, 1 April 2003
Saint-Paul Luxembourg S.A. v. Luxembourg, no. 26419/10, 18 April 2013
Sakellaropoulos v. Greece (dec.), no. 38110/08, 6 January 2011
Sakhnovskiy v. Russia [GC], no. 21272/03, 2 November 2010
Salabiaku v. France, 7 October 1988, Series A no. 141-A
Salduz v. Turkey [GC], no. 36391/02, ECHR 2008
Salesi v. Italy, 26 February 1993, Series A no. 257-E
Salman v. Turkey [GC], no. 21986/93, ECHR 2000-VII

Sâmbata Bihor Greco-Catholic Parish v. Romania (dec.), no. 48107/99, 25 May 2004
Sâmbata Bihor Greco-Catholic Parish v. Romania, no. 48107/99, 12 January 2010
San Leonard Band Club v. Malta, no. 77562/01, ECHR 2004-IX
Sánchez Ramirez v. France, no. 48787/99, Commission decision of 24 June 1996, DR 86-B
Sancho Cruz and 14 other Agrarian Reform cases v. Portugal, nos. 8851/07 et al., 18 January 2011
Șandru and Others v. Romania, no. 22465/03, 8 December 2009
Sanles Sanles v. Spain (dec.), no. 48335/99, ECHR 2000-XI
Sapeyan v. Armenia, no. 35738/03, 13 January 2009
Sargsyan v. Azerbaijan (dec.) [GC], no. 40167/06, 14 December 2011
Savino and Others v. Italy, nos. 17214/05, 20329/05 and 42113/04, 28 April 2009
Savriddin Dzhurayev v. Russia, no. 71386/10, ECHR 2013
Savu v. Romania (dec.), no. 29218/05, 11 October 2011
Scavuzzo-Hager and Others v. Switzerland (dec.), no. 41773/98, 30 November 2004
Schalk and Kopf v. Austria, no. 30141/04, ECHR 2010
Schmautzer v. Austria, 23 October 1995, Series A no. 328-A
Schouten and Meldrum v. the Netherlands, 9 December 1994, Series A no. 304
Schwizgebel v. Switzerland, no. 25762/07, ECHR 2010
Sciacca v. Italy, no. 50774/99, ECHR 2005-I
Scoppola v. Italy (no. 2) [GC], no. 10249/03, 17 September 2009
Scordino v. Italy (dec.), no. 36813/97, ECHR 2003-IV
Scordino v. Italy (no. 1) [GC], no. 36813/97, ECHR 2006-V
Scozzari and Giunta v. Italy [GC], nos. 39221/98 and 41963/98, ECHR 2000-VIII
Sdružení Jihočeské Matky v. the Czech Republic (dec.), no. 19101/03, 10 July 2006
Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina [GC], nos. 27996/06 and 34836/06, ECHR 2009
Sejdovic v. Italy [GC], no. 56581/00, ECHR 2006-II
Selçuk and Asker v. Turkey, 24 April 1998, Reports 1998-II
Selmouni v. France [GC], no. 25803/94, ECHR 1999-V
Senator Lines GmbH v. fifteen member States of the European Union (dec.) [GC], no. 56672/00, ECHR 2004-IV
Sergey Zolotukhin v. Russia [GC], no. 14939/03, ECHR 2009
Şerife Yiğit v. Turkey [GC], no. 3976/05, 2 November 2010
Shamayev and Others v. Georgia and Russia (dec.), no. 36378/02, 16 September 2003
Shamayev and Others v. Georgia and Russia, no. 36378/02, ECHR 2005-III
Shefer v. Russia (dec.), no. 45175/04, 13 March 2012
Shevanova v. Latvia (striking out) [GC], no. 58822/00, 7 December 2007
Shimovolos v. Russia, no. 30194/09, 21 June 2011
Sidabras and Džiautas v. Lithuania (dec.), nos. 55480/00 and 59330/00, 1 July 2003
Sidabras and Džiautas v. Lithuania, nos. 55480/00 and 59330/00, ECHR 2004-VIII
Sigalas v. Greece, no. 19754/02, 22 September 2005
Šikić v. Croatia, no. 9143/08, 15 July 2010
Siliadin v. France, no. 73316/01, ECHR 2005-VII
Silickienė v. Lithuania, no. 20496/02, 10 April 2012
Šilih v. Slovenia [GC], no. 71463/01, 9 April 2009
Silver and Others v. the United Kingdom, 25 March 1983, Series A no. 61
Simitzi-Papachristou and Others v. Greece (dec.), nos. 50634/11 et al., 5 November 2013
Sindicatul Păstorul cel Bun v. Romania [GC], no. 2330/09, ECHR 2013
Sisojeva and Others v. Latvia (striking out) [GC], no. 60654/00, ECHR 2007-I

Skorobogatykh v. Russia (dec.), no. 37966/02, 8 June 2006
Slavgorodski v. Estonia (dec.), no. 37043/97, ECHR 1999-II
Slaviček v. Croatia (dec.), no. 20862/02, 4 July 2002
Slivenko and Others v. Latvia (dec.) [GC], no. 48321/99, ECHR 2002-II
Slivenko v. Latvia [GC], no. 48321/99, ECHR 2003-X
Smirnov v. Russia (dec.), no. 14085/04, 6 July 2006
Smirnova v. Russia, nos. 46133/99 and 48183/99, ECHR 2003-IX
Société Colas Est and Others v. France, no. 37971/97, ECHR 2002-III
Söderman v. Sweden [GC], no. 5786/08, ECHR 2013
Soering v. the United Kingdom, 7 July 1989, Series A no. 161
Solmaz v. Turkey, no. 27561/02, 16 January 2007
Sovtransavto Holding v. Ukraine, no. 48553/99, ECHR 2002-VII
Sporrong and Lönnroth v. Sweden, 23 September 1982, Series A no. 52
Stamoulakatos v. Greece (no. 1), 26 October 1993, Series A no. 271
Stamoulakatos v. the United Kingdom, no. 27567/95, Commission decision of 9 April 1997
Stanev v. Bulgaria [GC], no. 36760/06, ECHR 2012
Star Cate – Epilekta Gevmata and Others v. Greece (dec.), no. 54111/07, 6 July 2010
State Holding Company Luganskvugillya v. Ukraine (dec.), no. 23938/05, 27 January 2009
Stec and Others v. the United Kingdom (dec.) [GC], nos. 65731/01 and 65900/01, ECHR 2005-X
Steel and Others v. the United Kingdom, 23 September 1998, *Reports* 1998-VII
Stefanescu v. Romania (dec.), no. 11774/04, 12 April 2011
Stegarescu and Bahrin v. Portugal, no. 46194/06, 6 April 2010
Steininger v. Austria, no. 21539/07, 17 April 2012
Stephens v. Cyprus, Turkey and the United Nations (dec.), no. 45267/06, 11 December 2008
Stephens v. Malta (no. 1), no. 11956/07, 21 April 2009
Štitić v. Croatia, no. 29660/03, 8 November 2007
Stjerna v. Finland, 25 November 1994, Series A no. 299-B
Stojkovic v. the former Yugoslav Republic of Macedonia, no. 14818/02, 8 November 2007
Stoll v. Switzerland [GC], no. 69698/01, ECHR 2007-V
Stran Greek Refineries and Stratis Andreadis v. Greece, 9 December 1994, Series A no. 301-B
Stukus and Others v. Poland, no. 12534/03, 1 April 2008
Suküt v. Turkey (dec.), no. 59773/00, 11 September 2007
Šumbera v. the Czech Republic (dec.), no. 48228/08, 21 February 2012
Sürmeli v. Germany (dec.), no. 75529/01, 29 April 2004
Sürmeli v. Germany [GC], no. 75529/01, ECHR 2006-VII
Surugiu v. Romania, no. 48995/99, 20 April 2004
Szabó v. Sweden (dec.), no. 28578/03, ECHR 2006-VIII
Szott-Medyńska v. Poland (dec.), no. 47414/99, 9 October 2003
Szücs v. Austria, 24 November 1997, *Reports* 1997-VII

—T—

Tahsin Acar v. Turkey [GC], no. 26307/95, ECHR 2004-III
Tănase v. Moldova [GC], no. 7/08, ECHR 2010
Tanrikulu v. Turkey [GC], no. 23763/94, ECHR 1999-IV
Taşkın and Others v. Turkey, no. 46117/99, ECHR 2004-X
Tătar v. Romania, no. 67021/01, 27 January 2009
Taylor-Sabori v. the United Kingdom, no. 47114/99, 22 October 2002

Techniki Olympiaki A.E. v. Greece (dec.), no. 40547/10, 1 October 2013
Ternovszky v. Hungary, no. 67545/09, 14 December 2010
The Holy Monasteries v. Greece, 9 December 1994, Series A no. 301-A
Thévenon v. France (dec.), no. 2476/02, ECHR 2006-III
Tinnelly & Sons Ltd and Others and McElduff and Others v. the United Kingdom, 10 July 1998, Reports 1998-IV
Todorov v. Bulgaria (dec.), no. 65850/01, 13 May 2008
Topčić-Rosenberg v. Croatia, no. 19391/11, 14 November 2013
Torri v. Italy, 1 July 1997, Reports 1997-IV
Transpetrol, a.s., v. Slovakia (dec.), no. 28502/08, 15 November 2011
Tre Traktörer Aktiebolag v. Sweden, 7 July 1989, Series A no. 159
Treska v. Albania and Italy (dec.), no. 26937/04, ECHR 2006-XI
Trofimchuk v. Ukraine (dec.), no. 4241/03, 31 May 2005
Trubnikov v. Russia, no. 49790/99, 5 July 2005
Tucka v. the United Kingdom (no. 1) (dec.), no. 34586/10, 18 January 2011
Tuna v. Turkey, no. 22339/03, 19 January 2010
Turgut and Others v. Turkey, no. 1411/03, 8 July 2008
Tyrer v. the United Kingdom, 25 April 1978, Series A no. 26
Tysiāc v. Poland, no. 5410/03, ECHR 2007-I

—U—

Ukraine-Tyumen v. Ukraine, no. 22603/02, 22 November 2007
Ülke v. Turkey (dec.), no. 39437/98, 1 June 2004
Ulyanov v. Ukraine (dec.), no. 16472/04, 5 October 2010
Unédic v. France, no. 20153/04, 18 December 2008
Üner v. the Netherlands [GC], no. 46410/99, ECHR 2006-XII
Užkauskas v. Lithuania, no. 16965/04, 6 July 2010
Uzun v. Germany, no. 35623/05, ECHR 2010

—V—

V.C. v. Slovakia, no. 18968/07, ECHR 2011
Vallianatos and Others v. Greece [GC], nos. 29381/09 and 32684/09, ECHR 2013
Van Colle v. the United Kingdom, no. 7678/09, 13 November 2012
Van der Heijden v. the Netherlands [GC], no. 42857/05, 3 April 2012
Van der Putten v. the Netherlands (dec.), no. 15909/13, 27 August 2013
Van der Tang v. Spain, 13 July 1995, Series A no. 321
Van der Ven v. the Netherlands, no. 50901/99, ECHR 2003-II
Van Droogenbroeck v. Belgium, 24 June 1982, Series A no. 50
Van Marle and Others v. the Netherlands, 26 June 1986, Series A no. 101
Van Velden v. the Netherlands, no. 30666/08, 19 July 2011
Van Vondel v. the Netherlands, no. 38258/03, 25 October 2007
Vanyan v. Russia, no. 53203/99, 15 December 2005
Varbanov v. Bulgaria, no. 31365/96, ECHR 2000-X
Varnava and Others v. Turkey [GC], nos. 16064/90 et al., ECHR 2009
Vartic v. Romania (no. 2), no. 14150/08, 17 December 2013
Vasilchenko v. Russia, no. 34784/02, 23 September 2010
Vasiliy Ivashchenko v. Ukraine, no. 760/03, 26 July 2012
Vasilkoski and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia, no. 28169/08, 28 October 2010

Vassilios Athanasiou and Others v. Greece, no. 50973/08, 21 December 2010
Veeber v. Estonia (no. 1), no. 37571/97, 7 November 2002
Velikova v. Bulgaria (dec.), no. 41488/98, ECHR 1999-V
Velikova v. Bulgaria, no. 41488/98, ECHR 2000-VI
Vera Fernández-Huidobro v. Spain, no. 74181/01, 6 January 2010
Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland (no. 2) [GC], no. 32772/02, ECHR 2009
Veriter v. France, no. 31508/07, 14 October 2010
Verlagsgruppe News GmbH v. Austria (dec.), no. 62763/00, 16 January 2003
Vernillo v. France, 20 February 1991, Series A no. 198
Vijayanathan and Pusparajah v. France, 27 August 1992, Series A no. 241-B
Vilho Eskelinen and Others v. Finland [GC], no. 63235/00, ECHR 2007-II
Vilnes and Others v. Norway, nos. 52806/09 and 22703/10, 5 December 2013
Vistiņš and Perepjolkins v. Latvia [GC], no. 71243/01, 25 October 2012
Vladimir Romanov v. Russia, no. 41461/02, 24 July 2008
Voggenreiter v. Germany, no. 47169/99, ECHR 2004-I
Vojnović v. Croatia (dec.), no. 4819/10, 26 June 2012
Von Hannover v. Germany (no. 2) [GC], nos. 40660/08 and 60641/08, ECHR 2012
Von Hannover v. Germany, no. 59320/00, ECHR 2004-VI

—W—

Waite and Kennedy v. Germany [GC], no. 26083/94, ECHR 1999-I
Wakefield v. the United Kingdom, no. 15817/89, Commission decision of 1 October 1990, DR 66
Weber and Saravia v. Germany (dec.), no. 54934/00, ECHR 2006-XI
Weber v. Switzerland, 22 May 1990, Series A no. 177
Welch v. the United Kingdom, 9 February 1995, Series A no. 307-A
Wendenburg and Others v. Germany (dec.), no. 71630/01, ECHR 2003-II
Wieser and Bicos Beteiligungen GmbH v. Austria, no. 74336/01, ECHR 2007-IV
Williams v. the United Kingdom (dec.), no. 32567/06, 17 February 2009
Winterstein and Others v. France, no. 27013/07, 17 October 2013
Wisse v. France, no. 71611/01, 20 December 2005
Worm v. Austria, 29 August 1997, *Reports* 1997-V
Worwa v. Poland, no. 26624/95, ECHR 2003-XI
Woś v. Poland, no. 22860/02, ECHR 2006-VII

—X—

X and Others v. Austria [GC], no. 19010/07, ECHR 2013
X and Y v. the Netherlands, 26 March 1985, Series A no. 91
X v. Finland, no. 34806/04, ECHR 2012
X v. France, 31 March 1992, Series A no. 234-C
X, Y and Z v. the United Kingdom [GC], 22 April 1997, *Reports* 1997-II
X. and Y. v. Belgium, no. 8962/80, Commission decision of 13 May 1982, DR 28
X. the United Kingdom, no. 6956/75, Commission decision of 10 December 1976, DR 8
X. v. Belgium and the Netherlands, no. 6482/74, Commission decision of 10 July 1975, DR 7
X. v. France, no. 9587/81, Commission decision of 13 December 1982, DR 29
X. v. France, no. 9993/82, Commission decision of 5 October 1982, DR 31
X. v. Germany, no. 7462/76, Commission decision of 7 March 1977, DR 9
X. v. Germany, no. 1611/62, Commission decision of 25 September 1965

X. v. Italy, no. 6323/73, Commission decision of 4 March 1976, DR 3
X. v. the Netherlands, no. 7230/75, Commission decision of 4 October 1976, DR 7
X. v. the United Kingdom, no. 7308/75, Commission decision of 12 October 1978, DR 16
X. v. the United Kingdom (dec.), no. 8206/78, Commission decision of 10 July 1981, DR 25
Xenides-Arestis v. Turkey, no. 46347/99, 22 December 2005

—Y—

Y.F. v. Turkey, no. 24209/94, ECHR 2003-IX
Yaşa v. Turkey, 2 September 1998, *Reports* 1998-VI
Yatsenko v. Ukraine, no. 75345/01, 16 February 2012
Yepishin v. Russia, no. 591/07, 27 June 2013
Yildirim v. Austria (dec.), no. 34308/96, 19 October 1999
Yonghong v. Portugal (dec.), no. 50887/99, ECHR 1999-IX
Yordanova and Others v. Bulgaria, no. 25446/06, 24 April 2012
Yorgiyadis v. Turkey, no. 48057/99, 19 October 2004
Yurtas v. Turkey, nos. 25143/94 and 27098/95, 27 May 2004

—Z—

Z v. Finland, 25 February 1997, *Reports* 1997-I
Z. and Others v. the United Kingdom [GC], no. 29392/95, ECHR 2001-V
Zaicevs v. Latvia, no. 65022/01, 31 July 2007
Zalli v. Albanie (dec.), no. 52531/07, 8 February 2011
Zana v. Turkey, 25 November 1997, *Reports* 1997-VII
Zander v. Sweden, 25 November 1993, Series A no. 279-B
Zapletal v. the Czech Republic (dec.), no. 12720/06, 30 November 2010
Zastava It Turs v. Serbia (dec.), no. 24922/12, 9 April 2013
Zehentner v. Austria, no. 20082/02, 16 July 2009
Zehnalová and Zehnal v. the Czech Republic (dec.), no. 38621/97, ECHR 2002-V
Zhigalev v. Russia, no. 54891/00, 6 July 2006
Ziętal v. Poland, no. 64972/01, 12 May 2009
Živić v. Serbia, no. 37204/08, 13 September 2011
Znamenskaya v. Russia, no. 77785/01, 2 June 2005
Zorica Jovanović v. Serbia, no. 21794/08, ECHR 2013
Zwinkels v. the Netherlands (dec.), no. 16593/10, 9 October 2012

—3—

3A.CZ s.r.o. v. *the Czech Republic*, no. 21835/06, 10 February 2011